

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN MASALLARINDA

VE

ÖYKÜLERİNDE EĞİTSEL İLETİLER

Elmas TAŞKIRAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Hilmi UÇAN

Eylöl, 2015

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN MASALLARINDA VE
ÖYKÜLERİNDE EĞİTSEL İLETİLER**

Hazırlayan
Elmas TAŞKIRAN

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Hilmi UÇAN

AFYONKARAHİSAR 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Mustafa Ruhi Şirin’in Masallarında ve Öykülerinde Eğitsel İletiler” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18/09/ 2015

Elmas TAŞKIRAN

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Jüri Üyeleri :

....

....

....

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Elmas TAŞKIRAN'ın “**Mustafa Ruhi Şirin'in Masallarında ve Öykülerinde Eğitsel İletiler**” başlıklı tezi 18/ 09/ 2015 tarihinde, saat 14.00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

MÜDÜR

ÖZET

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'İN MASALLARINDA VE ÖYKÜLERİNDE EĞİTSEL İLETİLER

Elmas TAŞKIRAN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Eylül 2015

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Hilmi UÇAN

Küreselleşmenin ve medyanın olumsuz etkilerini en aza indirmenin yollarından biri değerlerimizi çocuklarımıza ve gençlerimize aktarmaktır. Bir toplumda en çok kullanılan kelimeler, atasözleri ve deyimler, toplumsal davranışlar o toplumun neye değer verdiğinin de göstergesidir. Değerler daha çok sosyal öğrenme yoluyla etkili bir şekilde aktarılabilir. Ancak küreselleşen dünyada sosyal öğrenme olumlu değerlerin aktarılmasında yetersiz kalmaktadır. Çocuklara olumlu değerlerin kazandırılmasında kullanılacak farklı araçlar, farklı yöntemler önerilebilir. Bu araçlardan biri edebî eserlerdir. Çocuklara olumlu değerleri kazandıracak nitelikteki edebî eserlerin yazılması son derece önemlidir. Bu bağlamda Mustafa Ruhi Şirin çocuk edebiyatı alanında farklı türlerde eserler vermiş önemli bir yazarımızdır.

Bu araştırmada Mustafa Ruhi Şirin'in masal ve öykü türündeki eserleri değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletiler açısından incelendi. Araştırma sürecinde betimsel metotlardan kaynak tarama metodu kullanıldı.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Ruhi ŞİRİN, çocuk edebiyatı, değer, değerler eğitimi, eğitsel iletiler.

ABSTRACT

THE EDUCATIONAL MESSAGES AT MUSTAFA RUHİ ŞİRİN'S TALES AND STORIES

Elmas TAŞKIRAN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH EDUCATION**

September 2015

Advisor: Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN

One of the minimizing the effect of the globalising and the media is transferring our values to our children and our youths. Values can be transferred by social learning much more. The sign which a community is esteeming to what is that the words which are being talked, the proverbs and idioms which are being used, the behaviours which are being seen in a community. But the social learning is being insufficient at transferring positive values because of the corruption at the communal structure. Thus one of the facilities to bring in positive values to them have to be written.

In this dissertation, M. R. Şirin's tales and stories were examined in the educational messages which are wanted to be given by the term of value education. The method of source material which is kind of the descriptive methods was used in the process of the dissertation.

Key words: Mustafa Ruhi Şirin, children's literature, value, values education, educational messages.

ÖN SÖZ

“Çocuk kimdir” diye sorduğumuzda hepimizin aklına ilk gelecek cevap büyük ihtimalle “çocuk insandır” olacaktır. Gözlerinde karşılıksız sevgiyi okuyabildiğimiz, yüreğindeki temizliği, saflığı henüz yitirmemiş bir varlıktır. Çocuk; merak edebilen, merak ettiklerini öğrenmek için en ilginç soruları sorabilen ve öğrendikleri karşısında hayret edebilen bir canlıdır. Bir çocukla sohbet ederken kendimizi her an bir yetişkinin aklının ucundan geçmeyen soruları cevaplamaya çalışırken bulabiliriz. Çocuk, insanlığın giderek anlamını yitirdiği bir çağda bize insan olduğumuzu hatırlatan farklı bir varlık, ayrı bir dünyadır.

Günümüzün her şeyi hızlıca üretip tüketen dünyasında, çocuk da bu hızdan payına düşeni almaktadır. Bunun sebebi çocuğun ve çocukluğun, üzerinden kazanç elde edilebilecek bir nesne olarak görülmesidir. Çocukluğun tüketilmesinde önemli rol oynayan araçların başında görsel medya ve elektronik iletişim ağı gelir. Görsel medya ve elektronik iletişim ağının olumlu yönleri elbette vardır. Ancak hem görsel medyanın hem de elektronik iletişim ağının yetişkin dünyasının bütün sırlarının ifşa edildiği araçlar olduğu unutulmamalıdır. Çocuk, görsel medyada ve elektronik iletişim ağında sadece kendisine ait programları ya da siteleri takip etmemekte, yetişkinlere ait programlarla ya da sitelerle de ilgilenmektedir. Böylece çocuk bir yetişkinin bilmesi gerekenleri çok küçük yaşlarda öğrenmektedir. Dolayısıyla çocuk ve yetişkin arasındaki seviye farkı ortadan kalkmaktadır. Çocuk, ‘yetişkin’e dönüşürken ‘çocukluk’ kavramı da önemini yitirmektedir. Bu nedenle yetişkinin görsel medya ve elektronik iletişim ağı konusunda çocuğa rehberlik etmesi şarttır.

Verdiğimiz örnek, günümüzde çocukla ilgili yaşadığımız sorunların sebeplerinden sadece bir tanesidir. Bu sorunlardan biri de değerler konusunda yaşanmaktadır. Günümüzde saygı, sevgi, dürüstlük, arkadaşlık, çalışkanlık vb. değerleri çocuklara aktarırken önemli sorunlarla karşılaşmaktayız. Bu sorunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz: sahip olduğumuz değerlerin eskisi gibi önemsenmemesi, medyanın yayımladığı dizi ve programlarla bu değer kaybını destekleyici rol oynaması, çocuğun yetiştiği aile ortamının niteliği, arkadaş çevresi, müfredatta yer alan değerlerle ilgili kazanımları çocuğa aktarırken karşılaşılan zorluklar vb... Bu sorunlar, çocuğa kazandırmamız gereken birtakım değerlerin var

olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için ona olumlu değerlerin kazandırılması gerekir. Kişilik gelişimi olumlu değerlerle desteklenmeyen çocukların gelecekte sorunlu bireyler olarak toplumda yer alma ihtimalleri yüksektir. Çocuğu geleceğe ertelemenin yanlış olduğunu ve gecikmiş bir düzeltmenin de onu kurtarmaya yetmeyeceğini bilmemiz gerekir.

En başta biz öğretmenler geleceğin toplumunu inşa ettiğimizin bilincinde olmalıyız. Yeni neslin onlara çeşitli konularda sunduğumuz duygulara, düşüncelere, tutumlara ve davranışlara göre topluma yn vereceğini unutmamalıyız. Geleceğin toplumu salt bilgiye sahip bir toplum olmamalıdır. Bilginin insanî değerlerden yoksun toplumların elinde ölümcül silahlara dönüştüğünü hatırlamalıyız. Bu sebeple çocuklara ve gençlere verilen bilginin değerler eğitimiyle desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Değerler eğitiminde kullanılan önemli araçlardan biri de edebî eserlerdir. Biz de Mustafa Ruhi şirin'in çocuklar için yazdığı eserlerinden dördünü değerler açısından inceledik. Bu eserlerde yer alan değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletileri ve bunların değerler eğitimine katkısını ortaya koymaya çalıştık.

Tezi hazırlama sürecinde benden maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen, yaşadığım zorlukları aşmama en büyük desteği veren ve sorduğum soruları sabırla cevaplayan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet Hilmi UÇAN'a, seslerini, selamlarını, maddî ve manevî desteklerini benden esirgemeyen değerli hocalarım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mesiha TOSUNOğLU'na ve Sayın Doç. Dr. Celal DEMİR'e, ailemin eşsiz yeleri ile dünyanın en güzel çiçekleri olan öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim.

Elmas TAşKIRAN

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	III
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR DİZİNİ.....	XXI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.ÇOCUK KİMDİR?.....	10
2. ÇOCUĞUN BEDEN, ZİHİN, DİL, RUHSAL VE SOSYAL GELİŞİMİ.....	10
2.1. BEBEKLİK DÖNEMİ (0-2 YAŞ).....	11
2.1.1. Beden Gelişimi.....	11
2.1.2. Bilişsel Gelişimi (Duyusal-Motor Dönem)	12
2.1.3. Dil Gelişimi	13
2.1.4. Ruhsal ve Sosyal Gelişimi.....	13
2.2. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (2-6 YAŞ).....	14
2.2.1. Beden Gelişimi.....	14
2.2.2. Bilişsel Gelişimi (İşlem Öncesi Dönem).....	15
2.2.3. Dil Gelişimi	16
2.2.4. Ruhsal ve Sosyal Gelişimi.....	16

2.3. SON ÇOCUKLUK DÖNEMİ (6-11 YAŞ)	17
2.3.1. Bilişsel Gelişimi	17
2.3.2. Dil Gelişimi	18
2.3.3. Ruhsal ve Sosyal Gelişimi.....	19
3. EDEBİYAT NEDİR?.....	20
3.1.ÇOCUK EDEBİYATI NEDİR?	20
3.1.1. Çocuk Edebiyatının Önemi ve İşlevleri	22
3.1.2. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Özellikler	24
3.1.2.1. İçerikle İlgili Özellikler	26
3.1.2.2. Biçimle İlgili Özellikler	28
4.ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	29
4.1. BATI'DA ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ	30
4.2. TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ	34
4.2.1. Küçük Adam Edebiyatı Dönemi.....	34
4.2.2. Batı Etkisinde Çocuk Edebiyatı Yönelişi.....	35
4.2.3. Eğitim Ağırlıklı Çocuk Edebiyatı Evresi	36
4.2.4. Politik Söylem Ağırlıklı Çocuk Edebiyatı Evresi.....	36
4.2.5. Yenilikçi Çocuk Edebiyatı Evresi.....	37
5. ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ.....	37
5.1. MASAL.....	38
5.1.1. Masalın Kaynağı	41
5.1.2. Masal Türleri.....	42
5.1.3. Masal Konusunda Aykırı Görüşler	44
5.1.4. Masalın Çocuk Açısından Önemi	46

5.2. ÖYKÜ	46
5.2.1. Öykünün Tarihî Gelişimi	48
5.2.2. Öykü Türleri.....	49
5.2.3. Öykünün Temel Unsurları	50
5.2.3.1. Olay.....	50
5.2.3.2. Bakış Açısı-Anlatıcı.....	50
5.2.3.3. Mekân	51
5.2.3.4. Zaman	51
5.2.3.5. Şahıs Kadrosu	52
5.2.4. Öykünün Çocuk Açısından Önemi	52
6. DEĞER NEDİR?	53
6.1. DEĞER TÜRLERİ	54
6.2. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ.....	57
6.3. DEĞERLERİN İŞLEVLERİ	59
6.4. DEĞERLERİN ÖNEMİ	61
6.5. DEĞERLER EĞİTİMİ VE DEĞERLER EĞİTİMİNİN ÖNEMİ.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARIN HAYATI, ESERLERİ VE ÇOCUK EDEBİYATINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

1. YAZARIN HAYATI VE ESERLERİ	69
2. YAZARIN ÇOCUK EDEBİYATINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YAZARIN ESERLERİNDE YER ALAN DEĞERLER VE BUNLARA
YÖNELİK YORUMLAR

1. MASAL TÜRÜNDEKİ ESERLER.....	78
1.1. MAVİ RÜYALAR GÖREN ÇOCUK.....	78
1.1.1. Kırk Birinci Gün.....	79
1.1.1.1. Özet.....	79
1.1.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	80
1.1.1.3. Masalda İşlenen Değerler	83
1.1.2. Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah.....	87
1.1.2.1. Özet.....	87
1.1.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	88
1.1.2.3. Masalda İşlenen Değerler	90
1.1.3. Üç Sihirli Kutu	91
1.1.3.1. Özet.....	91
1.1.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	92
1.1.3.3. Masalda İşlenen Değerler	93
1.1.4. Mavi Rüyalara Gören Çocuk.....	95
1.1.4.1. Özet.....	95
1.1.4.2. Anlatıdaki Kişiler.....	96
1.1.4.3. Masalda İşlenen Değerler	98
1.1.5. Kırkıncı Kardeş.....	100
1.1.5.1. Özet.....	100

1.1.5.2. Anlatıdaki Kişiler.....	101
1.1.5.3. Masalda İşlenen Değerler	103
1.1.6. Sihirli Gömlek	106
1.1.6.1. Özet.....	106
1.1.6.2. Anlatıdaki Kişiler.....	107
1.1.6.3. Masalda İşlenen Değerler	109
1.1.7. Hiç Yüzünden	110
1.1.7.1. Özet.....	110
1.1.7.2. Anlatıdaki Kişiler.....	111
1.1.7.3. Masalda İşlenen Değerler	114
1.1.8. Kuyruksuz Kalan Tilki.....	116
1.1.8.1. Özet.....	116
1.1.8.2. Anlatıdaki Kişiler.....	117
1.1.8.3. Masalda İşlenen Değerler	118
1.1.9. Horozlu Çocuk	120
1.1.9.1. Özet.....	120
1.1.9.2. Anlatıdaki Kişiler.....	121
1.1.9.3. Masalda İşlenen Değerler	123
1.1.10. Dev Anasının Son Günü	124
1.1.10.1. Özet.....	124
1.1.10.2. Anlatıdaki Kişiler.....	125
1.1.10.3. Masalda İşlenen Değerler	126
1.2. GUGUKLU SAATİN KUMRUSU	127
1.2.1. Guguklu Saatin Kumrusu	127

1.2.1.1. Özet.....	127
1.2.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	128
1.2.1.3. Masalda İşlenen Değerler	130
1.2.2. Aslankuş.....	131
1.2.2.1.Özet.....	131
1.2.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	132
1.2.2.3. Masalda İşlenen Değerler	134
1.2.3. Kuş Ağacı.....	135
1.2.3.1. Özet.....	135
1.2.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	135
1.2.3.3. Masalda İşlenen Değerler	137
1.2.4. Kuş Oyunu.....	138
1.2.4.1. Özet.....	138
1.2.4.2. Anlatıdaki Kişiler.....	138
1.2.4.3. Masalda İşlenen Değerler	139
1.2.5. Martıcık	140
1.2.5.1. Özet.....	140
1.2.5.2. Anlatıdaki Kişiler.....	141
1.2.5.3. Masalda İşlenen Değerler	142
1.2.6. Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki	143
1.2.6.1. Özet.....	143
1.2.6.2. Anlatıdaki Kişiler.....	144
1.2.6.3. Masalda İşlenen Değerler	146
1.2.7. Üç Kartal.....	147

1.2.7.1. Özet.....	147
1.2.7.2. Anlatıdaki Kişiler.....	148
1.2.7.3. Masalda İşlenen Değerler	150
1.2.8. Masal Sarayı.....	150
1.2.8.1. Özet.....	150
1.2.8.2. Anlatıdaki Kişiler.....	151
1.2.8.3. Masalda İşlenen Değerler	152
2. ÖYKÜ TÜRÜNDEKİ ESERLER	153
2.1. GECELERİ MIZIKA ÇALAN KEDİ	153
2.1.1. Beyaz Oyun Ağacı.....	153
2.1.1.1. Horoz Ali	153
2.1.1.1.1. Özet.....	153
2.1.1.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	154
2.1.1.1.3. Öyküde İşlenen Değerler	155
2.1.1.2. Beyaz Oyun Ağacı	156
2.1.1.2.1. Özet.....	156
2.1.1.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	157
2.1.1.2.3. Öyküde İşlenen Değerler	158
2.1.1.3. Şakacı İki Dev.....	159
2.1.1.3.1. Özet.....	159
2.1.1.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	159
2.1.1.3.3. Öyküde İşlenen Değer	160
2.1.1.4. Hayal Kardeş.....	160
2.1.1.4.1. Özet.....	160

2.1.1.4.2. Anlatıdaki Kişiler.....	161
2.1.1.4.3. Öyküde İşlenen Değerler	163
2.1.1.5. Mavi Kumbara	164
2.1.1.5.1. Özet.....	164
2.1.1.5.2. Anlatıdaki Kişiler.....	164
2.1.1.5.3. Öyküde İşlenen Değerler	165
2.1.1.6. Büyük İyilik Meleği.....	167
2.1.1.6.1. Özet.....	167
2.1.1.6.2. Anlatıdaki Kişiler.....	167
2.1.1.6.3. Öyküde İşlenen Değerler	168
2.1.2. Uçan Kaplumbağa	169
2.1.2.1. İlk Rüya.....	169
2.1.2.1.1. Özet.....	169
2.1.2.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	170
2.1.2.1.3. Öyküde İşlenen Değer	172
2.1.2.2. Uçan Kaplumbağa.....	172
2.1.2.2.1. Özet.....	172
2.1.2.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	172
2.1.2.2.3. Öyküde İşlenen Değerler	173
2.1.2.3. Rüya Gibi Adam	174
2.1.2.3.1. Özet.....	174
2.1.2.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	175
2.1.2.3.3. Öyküde İşlenen Değerler	176
2.1.2.4. Babam, Deniz ve Ben	178

2.1.2.4.1. Özet.....	178
2.1.2.4.2. Anlatıdaki Kişiler.....	178
2.2.2.4.3. Öyküde İşlenen Değerler	179
2.1.2.5. En Çocuk Baba	180
2.1.2.5.1. Özet.....	180
2.1.2.5.2. Anlatıdaki Kişiler.....	181
2.1.2.5.3. Öyküde İşlenen Değerler	182
2.1.2.6. Son Rüya.....	184
2.1.2.6.1. Özet.....	184
2.1.2.6.2. Anlatıdaki Kişiler.....	184
2.1.2.6.3. Öyküde İşlenen Değerler	186
2.1.3. Geceleri Mızıka Çalan Kedi.....	187
2.1.3.1. Yağmurdan Islanmayan Kız	187
2.1.3.1.1. Özet.....	187
2.1.3.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	187
2.1.3.1.3. Öyküde İşlenen Değerler:	188
2.1.3.2. Geceleri Mızıka Çalan Kedi	189
2.1.3.2.1. Özet.....	189
2.1.3.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	189
2.1.3.2.3. Öyküde İşlenen Değer	190
2.1.3.3. Ağlayan Çınar	191
2.1.3.3.1. Özet.....	191
2.1.3.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	191
2.1.3.3.3. Öyküde İşlenen Değerler	192

2.1.3.4. Mavi Bahçenin Çocukları	193
2.1.3.4.1. Özet.....	193
2.1.3.4.2. Anlatıdaki Kişiler.....	194
2.1.3.4.3. Öyküde İşlenen Değerler	195
2.1.3.5. Babam Ne Zaman Gelecek?	195
2.1.3.5.1. Özet.....	195
2.1.3.5.2. Anlatıdaki Kişiler.....	196
2.1.3.5.3. Öyküde İşlenen Değerler	197
2.2. HER ÇOCUĞUN BİR YILDIZI VAR	198
2.2.1. Kardan Adamın Kedisi.....	198
2.2.1.1.Suna'nın Bebeği.....	198
2.2.1.1.1. Özet.....	198
2.2.1.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	199
2.2.1.1.3. Öyküde İşlenen Değerler	200
2.2.1.2. Ayla'nın Bulut Oyunu	200
2.2.1.2.1. Özet.....	200
2.2.1.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	201
2.2.1.2.3. Öyküde İşlenen Değerler	202
2.2.1.3. Kardan Adamın Kedisi	202
2.2.1.3.1. Özet.....	202
2.2.1.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	203
2.2.1.3.3. Öyküde İşlenen Değerler:	204
2.2.2. Çocukluk Arkadaşım Sincap	205
2.2.2.1. Güneş Resimli Kayık	205

2.2.2.1.1. Özet.....	205
2.2.2.1.2. Anlatıdaki Kişi.....	205
2.2.2.1.3. Öyküde İşlenen Değerler	206
2.2.2.2. Çocukluk Arkadaşım Sincap	206
2.2.2.2.1. Özet.....	206
2.2.2.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	207
2.2.2.2.3. Öyküde İşlenen Değerler	208
2.2.2.3. Yağmurun Elleri	209
2.2.2.3.1. Özet.....	209
2.2.2.3.2. Anlatıdaki Kişiler.....	210
2.2.2.3.3. Öyküde İşlenen Değerler	211
2.2.3. Köpeğimin Kurdelesı Kırmızı.....	211
2.2.3.1. Maviş Kedim Miyav Dedi	211
2.2.3.1.1. Özet.....	211
2.2.3.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	212
2.2.3.1.3. Öyküde İşlenen Değerler	214
2.2.3.2. Balıkların Sunduğu Gülücük	215
2.2.3.2.1. Özet.....	215
2.2.3.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	215
2.2.3.2.3. Öyküde İşlenen Değerler	216
2.2.3.3. Köpeğimin Kurdelesı Kırmızı	218
2.2.3.3.1. Özet.....	218
2.2.3.3.2. Anlatıdaki kişiler	218
2.2.3.3.3. Öyküde İşlenen Değerler	220

2.2.4. Her Çocuğun Bir Yıldızı Var	220
2.2.4.1. Evinize Hoş Geldiniz	220
2.2.4.1.1. Özet.....	220
2.2.4.1.2. Anlatıdaki Kişiler.....	221
2.2.4.1.3. Öyküde İşlenen Değerler	223
2.2.4.2. Her Çocuğun Bir Yıldızı Var	224
2.2.4.2.1. Özet.....	224
2.2.4.2.2. Anlatıdaki Kişiler.....	225
2.2.4.2.3. Öyküde İşlenen Değerler	226
SONUÇ VE ÖNERİLER	228
KAYNAKÇA.....	239
EK.....	252

KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	: Aktaran
b.t.	: Bilinmeyen Tarih
C.	: Cilt
ss.	: Sayfa
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
DEGY	: Dünyanın En Güzel Yeri
GÇ	: Gökyüzü Çocukları
GMÇK	: Geceleri Mızıka Çalan Kedi
GSK	: Guguklu Saatin Kumrusu
HÇBYV	: Her Çocuğun Bir Yıldızı Var
MRGÇ	: Mavi Rüya Gören Çocuk

GİRİŞ

Çağımızda teknolojik gelişmeler sonucunda hızlı değişimler yaşanmaktadır. Özellikle görsel iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla insanlar çok hızlı biçimde ve kolayca iletişim kurabilmektedir. Bu sebeple insanlar birbirlerinden kolayca etkilenmektedir. İletişimdeki bu kolaylık olumlu ve olumsuz birtakım sonuçları beraberinde getirmektedir.

Hızlı iletişimin olumsuz sonuçlarından biri, toplumun temelini oluşturan bazı olumlu değerlerin önemini kaybetmesidir. Bunlar saygı, sevgi, çalışkanlık, hoşgörü, dürüstlük gibi değerlerdir. Bunların yerine özellikle gençler arasında tembellik, sorumsuzluk, bencillik, vurdumduymazlık yaygınlaşmaktadır. Gençler manevî değerlere gereken önemi vermemekte, maddî değerlerin ise adeta tutsağı haline gelmektedirler. Bu durum toplumun kendine yabancılaşmasına, toplumsal ve kültürel yaşamda ciddi sorunlar yaşanmasına yol açmaktadır.

Toplumsal yapının devamlılığını sağlamak için o toplumu ayakta tutacak değerlerin gelecek nesillere aktarılması gerekir. Değerlerin bireye ilk aktarıldığı yer ise ailedir. Aileyle başlayan değer aktarma süreci çocuğun arkadaş çevresi ve okulla devam eder. Okulda değer aktarımının gerçekleştirilebildiği en önemli derslerden biri Türkçedir çünkü Türkçe dersi günlük yaşamla ve birçok alanla iç içe olan bir derstir. Türkçe dersinin ana malzemesi ise edebî metinlerdir. Bu ders için seçilen metinlerin çocukların ve gençlerin seviyelerine uygun olması değerler eğitiminde etkili sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Değerler eğitiminin başarıya ulaşması için onu ders saatleriyle sınırlı tutmamak gerekir. Verilen eğitim aynı zamanda çocuğun seviyesine uygun edebî eserlerle desteklenmelidir. Çünkü edebî eserler çocuğun farklı bakış açıları kazanmasını, duygu, düşünce ve hayal dünyasının gelişmesini sağlar. Bunun yanında uygun yaşta, uygun zamanda çocuğa verilen edebî ürünler çocuğa manevî, ahlakî iletiler vererek onun karakter gelişimine katkıda bulunabilir.

Hepimizin bildiği gibi insan kendisine bir şeyin zorla kabul ettirilmesinden hoşlanmaz. Oysa nelerin doğru olduğunu, nerede, nasıl davranılması gerektiğini sezdirenen edebî eserler çocuğu daha kolay etkileyebilir ve iyiyi, güzeli daha çabuk

benimsemelerini sağlayabilir. Bu nedenle masal, öykü, roman, şiir gibi edebî türlerde millî ve evrensel değerlerin işlenişine önem verilmelidir. Sunulacak kitaplar değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olmalıdır. Böylece çocuk sahip olması istenen değerleri daha kolay ve hızlı bir şekilde kazanabilir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın genel amacı Mustafa Ruhi Şirin'in çocuklar için yazdığı masal ve öykü türlerindeki eserlerde işlenen değerleri saptamaktır. Böylece Mustafa Ruhi Şirin'i tanımak, eserlerini daha iyi anlamak, yazarın incelenen eserlerinde değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletileri tespit etmek kolaylaşacaktır.

Eserler, “Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinde işlenen değerler nelerdir?” sorusundan yola çıkılarak incelenmiştir. Bu tezle yazarın çocuk edebiyatına değerler eğitimi açısından sağladığı katkılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Değerler, bireyler ve toplumlar için uzun yıllar önemli bir yol gösterici olarak işlev görmüştür. Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler sayesinde ‘iyi-kötü’, ‘doğru-yanlış’ arasındaki farkı ve kendi ahlakî görüşleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler.

Ayrıca değerler, insanların amaçlarına uygun tarzda kendini gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olur. Aristoteles'in deyişiyle, kişilere ‘insanın işini’ yapabilecek duruma gelmelerine yardımcı olmak değerlerin işlevidir. Yani değerler kişilere doğru bilmesinde, doğru düşünme, doğru değerlendirmesinde, doğru eylem içinde olduğunu görebilmesinde yardımcı olmaktadır (Kuçuradi, akt. Dilmaç, 1999: 13).

Değerler sosyal yapıyı önemli derecede etkiler. Bu yüzden değerlerin düzenli ve doğru bir biçimde aktarılması gerekir. Değerler eğitimi aynı zamanda çocuğun kişilik gelişiminde de önemli bir yere sahiptir. Yörükoğlu, çocuğa verilen değerler eğitiminin önemini Rousseau'nun şu sözleriyle vurgular: “Çocuğun öğrenmek için önünde uzun yıllar var ama kişiliğini geliştirmek için yitirilecek zaman yoktur”(Yörükoğlu, akt. Karatay, 2011: 1403).

Bireylerin ve toplumların geleceği için önemli bir yere sahip olan değerler eğitiminin gerçekleştiği başlıca iki kurumun aile ve okul olduğunu belirtmiştik. Birey

aile ve okul aracılığıyla ait olduğu toplumun değerlerini, gelenek ve göreneklerini öğrenir. Çocuk ilk değerlerini ailede, ‘sosyal öğrenme’ yoluyla kazanır. Bunların içerisinde sadece olumlu değerler bulunmayabilir. Aile üyelerinin yalan söylediğini, sorunları kavga ederek çözdüğünü gören çocuk bu davranışların doğru olduğunu düşünebilir. Çocuğun bu davranışları çok çabuk benimsemesinin nedeni ‘model alarak’, ‘taklit ederek’ öğrenmesidir. Öğrenilmiş olumsuz birtakım değer ve inançları daha sonra düzelterek değiştirmekse oldukça zordur. Okulda ise çocuğa olumlu değerler kazandırılmaya çalışılır. Okulun çocuklara yaşadıkları toplumun değerlerini aktarırken yararlandığı en önemli araçlardan biri edebî eserlerdir. Edebî eserler çocuklara değerleri aktarmada oldukça etkilidir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocukların nitelikli edebiyat eserleriyle karşılaştırılması gerekir. Bu eserler hem çocuğun dil gelişimine katkıda bulunabilir hem de çocuğa millî, manevî ve ahlakî değerlerin öğretilmesinde yardımcı olabilir.

Okullarda yapılan karakter eğitiminde edebî eserlerden yararlanmak, etkili bir yöntem olarak kabul edilir. Okuma çalışmalarında olumlu karakter özelliklerinin edebî eserler aracılığıyla irdelenmesi, öğrencilerin hem ahlakî hayal güçlerini harekete geçirir hem de olumlu davranış ve tutumları değer olarak algılamalarını ve benimsemelerini sağlar (Karatay, 2011: 1398).

Bunun yanında çocuğun vaktinin büyük çoğunluğunu okul dışında geçirdiği unutulmamalıdır. Bu sebeple okulda verilmeye çalışılan değerlerin okul dışında da pekiştirilmesi gerekir. Bu süreç edebî eserlerle önemli ölçüde gerçekleştirilebilir. “Eğitim okulda başlayıp biten bir olay değil, insanı bir ömür boyu etkileyen, çekip çeviren aynı zamanda çekilip çevrilen dinamik bir olgudur. Yani görülüyor ki insanın eğitilmesinde, okulun fonksiyonunun bittiği yerde, edebî eserler eğitim görevlerini sürdürmeye devam etmektedir”(Aydemir, akt. Kumbasar, 2011: 5).

Günümüzde çocuk olumlu değerleri edinme konusunda kendisine sürekli ve etkili bir şekilde rehber olabilecek kişileri bulmakta zorlanabilir. Bu zorluğu edebî eserler aracılığıyla aşmak mümkündür. İlkokul çağındaki çocuk edebî eserlerde istediği nitelikteki karakterlerle kendini kolayca özdeşleştirebilir. Çocuk kendini özdeşleştirdiği karakterlerin olaylar ve durumlar karşısındaki tavırlarını, tutumlarını fark etmeden kendi yaşamında uygulamaya başlar. Bu sebeple çocuğun okuduğu

kitaplardan önemli derecede etkilendiği göz önünde bulundurulmalı ve çocuğa sunulan kitaplarda değerlere yer verilmelidir. Ayrıca değerlerin işleniş biçimine dikkat edilmelidir.

2. PROBLEM DURUMU

İnsan bir toplum içinde doğar. Toplumda biyolojik olarak var olan insanın ‘insan olarak’ var olabilmesi ise ancak toplumsallaşmasıyla mümkündür. Toplum dışında yaşayan bireyin insanileşmesi ise mümkün değildir.

Toplumsallaşan insan içinde yaşadığı toplumun değerlerini tanır ve benimser. Bu değerler toplumsal hayatı şekillendiren, belirleyen temel unsurların önemli bir kısmını oluşturur. Çocuk üzerinde en etkili ve kültürel değerlerin sunulduğu en aktif toplumsal kurum ailedir. Çocuk hangi toplumun bir parçası olduğunu aile ortamında öğrenir.

Ne var ki günümüzde çocuk için önemli bir yere sahip olan aile önemli değişimler yaşamaktadır. Yaşanan en önemli değişimlerden biri ailedeki rollerin değişimidir. Bugün ailede bilen sadece anne ve baba değildir. Modern dünyada çocuklar anne ve babadan daha çok şey bilebilir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, çocuğun içinde yaşadığı çağı her yönüyle çocuğa sunan kitle iletişim araçlarından daha çok yararlanmasıdır. Buna karşılık kitle iletişim araçları toplumu istenilen biçimde şekillendirmekte, insanların inanç ve fikirlerini yönlendirmekte, sürekli tekrarlarla düşünme gücünü ortadan kaldırmakta, insanların farklı olaylar karşısında peşin hükümler vermesine sebep olmaktadır. Ayrıca bireysel ve toplumsal değerlere aykırı karakterleri ve hayalleri bireylere empoze edebilmektedir. Böylece kitle iletişim araçları toplumsal yapıda hızlı ve bazen de olumsuz değişimlerin yaşanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu hızlılık değerlerin zaman içinde ya kaybolmasına ya da değişmesine yol açmaktadır. “Modern yapay uygarlıkta kitle iletişim araçları taşıyıcı ve yaygınlaştırıcı rolleri olan en etkili enstrümanlardır. Bu araçlar, bir yandan bilgi ve değer aktarırken, öte yandan da değer aşındırıcı işlevi yerine getirmektedirler”(Şirin, 2006: 106).

Modern çağın ‘dayattığı’ değerler dışında kendi modernliğini üretemeyen toplumlar kültürel yozlaşmaya maruz kalır. Bu sebeple modernleşme kendi değerlerini koruyamayan ya da üretemeyen toplumları tek tipleşmeye doğru iter. Tek

tipleştirici bu dayatmaya karşı koymayan ve kendi değerleriyle, tarihiyle yüzleşemeyen toplumlarda ciddi bir toplumsal çözölme görölür.

Kapitalizmden tüketim kapitalizmine, endüstrileşmeden post-endüstriyel toplum ya da enformasyon toplumuna, modernlik ve yüksek modernlik ya da postmodernlik aşamaları modernleşmenin de zihniyet aşamalarıdır. Modernliğin üretim süreçlerini bizzat gerçekleştiren toplumlar ile üretilen modernliğı tüketen toplumların modernlikle yüzleşmesi ne oranda yapılsın ya da yapılsın, yaşadığımız dünya tam anlamı ile modernliğin kuşattığı bir dünyadır (Şirin, 2006: 105).

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik ve sosyal değişimler, değerler sistemini etkilemekte ve insanları bazı değerlerden uzaklaştırmaktadır. Örneğin birçok insan elektronik iletişim ağı aracılığıyla dünyanın bir ucundaki insanların neler yaptıklarını, nasıl olduklarını öğrenebilirken aynı binada yaşadığı komşularını tanımamaktadır. İnsanlar arasında şiddet, bencillik, hoşgörüsölzlük, adaletsizlik, saygı ve sevgi eksikliği artmakta; insanlar birbirinden uzaklaşarak yalnızlığa mahkûm olmaktadır. Sonuçta değerlerin önemini giderek yitirdiğini ve değerler eğitiminin büyük bir ihtiyaç haline geldiğini söyleyebiliriz. Bu sebeple dünyanın pek çok yerinde değerlerle ilgili araştırmalar yapılmakta, eğitim programları hazırlanmakta, sempozyumlar düzenlenmektedir.

Ölkemizde de değerler eğitimi üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Kazandırılması gereken değerlere ölkemizdeki bazı ders programlarında yer verilmesi bu çalışmalardan biridir. Ölkemizdeki eğitimin asıl amacı ise millî ve evrensel değerleri benimsemiş, hayatının her aşamasında bunları kullanan bireyler yetiştirmek olarak belirlenmiştir:

Milli Eğitim’in üç maddelik genel amaçlarına kısaca göz atıldığında amacın; Türk milletinin milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen; ailesini, vatanını, milletini seven; Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen; ahlak bakımından sağlıklı gelişmiş bir kişiliğe sahip; insan haklarına saygılı; hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip; topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı bireyler yetiştirmek olduğu görölür (Kumbasar, 2011: 7).

Bu niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmeye çalışıldığı kurumların başında okullar gelir. Okullar bu amaçların planlı ve programlı olarak gerçekleştirildiği yerlerdir. Ancak bu kazanımların tamamına ders saatleri içerisinde ulaşmak mümkün değildir. Bu sebeple değerler eğitiminde edebî eserlerden yararlanma yoluna gidilmelidir. Çünkü okulda kazandırılan değerlerin devamlılığını okul dışında edebî eserler aracılığıyla sağlamak mümkündür.

Edebî eserler bir milletin geleneklerini, göreneklerini, yaşam biçimini ve değerlerini gelecek nesillere aktarır. Bu işlevi yerine getiren edebî eserler aynı zamanda birer kültür taşıyıcısıdır. Edebî eserlerle verilen değerler eğitimi sayesinde hem millî kültürümüz ve değerlerimiz gelecek kuşaklara aktarılacak hem de modernleşmenin değerlerimiz üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilebilecektir. Bu sebeple çocuklar için yazılan eserlerde millî ve manevî değerlerimizin, hoşgörü, saygı, sevgi, dürüstlük, çalışkanlık, adalet gibi evrensel değerlerin işlenmesine önem verilmelidir. Eserlerde bu değerler işlenirken etkili bir kurgunun yanında telkin edici bir üslup kullanılmasına dikkat edilmelidir. Böylece aktarılmak istenen değerler zorla kabul ettirilme niteliğinden sıyrılarak benimsenmesi gereken tutum ve davranışlara daha kolay dönüşebilir.

Bütün bunlar geleceğin gençlerinin sahip olacağı tutum ve davranışlarda edebî eserlerin önemli bir payı bulunacağını göstermektedir. Bu sebeple çocuklara sunulacak edebî eserlerde hangi değerlerin öne çıktığı saptanmalıdır. Böylece değerler eğitimi açısından çocuklara faydalı olabilecek yazarları ve eserlerini belirlemek kolaylaşacaktır.

2.1. PROBLEM CÜMLESİ

Mustafa Ruhi Şirin'in incelenen iki masal ve iki öykü kitabında çocuğa hangi değerler kazandırılmaya çalışılmıştır?

2.2. ALT PROBLEMLER

1. Mustafa Ruhi Şirin kimdir?
2. Mustafa Ruhi Şirin'in incelenen masallarında ve öykülerinde geçen olaylar nelerdir?

3. Mustafa Ruhi Şirin'in incelenen masallarında ve öykülerinde yer alan kahramanlar hangi kişilik özelliklerine sahiptir?
4. Mustafa Ruhi Şirin'in incelenen masallarında ve öykülerinde hangi olumlu değerlere yer verilmiştir?

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın problemi ve alt problemlerin çözümüne yönelik yöntem açıklanmıştır. Araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı ve verilerin analizi ortaya konmuştur.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma betimsel nitelikli bir araştırma olup tarama modellerinden kaynak tarama metodu esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Mustafa Ruhi Şirin'in eserleri oluşturmaktadır. Yazarın çocuklar için yazdığı masal ve öykü türlerindeki eserlerinin yanında şiir, mektup, deneme, araştırma vb. türlerde eserleri de bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise yazarın on sekiz masalı ve yirmi sekiz öyküsü oluşturmaktadır. Belirtilen masal ve öyküler işlenen değerler açısından zengindir. Belirtilen türlerdeki eserler hedef kitlenin (8-12 yaş) seviyesine uygun olduğu için seçilmiştir. İncelenen eserlerde geçen olaylar, kahramanların kişilik özellikleri, olumlu değerler ve bu değerlerin çocuk için taşıdığı önem ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Yazarın söz konusu olan masal ve öykü türündeki eserleri okunmuş, özetlenmiştir. Kuramsal çerçeve oluşturulurken öncelikle yazarın çocuğa yönelik hazırladığı araştırma ve düşünce yazıları, ders notları taranmıştır. Ardından içindekiler kısmında her bölüme ait konu başlıklarıyla ilgili farklı kaynaklar incelenerek gerekli alıntılar yapılmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın birinci bölümünde çocuk, çocuğun beden, zihin, dil, ruh ve sosyal gelişimi, edebiyat, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının önemi ve işlevi, çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken özellikler, çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, Batı’da çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, Türkiye’de çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, eğitim ağırlıklı çocuk edebiyatı evresi, politik söylem ağırlıklı çocuk edebiyatı evresi, yenilikçi çocuk edebiyatı evresi; çocuk edebiyatı türleri içerisinde masal, masalın kaynağı, masal türleri, masal konusunda aykırı görüşler, masalın çocuk açısından önemi, öykü, öykünün tarihî gelişimi, öykü türleri, öykünün temel unsurları, öykünün çocuk açısından önemi; değer, değer türleri, değerler eğitimi ve değerler eğitiminin önemi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde yazarın hayatı, eserleri ve çocuk edebiyatına yönelik görüşlerinden söz edilmiştir.

Üçüncü bölümde yazarın masal, öykü türlerindeki eserlerinin özetine, kahramanların kişilik özelliklerine ve bu eserlerde işlenen değerlere yer verilmiştir.

4. SINIRLILIKLAR VE VARSAYIMLAR

Araştırmanın kapsamını Mustafa Ruhi Şirin’in masal ve öykü türlerindeki eserlerinden ikişer tanesi oluşturmaktadır. Araştırma yazarın iki masal kitabında yer alan on sekiz masalıyla ve iki öykü kitabında yer alan yirmi sekiz öyküsüyle sınırlıdır. Belirtilen türlerdeki eserlerde yer alan değerler incelenmiştir.

Masallarda gündelik hayatımızda yer alan zıtlıklara rastlamak mümkündür. Bu zıtlıklar insanın varlık nedenidir. Hayatın da bunlar üzerine kurulduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kötü insan olmasa iyiliğin ve iyilerin kıymeti bilinmez. Gece olmazsa gündüzün ve aydınlığın kıymeti takdir edilemezdi. Bunlar masallarda birer değer yargısı olur ve sonunda çocuk neyin doğru, neyin yanlış olduğunu anlar. Masal dünyasında kurgusal boyutta öğrendikleri hayat modelleri onlara gerçek hayatta örnek olur (Karakaya, 2005: 345).

Bu sebeple yazarın masallarını inceledik.

Öyküler çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunur:

Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; gelişmekte olan değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır. (...) Her şeyden önemlisi de içinde kendilerinden bir şeyler bulacakları hikâye ve romanları okuyan çocukların okuma becerileri de gelişecektir (Gürel vd. , 2007: 107).

Bu sebeplerle yazarın öykülerini inceledik.

İncelenen masal kitapları: *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* ve *Guguklu Saatin Kumrusu*'dur. *Mavi Rüyalara Gören Çocuk*'ta on, *Guguklu Saatin Kumrusu*'nda ise sekiz masal incelenmiştir.

İncelenen öykü kitapları: *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* ve *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*'dır. *Geceleri Mızıka Çalan Kedi*'de on yedi öykü, *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*'da on bir öykü incelenmiştir.

Kitaplar her iki türde de ilk yayımlanan son yayımlanana doğru incelenmiştir.

Değerler belirlenirken Hüseyin Emin ÖZTÜRK'ün Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler, Funda Gülfidan AKTÜRK'ün Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüzün Eserleri, Ezgi KUMBASAR'ın Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Fethullah Cihan ALAGÖZ'ün Cahit Uçuk'un Masal Kitaplarında Temel Değerlerin Türkçe Eğitimine Katkısı, Vural Kaya'nın Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler adlı yüksek lisans tezlerinden yararlanılmıştır.

Değerlerin hedef kitleye edebî eserler yoluyla kazandırılabilceği varsayılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.ÇOCUK KİMDİR?

Çocuk edebiyatı kavramını ele almadan önce “Çocuk kime denir?” sorusu üzerinde durmak daha doğru olacaktır. Çocuğa dair pek çok tanım yapılmakla birlikte yine de onu tam anlamıyla ortaya koyan bir ifadeye rastlamak güçtür. Mustafa Ruhi Şirin kendine özgü üslûbuyla çocuğu şöyle tarif etmektedir: “Çocuk tek başına en ciddi sorudur”(Şirin, 1998:115). “Çocuk çocuktur. Çok şey bilir. Bilmediklerini de bilir. Müthiş sorular sorar”(Şirin, 1998: 114). “Çocuk hem özgür hem de tereddütsüzdür. Kalabalık içinde bir çocuk kralın çıplak olduğunu haykırarak herkesi şaşırtır”(Şirin, 1998: 113).

Birçok kişi tarafından küçük farklarla birbirinden ayrılan çocuk tanımları yapılmıştır. Genellikle doğumdan ya da bebeklikten ergenlik dönemine kadar süren bir zaman dilimiyle sınırlanan çocuk bu dönem içinde “kendine özgü davranışlara sahip olan bir varlıktır”(Yurdadoğ, 1995: 44).

Çocuk hem fiziksel hem de zihinsel yönden kendini sürekli yeniler. Hareketlidir, meraklıdır, her an yeni şeyler öğrenmeye açıktır. Bu nedenle çocuğu zihinsel yönden gelişmemiş küçük bir insan olarak görmek yanlıştır. Onun kendine özgü bir ruh dünyası ve davranışları vardır. Çocuk her yönüyle yetişkinden farklıdır. Şimdi çocuğu daha yakından tanımak için beden, zihin, dil, ruh ve sosyal gelişimini inceleyebiliriz.

2. ÇOCUĞUN BEDEN, ZİHİN, DİL, RUHSAL VE SOSYAL GELİŞİMİ

Çocuğun farklı alanlardaki gelişimini incelemekten önce ‘gelişme’, ‘gelişim’ kavramlarına değinelim. Gelişme genellikle ‘büyüme’yle karıştırılan bir kavramdır. Oysa bu iki kavram arasında önemli farklar vardır. Büyümede niceliksel bir değişim (boy, kilo artışı gibi) söz konusudur. Gelişmede ise hem niceliksel hem de niteliksel bir değişim görülür.

Gelişim ise ‘gelişme sürecini’ ifade eden bir kavramdır. “Gelişim, ileriye dönük olup, değişiklikler arasında belirgin bir ilişkiyi de kapsar”(Yavuzer, 1994: 29).

Çocuğun gelişimini bebeklik (0-2 yaş), ilk çocukluk (2-6 yaş) ve son çocukluk (6-11 yaş) olmak üzere üç dönem şeklinde inceleyeceğiz.

2.1. BEBEKLİK DÖNEMİ (0-2 YAŞ)

Bebeklik dönemi bireyi sonraki dönemlere hazırlayan kritik bir dönemdir. “Erikson’a göre, bebeklik ya bir ‘güven’ evresidir ki, birey bu evrede dünyaya güvenilebilir ve inanılabilir bir biçimde bakmayı öğrenir ya da ‘güvensizlik’ evresidir ki, bu dönemde birey dünyanın nefret ve korkuyla dolu olduğunu öğrenmeye başlar”(Yavuzer, 1994: 36-37).

2.1.1. Beden Gelişimi

“Doğumda ortalama ağırlık 3402 gr.dır”(Yavuzer, 1994: 56). “Yeni doğan 45-50 cm boyundadır” (Olcay, akt. Yavuzer, 1994: 57). Yeni doğan bir bebek “(...) beden büyüklüğüyle orantılı olarak kas liflerine sahiptir” (Yavuzer, 1994: 58). Yavuzer çocuğun beslenmesinde ana sütünün öneminden bahseder. Bu görüşü Türk-İslam düşünürü İbni Sina’dan aldığı şu ifadelerle desteklemektedir:

“Çocuğun emzirilmesi ve beslenmesine gelince, mümkün olduğu kadar ana sütüyle beslemelidir. Çünkü ana sütü, çocuğun ana rahmindeyken aldığı cevhere (gıdaya) en çok benzer olanıdır... Ve deneyle sabit olmuştur ki, ana sütü, çocuğun sancılarının giderilmesinde son derece faydalıdır”(Yavuzer, 1994: 58-59).

Bebek için uyku da önemli bir fizyolojik ihtiyaçtır.

Yeni doğan bebekler günde ortalama 16-18 saat uyuyarak zamanlarının % 80’ini uykuda geçirirlerken, 1 yaş bebeklerinde bu süre % 50’ye düşmektedir. (...) İlk 3-4 hafta boyunca bebekler ortalama olarak günde 7-8 kez kısa dönemler halinde uyurlar. Altıncı haftadan itibaren bu kısa uykuların yerini günde 2-4 kez yinelerken uzun uyku periyodlarının aldığı görülür. Yirmi sekizinci haftadan itibaren bebeklerin büyük bir çoğunlukla tüm gece boyunca uyudukları, buna ek olarak 1 yaşına kadar gündüzleri de 2-3 kez kısa sürelerle uyku uyunduğu gözlenmektedir (Yavuzer, 1994: 59).

2.1.2. Bilişsel Gelişimi (Duyusal-Motor Dönem)

“Piaget, çocuğun dünya hakkındaki bilgisi şekillendikçe birbirine bağlı zihinsel gelişim evrelerinden geçtiğini savunur” (Yavuzer, 1994: 61).

Duyusal-motor dönemi, ‘refleks hareketler’ ve ‘döner tepkiler’ olmak üzere iki başlık altında inceleyebiliriz. Bebek bu dönemde daha çok deneme-yanılma yoluyla öğrenir. Doğumdan sonra ilk başta refleksif davranışlar gösterir. Yakalama ve parmağını emme davranışları buna örnek olarak verilebilir. Sonraki zamanlarda tesadüfen yaptığı bir davranış hoşuna giderse onu tekrarlamaya başlar.

“Piaget buna ‘döner tepki’ adını verir. Döner tepkinin temelinde hareketi sürdürme amacı yatmaktadır. Piaget’ye göre, döner tepkilerin varlığı bir anlamda belleğin neden-sonuç ilişkisinin başlamasının bir kanıtıdır”(Yavuzer, 1994: 62).

Çocuk döner tepkiler sayesinde yeni ve farklı sonuçlara da ulaşabilir. “Duyusal-motor dönemin son aşamasında çocuk, keşfetmenin yanında icat etmeye, zihinsel kombinasyonlar yoluyla yeni araçlar türetmeye başlar. Artık duyu-hareket yöntemi yerine, zihinsel kombinasyonları kurmaya, böylelikle problemlere ivedi çözümler aramaya koyulur”(Yavuzer, 1994: 63).

Bebeğin ilk motor becerileri içerisinde oturma, emekleme, ayakta durma ve yürüme bulunmaktadır. “Ortalama olarak bebekler 3-4 aydan itibaren destekle bir dakika kadar oturabilirler”(Yavuzer, 1994: 66). 9. aydan sonra ise bebeğin tek başına ve daha uzun süre oturabildiği görülmektedir. Ortalama 34. haftadan sonra bebek emeklemeye başlar. Ayakta durma ve yürüme sürecini Yavuzer şöyle anlatmaktadır:

Eşyaya tutunarak ya da çekerek ayakta durabilme ortalama olarak 36-40. haftalar arasında gerçekleşir. Çocuk tek başına 48. hafta dolaylarında ayağa kalkabilir, 52. haftada yürüyebilir ve 13 aylıkken acemice yürümeye başlayabilir.

18 aylıkken yardım almaksızın merdivenleri inip çıkabilir, yerdeki oyuncakları çekebilir. 2 yaşına geldiğinde objeleri düşürmeden alabilir, kolaylıkla yürüyüp koşabilir (Yavuzer, 1994: 66).

2.1.3. Dil Gelişimi

Bebeklik döneminde dil gelişimi genellikle beş dönem hâlinde incelenmektedir. Bu dönemler sırasıyla: ağlama, babıldama, çağıldama, tek sözcük ve sözcüklerin birleştirilmesidir.

Ağlama dönemi 0-3 ay arasındaki dönemdir. Çocuk bu dönemde ihtiyaçlarını (emme, altının değiştirilmesi vb.) ağlayarak ifade eder. “Bu dönemde bazı ünlü (a, o, u) ve ünsüz (n, g, m) sesleri ağlarken, esnerken, çığlık atma sırasında, homurdanma şeklinde çıkardıkları görülür”(Şirin, 2000: 169).

Babıldama dönemi, 3-6 ay arasındaki dönemdir. Çocuk bu dönemde ünlü ve ünsüzleri beraber söylemeye başlar. “Örneğin ba-da-ma gibi”(Şirin, 2000: 169).

Çağıldama (heceleme) dönemi, 6-12 ay arasındaki dönemdir. Çocuk bu dönemde ilk heceleri söylemeye başlar. Bunlar daha çok benzer seslerin tekrarı şeklindedir: “(ba ba ba, ma ma ma)”(Yavuzer, 1994: 71) gibi.

Tek sözcük dönemi 1-2 yaş arasındaki dönemdir. Bu dönemde çocuk anlamlı ilk kelimeleri söylemeye başlar. Konuşma için gerekli fiziksel hazırlığı tamamlamasına rağmen zihinsel hazırlık süreci devam etmektedir. Bir sözcükle pek çok şeyi ifade etmeye çalışmaktadır. Bunun nedeni nesnelerin adlarını henüz tam bilmemesidir. Kelimelerin anlamını öğrenmesi ve nesneleri doğru adlandırması sonraki dönemlerde mümkün olacaktır. Çocuğun söylediği ilk kelimeler ise yakın çevresindeki nesnelerin adlarıdır. “(...) araba, köpek, bebek (...) gibi” (Yavuzer, 1994: 73).

2.1.4. Ruhsal ve Sosyal Gelişimi

“Ruh sağlığı, kişinin kendi kendisiyle, çevresiyle sürekli bir denge ve uyum içinde olması”(Yörükoğlu, 2004: 13) biçiminde tanımlanabilir.

Yörükoğlu çocuktaki ruhsal gelişimin yönünü şöyle aktarmaktadır:

Çocuk bağımlılıktan bağımsızlığa, bencil davranıştan işbirliğine doğru gelişir. Yetenekleri yakından karmaşığa, genelden özele doğru ilerleme gösterir. Ölçsüz duygusal tepkilerden daha dengeli tepkilere doğru adımlar atar. Geliştikçe dürtü ve eğilimlerini dizginleyerek çevre gerçeklerine göre davranmayı öğrenir. Somut düşünmeden soyut ve mantıklı düşünmeye

yönelir. Oyundan, öğrenmeye ve yaratıcılığa geçer. Ana, baba ve kardeş ilişkisinden toplumsal ilişkilere geçerek çevresini genişletir (Yörükoğlu, 2004: 29).

Wechselberg ve Puyn (1989: 229) “(...) eşyalara karşı ilgi duymak ve dokunmak suretiyle onların varlığından emin olma”yı bu dönemin başlıca ruhsal belirtileri arasında saymaktadır.

Erikson’un psiko-sosyal gelişim kuramına göre bu dönem “güven ya da güvensizlik” dönemi olarak adlandırılır. “Hayatın ilk yıllarında bebeğin psiko-sosyal görevi, güvenmeyi öğrenmektir”(Yavuzer, 1994: 81). Anne çocuğa yeteri kadar ilgi gösterip ihtiyaçlarını zamanında karşılırsa çocukta güven duygusu gelişir. İlerideki süreçte öz güveni yüksek olur, başkalarıyla iletişim kurabilir. Ters bir durumda çocuğun özgüveni düşük olur. Diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kuramaz.

2.2. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (2-6 YAŞ)

Piaget’in “işlem öncesi dönem” olarak adlandırdığı bu dönemde toplumsal ilişkilerde, bilişsel gelişimde, dil ve kişilik gelişiminde önemli değişiklikler olur. Yetişkinler ‘daha anlaşılır’ olmak için düşüncelerini belli bir ‘mantıksal düzen’ içinde açıklarlar. Çocukta ise böyle bir çaba yoktur.

Oysa düşüncesinin ilk başta karşısındaki tarafından anlaşılmış olduğunu sanan çocuk, önermelerini bir kurala göre sıralamayı düşünmez. Düşünce çağrışımlarına bağlı olarak, ne doğal sıralamayı, ne de özellikle mantıksal kuralları umursar ve bir noktadan ötekine atlar, durur. Doğal düzenin karşısındaki tarafından bilindiğini varsayar. Mantıksal düzen de boşuna kabul edilir (Piaget, 2007: 115).

İlk çocukluk dönemi bu görüşler çerçevesinde incelenecektir.

2.2.1. Beden Gelişimi

Bu dönemde çocuk rahatça yürüyebilir. Kendi yemeğini kendisi yiyebilir. “Çişini ve dışısını haber verir. Kendi başına giyinmeye çabalar. Elini, kolunu daha becerikli kullanır. Yürümesi ve koşması daha dengelidir”(Yörükoğlu, 2004: 61).

Kilo ve boy artışıysa birbirine paraleldir. İlk yıllarda kilo ve boyda hızlı bir artış görülür. Daha sonraki yıllarda ise ergenliğe kadar ani bir artış görülmez.

2.2.2. Bilişsel Gelişimi (İşlem Öncesi Dönem)

Bebeklik döneminde eylemler ön plandayken bu dönemde eylemlerin yanında çocukta sembolik düşünce yeteneği de gelişmiştir. Ancak çocukta korunum kavramı henüz gelişmemiştir.

Piaget'ye göre 'mantıksal düşünme işlemi' bu dönemde gelişmemiştir. Bu dönemde çocuklar nesnelerin görünüşünün etkisi altındadır. "2-7 yaş çocukları çoğunlukla şekil değişmesine bağlı olarak maddenin ve ağırlığın değiştiğini kabul ederlerken, görsel algının etkisinde kalmaktadırlar"(Yavuzer, 1994: 88-89).

Örneğin: Farklı kaplarda bulunan aynı miktardaki sıvıların miktarının aynı olduğunu söyleyemez. "Bir kilo demir mi, bir kilo pamuk mu daha ağırdır?" sorusuna: "İkisi de eşit ağırlıktadır." cevabını veremez.

Çocukta bu dönemde tersine çevirebilme yeteneği de henüz gelişmemiştir. Örneğin, ince uzun silindirdeki suyu bardağa tekrar döktüğünde suyun miktarının eskisi gibi olduğunu söyleyemez.

İşlem öncesi dönemde çocuk sembollerle düşünür. Bir nesneyi başka bir nesneymiş gibi düşünebilir. Bu da sembolik oyunun gelişmesini sağlar. Kibrit kutularıyla arabacılık oynaması, bir sopayı kılıç ya da at olarak görmesi buna örnek olarak verilebilir.

Bu dönemde dilin gelişimiyle birlikte düşüncede yaygınlık ve hız görülür. Bu yetenek çocuğun dili kullanmasını, yorum yapabilmesini, resim çizebilmesini oyunlarında, sembolik ve inşa oyunlarına doğru yaygınlaşabilmeyi, daha sonra okuyabilmesini ve yazabilmesini olanaklı kılar (Yavuzer, 1994: 90).

Bu dönemde görülen diğer bir bilişsel özellik özelden özele yapılan akıl yürütmelerdir. Her sabah kahvaltıda süt içen çocuğun bir sabah kahvaltıda süt içmediğinde, o gün kahvaltı yapmadığını söylemesi buna örnektir.

2.2.3. Dil Gelişimi

“Kelimelerin birleştirilmesi dönemi” (Şirin, 2000: 169) olarak adlandırılan bu dönemde çocuğun sözcük dağarcığını, yakın çevresindeki nesne adları ve çok kullanılan fiiller oluşturur: ver, al, tut vb... Bu dönemde çocuk iki kelimeli cümleler kurmaya başlar: Anne gel, baba git vb...

2, 5 yaş civarında kelime hazineleri ortalama 300 civarındadır. (...) 2, 5-4 yaş arasında sürekli soru sormak ve konuşmak ister. (...) Zamanla 3-4 ve daha fazla kelimelerle cümleler kurabilen çocuklar, 5 yaşında artık duygularını, isteklerini rahatça ifade edebilecek karmaşık bir gramer yapısını kullanabilecek duruma gelmişlerdir (Şirin, 2000: 169).

2.2.4. Ruhsal ve Sosyal Gelişimi

Bu dönemde yürümeye başlayan çocukta özerk davranma isteği görülür.

İlk çocukluk evresinde 2,5 yaş, gelişimin zorlu dönemlerinden birini oluşturur. ‘Serkeşlik evresi’ olarak nitelendirilebilen bu dönemde çocuk, dengesiz, olumsuz, kararsız ve isyankârdır. Büyüklerin sözlerini dinlemez, hatta tersini yapar, eylemleri kısıtlandığında öfkelenir, çevresinden yardım istemez ve kendi başına başarmayı amaçlar (Yavuzer, 1994: 109).

Çocuğun bu dönemde en çok sorduğu soru: “Ben nereden geldim?”(Yavuzer: 1994: 110)’ dir. Bu sorunun anne ve baba tarafından kısa ve doğru cevaplandırılması gerekmektedir. Aksi durumda bunun cevabını başka yerlerden daha olumsuz biçimlerde alabilir. Bu yüzden anneye ve babaya güven duygusunu yitirebilir.

“Bu çağ çocuğunun çok canlı bir hayal gücü vardır. Duyduklarını abartır. Gördüklerini çarpıtarak aktarır. Olmamış şeyleri olmuş gibi anlatmaya bayılır” (Yörükoğlu, 2004: 61).

Bu dönemdeki çocukta ‘ben bilinci’ gelişir. Davranışlarının temelinde kendi istekleri vardır. Bu özellik dile: “‘Ali istiyor’ yerine ‘ben istiyorum’”(Wechselberg ve Puyn, 1989: 230) biçiminde yansır. Böylelikle çocuk ve çevre arasında ilk çatışmalar başlar. Çocukta ısrarcı ve inatçı davranışlar görülür. Bunların altındaki

temel neden ise kendini kabul ettirme isteğidir. 4-5 yaşında ise çocuktaki bu davranışlar azalır. Yerini “‘Bu neden böyle?’, ‘Bu nasıl yapılır?’, ‘Bunu neden yapmak zorundayım?’”(Wechselberg ve Puyn, 1989: 232) gibi sorulara bırakır. “Çocuk sürekli soru sorarak kendisine bir dünya yaratmak ve yarattığı bu dünyayı düzene sokmak ister”(Wechselberg ve Puyn, 1989: 232).

Bu dönemde çevresindeki eşyalar, olaylar veya kendisine okunan, anlatılan masallar çocuğu etkiler. “(...) Çocuk; olayları, olmasını istediği şekilde görür ve kendi dünyasında kendisinden çok emin olarak hareket eder. Masal dünyası bu çocukça inançlara ve düşüncelere çok uygun düşer. Çocuğun hayal kurma gücü bu dönemde en yüksek noktasına ulaşır”(Wechselberg ve Puyn, 1989: 232).

Yavuzer ilk çocukluk döneminde görülen bazı duygusal özellikleri şu başlıklar altında incelemektedir: “Korku, Kıskançlık, Öfke, Anksiyete (Anxiety: Endişe)”(Yavuzer, 1994: 99-104).

Çocuk gerçekleri bildiği halde hayalî unsurları da aynı doğallıkla kabul edebilir. Çocuğun ateş yakmaya çalıştığı kibriti araba gibi görüp oynaması buna örnek verilebilir.

Altı yaşındaysa çocuk benmerkezci anlayıştan uzaklaşır. Oyun arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurar. Böylece sosyalleşmeye başlar, çocuğun arkadaşlık duyguları gelişir.

2.3. SON ÇOCUKLUK DÖNEMİ (6-11 YAŞ)

Bu dönemde çocukta önceki dönemlere göre bedensel açıdan çok büyük değişiklikler görülmez. Ancak dil, ruh gelişimi, bilişsel ve sosyal gelişim açılarından bazı farklılıklar öne çıkar. Son çocukluk döneminde bu farklılıklar üzerinde durulacaktır.

2.3.1. Bilişsel Gelişimi

Son çocukluk döneminde mantıksal düşünce gelişmeye başlar. Çocuk anlatmak istediklerini belli bir düzen içinde ifade etmeye çalışır. Bu dönemde çocuk somut işlemleri algılayabilecek düzeydedir. Hesap yaparken parmaklarını, abaküs, fasulye vb. araçları kullanması buna örnek verilebilir.

Çocuk bu dönemde karşılaştığı problemlerde özümleme, dengesizlik ve uyma gibi zihinsel süreçleri kullanır. Çocuğun çevresinde karşılaştığı problemler de onun düzeyine uygun olmalıdır. Çocuk çevresindeki problemleri önce özümleyip, daha sonra dengesizlik süreci yaşar. Problemi çözerken çocukta akıl yürütme becerisi gelişir. Sonuca ulaştığında ise kendine olan güveni, dünyaya ve olaylara bakış açısı değişir. Böylece uyum süreci başlar.

Korunum kavramı gelişmiştir. Bunun nedeni somut bir işlemi tersine çevirebilme becerisini kazanmasıdır. Farklı kaplarda bulunan aynı miktardaki sıvıların miktarlarının eşit olduğunu söyleyebilir.

Bu dönemde kazanılan diğer bilişsel nitelik gruplamadır. Bununla birlikte sınıflama, sıralama gibi bilişsel beceriler de ortaya çıkar. “Örneğin, beden eğitimi derslerinde çocuklar boylarına göre sıraya girebilirler, adlarını alfabetik sıraya koyabilirler, aritmetikte uzaklık, ağırlık, alan ve hacim karşılaştırmaları yapabilirler (Yavuzer, 1994: 116).

Çocuk okuma yazmayı öğrenebilecek düzeydedir. Benmerkezci düşünceden kaynaklı davranışlar yerini işbirlikçi davranış biçimlerine bırakır. “Bu dönem çocukları ‘adalet’, ‘özgürlük’ gibi soyut kavramları, konuşmaları sırasında kullanabilmelerine karşın, içeriklerini kavramalarında sorun yaşayabilirler. Bu nedenle olayları değişik yönleriyle irdeleyerek geleceğe yönelik hipotezler kuramazlar”(Kıbrıs, 2010: 31).

Son çocukluk döneminin bilişsel açıdan oyun dönemi ve ergenlik dönemi arasında bir geçiş dönemi olduğu söylenebilir.

2.3.2. Dil Gelişimi

Yukarıda belirtildiği gibi bu dönemde çocukta mantıksal düşünce gelişmeye başlamıştır. Bunun yanında çocuk okuma ve yazmayı öğrenmiştir. Bütün bunlar çocuğun dil gelişimini etkiler. Çocuk duygu ve düşüncelerini belirli bir sırayla daha anlamlı bir biçimde ifade etmeye başlar. Daha çok masal türündeki eserleri okur. Bu sayede “kişisel kelime serveti”(Demir, 2005: 17) nde artış olabilir.

Bu yaşta çocuğun dili hızla gelişmektedir; bazen dili bir yetişkin gibi kullandığı görülür. Çocuk eski sözcük bilgisini zenginleştirir, sözcük

dağarcığı 3000 kelimeye ulaşır. Bu sözcüklerin çoğu sıfat ve edattır. Çünkü çocuk, yalnızca olayların ve nesnelerin adlarını öğrenmekle yetinmez, özelliklerini, farklarını ve benzerliklerini de öğrenmek ister. Çocuk farklılıkların ve benzerliklerin farkına varır. Benzerlikleri öğrenmeden farklılıkları meydana çıkarır. 6 yaşında bir çocuk bize odunla cam arasındaki farklılığı söyleyebilir. 8 yaşındaki bir çocuk ise, buna ek olarak, benzerliği bulabilir. Onun yargıları daha çok somuttur (Mussen, Conger ve Kegan, akt. Yavuzer, 1994: 117-118).

2.3.3. Ruhsal ve Sosyal Gelişimi

Son çocukluk döneminde çocuk sınıf, oyun ve okul arkadaşlarıyla iletişim hâlinindedir. Bu dönemde daha çok hemcinsleriyle faaliyette bulunur.

Kendi yaşıtlarıyla aynı fikirleri paylaştığı için gruplara kabul edilmesi daha kolaydır. Aynı zamanda arkadaşlarından çabuk etkilenir. Buna karşıt kendinden yaşça büyük olanların görüşlerine çoğu kez karşı çıkar.

Yavuzer “Çete Çağı” olarak aktardığı bu dönemde üç rekabet biçiminden söz eder:

1. Grubun kendisini tanımak üzere, grup üyelerinin arasında süregelen rekabet,
 2. Kendi grubuyla rakip gruplar arasında çatışmalar,
 3. Grupla toplumu düzenleyen diğer sosyal kurumlar arasındaki çatışmalar.
- (...) Son çocukluk dönemindeki rekabet çoğunlukla çatışmaya neden olur (Yavuzer, 1994: 119).

Bu dönemde çocukta sorumluluk duygusu da gelişir. Özellikle kalabalık ailelerde kardeşlerine bakma yükümlülüğü olan çocuklarda sorumluluk duygusu daha yüksek olabilir. “Kendi evlerinde bazı sorumlulukları üstlenmeyi öğrenen çocuklar sadece başarılı bir uyum göstermekle kalmamakta, aynı zamanda grubun lider rolüne seçilmiş bir üyesi de olabilmektedirler”(Yavuzer, 1994: 119).

Ayrıca başarılı olma duygusu da çocuk için önemli bir ihtiyaçtır. Her şeyi kesin ve doğru bilmek, öğretmenin sevgisini kazanmak bu yaşa ait diğer bir özelliktir.

3. EDEBİYAT NEDİR?

“Edebiyat dilsel bir uzamdır”(Uçan, 2006: 11). Malzemesi dil olan bir sanat dalıdır. Bizde edebiyat Arapça edep kökünden gelir. “(...) edep de ‘iyi terbiye, zerafet, güzel ahlak, nefsin terbiye edilmesi’ (Önal, akt. Uçan, 2006: 17) anlamlarına gelir. Batı’da ise edebiyat ‘yazı’ sözcüğünden türemiştir.

“Dilthey’a göre, edebiyat varoluşu betimler, varoluş edebiyatta ifade bulur. Edebiyat yaşamın tasviri ve ifadesidir”(Taşdelen, 2005: 330). Çocuklar ise hayatı keşfetmek için edebiyata ihtiyaç duyar.

Yetişkin bir insanla edebiyat arasında ne tür bir ilişki varsa, çocukla edebiyat arasında da o tür bir ilişki vardır: Edebiyatla yüz yüze gelen bir insan, duyarsız bir insan değildir. İnsan, edebiyatla dünyayı algılar, farklı bakış açılarını tanır, düşünür, yorum yapar, sever, nefret eder. Edebiyatın bu işlevleri çocuk edebiyatı açısından da geçerlidir (Uçan, 2005: 19).

Edebiyat çocuğun düşünce gücünün gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. “Edebiyat, dünyayı daha derin algılamada, çocuğun zihni gelişimi kadar düşünce gelişimini de etkiler. Olgunlaşmasına katkıda bulunur. Dahası edebiyat, çocuk için medeniyetin en arı sütüdür”(Şirin, akt. Uçan, 2005: 19).

3.1.ÇOCUK EDEBİYATI NEDİR?

Çocuk edebiyatı, “(...) çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır”(Şirin, 2000: 9). “Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli bir yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür”(Şirin, 2000: 10).

Çocuk edebiyatında çocuğa göre bir anlatım vardır. Bu yüzden çocuksu bir dil kullanılır. Dil ve anlatımın çocuğun yaş düzeyine uygun olması önemlidir.

Edebiyatın oluşumuyla ilgili bütün ilkeler çocuk edebiyatı için de gereklidir. Edebiyatın içinde çocuksu bir yöneliştir. Çocuk kalbinin duyarlıkları ve çocuk bakışı çocuk edebiyatına yön verir. Çocuk dünyasının bütün zenginliklerini yansıtır. Öncelikle çocuğa göre yapılması gereken bir edebiyat yöneliştir (Şirin, 2000: 12-13).

Ancak iyi yazılmış bir çocuk edebiyatı eserini yetişkinler de zevkle okuyabilir.

André Bay ise çocuk edebiyatının sınırlarını belirlemenin zor olduğunu belirtmektedir: “‘Çocuk edebiyatı’ diyor, ‘çok geniş bir dünya’, tam bir tablosunu çizmek imkânsız. Konu ister istemez sınırları aşıyor. Çocuklar haritada sınır işaretlerine aldırılmazlar. Bu edebiyat çağlar boyu yelken açmış pusulasız bir gemi. Uğradığı her limandan ganimetler devşirmiş”(Meriç, akt. Şirin, 2000: 17).

Şirin “(...) çocuk edebiyatının, çocuk ve edebiyata yönelik ilgilerin toplamını yansıttığını”(Şirin, 2000: 18) belirtmektedir. Çocuk ve edebiyata yönelik ilgilerin toplamının da “çocuk edebiyatı kültürü”nü (Şirin, 2000: 18) oluşturduğunu vurgulamaktadır. Çocuk edebiyatı kültüründe ‘çocuğa görelik’ ve ‘çocuksu’ kavramlarının önemli olduğundan bahseder. “Çocuğa göre, deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlık anlaşılmalıdır”(Şirin, 2000: 19).

Şirin, çocuksunun ise: “Çocuğa ilişkin bazı özellikleri taşıyan kimsenin davranışları, düşünceleri ya da görünümü” (Şirin, 2000: 19) için kullanıldığını, bu kavramın “(...) sanatçı bakışı ile daha kuşatıcı bir kavrama, anlatım biçimine dönüştüğünü”(Şirin, 2000: 19) ifade eder. Çocuksu sanatı ve edebiyatı ise: “Çocukların yaptıkları değil, sanat ve edebiyat disiplinleri içinde sanatçı ve yazarların duyarlılığı yönünde düşünülmesi gereken felsefi bir değer”(Şirin, 2000: 20) olarak tanımlamaktadır.

“Bir edebî eser çocuksu duyarlığı başarıyla yansıtıyor, çocuk kalbinin duyarlıkları ile özdeşleşiyorsa çocuğa göre’dir”(Şirin, 2000: 31). Çocuksuyu sanatçı yaratır. Sanatçıdaki çocuksuluğun kaynağı ise kendi içindeki çocuktur. Ancak

içindeki çocuğun sesini duyabilen ve bu sesi çocuksu bir duyarlılıkla eserlerine yansıtabilen bir sanatçı çocuğa göreliği yakalayabilir. Teması, kahramanları, dil ve anlatımıyla çocuğun ilgisini çekebilir. Bunun için Şirin, yazara “felsefi bakıştan önce sanatçı bakışı”(Şirin, 2000: 23) gerektiğini vurgular. “Çocuğu, afacan çocuk ruhunu, çocuk kalbinin duyarlıklarını yansıtabilen usta yazar işi bir edebiyat. Çocukluk bilincine ulaşmış yazarın sanatçı bakışı, çocuk dediğimiz o büyük ve tanımsız çocuksu duyarlığı okura sunabilir”(Şirin, 2000: 28).

Çocuk edebiyatı öncelikle çocuğa hitap eder çünkü çocuğun ve çocukluğun duyarlıklarını bilen biri önce çocuk için yazar. Ancak bu tür eserleri sadece çocuk okumaz. İyi bir çocuk edebiyatı eseri her yaştan okurun ilgisini çekebilir.

“Çocuklar için edebiyat deyince okuyucusu çocuk olan, çocuklarca okunan bir edebiyatı çağrıştırması doğaldır. Oysa yapılan böyle bir edebiyatı büyükler de okuyabilir. Edebiyatın gücü okurunu da belirler”(Şirin, 2000: 28).

“Çocuksu duyarlığı öne çıkaran edebiyatın, dokuzundan doksanına okuru olacaktır. İçindeki çocuğu yaşatabilenlerin paylaştığı bir edebiyat”(Şirin, 2000: 32). Bu yüzden çocuk edebiyatı ve edebiyat birbirinden kesin çizgilerle ayrılamaz. “Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde en incelikli bir alan olarak var olabilir”(Şirin, 2000: 30).

Sonuç olarak çocuk edebiyatının öncelikli hedef kitlesinin çocuk olduğu söylenebilir. Burada çocuğa görelilik ve çocuksuluğun iki önemli ölçüt olduğu unutulmamalıdır. Çocuksu duyarlığı taşıyan her çocuk edebiyatı eserini yetişkinler, aynı niteliğı taşıyan fakat yetişkinler için yazılmış her eseri de çocuklar okuyabilir.

3.1.1. Çocuk Edebiyatının Önemi ve İşlevleri

Çocuk edebiyatının işlevlerinden bahsetmeden önce ‘çocuk edebiyatı neden önemlidir’ sorusuna yanıt aramakta fayda vardır:

Edebiyat; çocuğun zihinsel, düşünsel, dilsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişiminde önemli bir yere sahiptir. “Çocuk için edebiyat bir harman yeri, bir gezinti alanı, bir gözlem sahasıdır. Kendince ürünler devşirdiğı, hasat kaldırdığı, beslenme kaynaklarına ulaştığı bir harman yeri” (Alver, 2005: 308)’ dir. Çocuk edebiyat sayesinde “(...) yeni nesneleri, yeni insanları, yeni bakış açılarını tanır, gördüklerini,

dinlediklerini, okuduklarını yorumlamaya çalışır”(Uçan, 2005: 22). Okuduklarını ve dinlediklerini başkalarıyla paylaşır. Böylece sosyalleşmeye başlar.

Edebiyat çocuğun zihinsel ve kişilik gelişiminde de önemli bir yere sahiptir. “Edebî ürünler aracılığı ile çocuk soyut ile somut, hayal ile gerçek arasındaki ilgiyi kavrar. Kendini ve yeteneklerini tanımayı kolaylaştırır”(Şirin, 2000: 103).

“Edebiyat, çocuğun ‘ana dili’ üzerinde keşifler yapmasına imkân sağlar”(Şirin, akt. Uçan, 2005: 19).

Çocuk edebiyatının işlevlerini şöyle özetleyebiliriz:

“Dahrendorf, çocuk edebiyatının öncelikli işlevlerini edebiyata, okumaya ve kitaplara yönelme, edebiyat ve sanat eğitimi olarak değerlendirir”(Şirin, b.t.: 8)

Dahrendorf’a göre çocuk edebiyatının eğitici işlevlerinden bazıları şunlardır:

- okurların ilgilerini kapsar; aslında bu yazın çocuk ve gençlik yazınına da yapan bir özelliktir.
- Yazınsal deneyimleri olmayanları bu konuda yüreklendirir; okurların yazınsal metinler üzerinde basit analizler yapabilmelerini sağlar;
- Gerekli biçimde okuma ilgisi oluşturur; örneğin gerilim, komik öğeler, eylemin yoğunluğu ve özdeşleşme olanakları çocukların okumalarını güdüler;
- Çocukların ve gençlerin aydınlanmaları, deneyimlerinin artmasını, önyargılardan arınmalarını ve toplumsallaşmalarını koşutlayarak onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur (Dilidüzgün, akt. Şirin, b.t.: 30).

Çocuk, yetişkin tarafından henüz nesne ve olayların farkında olmayan bir varlık olarak görülür. Yetişkin çoğu kez onun düşüncelerini, duygularını, hayallerini yeteri kadar önemsemez. Oysa çocuk yaşadıklarını kendisine anlatılanlar, gözlemledikleri, okudukları çerçevesinde anlamlandırır. Çoğu kez de bunları kendi gerçekliğine göre yorumlar, farkındalık oluşturur. Bu farkındalığın da önemsenmesi gerekir. Neydim’ e göre:

(...) bu önemszenmeyi ortaya koyarken kullanılacak en önemli araçlardan biri edebiyattır. Çocuğu biçimlendiren nesne olarak görmeyen, onu adam yerine koyan ve yaşadıklarını kaygılarını anlatan, kendini anlatabilmesine köprü oluşturabilecek edebiyat metinleri bu konuda önemli bir işlevi yerine getirecektir (Neydim, 2003: 94).

Çocuk edebiyatının önemli işlevlerinden birinin de çocuğun kendini ifade etmesine imkân tanımak olduğunu söyleyebiliriz. “Bu çerçevede edebiyattan beklenen, daima ‘iyi’, ‘güzel’ ve ‘doğru’ olanı yansıtmaktır”(Bilkan, 2005: 12).

Çocuk edebiyatının başka bir işlevi de çocuğa “(...) tutarlı davranış modeli”(Uçan, 2005: 18) kazandırmaktır. Bunun için eserlerin estetik bir değere sahip olması gerekmektedir.

Diğer işlevler ise şöyle sıralanabilir:

- Çocuğun günlük hayattaki kaygılardan ve ruhsal gerginliklerden kurtulmasını sağlar.
- Çocuğun hayatın değişik yönlerini öğrenmesini, değişik insan tiplerini tanımasını, başka ülke ve toplumlar hakkında bilgi edinmesini sağlar.
- Çocuğun kendini tanıması ve kişiliğini geliştirmesi için çocuğa rehberlik eder.
- “İyilik, ahlâklılık, doğruluk, çalışkanlık, verimlilik vb. soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesine yardım eder”(Şirin, 2000: 215).
- Çocuğun çeşitli sanatsal faaliyetlere ilgi duymasını sağlar. Böylece “çocuğun daha zengin bir kültür ve daha renkli bir kişilik elde etmesine katkıda”(Şirin, 2000: 216) bulunur.
- Çocuğun anadilini güzel, etkili bir biçimde kullanmasına yardımcı olur.

3.1.2. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Çocuk edebiyatının yukarıda saydığımız işlevlerini yerine getirmesi için eserlerin birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Çocuk edebiyatı eserlerinde

bulunması gereken başlıca özellikleri biçim ve içerik bakımından ayrı ayrı inceleyeceğiz.

“Çocuk edebiyatının işlevini yerine getirmesi, amacının bütün boyutlarıyla anlaşılır olmasıyla olanaklıdır. Daha açık ifade ile çocuk edebiyatının amacı ve işlevi, çocuk edebiyatının nasıl olması ya da olmaması gerektiği ile yakından ilgilidir”(Şirin, 2007: 19).

Şirin, çocuk edebiyatının hedeflerini şöyle sıralamaktadır:

- Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını (güven duygusu, başarıma ve başarılı olma, bir gruba kabul edilme, sevmeye ve sevilme, öğrenme, oyun ve değişiklik, estetik duygusu) karşılamak.
- Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak.
- Çocuğun dil gelişimine özen göstermek.
- Çocuğun algısal gelişimine yardımcı olmak.
- Sosyal-duygusal gelişimi göz önünde bulundurmak.
- Zihinsel gelişimi desteklemek.
- Çocuğa ilk kitap sevgisini aşlamak, ilk edebi ve estetik değeri vermek.
- Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak.
- Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek.
- Çocukların yaratıcı hayal güçlerini uyandırmak.
- Çocukta dinleme yeteneğini geliştirmek.
- Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretmek.
- ‘İyi kitap’ kavramını verilen uygun örneklerle kazandırmak.
- Çocuk kitabı türlerini (öykü, roman, masal, fabl, biyografi, fen kitabı, şiir, resimli kitap, çizgi roman) iyi örneklerle çocuğa tanıtmak.
- Çocukların resimlendirme ve fiziksel özellikler yönünden iyi örneklerle tanışmalarını sağlamak.
- Çocuklara çeşitli konu ve kavramları yansıtan kitaplar sunmak.

- İki yaşından itibaren her yaş grubuna uygun içerik, resimlendirilme ve fiziksel özelliklerdeki yayınları tanıtmak (Şirin, 2000: 43-44).

3.1.2.1. İçerikle İlgili Özellikler

Şirin herhangi bir eseri dış görünüşünden çok içerik bakımından değerlendirmek gerektiğini belirtir. Böylece bir kitap üzerinde sağlam bir yargıya varılabileceğini vurgular (Şirin, 2000: 210). Çocuk edebiyatı eserlerinde içerikte bulunması gereken başlıca özellikler şunlardır:

- Çocuk için yazılan eserlerde konu çocuğun seviyesine uygun, gerçek ve günlük yaşantılarında karşılaşılabileceği olaylardan seçilmelidir. Çocuk anlatılanlarda kendi yaşantısından bir şeyler bulabilmelidir. Konu işlenirken eğlendiricilik ve güldürücülük öğelerine de yeterince yer verilmelidir. Eserler millî değerler yanında evrensel insanlık ve ahlak değerlerini kazandıracak nitelikte olmalıdır. Bilindiği gibi farklı yaşlardaki çocukların merak ve ilgileri de birbirinden farklıdır. Bu yüzden konular işlenirken çocukların yaşları da dikkate alınmalıdır.
- “İyi bir çocuk kitabı, yazarın üzerinde durmak istediği veya vurgulamaya çalıştığı bir temayı, bir ana fikri içermelidir”(Şirin, 2000: 211). Temanın belli olmadığı eserler çocuğa verilmek istenen iletinin yanlış yorumlanmasına neden olur.
- Eserde yer alan kahramanlar insan, hayvan, canlı veya cansız nesneler olabilir. Ancak kahramanın duygu, düşünce ve davranışları anlatılan konuya uygun olmalıdır. “Yiğitlik abartılmamalı; çocuklara yanılmaz insan, üstün insan, her şeyi bilen insan örnekleri sunulmamalıdır. Çocuk; kendisi için yazılan kitaplarda insan çelişkileriyle, değişen düşünce ve duygularıyla görmeli; kahramanlarda kendisine benzerlikler bulabilmelidir” (Dursun, 2013: 26).
- Eserdeki olay akışı iyi planlanmalıdır. Serim, düğüm ve çözüm bölümlerindeki geçişler doğal olmalıdır. Çocuklar için yazılan eserlerde daha çok hareket ve olay anlatılmalı, kısa konuşmalara yer verilmelidir.

Uzun tasvirlerden ve karmaşık ruh tahlillerinden kaçınılmalıdır. 6-12 yaş çocuklarına ana düşüncesi açık ve çarpıcı bir sonla biten Maupassant öykülerine benzeyen masal ve öyküler okutulabilir. İleriki yaşlarda ise ‘Çehov tarzında’ anlaşılması daha çok okuyucunun çabasına bağlı olan öykü ve romanlar okutulabilir.

- Eserde çocuğun sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
- Eserde yazım ve noktalama kurallarına dikkat edilmelidir.
- “Çocuk kitapları söz konusu olduğunda dil ve anlatım bakımından özellikle bir iki noktanın göz önünde bulundurulması yerinde olur. Çocuklar yalın ve duru bir anlatımdan hoşlanırlar”(Şirin, 2000: 212). Konu anlatılırken daha çok günlük dilde kullanılan sözcük ve deyimler kullanılmalıdır. Kısa ve kolay anlaşılır cümlelere yer verilmelidir. Gereksiz tasvir ve benzetmeler yapılmamalıdır. Yazarın bu hususlara dikkat ederek yalın, duru ve akıcı bir dil kullanması Türkçenin anlatım gücünü de ortaya koyan eserler vermesini sağlar.
- Hitap edilen yaş düzeyinin kelime hazinesi göz önünde bulundurulmalıdır. Daha çok çocuğun dünyasında kavram olarak var olan kelimeler seçilmelidir. Kelime hazinesini zenginleştirmek için metnin gidişatından anlamını çıkarabilecekleri kelimelere yer verilmelidir.
- Çeviri eserlerde karmaşık, söylenişi zor isimler yerine Türkçe isimler kullanılabilir. Kıbrıs, buna daha çok ilk sınıflar için yazılan yapıtlarda başvurulmasını, 4. Sınıftan sonra zorunlu olmadıkça bu yola gidilmemesi gerektiğini belirtir (Kıbrıs, 2010: 42).

3.1.2.2. Biçimle İlgili Özellikler

“Bir çocuk kitabını biçimsel bakımdan topluca değerlendirebilmek için o kitabın büyüklüğü (oylumu), kâğıdının cinsi, sayfa düzeni, içindeki resimlerin niteliği, metinde kullanılan harflerin özelliği gibi hususlara bakmak gerekir” (Şirin, 2000: 213).

Çocuk edebiyatı eserlerinde biçimsel olarak bulunması gereken başlıca özellikler şunlardır:

- Kitaplar hacim ve ağırlık bakımından çocuğun yaşına uygun olmalıdır.
- Çocuk hangi yaşta olursa olsun dış kapak çocuğun ilgisini çekecek nitelikte hazırlanmalıdır.
- “Çocuk kitaplarında resmin rolü çok büyüktür. Çocuk kitaplarındaki resimleri işlevleri bakımından üçe ayırabiliriz: a) Süsleyici resimler; b) metni açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler; c) metni tamamlayıcı resimler”(Şirin, 2000: 214). Süsleyici resimler daha çok okul öncesi ve okul düzeyindeki çocukların okuduğu kitaplarda kullanılır. Burada amaç çocuğun kitaba ilgi duymasını sağlamak ve çocukta estetik bir beğeni uyandırmaktır. Bu resimler genellikle renklidir. Metni açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler, daha çok dört ve beşinci sınıf düzeyindeki çocukların metni derinlemesine anlamalarını sağlamak için kullanılır. Tamamlayıcı resimler ise sekizinci sınıf düzeyindeki çocukların okuduğu kitaplarda kullanılır. Yazıyla tam olarak anlatılamadığı düşünülen olay veya durumlarda bu resimlere başvurulmaktadır. Ayrıca resim çocuğun ilgisini çekebilmeli, konuya uygun, açık, anlaşılır nitelikte olmalıdır. Metin ve resim arasında uyum olmalıdır.
- Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt mat ve en az ikinci hamur olmalıdır. Cilt ve dikiş sağlam olmalı, sayfalar kolayca açılmamalıdır.
- Çocuk kitaplarında satır aralarındaki boşluk çocuğun okumasını kolaylaştıracak biçimde olmalıdır. Sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakılmalıdır. İlkokul çocukları için yazılan eserlerde paragraflar kısa olmalıdır.

- Harflerin boyutları çocuğun yaş ve sınıf düzeyine uygun olmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın ders kitapları vb yayınlar için belirlediği ölçüye göre; ilkokulun birinci sınıfında harfler 20-24 puntodan, ikinci ve üçüncü sınıflardaysa 18-20 puntodan daha küçük olmamalıdır. Ancak dördüncü-beşinci sınıflarda 12 puntoluk yazılara yer verilebilir. İleriki sınıflarda da olsa, harf boyutları 10 puntodan aşağı olmamalıdır (Kıbrıs, 2010: 40).

- “Çocuklar kitabı edinirken, ona bir oyuncakmışçasına sahip olmak isterler”(Kıbrıs, 2010: 40). Bu yüzden kitapların kapakları ve ciltleri sağlam olmalıdır. İplikle dikilmeli ve bu dikiş tutkalla desteklenmelidir.

4.ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk edebiyatı tarihini, çocukluğun tarihine bakarak inceleyebiliriz. Birçok kaynakta çocukluk, geleneksel çocukluk ve modern çocukluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Geleneksel çocukluk çocukluğun en uzun dönemidir. Bu dönemde çocuk Batı'da “küçük yetişkin”(Şirin, 2007: 48), Doğu'da ise “minyatür yetişkin”(Şirin, 2007: 48) olarak görülür. Yani henüz çocuk ve yetişkin ayrımı söz konusu değildir. Doğar doğmaz yetişkin dünyasına dâhil edilen çocuk için ayrı eserler de yazılmamıştır. Özellikle Katolik kilisesince bir günah meyvesi olarak görülen çocuğa bu dönemde daha çok dinî kitaplar okutulmuştur.

“Fransız sosyal tarihçi P. Ariés'e göre Batı'da çocukluğun keşfi 13. yüzyılda başlayacak, çocuk tarihindeki dönüşüm Rönesans'la yaygınlaşacak, çocuk eğitimi çalışmaları ise 19. yüzyılda 20. yüzyılı çocuk yüzyılı olarak müjdeleyecekti”(Şirin, 2000: 55).

Çocuk edebiyatı ürünleri sözlü ya da yazılı olabilir. Ama “gerek Doğu'da gerekse Batı'da çocuk edebiyatının ilk ürünleri sözlü edebiyatın ürünleridir”(Bilkan, 2005:9). Küçük olan ama büyük gibi kabul edilen çocuk kendisine anlatılan, söylenen, destan, efsane, masal, ninni ve tekerlemelerle beslenecektir.

Matbaanın icadı ve yazılı ürünlerin çoğalmasıyla dinleyen küçük yetişkinin yerini okuyan, yorumlayan bir çocuk alır. Çocuk artık dinî kitaplar dışında yetişkinler için yazılmış ama çocuksu bir duyarlık taşıyan eserlere yönelir. Çocuklar La Fontaine'in masallarını severek okurlar. Ama bu eserler aslında çocuklar için yazılmamıştır. Yani *La Fontaine Masalları*, *Alice Harikalar Diyarında*, *Küçük Prens* vb. yetişkinler için yazılmıştır. Bu eserlerde yetişkinlere ve çocuklara öğüt vermek amaçlanmıştır. Ama bunları en çok okuyan yine çocuk olmuştur. Daha sonra okullaşmayla birlikte Batı merkezli bir değişim ve modern çocukluk dönemi başlar. Avrupa'da eğitim bilimleri alanındaki çalışmalar dikkatleri çocuk üzerine çeker. Özellikle 17. yüzyılda Locke ve Rousseau gibi düşünürlerin çocuk eğitimi alanındaki görüşleri çocuğa bakışı değiştirir.

“19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan modernleşme ve yenileşme hareketleri, çocuğu yetişkinden ayrı bir varlık kabul etme anlayışının doğmasına neden olmuştur”(Şirin, 2007: 51).

Bu anlayış çocuğa ve çocuk edebiyatına bakışı da etkileyecektir. “19. yüzyıl ortalarında çocuk edebiyatı kültürü oluşur ve 20. yüzyıl başlarından itibaren özellikle çocuğu odak noktası yapan kitapların artması çocuk edebiyatına yeni bir açılım getirir”(Konar, 2005: 209).

Bu dönemde yazılan eserlerin biçim ve içeriklerinde de önemli değişiklikler görülmeye başlar. Şimdi çocuk edebiyatının tarihsel gelişimine bir göz atalım.

4.1. BATI'DA ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk edebiyatı tarih, değişim dönemleri dikkate alınarak bazı evrelere ayrılabilir.

Çocuk edebiyatının birinci uzun evresi, XVII. , XIX. ve XX. yüzyılın ortalarına kadar, erken dönemi kapsar. Birinci evreye dogmatik, çocukların kendi sorumluluklarını alabilmelerinin yadırgandığı ve masum bağımlı varlıklar kabul edildiği, biçimsel gerçekliğin ve otoriter yaklaşımın yanında, idealize kız ve erkek anlayışının, cinsiyet ayrımcılığına ve çocukların benzerliğine dayalı çocuk anlayışı egemendir (Şirin, 2000: 38).

Çocuk edebiyatı alanında “(...) ilk bilinçli ve önemli girişimlere geçen ülkelerin arasında başta İngiltere olmak üzere, Fransa, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İskandinav ülkeleri”(Şirin, 2000: 58) bulunmaktadır.

İngiltere’de çocukların ders kitapları ve dinî kitaplar dışındaki eserleri okumaları belli bir süre yasaklanmıştır. Buna rağmen doğrudan dinsel olmayan, kilisenin denetiminden uzak ürünler de kaleme alınmaya başlanır. Bunlar daha çok *Robin Hood* ve *Thomas Thumb* gibi halk öykülerinden esinlenilerek yazılan eserlerdir. Bunun yanında 17. yüzyılda Ezop’un fabl türündeki öyküleri de çok okunan eserler arasındadır.

İngiltere’de 17. yüzyılda çocukların serbest okuma ihtiyaçlarını karşılamak için eserler yayımlanmaya başlanır. Eserler efsaneler, Orta Çağ öyküleri ve peri masallarından oluşur. *Ali Baba ve Kırk Haramiler*, *Alâattin’in Sihirli Lambası*, *Gemici Simbad* gibi *Binbir Gece Masalları* bu eserlerin yazılmasında esin kaynağı olmuştur.

Aynı yüzyılda yetişkinler için yazılmış ancak çocuklara dinî kuralları öğretmek için sonradan kısaltılmış, çocuklara göre uyarlanmış eserler de bulunmaktadır. “Sözgelimi, *‘Hacıların İlerleyişi’* (1978) böyle bir kitaptır.”(Şirin, 2000: 59).

Daha sonra John Locke’un (1632-1704) eğitim alanındaki görüşleri çocuk edebiyatında önemli gelişmeler meydana getirir. Bu görüşlerin ardından çocuk kitabı yazarı ve yayımcıları “çocuğa göre edebiyat yapmanın gerekliliğini vurgulamaya”(Kıbrıs, 2010: 12) başlarlar. İngiltere’de çocuğa göre eser veren ilk yazar John Newbery’dir (1713-1767). John Newbery şarkı ve tekerlemelerden oluşan *Ana Kaz* adlı eseri yazmıştır. Daha sonra tarih sırasına göre çocuk klasikleri arasında sayabileceğimiz şu eserler yayınlanacaktır: Daniel Defoe (1660-1731)’nin *Robinson Cruose*, Johann Dawid Wyss (1743-1818)’in *İsviçreli Robinson Ailesi*, Jonathan Swift’in (1667-1745) *Gulliver’in Gezileri*, *Hansel ile Gratel* vb...

17. ve 18. yüzyıllarda çocuk edebiyatında önemli gelişmelerin yaşandığı diğer bir Avrupa ülkesi Fransa’dır. Fransa’da ve dünyada çok okunan eserlerin başında La Fontaine’in Masalları gelir. Fransa’da çocuk edebiyatıyla ilgili ilk çalışmanın “Charles Perrault’un klâsik peri masallarıyla birlikte başladığı kabul

edilmektedir”(Yalçın ve Aytaş, 2011: 22). 17. yüzyılda yazılan diğer bir eser de Fenelon’un *Telemak*’ıdır. Bir prense ideal devletin nasıl olacağını anlatan bir roman olan bu eseri bugün çocuk edebiyatı olarak kabul edemeyiz. Eski Yunan Mitolojisinden esinlenerek hazırlanan eser eğitici-felsefî bir nitelik taşır ve çocuklardan çok yetişkinlere seslenir.

18. yüzyılda Rousseau’nun eğitimde erdem, dürüstlük, özveri vb. değerler hakkındaki görüşleri pek çok yazarı etkilemiştir. Rousseau çocuklara günlük yaşamda kullanabileceği bilgilerin öğretilmesini savunmuştur. Genel bir gözlem yapılırsa 19. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar çocuk edebiyatında didaktik, ahlakî konular ağırlıklı olarak işlenmiştir. Bunun yanında duyguların, duygusallığın daha çok öne çıkarıldığı eserler de yazılmıştır. Mme de Ségur’un (1799-1874) *Yeni Peri Masalları* ile *Sophie dizisi* ve Hector Malot’un(1893-1907) *Kimsesizleri* bu dönemde yazılan kitaplara örnek verilebilir. Aynı yüzyılda Jules Verne (1825-1905) yazdığı macera romanlarıyla çocukların en çok okuduğu yazar olacaktır. *Ay’a Seyahat*, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*, *Seksen Günde Devr-i Âlem* gibi eserleriyle her yaşta okurun ilgisini çekecektir.

“Almanya, çocuk edebiyatının en eski ve sağlam temellere dayalı olarak geliştiği ülkelerden biridir”(Gürel vd. , 2007: 237). Almanya’da 16. yüzyılda başlayan Reform hareketlerinin etkisiyle çocuk edebiyatı eserlerinde öğretici-öğüt verici bir tavır görülür. Eserler daha çok dinî kuralları öğretmeyi amaçlar.

18. yüzyılda J. B. Basedow, J. F. Herbart ve Friedrich Froebel gibi eğitimcilerin de katkılarıyla çocuğa uygun eserler verilmeye çalışılır.

19. yüzyıl romantik duyarlığın yaygın olduğu bir yüzyıldır. Bu duyarlık Almanya’da da etkin olarak yazınsal ürünlere, halk masallarına, şarkı ve şiirlere, edebiyatın tamamına yansır. Achim Von Arrim ve Clemens Brentano gibi araştırmacılar Alman halk şarkıları ve şiirlerini, bazı çocuk şarkılarını derlerler. Bunlar arasında *Bir Delikanlının Sihirli Borusu* (1806) adlı eseri sayabiliriz. Yetişkinler için yayımlanan bu eser çocuklar tarafından da çok okunur. 19. yüzyılın ikinci yarısında serüven-macera türünde yazdığı romanlarla çocukların ilgisini çeken yazarlar arasında Karl May’i de saymak gerekir. *Vahşi Batı*, *Kızıl Derililer* adlı eserleri, dönemin en çok okunan eserlerindendir. “Ayrıca Palavracı Baron adlı çocuk

romanıyla tanınan Erich Kästner de Türk çocuklarınca sevilerek okunan bir Alman yazarıdır”(Kıbrıs, 2010: 13).

Amerikan Çocuk Edebiyatı’nın ilk eserleri de her ülkede olduğu gibi öğretici-öğüt verici niteliktedir. 19. yüzyılın sonuna kadar çocuk edebiyatı alanında daha çok dinî konular vardır ve konular didaktik amaçla işlenmiştir. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında çocuğun seviyesine uygun eserler verilmiştir: *Küçük Kadınlar* (M. Alcott, 1832-1883), *Tom Sawyer* ve *Huckleberry Finn’in Başından Geçenler* (Mark Twain, 1835-1910) gibi... Daha sonraki yıllarda ise daha çok maddî değerler işlenir. 19. yüzyılın sonunda ise eserlerde romantizmin etkileri görülür. “Bu dönemde halk kahramanlarının serüvenleri, destan niteliğindeki öyküler, duygusal ve pastoral şiirler ön plandadır”(Kıbrıs, 2010: 13). F. H. Burnett’in *Küçük Lord*, *Bir Küçük Prenses*, *Gizli Bahçe* adlı eserleri bu akımın niteliklerini yansıtmaktadır.

İskandinav ülkelerinden İsveç, çocuk edebiyatı alanında uzun yıllar Almanya’nın etkisinde kalır. Ancak ülkede çocuk tiyatrosunun köklü bir geleneğe sahip olduğu görülmektedir. “(...) daha 1700’lerde bile çok sayıda çocuk piyesinin yazılmış bulunduğunu belirtmek gerekir”(Gürel vd. , 2007: 240). 18. yüzyılda Selma Lagerlöf’ün (1850-1940) 1906’da yayımlanan *Nils Holgerson’un Eşsiz İsveç Yolculuğu* adlı iki ciltlik eserini İsveç’teki ilk çocuk edebiyatı eserleri arasında sayabiliriz. 20. yüzyılda ise çocuğa göre yazılmış eserler göze çarpar: Gösta Kunutso’nun *Kuyruksuz Kedinin Serüvenleri* (1959), Linde’nin *Bacanın Tepesindeki Ülke* (1959), Anckarswäd’in *Doktorun Oğlu* (1963) gibi...

Norveç’te çocuk edebiyatı alanındaki ilk gelişmeler 19. yüzyılın ortalarında görülür. Bu dönemde Norveç halk masalları yayımlanmıştır.

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarını kapsayan otuz yıllık zaman ise çocuk yayınları bakımından Norveç için bir altın çağ olmuştur. Bu dönemin en ünlü eserleri arasında Dikken Zwillgmeyer’in küçük bir kasabada yaşayan bir kız çocuğunun serüvenini anlatan ‘*Inger Johanne*’ adlı dizisini ve Johann Falkberget’in ‘*Prenses ve Kemancı*’ adlı oyunu ile peri masallarını anmak gerekir (Şirin, 2000: 64- 65).

Danimarka çocuk edebiyatı alanında bir süre Almanya'nın etkisinde kalır. Bu ülkede çocuk edebiyatıyla ilgili en büyük girişim “Andersen’in (1805- 1875) 1884 yılında yayımlanmaya başlayan ocakbaşı hikâyeleriyle gerçekleşmiştir”(Şirin, 2000: 65).

Finlandiya ise çocuk edebiyatında önce İsveç'in etkisinde kalır. Daha sonra ulusal destan Kalavela'dan esinlenerek çocuk eserleri yazılır. Çağdaş anlamda çocuk eserlerinin yazımına ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlanır. Finlandiya'da bu alanda önemli sayılabilecek yazarlar arasında Tore Jonnson ve Kirsi Kunnas sayılabilir.

“Yirminci yüzyıldaysa Çocuk Edebiyatı bütün dünyada bağımsız bir edebiyat haline gelmiş, her ülkede nüfusun 1/ 3'üne yakın olan çocuk kitlesine yaslanarak büyük bir sektöre dönüşmüştür”(Kıbrıs, 2010: 14).

4.2. TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Şirin, Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimini beş dönem hâlinde incelemektedir. Bunlar: “Küçük Adam Edebiyatı Dönemi, Batı Etkisinde Çocuk Edebiyatına Yönelişi”(Şirin, 2000: 93- 96), “Eğitim Ağırlıklı Çocuk Edebiyatı Evresi, Politik Söylem Ağırlıklı Çocuk Edebiyatı Evresi ve Yenilikçi Çocuk Edebiyatı Evresi”(Şirin, 2007: 52- 53) dir.

4.2.1. Küçük Adam Edebiyatı Dönemi

Bu dönem, Tanzimat öncesinde görülen sözlü ve yazılı kültüre dayalı edebiyatı kapsamaktadır. Destanlarda, efsanelerde, halk öykülerinde, mesnevilerde ve divan şiirlerinde çocuk bir yetişkin olarak görülmektedir.

“Türkiye’de ilk çocuk edebiyatı ürünlerinin masal, hikâye, ninni, tekerleme türü şifahî eserler olmuştur”(Bilkan, 2005: 10). Anlatıma dayalı olan bu türlerin çocuk edebiyatının temelini oluşturduğu söylenebilir. Bu dönemde çocuk ve yetişkin ayrımı söz konusu değildir. Çocuk “minyatür yetişkin”(Şirin, 2000: 54) olarak görülmektedir.

Böyle bir dönemde yetişkinler için ortaya konulan ürünlerden çocuk da yararlanacaktır. Türkiye’de 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar yazılı çocuk edebiyatının varlığından pek söz edilmemektedir.

Ancak 19. yüzyıldan önce, çocuk için yazılmış olmasa da çocuklara seslenmek üzere yazılmış iki yapıtı burada anmak gerekir. Bu yapıtlardan ilki Nabi'nin (1642- 1712) oğluna öğüt vermek amacıyla yazmış olduğu *Hayriye* adındaki nazım biçimindeki kitabı, ikincisi de Sümbülzade Vehbi'nin (doğumu 1809) oğluna verdiği ahlâk ve görgü derslerini içeren *Lütfiye* adlı kitabıdır (Kıbrıs, 2010: 14).

Bunun dışında Doğu Edebiyatı'nın iki önemli eseri olan Mevlana'nın *Mesnevî* ve Beydeba'nın *Kelile ve Dimne* adlı eserlerinde çocuksu öğelere rastlandığı söylenmektedir.

4.2.2. Batı Etkisinde Çocuk Edebiyatı Yönelişi

Mustafa Ruhi Şirin Tanzimat Dönemi Çocuk Edebiyatı'nı "Batı Etkisinde Çocuk Edebiyatı Yönelişi"(Şirin, 2000: 94) biçiminde adlandırır. Tanzimat Dönemi yazılı çocuk edebiyatının başladığı dönemdir. Bu dönemdeki çocuk edebiyatının ilk eserleri çeviridir. "Şinasi'nin 1859'da La Fontaine'den çevirdiği *Eşek ile Tilki Hikâyesi*, Yusuf Kâmil Paşa'nın 1862' de Fenelon'dan çevirdiği *Terceme-i Telemak*'ı, başlangıç tarihleri bakımından önemlidir"(Şirin, 2007: 52). Diğer önemli çevirilerin bazıları ise şöyle sıralanabilir: *Terceme-i Hikâye-i Robinson (1864)*, *Gulliver'in Seyahatnamesi (1872)*, *80 Günde Devriale (1880)*, *Merkez-i Arza Seyahat (1887)*, *Küçük Kadınlar (H. Malot- 1878) vb...*

Meşrutiyet Döneminde ise çocuk edebiyatından eğitimde yararlanılabileceği fikri gündeme gelir. Bu fikri ilk ortaya koyan kişi "Darülmualimin müdürü Satı Bey (1910)"(Şirin, 2007: 52)'dir. "Çocuk edebiyatı terimini ilk kullanan ise İbrahim Alâettin'dir"(Şimşek, akt. Şirin, 2007: 52). Çocuk edebiyatımızın ilk üç çocuk şiiri kitabı da bu dönemde verilir. Bunlar: İbrahim Alâettin (Gövsâ), *Çocuk Şiirleri* (1911); Ali Ulvi (Elöve), *Çocuklarımıza Neşideler* (1912) ve Tevfik Fikret, *Şermin* (1914). Bu dönemde şairler çocuklara daha çok millî ve manevî değerler aşıl原因an şiirler yazmışlardır. Bu şairleri şöyle sıralamak mümkündür: Mehmet Emin Yurdakul, Fuad Köprülü, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Celal Sahir Erozan, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfî Orhon, Halit Fahri Ozansoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Köprülüzade Mehmet Fuat, Ziya Gökalp vb...

4.2.3. Eğitim Ağırlıklı Çocuk Edebiyatı Evresi

“(…) 1970’ lere kadar çocuk üzerine manzume, hikâye, masal ve piyeslerin yazıldığı didaktik anlayışın egemenliğini sürdürdüğü”(Şirin, 2007: 52) dönemdir. 1923 ile 1970 yılları arasındaki süreci kapsar. 1923 sonrası şiir, 1930’dan itibaren roman türünde yazılan eserlerde “Cumhuriyet dönemi çocuk modernleşmesi tasarımı”(Şirin, 2007: 52) anlatılmıştır. “Bu evredeki en önemli atılımı, Türk çocuk şiirinin kurucu adı Fazıl Hüsnü Dağlarca gerçekleştirebilir (*Açıl Susam Açıl*, 1967)”(Şirin, 2007: 52). Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın *Açıl Susam Açıl* adlı eseri bu tasarıma önemli katkılarda bulunmuştur.

1940’lı yıllardan günümüze kadar (...) Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Ceyhan Atıf Kansu, Orhan Veli Kanık, Cahit Zarifoğlu, Ülkü Tamer, Refik Durbaş, Süreya Berfe, Yalvaç Ural, Mustafa Ruhi Şirin, Mevlana İdris Zengin, Ahmet Efe, Gökhan Akçiçek, Hasan Demir, Hasan Akay, Ali Akbaş çocuklar için şiir yazan şairler arasında yer alırlar (Şirin, 2000: 96).

4.2.4. Politik Söylem Ağırlıklı Çocuk Edebiyatı Evresi

1970-1980 yılları arasında ortaya çıkan ve edebiyatın ideolojik bir araç olarak görüldüğü dönemdir. Bu dönemde “Çocuk edebiyatı ‘nesil yaratma’ politikasının bir aracı olmuştur”(Hece, 2005: 5). “Değişen dünya görüşü savunucularının güdümlü, ideolojik, kurtarıcı ve sosyal içerikte çocuk kitabı yazmaya yöneldiği”(Şirin, 2007: 53) bu dönemde, eserler “(...) çocuk edebiyatı tarihi bakımından edebiyat dışı yayınlar arasında yer alırlar”(Şirin, 2000: 96).

Fazıl Hüsnü Dağlarca bu dönemde çocuk bakışını yakalamaya çalışan özgün bir şairdir. Yazdığı eserlerin bazıları ise şunlardır: *Boyalı Ses*, *Arka Üstü*, *Yeryüzü Çocukları*, *Balina ile Mandalina*, *Yazıları Seven Ayı*, *Göz Masalı*, *Yaramaz Sözcükler...*

Dönemin diğer yazar ve şairleri şöyle sıralanabilir: Yalvaç Ural (*Müzik Satan Çocuklar*, 1979), Ülkü Tamer (*Masal Şiirler*, 1981) Abdülkadir Budak (*Bir Gül Çocuk*, 1981), Abdülkadir Bulut (*Kahveci Güzeli*, 1981), Mustafa Ruhi Şirin (*Gökyüzü Çiçekleri*, 1983; *Çocuk Kalbimdeki Kuş*)...

4.2.5. Yenilikçi Çocuk Edebiyatı Evresi

1980'den sonra başlayan, günümüze kadar devam eden ve gerçekten çocuğa hitap eden eserlerin yazıldığı dönemdir. Bu dönemde işlenen konularda çocuk bakışı da dikkate alınmaya başlanır.

Aynı yıllarda çocuk edebiyatı dergileri ve çocuk edebiyatı yıllıkları çıkarılmıştır. “*Varlık Yıllığı, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, Suffe Kültür ve Sanat Yıllığı, Yazarlar Birliği Kültür ve Sanat Yıllığı*”(Gürel vd. , 2007: 247) ile “Gökyüzü Yayınları’nın 1987, 1988, 1989 yıllarında yayınladığı çocuk edebiyatı yıllıkları bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur”(Gürel vd. , 2007: 247).

Bu dönemde çocuk edebiyatıyla ilgili akademik ve eleştirel anlamda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaları yapan başlıca isimler arasında şunları sayabiliriz: Mustafa Ruhi Şirin, Zeki Gürel, İnci Enginün, Meral Alpay, Nilüfer Tuncer, Fatih Erdoğan, Mehmet Güler, Gülten Dayıoğlu, Erdal Öz, Enise Kantemir, Serpil Ural, Mübeccel Gönen, Selahattin Dilidüzgün, Elif Konar, Aytül Akal vb...

Roman türünde eserler veren yazarlar ise şöyle sıralanabilir: Kemalettin Tuğcu, Cahit Zarifoğlu, Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Tarık Dursun K. , Ayla Kutlu, Niyazi Birinci, Aytül Akal, Can Göknil, Üzeyir Gündüz, Sadettin Kaplan, Gökhan Özcan, Gülçin Alpöge, Ayla Çınaroğlu, Fatih Erdoğan vb...

5. ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ

İnsan yaratılışı itibarıyla güzeli ve güzelliği arayan bir canlıdır. Diğer bir deyişle “(...) kişinin, insanlığın da amacı nesnelerin, olay ve olguların, insan olmanın estetik boyutunu, olgun bir düşünceyi, duyarlığı, kişisel olgunluğu yakalamaktır”(Uçan, 2011: 48). Bu arayış onu diğer canlılardan farklı ve üstün kılar.

Güzeli ve güzelliği bulma çabası “(...) hem içinde yaşadığı fizikî âleme, hem de metafizik âleme yöneliktir. Ancak fizikî ve metafizik âlemlerin güzellikleri ile kendine ait güzellikler, insanı kimi zaman derin bir hayranlık içinde bırakabileceği gibi, kimi zaman da ruhunun güzel ve güzelliğe olan iştियakını tatmin etmeyebilir”(Çetişli, 2004: 13).

İslam sanat anlayışında ise metafizik âleme ait güzelliklere yöneliş söz konusudur. Bu anlayış “sanatı, hakikatin, bilgeliğin, özlü sözün arayışı olarak

düşünür. ‘Beni Rabbim terbiye etti, ne güzel terbiye etti’ hadisindeki ‘tahsin’ kavramı ‘hüsn’, ‘estetik’, ‘güzellik’, ‘edebiyat’ anlamlarını içerir”(Uçan, 2011: 48).

İşte bu noktada insan kendi elinin, gönlünün ve zihninin güzellik anlayışına bağlı olarak eserler verir. İnsanın güzele ulaşmak için yaptığı bu faaliyetler sanatı ortaya çıkarır. Resim, müzik, edebiyat vb. de bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkan sanat dallarındandır. Her sanat dalı kendi içinde farklı alanlara ayrılmaktadır. Biz bu sanat dallarından biri olan edebiyata ait masal ve öykü türleri üzerinde duracağız. Masalın ve öykünün tanımları, özellikleri, tarihî gelişimleri, çocuk edebiyatındaki gelişim süreçleri, çocuk için taşıdıkları önemi, çocuk masallarında ve öykülerinde bulunması gereken özellikleri inceleyeceğiz.

Bu üç türün edebiyat sanatı içindeki yerini Şerif Aktaş şöyle belirtmektedir:

- 1- “Coşkulu anlatım esasına bağlı eserler/ türler: (şiir, mensûr şiir);
- 2- Anlatma esasına bağlı eserler/türler: (destan, masal, efsane, mesnevî, halk hikâyesi, mizahî fıkra, roman, hikâye);
- 3- Gösterme esasına bağlı eserler/türler: (tiyatro)’dır”(akt.: Çetişli, 2004: 16).

İnceleyeceğimiz ilk tür masaldır.

5.1. MASAL

Masal insanoğluyla yaşıt olup her yaştan insana hitap eden, her çağda ihtiyaç duyulan bir türdür. Peki, masal nedir? Onu her yaştan insan için önemli kılan nedenler nelerdir? Bu soruları cevaplamaya masalın tanımından başlayalım. Çeşitli kaynaklardan masalla ilgili şu tanımlara ulaşmaktayız:

“Kamûs-ı Osmanî’ye göre ‘masal’ kelimesi ‘mesel’in değiştirilmiş şeklidir. ‘Mesel’, halk dilinde meşhur olan, adap ve öğütleri anlatan söz demektir. ‘Darb-ı Mesel’ atalardan kalma hikmetler, ibretler, sözler anlamındadır. Buna göre, ‘masal’ Arapça bir kelime olan ‘mesel’den çıkmıştır”(Şemsettin Sami, akt. Gürel vd. , 2007: 43).

Türkçe Sözlük’te ise masal “1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen

olağan dışı olayları anlatan hikâye, 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik hikâye (TDK, 2005) olarak tanımlanır”(Gürel vd. , 2007: 43).

“Genellikle olağanüstü kişilere, olaylara, serüvenlere yer verilen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak geçen hayal ürünü hikâyelere masal denir”(Oğuzkan, 2001: 17). Basit tanımıyla: “Olağanüstü olayların anlatıldığı, zaman ve mekan özellikleriyle gerçeğe pek de uymayan, bir tekerleme ile başlayıp yine bir tekerleme ile biten kurgusal metinlere masal denir”(Yakıcı vd. , 2011: 183). Şirin’e göre ise “(...) her insanın yaşantısına kendini katmayı başarmış büyülü bir türdür”(Şirin, 1998: 57).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere masalı öyküden ayıran en önemli özellik olağanüstü olayları konu edinmesidir. Olayların nerede ve ne zaman geçtiği hemen hemen hiç bilinmez. “Vaktiyle” sözcüğüyle karşılanan zaman bir “evvel zamandır”(Macit ve Soldan, 2011: 107). Mekân Hindistan, Türkistan, Yemen, Çin, İstanbul, Mısır, Bağdat, Halep gibi gerçek mekânlar olsa da olayların doğrudan bu şehirlerle ilişkisi bulunmaz.

Kahramanları hayvanlar olabileceği gibi (*Ezop Masalları, Kelile ve Dimne*), cin, peri, dev, ejderha gibi olağanüstü varlıklar veya padişah, kral, vezir, yoksul kız, yoksul oğlan gibi gerçek hayatta karşılaşabileceğimiz kişiler de olabilir. Kahramanlar olumlu (iyi, güzel, cömert vb.) ve olumsuz (kötü, çirkin, cimri vb.) kişilik özelliklerini taşıyabilir. Masallarda dağ, taş, ağaç gibi cansız varlıklar konuşur. Cin, peri, dev, karga gibi varlıklarda insanî özelliklere rastlanır. Bu varlıklar da sevinir, yardım eder, acır, küser, eğlenir ya da düşman olurlar. “Masalda bilinen, yerleşik kural, kanun, anlayış, gelenek ve görenekler altüst olmuştur”(Çetin, 2009: 36). Gerçek yaşamdakinin aksine olumlu kişiliğe sahip kahramanlar koşullar ne olursa olsun düşündükleri, istedikleri her şeye ulaşırlar. En önemlisi masalda imkânsızlık diye bir şey yoktur. Tılsımlı nesneler ve güç sağlayıcı unsurlar en büyük yardımcılarıdır: Uçan halı, sihirli lamba, büyük sözcükler vb... Kişi bunlarla dilediği her şeye kavuşabilmektedir.

Masallarda zıt unsurlara da yer verilir ve bunlar arasında keskin bir ayırım söz konusudur. Haklı ve haksız arasında bir mücadele vardır. İyiler hep iyi, kötüler hep

kötüdür. Güçlünün elinde zayıf olanı ezmek için her türlü imkân vardır ve bunu sonuna kadar kullanır. Ama sonuçta hep iyiler ve hak edenler kazanır.

Masallar döşeme, gövde ve sonuç bölümlerinden oluşur. Döşeme bölümü tekerlemelerden oluşur. Masalın giriş bölümüdür. Gövde bölümünde masalda geçen olay ya da olaylar, tasvirler, konuşmalar yer alır. Asıl masal bölümü de denmektedir. Sonuç, masalın bitiş bölümüdür. Bu bölüm “Onlar ermiş muradına...” veya “Gökten üç elma düştü...” biçimindeki dua ve dileklerle bitirilir.

Yukarıda masalın taşıdığı özelliklerden genel hatlarıyla bahsettik. Çocuklar için yazılacak masallar ise daha farklı özelliklere sahip olmalıdır. Oğuzkan çocuklar için masal yazmanın zorluğundan şöyle söz etmektedir:

“Çocuklar için masal yazmak kolay bir iş değildir. Hele ileri toplum şartları altında ve gerçekçi bir ortamda büyüyen çağımız çocuklarına seslenen eserler meydana getirmek daha da güçtür. Nitekim bu türü deneyen birçok yazar arasında küçük bir azınlık gerçek bir başarıya erişmiştir”(Oğuzkan, 2001: 22).

Çocuk masallarında bulunması gereken başlıca özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

- a. Masalı meydana getiren olaylar canlı ve hareketli olmalıdır.
- b. Masalın dili sade ve anlatımı akıcı olmalıdır.
- c. Masalda düğüm bölümü ustaca işlenmiş olmalı, olaylar beklenmedik biçimde sonuçlanmalıdır.
- d. Tasvirler, kahramanların davranışları ve beğenileri çocuklarda iyilik ve güzellik duygusunun geliştirmelidir.
- e. Masalda anlatılanlar zaman zaman çocukları neşelendirmeli ve eğlendirmelidir.
- f. “Masal, konusu ve kahramanları bakımından, çocukları korkutmaktan ve üzmekten uzak olmalıdır.
- g. Masalda çocukları uyuşukluğa, boş inançlara ve yazgıcılığa (kaderciliğe) yönelten telkinler bulunmamalıdır”(Oğuzkan, 2001: 26).

“Masal konularının, çocuklarla yanlış anlaşılacak yolda olmamasına dikkat edilmelidir. Kadını küçümseyen, toplumun inançlarına aykırı, uyuşukluk düşüncelerine dayanan masallar[a] [yer] verilmemelidir”(Gökşen, akt. Gürel vd. , 2007: 53).

5.1.1. Masalın Kaynağı

Türk halk edebiyatının önemli kaynaklarından olan masalların doğduğu yerler hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Büyük çoğunluk masalların doğuş yeri olarak Hindistan’ı göstermektedir. “Bilinen en eski masalların Hint Yarım Adasında ve civarında ortaya çıktığı söylenmektedir. Bunlar Beydaba’nın *Kelile ve Dimne* adını verdiği masalların da köklerini oluştururlar”(Efe, 2005: 130).

“Dünya’nın masal ağacı Hint’te yazılmıştır”(Meriç, akt. Bayram, 2005: 117). Ancak bu konuda farklı görüşler de mevcuttur: “Masalları Hind’le sınırlandırış niye? İnsanın ayak bastığı her yerde doğmuş olmalı masal. Masalların Doğu’su Batı’sı olmamalı. Masal insanla yaşıt çünkü”(Şirin, 1998: 15). Bilkan ise masalın kökenini şöyle anlatmaktadır:

Dünya edebiyatında Ezop masalları, peri masalları ve Türk edebiyatında da Türk Halk masalları türün en eski örnekleri sayılmaktadır. Özellikle Dede Korkut Kitabı’ndaki masallar, Keloğlan masalları ve Türk Halk Edebiyatı uzmanlarının alan denemeleriyle tespit ettikleri Anadolu masalları, bu türün Türk kültüründeki önemini ortaya koymaktadır (Bilkan, 2005: 13).

Sonuç olarak masalların doğuş yeri olarak Doğu’yu gösterebiliriz. Burada ortaya çıkan *Binbir Gece Masalları*, *Kelile ve Dimne* gibi masal ve fabl örnekleri daha sonra Batı’nın masal serüvenini etkileyecektir. Öncesinde ise bu örneklerle Doğu masal klâsikleri dönemi başlayacaktır. “Antoine Galland’ın ‘*Binbir Gece Masalları*’ çevirisi Batı’nın Doğu masal uygarlığına ve masal edebiyatına uyanmasını sağladı”(Şirin, 1998: 51). XVIII. yüzyılın başında çevrilen *Binbir Gece Masalları* Batı’yı önemli derecede etkilemeyi başaracaktır. Bu etkiyi Katharina Mommsen şöyle ifade etmektedir: “Doğu’dan gelen eserlerden hiçbiri, Avrupa’yı *Binbir Gece Masalları* kadar güçlü, yaygın ve her tabakadan insana işleyecek kadar etkileyememiştir”(Gaulnier, akt. Şirin, 1998: 18). Her ne kadar Ezop, La Fontaine,

Perrault, Andersen ve Grimm Kardeşler'in masal kahramanları *Kelile ve Dimne* ile *Binbir Gece Masalları*'nın kahramanlarına benzese de masallardaki felsefî boyut onların Batı uygarlığına ait olduğunu göstermektedir.

Dünyada masal alanındaki çalışmalarıyla ön plana çıkan bazı yazarlar şunlardır: Almanya'da Wilhelm ve Dacop Ludwig Grimm Kardeşler, Danimarka'da Hans Christian Andersen ülkelerinde derledikleri masalları yayımlayan ilk isimlerdir. Fransa'da Charles Perrault ve İsveç'te Selma Lagerlöff ülkelerindeki masalları derleyen diğer isimlerdir.

Ülkemizde masal türüyle ilgili çalışmalar yapan yazarlarımızdan bazıları ve eserleri şunlardır: Orhan Şaik Gökyay XIV. Yüzyıl Anadolu Türkçesiyle yazılan *Dede Korkut Hikâyeleri*'ni günümüz Türkçesine çevirmiştir. Eseri *Dede Korkut Masalları* (1939) adıyla yeniden yayımlamıştır. Eflatun Cem Güney halk masallarını derleyerek yazı diline aktarmıştır. Eserlerinden bazıları: *Dertli Kaval* (1945), *Nar Tanesi* (1946), *Karayılan ve Karagülmez* (1946), *Zümrütanka* (1948)... Oğuz Tansel masallarımızı bugünkü dille yeniden yazmak için çabalamış yazarlardandır. Bazı eserleri şunlardır: *Altı Kardeşler* (1959), *Yedi Devler* (1960), *Üç Kızlar* (1963)... Türk masallarına uzun yıllar emek harcayan ve önemli eserler veren yazarlardan biri de Pertev Naili Boratav'dır. Başlıca eserleri şunlardır: *Zaman Zaman İçinde, Türk Halk Masalları, En Güzel Türk Masalları* (1948), *Bir Varmış Bir Yokmuş* (1956), *Evvel Zaman İçinde* (1957), *Dede Korkut Masalları* (1958), *Gökten Üç Elma Düştü* (1960), *Az Gittim Uz Gittim* (1961)... Naki Tezel de masallar konusunda önemli çalışmalar yapan isimlerdendir. Tezel'in bazı eserleri şunlardır: *Keloğlan Masalları* (1936), *Beyböyrek* (1942), *Alabalık* (1944), *Altın Araba* (1944)...

5.1.2. Masal Türleri

Masallar konularına, kahramanlarına, gelişim özelliklerine göre farklı biçimlerde sınıflanmaktadır. Biz masalları gelişim özelliklerine göre inceleyeceğiz. “Masallar gelişme özelliklerine göre a) halk masalları ve b) edebi masallar (peri masalları, sanat masalları)”(Oğuzkan, 2001: 19) biçiminde sınıflandırılmaktadır.

a) Halk Masalları

Kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan masallardır. Halk masallarına masalın ilk şekli de diyebiliriz. Başgöz, halk masalının sınırlarını şöyle çizmektedir: “Masal,

anlatıcı, dinleyici ve geleneksel masaldan kurulu bir dentedir”(Başgöz, akt. Şirin, 1998: 63). Genellikle ilk anlatıcıları bilinmez. Anlatıcı ve anlatıldığı coğrafya değıştikçe halk masalındaki değerler, kişiler ve semboller de değışebilmektedir. “Aynı masalı anlatan bir başka masalcı çevre’nin değışmesinden dolayı anlatımına yeni unsurlar katar. Anlatıcı değıştikçe masalın ‘nakışları, yapısı, estetik örgüsü’ anlatıldığı toplumun ruhu, inanışları, gelenekleri masal’a yansır”(Şirin, 1998: 62).

Masallarda daha çok kahramanların başından geçen olağanüstü olaylar anlatılır.

Halk masallarında işlenen konular da çok çeşitlidir. Bu konulardan bazıları şunlardır:

“Çocukların karşılaştığı güçlükler, üvey ana kıskançlıkları, aile üyelerinin birbirlerine karşı gösterdikleri özveriler, kardeşler içinde en küçük ve en saf olanın başarısı, anne-baba-kardeş sevgisi, insan aklını kurcalayan olayların nedenleriyle ilgili sorunların açıklanması ve hayatın gülünç yönlerinin dile getirilmesi”(Oğuzkan, 2001: 21).

b) Edebî Masal

Edebî masala bazı kaynaklarda “sanat masalı”(Şirin, 1998: 47), “modern masal”(Yıldırım, 2005: 161), “yapay nitelikli masallar”(Gürel vd. , 2007: 48) da denmektedir.

Edebî masallar “yazarın kişisel hayal güçlerine dayanarak yazdıkları ve halk masallarına göre sanat açısından daha değerli sayılan”(Oğuzkan, 2001: 21) masallardır. Karl Ernst Maier edebî masalı “ bir yazar tarafından oluşturulan, kaleme alınan her masal”(Şirin, 1998: 50) biçiminde tanımlamaktadır. Edebî masal okunan masaldır. Edebî masalda konu kadar anlatım da önemlidir. Tekerlemelere pek rastlanmaz. Edebî masallar çoğu zaman bir ders vererek sona erer. Teknik olarak halk masalına benzese de verdiği iletilerle halk masalından ayrılır. Edebî masalda modern çağda ortaya çıkan tehlikeler vurgulanır. Görsel medyanın, cep telefonunun, bilgisayarın, elektronik iletişim ağının vb. faydaları kadar zararları üzerinde de düşünülmesi gerektiği belirtilir. Edebî masalda takvime bağlı zaman anlayışı vardır. Masaldaki olayın hangi zamanda geçtiği, ne zaman başlayıp ne zaman bittiği bellidir.

“Kişi, bir dakikada yıllar sürecektir bir mesafeyi kat’ edemez. İçinde yaşadığımız bu dünya şartları içinde kişi, bir dakikada ne kadarlık bir mesafeyi alabilirse o kadarına yer verilir”(Çetin, 2009: 39).

Halk masallarında sözlü anlatımın etkili olması beklenirken edebî masallarda ise yazarın üslubundaki özgünlük önemlidir. Halk masallarında konuşma dilindeki değişiklikler anlatıma çok çabuk yansırken edebî masallarda ise yazı dili kullanıldığından anlatımda çok fazla değişiklik görülmez.

Halk masallarıyla edebî masallar arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. Her ikisinde de masalın nerede geçtiği tam olarak bilinmez. Masaldaki kahramanlar ikisinde de cinler, periler, padişahlar olabilir. Halk masalları mutlu sonla biterken edebî masallar da mutlu sonla bitmektedir. Masal kahramanları canlı veya cansız olsun her iki türde de konuşan varlıklardır.

Hem halk masalları hem edebî masallar verdikleri iletilerle ve öğrettikleri değerlerle “(...) çocuğun hayatı tanınması ve hayata hazırlanmasında son derece etkin bir role sahiptirler”(Büyükkavas Kuran, 2005: 265).

Ülkemizde edebî masalların ilk örneklerini veren yazarlar şunlardır: Mevlâna İdris Zengin *Çinçinli Masal Sokağı*, *Kirpiler Şapka Giymez vb.*, Ahmethan Yılmaz *Karanfilli Dev Amca*, Mustafa Ruhi Şirin *Guguklu Saatin Kumrusu*, Cahit Zarifoğlu *Serçekuş*, *Motorlukuş*, *Katıraslan vb.*

Batı’da ise edebî masal türünün en önemli örnekleri arasında: Marcel Aymé’in bütün hayvan masalları, Selma Løgerlöf’ün *Uçan Kaz* ve Astrid Lindgren’in *Uzun Çoraplı Kız: Pipi* adlı eserlerini sayabiliriz.

5.1.3. Masal Konusunda Aykırı Görüşler

Yaşanan gerçekliği bilmece gibi sunan masal her yaştan insanın kendi hayat felsefesini bulduğu bir türdür. Masallar içinde anlatıldığı toplumun gelenek, görenek, inanış ve sosyo-kültürel özelliklerini de yansıtır. Her dönemin ve toplumun masalları birbirinden farklı olsa da masalda anlatılanlar hep aynıdır: yaşam, ölüm, haksızlık, adalet, umut, sevinç, hırs, kıskançlık, güven, dostluk, düşmanlık, savaş, barış, iyi, kötü ve insana dair var olan her şey... Masallar yayıldıkları yerlerde büyük ilgi toplarken masal karşıtı görüşler de aynı zamanda filizlenmeye başlar.

Batı’da masalların ilgi görmeye başladığı dönemde Rousseau gibi Aydınlanma Çağı öncüleri masala karşı çıkıyorlardı. Onlara göre masal akla ve mantığa aykırıydı. Cin, peri, dev gibi olağanüstü varlıklara masalda yer verilmemeliydi çünkü bunlar, çocuğu akıl ve mantık dışında ölçüler bulunduğuna inandıracaktı. Ülkemizde de cin ve peri masallarının çocuk ruhu üzerinde olumsuz etkileri olduğu savunularak masalları yasaklama yoluna gidilmiştir. Şirin, bu tutumu şöyle eleştirmektedir:

“Cin, peri, dev gibi hayâli varlıklar masal tipleri arasında yer alıyor. Çocukların etkileneceği padişah, kral, vezir gibi tipler başka yönetim biçimlerini çağrıştırıyor. Gibi bir önyargıyla konuya yaklaşarak, eğitimde masalı safdışı bırakmak, eğitim sisteminin en belirgin yanlışlarından biridir”(Şirin, 1998: 88).

Masala karşı çıkan bu görüşün temelinde ise pozitivizm (olguculuk) bulunur. Pozitivist düşünenlere göre masalarda teknolojiye ait motiflerin yer alması gerekir çünkü klasik masal teknolojiye gelişmeler sonucunda inandırıcılığını yitirmiştir. Bilime dayalı masallar ise daha inandırıcıdır. Oysa masalın çıkış yeri bilim değil, sezgidir. Sezginin kaynağı ise hayaldir. Hayal, gerçekten farklıdır. Ancak pozitivist felsefe, masalın gerçeğin sınırlarına hapsedilmesini öngörür. Pozitivizmin masalı bilimsellik adına hafife aldığı düşünülse de bu tavrın asıl sebebi daha farklıdır:

“‘Kurulan yeni dünyada eskiye ait değerler yok sayılmadıkça ilerleme mümkün değildir.’ görüşü, Sanayi Devrimi ideolojisine de uygun düşüyordu. Böylece masal geleneği yerini teknolojinin ürettiği ‘endüstriyel peri masalları’na bırakmak zorunda kalacaktı”(Şirin, 1998: 111).

Eğitimde akla ve mantığa ters düşmemek için her şeyin matematik gibi gerçekçi olmasını savunan anlayış, çocuğun hayal gücünün genişliğinden habersiz olmalı çünkü sadece gerçek varlık ve olayları anlatan masallar, çocuğun hayal gücünü sınırlar.

George Duhamel ve Andre Maurois, “(...) çocukların olağanüstü olayları anlatan masallara ihtiyaç duyduklarını, yaşları bakımından küçük çocukların adeta masal çağını yaşadıklarını, [çocuklara] masal verilmese bile, onların bunu yaratacaklarını”(Gürel vd. , 2007: 51) söylemişlerdir.

Bu nedenle pozitivist felsefeyi savunanlar bilim adına masalı her ne kadar dışlasalar da masallar yollarına devam etmiş ve günümüze kadar gelebilmişlerdir. Hâlâ çocukların severek ve en çok okuduğu tür olma özelliğini de sürdürmektedir.

5.1.4. Masalın Çocuk Açısından Önemi

Masal çocuğun dil, duygu, düşünce ve hayal gelişimini olumlu yönde etkilerken değerler eğitiminde de önemli bir rol oynar.

Masalın çocuğun hayal dünyasının gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu biliyoruz. Masal içeriğindeki olağanüstü unsurlar ve imkânsızlığa yer vermemesi sayesinde çocuğun hayal gücünü geliştirir.

Masal çocuğun anadilinin inceliklerini öğrenmesini de sağlar. Çocukta anlama, anlatma becerilerini geliştirmek için de masallardan yararlanılabilir. Çocuğa küçük yaşta anlatılan masallar “çocuğun konuşmasını ve konuşurken kullanacağı kelimeleri belirler. Kelime dağarcığını zenginleştirir”(Gürel vd. , 2007: 51).

Değerler eğitiminde masallardan yararlanılabilir. Masallarda iyi ve kötü, haklı ve haksız, çalışkan ve tembel, cömert ve cimri vb. zıt kutuplar arasındaki çatışmalar somut örnekleriyle en güzel şekilde anlatılır. İnsanın varlığı da bu zıtlıklarla anlam kazanır. Kötü olmazsa iyiliğin ve iyinin, haksızlık olmazsa adaletin ve adil olmanın kıymeti bilinemez. Bu zıtlıklar masallardaki yerini birer değer yargısı olarak alır. Sonuç olarak çocuk masaldan öğrendikleriyle neyin doğru, neyin yanlış olduğuna daha iyi karar verebilir. Masallar aracılığıyla kazandığı değerler ona gerçek hayatta yol gösterebilir.

5.2. ÖYKÜ

Çocukların ilgiyle ve zevkle okudukları türlerden biri de öyküdür. Aslında çocuklar okuma-yazma öğrenmeden önce de bu türle tanışır. Anne ve babalarının kendilerine okudukları ya da anlattıkları öykülerle bu tür hakkında bilgi sahibi olurlar. Bu bölümde öykünün tanımı, özellikleri, tarihî gelişimi, türleri ve çocuk açısından önemi üzerinde duracağız.

“Hikâye (İngilizce story, short story; Fransızca: historie; Almanca: geschichte) Türk kültür tarihinde en azından bin yıllık geçmişe sahip köklü ve yaygın bir kelime ve kavramdır”(Çetişli, 2004: 15).

Kısaca “bir olayın sunumu”(Uçan, 2003: 72) da diyebileceğimiz öykü çeşitli kaynaklarda şöyle tanımlanmaktadır:

Hikâye: “Nakletme, bir vak’a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivayet; hakikî veya uydurma ve ekseriya hisse kapmağa mahsus sergüzeşt ve vukuât; kıssa, mesel, roman”(Şemsettin Sami, akt. Çetişli, 2004: 15).

Türkçe Sözlük (2005)’te hikâye: “Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü”(akt. Gürel vd. , 2007: 108) olarak tanımlanmaktadır. “Gerçek ya da gerçeğe uygun ve yakın olayların veya durumların farklı bir kurgu ile anlatıldığı metinlere hikâye (öykü) denir”(Yakıcı vd. , 2011: 218). “İnsan hayatında olan veya olma ihtimali bulunan olayları belli bir biçim içinde anlatan metinlere hikâye denir”(Macit ve Soldan, 2011: 126).

Hemen hemen her tanımda “nakl/ nakletme, rivayet, anlatma, anlatı, tahkiye” sözcükleri vurgulanmaktadır. Bu da öykünün ‘anlatma’ eylemi üzerine kurulduğunu gösterir. Anlatma öykünün en temel özelliğidir. Bu yönüyle öykü ve roman benzerdir. İkisi arasında başka açılardan da benzerlikler bulunmaktadır. Bunlar: vak’a (olay), bakış açısı-anlatıcı, mekân, zaman ve şahıs kadrosu gibi temel unsurlardır. Ancak önemli farklılıklar da vardır. Örneğin öykü romana göre daha kısadır ve öyküde anlatılmak istenen açık, az ve öz biçimde anlatılır. Öyküde derin ruh tahlillerine yer verilmez. Hayattan bir kesit alınarak yoğun biçimde anlatılır. “Hikâyede söz konusu edilen kişiler azdır. Bir tek insan bile hikâyenin varlığı için yeterlidir”(Macit ve Soldan, 2011: 26).

Çocuk öykü ve romanlarının taşıması gereken başlıca özellikler ise şunlardır:

- a. “Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konu.
- b. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plan.
- c. Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar.

- d. Özellikleri iyi anlatan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuyla yer vermeyen kişiler (şahıslar, kahramanlar).
- e. Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım.
- f. Çocukların seviyesine uygun ruh çözümlemeleri.
- g. Kalabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler veya konuşmalar.
- h. Küçük şeylere (ayrıntılara) karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması.
- ı. Her durumun heyecanlı yanlarının belirtilmesi.
- j. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler”(Oğuzkan, 2001: 109).
- k. “Çocuk hikâye ve romanları yazılırken millî kültür değerleri, toplumun ahlak kuralları, gelenekleri göz önünde tutulmalı”(Gürel vd. , 2007: 113).
- l. Çocuk öykülerinde kelime ve cümle tekrarlarına yer verilmelidir. “Öykünün bütünü kavramada kelime ve cümle tekrarlarının önemi vardır. Çocuk, tekrarlar yardımıyla öykünün bütününe ulaşırken dil egzersizi de yapar”(Akbayır ve Şahin, 2005: 197).

5.2.1. Öykünün Tarihî Gelişimi

Öykü kavramı ilk olarak Batı’da ortaya çıkmıştır. Batı’da öykünün ilk örneklerine XIV. yüzyılda rastlamaktayız. Bu örnekler İtalyan yazar Boccacio’ya (1313- 1375) ait Decameron öyküleridir. Decameron öyküleri uzun yıllar kendinden sonra yazılan öykülere örnek teşkil etmiştir.

Edgar Allen Poe, Guy de Maupassant, Walter Scott, Hoffman, Anton Çehov gibi yazarlar Modern Batı öykülerinin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır.

Türk edebiyatında ise öykü XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaktadır. Tanzimat döneminde yayımlanan bu öykülerin birçoğu edebiyatımızda Batılı anlamdaki öykünün ilk örnekleridir. Ahmet Mithat Efendi’nin *Letaif-i Rivâyât* ve Samipaşazade Sezai’nin *Küçük Şeyler* adlı eserleri bu örneklerden ikisidir. Halit Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Memduh Şevket Esenal, Sait Faik Abasıyanık gibi isimler Modern Türk öyküsünün bugünkü konuma gelmesinde

önemli rol oynamışlardır. Öykü ve roman türünde eserler veren diğer yazarlar şunlardır: Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, A. Hikmet Müftüoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Mahmut Yesari, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin vb... Bahsi geçen yazarlar öykülerini daha çok yetişkinler için yazmışlardır. Çocuklarsa uzunca bir süre yetişkinler için yazılan bu eserleri okumak durumunda kalmışlardır.

Günümüze doğru geldiğimizde ise çocuklar için öykü ve roman yazarların sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir. Çocuk öyküleri ve romanları yazmış bazı yazarlar ve eserleri arasında şunları sayabiliriz: Kemalettin Tuğcu (*Küçük Mirasyedi, Sokak Köpeği, Dağdaki Yabancı vb.*), Mehmet Seyda (*Bir Gün Büyüyeceksin, Şeytan Çiçekleri, Ölümsüz Dostluk*), Talip Apaydın (*Toprağa Basınca, Dağdaki Kaynak*), Mükerrim Kamil Su (*Mutluluk, Olaylar Gemisi*), Gülten Dayıoğlu (*Kırmızı Bisiklet, Fadiş, Dört Kardeştiler, Sunanın Serçeleri vb.*), Mustafa Ruhi Şirin(*Her Çocuğun Bir Yıldızı Var, Geceleri Mızıka Çalan Kedi*), Kemal Bilbaşar (*Yonca Kız, Kurbağa Çiftliği vb.*),İbrahim Örs (*Cambazlar Kralı, Almanya Öyküsü vb.*), Mümtaz Zeki Taşkın (*Balık Çocuk, Çitlenbik Kız, Örkedek Ömer vb.*)...

5.2.2. Öykü Türleri

Çocukların okudukları öyküler kahramanlarına veya işledikleri konulara göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Önemli sınıflamalardan biri Oğuzkan'a aittir. Oğuzkan çocuk öykülerini yedi başlık altında incelemektedir. Bunlar kısaca şöyledir:

“Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar

Hayvan hikâye ve romanları

Mizahî hikâye ve romanlar

Serüven (macera) hikâye ve romanları

Duygusal hikâye ve romanlar

Tarihî hikâye ve romanlar

Gezi hikâye ve romanları”(Oğuzkan, 2001: 99- 107).

Genellikle öyküler iki ana başlık hâlinde incelenmektedir. Bunlar: olay öyküsü (Maupassant tarzı öykü) ve durum öyküsü (Çehov tarzı öykü)'dür.

Olay öyküsünde kişilerin eylemleri anlatılmaktadır. Öykü bir olay ya da olaylar etrafında şekillenmektedir. Durum öyküsünde ise olaydan çok herhangi bir insanın, nesnenin, mekânın vb. belli bir zaman dilimindeki durumu ön plana çıkarılmaktadır. Her iki türde de “(...) olaylar uzun ve karmaşık değildir. Konunun ayrıntılarına girilmez. Kahramanlar bütün yönleriyle değil, büyük ölçüde tek bir yönleriyle irdelenirler. Her türlü anlatımda ayrıntıya, savrukluğa yer verilmez”(Çetişli, 2004: 25).

5.2.3. Öykünün Temel Unsurları

Yukarıda bahsettiğimiz gibi öykünün vak'a (olay), bakış açısı-anlatıcı, mekân, zaman ve şahıs kadrosu olmak üzere beş temel unsuru vardır.

5.2.3.1. Olay

Olay öyküde yaşanan olay ya da durumların genel adıdır. Maupassant tarzı öykülerde olay, hareketlilik ön plana çıkarken Çehov tarzı öykülerde hareketliliğin yerini herhangi bir durum alır.

5.2.3.2. Bakış Açısı-Anlatıcı

Anlatıcı metindeki olayı anlatan kişidir. Diğer bir deyişle anlatıcı “Metnin üreticisi”(Uçan, 2006: 92) yani yazardır. Yazar metnini farklı bakış açıları kullanarak ortaya koyabilir. Kendini her şeyi bilen bir konuma yerleştirebilir, kendisi konuşabilir veya bir başkasını konuşturabilir. Bu bir insan olabileceği gibi bir hayvan, ağaç ya da taş, ırmak, deniz gibi varlıklar da olabilmektedir.

Yazarın öyküde kullanabileceği üç tür bakış açısından diğer adıyla “odaklayım”(Uçan, 2006: 58)'dan söz edebiliriz. Bunlar: “sıfır odaklayım (sınırsız bakış açısı), iç odaklayım (sınırlı bakış açısı) ve dış odaklayım”(Uçan, 2006: 59) dır.

Sıfır odaklayımda “(...) yazarın seçtiği anlatıcı tipi, ‘her şeyi bilen’, ‘her şeye gücü yeten’, ‘her yerde var olan’”(Uçan, 2006: 59) bir anlatıcıdır. Anlatıcı olaylara müdahale eder, yorumlar yapar hatta yol gösterir. “Bu bakış açısına ‘tanrısal bakış açısı’ da denilir”(Uçan, 2006: 59).

İç odaklayımda yazar olayı kahramanın bakış açısına göre anlatır. Buradaki anlatıcı üçüncü tekil şahıstır. “Anlatılan olaylarda, betimlemelerde, anlatıcı, kahramanın içinden geçenleri, düşündüklerini bilir”(Uçan, 2006: 59). Ancak olaylara müdahale etmez.

“Dış odaklayıma ‘nesnel bakış açısı’ da diyebiliriz”(Uçan, 2006: 59). Anlatıcı burada olayları bir gözlemci gibi aktarır. Anlatımında gördükleri, duydukları dışında bir şey yer almaz. “Başka bir deyişle anlatısında nesnel bir tutumu benimser, yorumlardan kaçınır”(Uçan, 2006: 59).

Öyküyü anlatan bir “benöyküsel anlatıcı”(Uçan, 2006: 59) da olabilir. Anlatıcı olayları yaşayanlardan biridir. Olaylar birinci tekil şahıs tarafından anlatılır.

Bu bakış açılarına ve anlatıcı tiplerine göre çocuk öyküyü farklı düzeylerde algılar. Örneğin benöyküsel anlatıcının bir çocuk olduğu öyküler, çocuğun ilgisini daha çok çekerek onu etkileyebilir. Anlatıcının üçüncü tekil şahıs olduğu öyküler “(...) kendini kahramanın yerine koymaya eğilimli çocuklar için pek tavsiye edilmez”(Gürel vd. , 2007: 109).

5.2.3.3. Mekân

Mekân öyküde olayın geçtiği yerdir.

Çocuklar için seçilecek hikâye ve romanlardaki yaşanan yerler, çocukların yakın çevrelerinden uzaklara doğru bir açılım göstermelidir. Çocuk hikâye ve romanlarında mekân unsurunun tanıtımında betimlemeler canlı, hareket unsuru sürükleyici olmalıdır. Yalınkat yer betimlemelerinden çocuklar zevk almaz, onların okuma arzuları söner. Çocukların zihinlerinde canlanan kişilerin yaşadıkları alanlar da aynı oranda canlanmalıdır (Gürel vd. , 2007: 111).

5.2.3.4. Zaman

Kurguya dayalı türlerde iki zaman bulunur: Bunlardan birincisi eserin yazıldığı zaman ikincisi ise eserde anlatılan zamandır. “Buna kurmaca zaman ve öyküleme zamanı da diyebiliriz”(Uçan, 2008: 158). Bazı kaynaklarda eserin yazıldığı zamana “dış zaman”(Gürel vd., 2007: 111), eserde anlatılan zamana da “iç

zaman”(Gürel vd., 2007: 111) denmektedir. Bu iki zamana şöyle örnek verebiliriz: Kırk yaşındaki bir yazarın yedi yaşındayken yaşadığı olayı anlatan bir öykü yazdığını varsayalım. Burada kırk yaş, dış zaman olurken; yedi yaş, iç zaman, kurmaca zaman ya da öyküleme zamanıdır.

5.2.3.5. Şahıs Kadrosu

Anlatıcıda olduğu gibi bir öyküde şahıs kadrosu insanlardan oluşabileceği gibi insan dışındaki varlık ya da nesnelerden oluşabilir.

Çocuklar için seçilecek eserlerde kişiler mümkün olduğunca az olmalıdır. Başkişisi belirgin, yardımcı kişilerin başkişisiyle ilişkisi açık olmalıdır. Çocuklar kişiler arasındaki karmaşık ilişkileri anlamakta güçlük çekecektir. Ayrıca kişi kadrosu hayvanlardan oluşan eserler aracılığıyla çocuklara hayvan ve doğa sevgisi aşılamak mümkündür (Gürel vd., 2007: 110).

5.2.4. Öykünün Çocuk Açısından Önemi

Öykü çocukların duygu, düşünce ve dil gelişimlerinde önemli bir yere sahiptir. İyi bir çocuk öyküsünde didaktizm ön plana çıkmamalıdır. Doğru tutum ve davranışlar çocuğa oyun biçiminde sunulmalıdır. Bu özellikteki öyküler çocukların okuduklarından zevk almalarını, hayal dünyalarının gelişmesini sağlar.

Çocukların hayat tecrübelerini de zenginleştiren öykü çeşitli insan tipleri üzerinde düşünmelerine yardımcı olur, değer yargılarının açık ve net bir biçimde gelişmesini sağlar. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel çevreye uyum sağlamaları kolaylaşır. Bunların yanında öykü, çocukların kendi ülkelerindeki insanları geçmişleriyle tanımlarını kolaylaştırırken onlara başka ülkelerdeki insanlar hakkında da bilgi verir. Çocuk kendine hitap eden öyküler sayesinde okuma alışkanlığı da kazanır.

Tezimizin İkinci Bölümü’nde Mustafa Ruhi Şirin’in yaşamı ve çocuk edebiyatı ile ilgi görüşlerinden söz edeceğiz.

6. DEĞER NEDİR?

İnsanlar yerleşik hayata geçtikten sonra verimli alanlarda birlikte yaşamaya başlamışlardır. Birlikte yaşamın sağlıklı ve huzurlu olabilmesi içinse bütün üyeler tarafından uyulması gereken birtakım kurallar geliştirmişlerdir. Gruplar hâlinde yaşarken birlikte yaşamı düzenleyici kuralların sürekliliğini sağlamak için de çeşitli inanç ve fikirler ortaya koymuşlardır. Bu inançların, fikirlerin ve kuralların grubun üyeleri tarafından öğrenilip uzun yıllar yaşatılmasıyla ‘toplum’ kavramı oluşmuş, bu sürece ise ‘toplumsallaşma’ denmiştir. Toplumsallaşmayla birlikte gelenek görenek, inanç, fikir, tarih vb. hususlarda ortaklık meydana gelmiş ve bu ortaklık ‘kültür’ olarak adlandırılmıştır. Bütün bu unsurlar bir araya gelerek ‘değer’ kavramını ortaya çıkarmıştır. “Toplumsal kültürü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin her biri, birer değer olarak nitelenmektedir”(Tural, akt. Taşdemir, 2009: 300).

Değerler kişiler arası etkileşimden, aileden ve çeşitli toplumsal çevrelerden gözlemlenerek ve yaşanarak öğrenilir. Değer kavramı felsefeden ekonomiye, sosyolojiden edebiyata kadar her alanda tartışılır. Biz ise toplumsal değerler üzerinde duracağız. Toplumsal değerleri tanım, işlev, özellik, önem ve eğitim açısından inceleyeceğiz.

Değer kavramının ne olduğu hakkında farklı görüşler vardır ancak bunu her yönüyle ifade eden bir tanımın varlığından söz etmek zordur. “Sanchez (1998:1), değerlerin daima etkili bir biçimde tanımlanmış olamayacağını, ölçülemeyeceğini hatta gözlenemeyeceğini; ama buna karşın analiz edilebileceklerini ve onlar üzerine düşünülebileceğini ifade etmiştir”(Yazıcı, 2006: 12).

Anlaşıldığı gibi değerlerin kesin bir tanımı yoktur. Bu sebeple biz de değeri tanımlarken bir yerine birkaç tanıma yer vereceğiz. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

“Literatürdeki en yaygın tanımıyla değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum-ötesi hedeflerdir. Değerler istek, tercih ve arzuları yansıtır, yani bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, akt. Yiğittir ve Öcal, 2010: 408).

“Çelikkaya (1996: 168) değeri; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insanî,

ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler olarak tanımlamıştır” (Yazıcı, 2006: 2).

“Değerler kültürel olarak tanımlanmış toplumsal standartlardır. Değerler, neyin olması neyin olmaması gerektiğini belirten, iyilik ve inançlar hakkındaki soyut ölçütlerdir” (Bahar, akt. Yalar, 2010: 12).

Akademik çalışmalarda en çok kullanılan tanımlardan biri de Rokeach’a aittir: “Rokeach’a göre değerler belirli davranışların ya da sonuçların kişisel ya da toplumsal olarak kabul edilebilir olup olmadığını işaret eden sürekliliği olan inançlardır”(Lyons, akt. Balcı ve Yanpar Yelken, 2010: 82). “Değerler kavramlar ve inançlardır, arzulanan sonuç veya davranışla ilgilidir” (Özkan ve Sivrikaya, 2012: 343). Büyük Larousse’ye göre değer “(...) toplumun yargılarına ya da kişisel görüşe göre güzel, iyi, doğru olan, erişilmek istenen, savunulan şey” olarak nitelendirilmiştir (Büyük Larousse, 1986: 2934). “Değerler; belli bir durum ve şartlara bağlı kalmaksızın; arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren kıstaslar olarak da tarif edilebilir”(Şirin, akt. Dilmaç, 1999: 11).

“İlköğretim programına göre değerler, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlakî ilke ya da inançlardır”(Taşdemir, 2009: 301).

Değeri kısaca belli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlayabiliriz. Değerler bir nesne, durum, olay, kişi, fikir vb. karşısında insanların tutum ve davranışlarını belirleyip yönlendiren önemli ölçütlerdir. Bireysel ve toplumsal yaşamda önemli bir yere sahip olan değerler çeşitli biçimlerde sınıflandırılmıştır. Şimdi bu sınıflandırmalara bir göz atalım:

6.1. DEĞER TÜRLERİ

Değerler sadece belli bir durum, olay ya da davranışı anlatmaz. Belli bir kişiye özgü değildir. Bir değer aynı zamanda toplumdaki birçok birey tarafından paylaşılabilir. Her toplumun, kurumun, grubun, bireyin vb. önemsedığı değerler farklıdır. Bu da değerlerin çeşitliliğini artırmaktadır. Ancak toplumların birbirlerinden farklı değerleri olabileceği gibi bazı ortak değerleri de bulunabilir. Hatta bazı ortak değerlerin önem derecesi toplumdan topluma değişebilir. Örneğin

misafirperverlik ve sadakat toplumumuzdaki önemli değerlerdendir. Aynı değerler Eskimo kültüründe de bulunmaktadır. Önem sıralamasına gelince bizim toplumumuzda sadakat ilk sıradayken Eskimo kültüründe ilk sırayı misafirperverlik alır. Bundan dolayı değerler birçok araştırmacı tarafından ele alınmış ancak farklı biçimlerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflamalardan bazıları şöyledir:

Harold Laswell ve Abraham Kaplan (1950) geniş bir biçimde tüm toplumlar tarafından paylaşılan aşağıdaki sekiz değeri tanımlamışlardır.

Bağlılık veya sevgi ve arkadaşlık

Saygı görme

Bir şeyleri başarma kabiliyeti

Doğruluk ve sorumluluk

Bilgi ve kavrayış

Memnuniyet ve huzur duygusu

Zenginlik

Başkaları üzerinde etki ya da güç (Brand, akt. Keskin, akt. Naylor ve Diem, akt. Uçar, 2009: 37).

Kinnier, Kernes ve Dauthoribes (2000) tarafından yapılan çalışma sonucunda herkes için ortak kabul edilebilecek bir değerler listesi ortaya çıkarılmıştır. Ana hatlarıyla bu değerler şöyledir: Kendinden daha güçlü bir şeye bağlanma, gerçeği arama, adaleti arama, kendini koruma, alçakgönüllülük, kendine saygı gösterme ve kişisel sorumluluk, benmerkezci olmama, davranışlarından sorumlu olma ve vicdanına göre hareket etme, başkalarına yardım etme, başkaları için saygılı, hoşgörülü ve bağışlayıcı olma, başkalarına zarar vermeme, çevreyi ve diğer canlıları koruma (Yalar, 2010: 21- 22).

M. Rokeach ise değerleri ‘temel değerler’ ve ‘araç değerler’ olmak üzere iki gruba ayırmıştır:

Temel değerler: Rahat bir hayat, heyecanlı bir hayat, başarıma hissi, barış içinde bir dünya, güzellikler dünyası, eşitlik, aile güvenliği, özgürlük, mutluluk, iç huzur, gerçek sevgi, ulusal güvenlik, zevk, kurtuluş, öz saygı, sosyal tanınma, gerçek dostluk, bilgelik/ hikmet.

Araç değerler: Hırslı/ istekli, ufku geniş olma, kabiliyetli, neşeli, temiz, cesaretli, affedici, yardımsever, dürüst, hayal gücü kuvvetli, bağımsızlık, entelektüel, mantıklı, sevgi dolu/ sevecen, itaatkar, kibar, sorumlu, öz kontrol (Rokeach, akt. Yiğittir ve Öcal, 2010: 410).

Değerlerin sınıflandırılması ile ilgili ilk çalışmalardan biri Spranger' a aittir. Spranger değerleri altı grupta toplamıştır. Bu gruplar: “Estetik teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir”(Güngör, akt.Yalar, 2010: 19).

Buraya kadar bahsettiğimiz değerler içerisinde bizim kültürümüze ait olmayan değerler de vardır. Bunlar: başkalarının üzerinde etki ya da güç kurma ve hırslı olmadır. Kültürümüzde başkaları üzerinde etki ya da güç kurma yerine başkalarına yardım etme, saygı duyma gibi değerler vardır. Hırs ihtiyaç duyulandan daha fazlasına sahip olma arzusunu ortaya çıkarır. Bu arzu bireyin yarış psikolojisi içine girmesine ve başkalarını geçme takıntısına yol açabilir. Bu sebeplerden dolayı hırs aynı toplumdaki bireylerin birbirine bakışını olumsuz etkiler. Bunun yerine kültürümüzde paylaşma ve dayanışma gibi değerler bulunmaktadır.

Şirin ise değerleri Rokeach gibi ‘temel değerler’ ve ‘aracı değerler’ olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Temel değerler ve aracı değerleri de kendi içlerinde sınıflandırır:

Temel değerler şahsi ve sosyal değerler olarak ikiye ayrılırlar. Temel değerleri sınıflandırmada esas; değerlerin şahsa dönük veya topluma dönük olması ya da şahsa özgü veya şahıslar arası olmasıdır. Mesela iç huzur, selamet gibi değerler şahsa özgüyken, barış içinde bir dünya, kardeşlik gibi nihai durumlar şahıslar arası bir nitelik taşırlar (Şirin, akt. Dilmaç, 1999: 25).

Aracı değerleri de ahlâki değerler ve beceri değerleri olarak ikiye ayırabiliriz. Ahlâki değerler davranış tarzlarına ait olup hedef olan durumları ihtiva etmez. Bu değerler, aracı değerlerin belirli türlerini kapsar. Kişiler arası bir niteliğe sahip olan ahlâki değerler, yanlış yapmaktan dolayı insanda

suçluluk duygusuna yol açar. Dürüstlük, kibarlık, sorumluluk sahibi olmak gibi değerler ahlâki değerlere örnek verilebilir (Şirin, akt. Dilmaç, 1999: 25).

Şirin, çocuk kitaplarında işlenmesi gereken temel değerlere de değinmektedir. Ona göre “iyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli kültür değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlâk değerlerini kazandırıcı nitelikte olması da gerekir”(Şirin, 2000: 210). Çocuk kitaplarında işlenmesi gereken diğer değerleri de şöyle sıralamaktadır:

Kardeş, ana-baba ve arkadaş sevgisi; aile ve değerlerine, inançlarına bağlılık; doğayı sevmek, korumak ve geliştirmek; başkalarına karşı nazik, dürüst ve saygılı davranmak; girişimci, atılcı ve yaratıcı olmak; başta evcil hayvanlar olmak üzere canlı varlıkların korunmasına, beslenmesine ve bakımına ilgi göstermek (Şirin, 2000: 211).

6.2. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ

Değerler çeşitli konularda hem toplumlara hem de bireylere asırlarca yol göstermiştir. Şüphesiz değerlerin sahip olduğu özellikler bu konuda önemli rol oynamaktadır. Bundan dolayı değerlerin sahip olduğu özelliklerin bilinmesi, değer kavramının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Değerlerin başlıca özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

Değerler inançlardır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

Değerler bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.

Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin; itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.

Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.

Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kùltürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.

Değerler değışime açık yapılarıdır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değışiklikler olabilir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, akt. Schwartz ve Bilsky, akt. Yazıcı, 2006: 4- 5).

“Değerler bağılı oldukları kùltürlere göre değışir. Hatta ait oldukları kùltürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir”(Reboul, akt. Yazıcı, 2006: 5).

Değerler toplumlara göre, toplumların yaşam şekillerine göre belirlenir. Değerler toplumlardan, toplumlar ise değerlerden etkilenirler. Zaman içindeki değışikliklerden ve gelişmelerden toplumlar nasıl etkileniyorsa değerler de öyle etkilenirler. Değerler değışir ve yeni değerler oluşur (Uçar, 2009: 3).

İlköğretim Programı’nda (MEB, 2008b) değerlerin özellikleri şöyle sıralanmıştır:

Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliğı için olduğuna inanılan ölçütlerdir.

Sadece bilinci değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.

Bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

Değer, normu içerir. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır (akt. Taşdemir, 2009: 301).

Gökçe (1994) tarafından yapılan çalışmada değerlerin genel özellikleri ise aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir:

Değerler, temel seçici uyum standardıdır. Bu bağlamda değer bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür.

Değerler kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler; belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır.

Değerler; insanlarla özdeşleşmiştir. Sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir.

Değerler sosyal bir boyuta sahiptirler. Değerler hem zihinsel hem de duygusal yönü belirten ifadelerdir (Özensel, akt. Yalar, 2010: 16-17).

Görüldüğü gibi değerler toplumların ve bireylerin varlığını anlamlandıran unsurlardır. Bunun yanında değerler hem toplumsal hem de bireysel yaşamın sürekliliğini, düzenliliğini sağlar. Bu sebeple toplumda birtakım önemli işlevlere de sahiptir. Şimdi de bu işlevlere bir göz atalım:

6.3. DEĞERLERİN İŞLEVLERİ

İnsan anlamlar ve değerler yaratan bir varlıktır. Bu yüzden anlamlar ve değerler dünyasında yaşar. Hem kendisine hem de kendisi dışındaki her şeye bu anlam ve değerler penceresinden bakar. Verdiği kararlarda benimsediği değerleri bir ölçüt olarak kullanır. Yani bireysel tutum ve davranışları büyük oranda sahip olduğu geleneksel, ahlaksal ve dinsel değerlerin etkisi altında kalır. İçinde yaşadığı toplumun değerlerini kazanan birey o toplumun bir ferdi kabul edilir. Birey aldığı kararlarla hem toplumu etkiler hem de toplumdan etkilenir. Buradan hareketle değerlerin toplumsal ve bireysel yaşamda önemli işlevlere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

“Değerler toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir”(Akbaş, 2008: 10). Değerler toplumsal yaşam içinde geliştirdiğimiz ilişkileri sorgulamamızı sağlar. Kendimizi diğer insanlarla karşılaştırmamıza ve bulunduğumuz ahlakî düzeyi belirlememize yardımcı olur. “Hepimiz bir birey olarak kendimizi diğer insanlara değerlerimizle tanıtırız ve sahip olduğumuz değerleri temel alarak başkalarını değerlendirir ve yargılarız”(Turgut, akt. Uçar, 2009: 10). İnsan toplumsal bir varlıktır ve bir toplum içinde yaşar. Birlikte yaşadığımız insanlarla ortak değerlere sahip olabileceğimiz gibi bazı değerler konusunda da anlaşamayabiliriz. Bu durumda

bizim için önemli olan değerler hakkında diğer insanların da aynı eğilime sahip olmalarını isteriz. İnandığımız değerler başkalarının duygu, düşünce ve davranışlarını yargılamamıza neden olur ve bu değerlere dayanarak başkalarının ‘nasıl olması gerektiği’ hakkında görüşler üretiriz.

“Değerler insanlarda var olan tutum ve davranışları etkilemekle (Ayrıl, 1992) birlikte değerlerin insan davranışlarının belirlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda önemli bir fonksiyona sahip oldukları yadsınamaz”(Kulaksızoğlu ve Dilmaç, akt. Dilmaç vd. , 2008: 70).

Farklı eğitimciler tarafından değerler sisteminin işlevleri şöyle sıralanmıştır:

Bireye amaç ve yön tayin eder.

Bireysel ve toplumsal eylemin esaslarını ve genel yönünü verir.

Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.

Bireylerin başkalarından ne bekleyebileceğini ve kendisinden ne beklenildiğini bilmesini sağlar.

Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksız, hoş giden ve gitmeyen, ahlaksal (olan) ve ahlaksal olmayanı ayırt etmesine yarar (Tezcan, akt. Yazıcı, b.t.: 5).

Başka bir çalışmada da değerlerin işlevleri şöyle maddelenmiştir:

Bireyi, sosyal konularda belirli bir pozisyon almaya sevk eder,

Bireyi, belirli bir politik veya dini ideolojinin bir diğerine tercihi yönünde etkiler,

Bireyin kendini sunmasında rehberlik eder,

Bireyin kendini ve diğerlerini değerlendirmesinde ve yargılamasında, kendini ve diğerlerini övmesi ve kusurlar bulmasında kriter rolü oynar,

Diğerlerini etkilemede veya ikna etmede kullanır,

Karşılaştırma sürecinde merkezi konumu nedeni ile bireyin kendini diğerleri kadar ahlaki veya yeterli olup olmadığını değerlendirmesinde ölçü olarak kullanır,

Psikoanalitik anlamda ve sosyal olarak kabul edilemez inanç, tutum ve eylemlerin nasıl aklileştirilebileceğini gösterir (Aydın, akt. Bilgin, akt. Uçar, 2009: 25).

Kişilerin, değerleri hedef ve nesnelerin yolunu işaret eden normlar ve ölçütler olarak kullanıldığını belirten Fichter (2006: 175- 176), sosyal değerlerin belli sosyal sonuçlara yol açtığını, bu sonuçların sosyal değerlerin genel işlevleri olarak tanımlanabileceğini ifade eder. Bu işlevler şöyle sıralanmıştır:

Kişilerin ve birlikteliklerinin sosyal değerlerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar.

Kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklaştırırlar.

Her toplumdaki ideal düşünme ve ideal davranma yolları[nı] işaret ederler. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışların bir anlamda şemasını çizerler.

Kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve bunları gerçekleştirmesinde rehberlik ederler.

Sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir.

Toplumsal yaşamda dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar (akt. Yalar, 2010: 18).

Değerlerin toplumsal yaşamdaki işlevlerine değindikten sonra toplum ve birey için neden önemli olduğuna değinebiliriz.

6.4. DEĞERLERİN ÖNEMİ

Değerler bir toplumu ayakta tutan en önemli unsurlardır. Toplumun kültürel yapısını yani temelini oluştururlar.

Robbins: “Bir ülkenin yaşam kalitesini değiştirmek istiyorsanız, çok sayıda insanın değerler sistemini etkilemekten başka çare yoktur” (Robbins, akt. Uçar, 2009: 4) der. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Küreselleşme “(...) maddi ve kültürel sömürmedir. Kültürü harap olmuş bir toplumun maddi direnci de kırılır”(Duralı, akt. Şirin, 2006: 64). Neil

Postman ve Mc Luhan küreselleşmenin farklı bir boyutuna dikkat çeker. Postman'ın vurgusuyla 19. Yüzyılın sonuna doğru başlayan “Gösteri Çağı”(Şirin, 2007: 28), Mc Luhan'ın deyimiyle dünyayı “çağdaş bir köye”(Şirin, 1998: 118) dönüştürmüştür. Görsel medya, telefon, elektronik iletişim ağı vb. iletişim araçlarıyla her çeşit bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır. Şirin, bunun sonucunu “(...) yaşadığımız dünya sanallaşarak gösteri dünyasına dönüşüyor. Dünyanın sanallaşması ise her şeyin yapay bir kurguya dönüştürülmesi anlamına geliyor.”(Şirin, 2006: 72) biçiminde yorumlamaktadır.

Görsel, işitsel, dijital iletişim araçlarını yoğun biçimde kullanan toplumlar, Mustafa Ruhi Şirin'e göre “(...) evrensellik adına sunulan kargo kültüre” daha fazla yakınlaşıyorlar. Kültürel yoğunlukları zayıfladıkça “(...) modernitenin dönüştürücü gücü ile karşılaşan” bu toplumlardaki “(...) çocuk, genç ve yetişkin değişim sürecini yaşamak zorunda kalıyor ve hızlı değişimin kıskacıları arasında iyice sıkışıyor”(Şirin, 2006: 94). Kültürel yozlaşmanın hız kazandığı bu dönemde değerler de hızlı bir değişime maruz kalmakta ve bir kısmı ya yıpranmakta ya da yok olmaktadır. Bu durum gelecekte bireylerin ciddi bunalımlar yaşamalarına neden olabilir. Bu nedenle gelecekte bireylerin büyük çoğunluğu hayatın kendileri için ne anlam ifade ettiği üzerinde düşünmek zorunda kalacaktır. Buna karşın insanlık nedir, sorumluluklarımız nelerdir, dürüst olmak neden önemlidir, olayın ahlakî boyutu nedir gibi sorular ömür boyu insanın karşısına çıkacaktır. Bunlar ve bunlara benzer soruların cevaplarını ise ancak değerlerde bulabiliriz.

Toplumun devamlılığı için sadece yasalara uymak yetmez. Değerler de toplumun birlik ve beraberliğini sürdürmesinde önemli bir yere sahiptir. “Ortak değerlerin, gelenek ve göreneklerin toplumsal yaşam için birleştirici gücüne”(Yörükoğlu, akt. Yalar, 2010: 11) her zaman ihtiyaç duyulmuştur. “İyi, doğru, güzel olan her şey insanda bulunması gereken kıstaslardır. Bu kıstaslar, insanların bir arada yaşama iradesini sağlaması bakımından önemli sayılır”(Aytaç, akt. Taşdemir, 2009: 304). “Kendini diğer toplumlardan farklılaştıran değerlerini yitirmeye başlayan bir toplum en güçlü sosyal kontrol aracını yitirmeye başlamış demektir”(Avcı, akt. Yalar, 2010: 2).

Bir toplumun sahip olduğu kültür ve bu kültüre ait inançlar, değerler, normlar ve tutumlar o toplumu tanıtıcı bilgiler verir. Toplumun sahip olduğu inançlar, değerler vb. o toplumun anlaşılmasında önemli rol oynar. İnsanların ya da toplumların herhangi bir sorun karşısında gösterdikleri tepkileri, sahip oldukları değerleri bilmeden anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zordur. Bu nedenle son birkaç yüzyıldır değerler sosyal bilimlerin araştırma konusu olmuştur.

“Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir”(Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, akt. Dilmaç vd. , 2008: 69).

Sosyal bir varlık olarak insan toplum içinde yaşamak ve içinde yaşadığı toplumun değerlerini dikkate almak zorundadır. Sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk, merhamet, çalışkanlık gibi değerleri kazanan bireyler karar ve seçimlerini daha iyi kontrol edebilir ve daha az olumsuz davranış sergileyebilirler.

“Değerler alınan kararların rehberidir. Kendi değerlerini iyi bilen ve onlara göre hareket eden”(Robbins, akt. Yalar, 2010: 12) insanların topluma uyum sağlaması daha kolaydır. Değerlerin netleşmesi karar verme sürecini de kolaylaştırır. “Hiçbir değere sahip olmamak, kişileri varoluşsal boşluğa götürebilir. Kişi sahip olduğu değerleri sayesinde sosyal yaşamını düzenler, diğer insanlar arasında varlığını gösterebilir”(Dökmen, akt. Uçar, 2009: 3).

Görüldüğü gibi değerler hem toplumun hem de bireyin varlığını sağlıklı biçimde sürdürmesinde önemli bir yere sahiptir. Hızlı bir değişim ve dönüşümün yaşandığı çağımızda toplumsal ve bireysel anlamda kendimiz kalabilmek için değerlere ihtiyacımız vardır. Bu da üzerinde önemle durulması gereken bir değerler eğitiminin varlığını zorunlu kılmaktadır. Şimdi değerler eğitimi inceleyelim.

6.5. DEğERLER EğİTİMİ VE DEğERLER EğİTİMİNİN ÖNEMİ

Genel tanımıyla eğitim bireylerde istendik yönde davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. “Eğitim belirlenen amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme süreci olarak tanımlanabilir”(Akbaş, 2004: 1- 3). Sokrates’ e göre eğitim “(...) insandaki iyilik tohumu ve hayatı güzelleştiren erdemlerin hazinesidir”(Koçak, akt. Uçar, 2009: 1). “Eğitim belli bir toplumun ideeline yönelik değerler sistemini

bireylere iletmede önemli rol oynamaktadır”(Ercan, akt. Taşdemir, b.t.: 301). “İnsanlaşmanın başlangıcı da eğitimledir”(Şirin, 2006: 70- 71).

Değerler eğitimi ise pek çok kavramla birlikte anılmaktadır. “Uluslar arası alan yazında değerler eğitimi, karakter eğitimi, toplumsal eğitim, vatandaşlık eğitimi ve ahlaki eğitim gibi farklı temalar içinde ele alınmaktadır. Değerler eğitimi ile sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin öğretimi kastedilmektedir”(Veugelers ve Vedder, akt. Balcı ve Yanpar Yelken, 2010: 82).

“Değerler eğitimi; eğitimin ve etiğin çok yönlü bileşimidir”(Carbone ve Peter, akt. Dilmaç, 1999: 22).

Australian Government Department of Education Science and Training (VES, 2003: 2) tarafından yayımlanan raporda değer eğitimi ile ilgili iki tanım verilmiştir:

Değerler eğitimi kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme girişimidir.

Kimilerine göre ise doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onların bireysel ve daha geniş bir toplumun üyesi olarak davranabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri empoze edebilmektir (akt. Uçar, 2009: 27).

Son birkaç yüzyıldır dünyada ve ülkemizde üretilen her şey büyük bir hızla tüketilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle toplumlara dayatılan tüketim kültürü bireylerin maddiyatı her şeyin üstünde tutmalarına neden olmuştur. Yüz yüze iletişimin yerini elektronik iletişim ağı ortamındaki selamlaşma ve paylaşımların almasıyla samimi ilişkiler de yerini çıkara dayalı ilişkilere bırakmıştır. Bu ve buna benzer sebepler değerler eğitimini önemli bir ihtiyaç haline getirmiştir:

Bilgisayar ortamında, birbirleriyle temasa girmeden pragmatist ilişkiler yaygınlaşmakta, değerler belirleyici olma niteliğini önemli ölçüde kaybetmektedir. Şiddetin, yoksulluğun, nefretin, sömürgeciliğin her geçen gün artması, insani değerlerden ne kadar uzaklaşıldığını ve bu değerlerin yerini, insanlık dışı davranışların aldığını göstermektedir. İnsani değerlerin yanında kültürel değerler de kaybolmaya başlamıştır (Uçar, 2009: 11).

“Toplumda hızla yayılan temel ahlakî değerlerde erozyon, yıpranma söz konusudur. Özellikle son yıllarda meydana gelen şok edici bozulma ve değişimler toplumdaki değerleri hızla değiştirmekte ve bu da bir çözülmeyi getirmektedir”(Corr, akt. Dilmaç, 1999: 5).

“Gerçekten gençler sarsıcı bir değer bunalımı yaşamakta buna bağlı olarak kendilerini yararsız ve güçsüz hissetmektedirler”(Doğan, akt. Uçar, 2009: 12).

Değişen veya gelişen hayat şartları, insanın inandığı, yaşatmaya çalıştığı insani ve ahlakî değerlerde kaymalara, yozlaşmalara neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak özellikle son yıllarda gençler arasında şiddet eğilimi, ebeveynlere ve öğretmenlere karşı asi olma, sorumsuzluk, sahtekarlık, toplumsal kuralları ihlal etme, madde bağımlılığı, intihar gibi kendine ve başkalarına zarar verici davranışlarda artışlar gözlenmektedir. Bireylerin sergilediği olumsuz davranışları engellemek; onların kendilerine ve yaşadıkları topluma yararlı olmalarını sağlamak için insani ve ahlakî değerleri benimsemeleri gerekir (Karatay, 2011: 1398).

Milson ve Mehling (2002), değerlerin, toplumun kabul edilebilir davranış sınırlarını belirlediğini ve toplumdaki düşünce ve davranış yollarını gösterdiğini ileri sürmüştür. Değer eğitimiyle ilgili yapılan araştırmalar da değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ve eğer düzenli bir değerler eğitimi verilmezse suç işleme oranlarının artacağını ifade etmektedir (Dilmaç ve Ekşi, akt. Hayes ve Hagedorn, akt. Kenan, akt. Taşdemir, akt. Çintaş Yıldız, b.t.: 205).

Bu tespitlerden hareketle değerler eğitimini önemli kılan diğer nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Medyada iyi-kötü, ahlakî-gayriahlakî ayrımı yapılmaksızın her tür malzeme kullanılmaktadır. Bu durum kendi değerlerini henüz oluşturamamış çocuk ve gençler üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır.

2. Çocuklar ve gençler arasında madde bağımlılığı, şiddet olayları ve ahlakî çözümler görülmektedir. Bu durumun çocukların ve gençlerin bir değer bunalımı yaşadıklarını göstermektedir.
3. Günümüz dünyası sosyal, siyasal, psikolojik ve maddî alanlarda hızlı değişim ve dönüşümlere sahne olmaktadır. Maddî değişimlere uyum sağlamak kolayken diğer alanlardaki değişimlere uyum sağlamakta sorunlar yaşanmaktadır. Köyden kente göçün yarattığı her çeşit imkânsızlık sonucunda ortaya çıkan sorunları buna örnek verebiliriz. Köyden kente göç, özellikle değer anlayışının tam olarak yerleşmediği çocuklarda ve gençlerde diğer alanlardaki değişimlere uyum sürecini daha da zorlaştırmaktadır.
4. Geçmişe oranla bugün daha çok seçimle karşı karşıya kalan çocukların ve gençlerin, bir kararsızlık ve değer çatışması yaşadıkları görülmektedir.
5. Toplumsal değerlerimizde bir belirsizlik vardır. Bu belirsizlik geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş değerlerimizin yıpranmasına neden olmaktadır.
6. Şiddetli geçimsizlik, aldatma, boşanma oranının artması vb. sorunlar nedeniyle aile yapısında bozulmalar meydana gelmektedir.

Bütün bunlar bireylerin insanî ve manevî değerlerden uzaklaşmalarına, yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, dostluk gibi değerleri önemsememelerine yol açmaktadır. Böylece bireyler en başta kendilerine sonra da içinde yaşadıkları topluma ve dünyaya yabancılaşmaktadırlar.

Yukarıda bahsettiğimiz nedenler, değerlerin varlığını sürdürerek işlevlerini yerine getirmelerinin ancak ciddi bir değerler eğitime bağlı olduğunu göstermektedir.

Değerler eğitimiyle ilgili çeşitli yöntemler de kullanılmaktadır. “Değerlerin eğitiminde Sparka tarafından ortaya konulan telkin etme, ahlaki gelişim, analiz, aydınlatma/ belirginleştirme ve eylem/ davranış öğrenme adlı beş yaklaşım kullanılmaktadır”(İşcan, akt. Elbir ve Bağcı, 2013: 1523).

Bunların dışında toplum, aile, okul ve edebî eser odaklı değerler eğitimi de çocuk ve gençler üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Çocuk için büyük bir öneme sahip olan aile çocuğa değerlerin sunulduğu bir yuvadır. “Çocuğun sosyalleşmesi ve değer eğitimi de aile ortamında başlar. Çocuk hangi medeniyetin bir parçası olduğunu aile ortamında öğrenir. Aile çocuk üzerinde en etkili uyarıcıdır ve kültürel sembollerin sunulmasında en aktif sosyal kurumdur”(Şirin, 2006: 87).

Toplum, aile ve okul odaklı değerler eğitiminin esasını büyük ölçüde model olma oluşturur. Okulda çocuğa temel değerlerin kazandırılmasının amacı Türk Milli Eğitim Temel Kanununda yazılı olarak belirtilmektedir:

“Temel Kanunun başlangıcında milli eğitimin amacı sayılırken ‘ahlakî, manevî değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler’ yetiştirmekten bahsedilmektedir”(Ekşi, akt. Yazıcı, 2006:2).

Ayrıca ders programlarında değerler eğitime yönelik kazanımlara yer verilerek bu konuda sistemli bir çalışmanın yapıldığını da görmekteyiz.

Çocuklara değerlerin aktarılmasında edebî eserler önemli bir yere sahiptir. Edebî eserlerle verilecek değerler eğitiminde ise çocuk edebiyatı eserlerinden yararlanılabilir.

“İnsanların ürettiği sözlü ve yazılı edebiyat türlerinin tümünde iyilik ve kötülük problemi yer almıştır. Ahlakın temel problemi iyiye ulaşma, kötülükten kaçmadır”(Fromm, akt. Akbaş, 2008: 21). “Bu nedenle ahlâkî mirasın topluma yeni katılan bireylere aktarılmasında hikâyeler, biyografiler, tarihi olaylar kullanılır. Bu yolla bireye ahlâkî karakterini güçlendirmek için rehberler sağlanır”(Ryon ve Bohlin, akt. Akbaş, 2008: 21).

“Çocuklara kazandırılması hedeflenen değerlerin aktarılmasında edebî kitaplardan yararlanmak geçerli ve pratik yöntem olarak kabul edilmektedir”(Andrews, akt. Bennet, akt. Tomlinson ve Lynch-Brown, akt. Wynne ve Ryon, akt. Karatay, 2011: 1404).

Bohlin (2005, 1979)'e göre 'edebî eserler, olumlu karakter özelliklerinin irdelenmesi, öğrencilerin kendi hayatlarında da böyle olaylarla karşılaşabilecekleri yönünde ahlakî hayal güçlerini harekete geçirir. Anlatılan hikâyelerdeki hayatlar; sağduyuyla, herhangi bir şekilde erdemi geliştirmek için öğrencileri mücadeleye davet eder. Bu hayatlar, onları 'Ne için karakter?', 'Kim için karakter?' sorularıyla yüzleştirirler. Öğrencilere, itibarî bir hayat yolculuğu ve bu yolculukta kahramanların yaşadığı olay ve durumların irdelenmesi, yaptıkları tercihlerin yorumlanması fırsat verildiği zaman onların hayat boyu, ahlakî düşünce alışkanlıklarını geliştirmelerini sağlar (Karatay, 2011: 1404).

Edebî metinlerin içerikleri öğrencilerin estetik yönünün, kişiliğinin, toplumsal ve kültürel değerlerinin gelişimine önemli derecede katkılar sağlayacağı da bilinmektedir. Her şeyden önce edebî metinlerin kişilik gelişimi üzerinde olumlu ve önemli etkileri bulunmaktadır. Bireyleri hayata hazırlayan ve kişiliğin toplumsal bir unsur olan ahlak ile örtüşmesi sonucunda değerlerin kazandırılması kolaylaşmaktadır (Sucu, akt. Sancak vd. , 2013: 473).

Şirin de "çocuk edebiyatının amacını, okuma alışkanlığı ile sınırlandırmak yerine, çocukta iyilik ve kötülük değerleriyle insanî duyarlılığın oluşumu çerçevesinde geniş tutmak"(Şirin, 2007: 63) gerektiğini belirtir. Çağımızda değerler eğitiminin 'nasıl verileceği' konusunda çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden edebî eser odaklı değerler eğitiminin çocuk için ayrı bir öneme sahiptir. Çocuklar için yazılan eserlerde seçilen değerlere ve bunların işleniş biçimine gereken önem verilirse edebî eserlerle verilen değerler eğitiminin amacına ulaşması kolaylaşır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARIN HAYATI, ESERLERİ VE ÇOCUK EDEBİYATINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

1. YAZARIN HAYATI VE ESERLERİ

1955'te Trabzon'da doğan Mustafa Ruhi Şirin, ilk ve orta öğrenimini 1967-1973 yılları arasında Of, Maçka ve Ahlat'ta tamamlar. 1977'de TRT'de görev alır. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'nun Radyo Görsel medya Bölümü'nden mezun olur. 1979'da Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin Sanat Tarihi Eğitim Programı'na katılır.

1981'de TRT'nin açtığı yapımcılık sınavını kazanarak İstanbul Radyosu'na atanır. Bu kurumda radyo ve görsel medya çocuk programları yapımcılığı ve danışmanlığı yapar, yöneticilik görevlerinde bulunur. 1984'te İstanbul Radyosu Çocuk Yayınları Şef Prodüktörlüğü'ne atanarak çocuk yayınlarını yönetir. 1985-1993 yılları arasında Eğitim Kültür Yayınları'nda müdür yardımcılığı, 1993- 1998 yıllarında denetim ve redaksiyon müdürlüğü görevlerinde bulunur. 1986- 1990 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Radyo Görsel medya Meslek Yüksek Okulu'nda iletişim alanında ders verir. 1990'da Çocuk Vakfı'nı kurar. 2007- 2008 eğitim ve öğretim yılından beri Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nün çocuk edebiyatı derslerini vermeyi sürdürmektedir. Şirin evli ve iki çocuk babasıdır.

Mustafa Ruhi Şirin'in yazarlık çalışmaları 1976'da başlar. Çocuk dünyasında yaptığı bu çalışmalarla tanınır. Fakat onun çocuk yazarlığı bir yandan çocuk diğer yandan yetişkinlere yöneliktir. Çocuk kültürü, çocukların medenî, sosyal, kültürel ve ekonomik hakları, çocuk ihmali ve istismarı, güç koşullardaki çocuklar, çocuk ve iletişim araçları, çocuk edebiyatı alanlarında dergi ve gazetelerde yazılar yazar, kitaplar yayımlar. Türkiye'de ilk defa 1987- 1988 ve 1989'da yayımlanan Çocuk

Edebiyatı Yıllığı'nın yayınıni yönetir. Editörlüğünü yaptığı 99 Soruda Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Medya El Kitabı ile yazdığı Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış, Çocuk Edebiyatı Kültürü kitapları eğitim fakültelerinde ders kitabı ve yardımcı ders kitabı; Görsel medya, Çocuk ve Aile, Gösteri Çağı Çocukları ve Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü kitapları ise iletişim alanında kaynak kitap olarak okutuluyor.

Yayınlanmış çocuk kitapları: Masal Mektuplar (mektup), Gökyüzü Çiçekleri (şiir), Çocuk Kalbimdeki Kuş (şiir), Kar Altında Bir Kelebek (şiirli masal), Mavi Rüylar Gören Çocuk (masal), Guguklu Saatin Kumrusu (sanat masalı), Martıcık (masal), Her Çocuğun Bir Yıldızı Var (öykü),Geceleri Mızıkla Çalan Kedi (öykü), Aşk Olsun Çocuğum Aşk Olsun (deneme), Dünyaya Gülen Adam (şiirli Nasrettin Hoca Fıkraları), Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan (şiir), Bülbül ile Leylek (masal), Keloğlan'ın Oyunu (masal), Kuş Ağacı (masal), Aslankuş (masal),Dünya Kardeş Sobe (deneme), Dünyanın En Güzel Yeri (şiir), Okula Giden Kedi (şiir), Harflerin Kardeşliğı (şiir).

Yetişkinlere yönelik kitapları: Çocuk Yüzlü Yazılar (deneme), Rüya Saati (şiir), Görsel medya, Çocuk ve Aile (araştırma), Çocuğa Adanmış Konuşmalar (konuşma), Çocukluğun Kozası (araştırma), Gösteri Çağı Çocukları (araştırma), Masal Atlası (araştırma), Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü (araştırma), Hayat Gibi (günlük), Yıldız Sayan Ağaç (toplu şiirler), Dersimiz Çocuk (çocuk üzerine düşünce yazıları), Çocuk Hep Çocuk (çocuk üzerine görüşler), Çocuk Edebiyatı Kültürü (araştırma), Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış (eleştiri).

Yazarın şiir, öykü ve masal kitapları Arapça, Almanca, Farsça, İngilizce, Macarca, Makedonca, Rusça, Rumence, Sırpça-Boşnakça, Özbekçe, Urduçaya çevrilmiştir, Kiril alfabesine aktarılmıştır. *Guguklu Saatin Kumrusu* adlı kitabı Almancaya *Die Turtel In Dar Kuckusuhr* (2008), Rumenceye *Turturica din ceasul cu cuc* (1995) ve Azeri Türkçesine *Zengli Saatin Kumrusu* (2006) adlarıyla; *Masal Mektuplar* adlı eseri Makedoncaya *Cohobja (Düşlemeler)* (1996) adıyla çevrilmiştir, 1997'de Kiril alfabesine aktarılmıştır. *Bir Şemsiyem Olsa Kuşlardan* Sırpça-Boşnakçaya (2006) çevrilmiştir. *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* Arapçaya ve Urduçaya, *Aslankuş* Urduca ve Fasçaya, *Dünyaya Gülen Adam* Macarcaya,

Özbekçeye, Arapçaya; *Kuş Ağacı* Farsçaya; *Bülbül ile Leylek* Farsçaya; *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* Macarcaya çevrilmiştir.

Ayrıca yazarın *Masal Mektuplar* adlı kitabı 1982 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın çocuk kitabı seçilmiştir. *Kuş Ağacı* adlı resimli masal kitabı (resimleyen, Nazan Erkmen) UNESCO Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları Ödülü (1993) kazanmıştır.

Mustafa Ruhi Şirin'in yaptığı diğer çalışmalardan bazıları ise şunlardır:

Masal Çocuk (1984), *Ninni Bebeğim Ninni* (1990) ve *Kafdağındaki Uçurtma* (1990) adlı antolojiler hazırlamıştır.

Yazar, çocuk merkezli konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmaların başlıkları şöyledir: Çocuk Başlangıçtır (2001), Çocuk Gündeminin Birinci Maddesi Çocuk Hakları Öğretimidir (2004), İstanbul'un Çocukları Nerede? (2001), Onlar Kıyıya Vurmuş Denizyıldızları (2005), Medeniyet Merkezli Çocuk Okuması ile Yeni Bir Dünya Kurabiliriz (1997- 1998), Çocukluğun Masumiyeti Yok Oluyor (2003), Düş Tembeli Çocukların Oyuncağı (1998), Türkiye'nin Birinci Çocuk Gündemi: Çocuk Haklarının Çocuk ve Yetişkinlere Öğretilmesidir (2008), Hayatın Merkezinde Çocuk Ödevi Vardır (2006), Çocukluk, Medeniyet İnsanı Yetiştirmenin İlk Kozasıdır (2007), Türkiye'nin Çocuk Hakları Açılımının Anahtarı Medeniyettir (2010), 20 Soru (2011).

Yayımlanmış bildiri ve makalelerinden bazıları şunlardır: Şair, Çocuk ve Poetik Cesaret (2002- 2003), Çocuk Modernleşmesi, Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatına Yansıyan Şiddet (2002), İlk ve Ortaöğretim Öğrencileri İçin 100 Temel Türkçe Eser ve Edebiyatı (2006-2007), Kim Çocuk Yazarıdır (2003), Masal Edebiyatının İki Yakası (b.t.), Medeniyetin Hayal Gemisi: Masal (b.t.), Öğretmenim Kral Hâlâ Çıplak (2006), Okumayan Türkiye ve Çocuklar (2006), Dağlarca Şiirinde İki Çocuk Gövdesi (2009), Şiddet, Görsel medya ve Çocuk Dostu Medya (2011).

Hazırladığı radyo programları: Çocuğun Dünyası (Nursel Başar ile) (1984-1986) ve Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız 01.01.1985- 24.09.1985 tarihleri arasında TRT II' de yayımlanan 39 radyo programı metnidir.

Çocuk edebiyatı üzerine yaptığı konuşmaların başlıkları şunlardır: Çocuk Edebiyatı İçindeki Çocuğu Yaşatanların Edebiyatıdır (1993), Çocuk Edebiyatı mı Medeniyet Sütü mü? (2002), Çocuk Yükseltir Şairi Göklere (b.t.), Çocuk ve Edebiyat Kültürümüz Ne Durumda (1989), Çocuk Kitapları Çocuksu Bir Şölendir (1993), Çocuk Edebiyatı Çocuk Dünyasını Bilen Büyük Yazarların Başarabileceği Bir Edebiyattır (1997), Dünya Çocuklarına Sunacağımız Kitap Sayısı Çok Az (1989), Çocukluğun Evrensel Çizgilerini Keşfetmeliyiz (1987), Çocuk Edebiyatına İdeolojik Yaklaşım Çocuk Hakları İhlalidir (1986), Yönlendirme Çocuk Edebiyatını Tehdit Ediyor (1986), Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Çocuksu Salınacağıdır (1996), Çocuk Yazarlığı Çocuk Gözüyle Bakmak ve Yazmaktır (2004), Çocukça Değil Büyük Bir Edebiyat (1996), Keloğlan Mutluluğun Rüyasını Gören ve Gerçekleştiren Bir Masal Kahramanıdır (2004), Bir Çocuk Yazarı ile Tele-röportaj (2001), Zarifoğlu, Yetişkin Okurun Çocukluğuna Seslenen Bir Çocuk Yazarıdır (2003), Serüvenini Seven Şair, Zarifoğlu (1989), Okuma Alışkanlığı Sarmalı Çocuk Edebiyatı ile Çözülür (2008), Kitap ve Okuma Alışkanlığı Üzerine (2006), İki Masal Dünyası Arasında Kalan Çocuklar (b.t.), Çocuk Dilini İyi Bilen Bir Diş Hekimi Arıyorum (2009), Fazıl Hüsnü Dağlarca: Şairlerin Yolunu Çocuklar Aydınlatır (2008), Asıl Mesele, Çocuk Masumiyetini Değersizleştiren Değişime Karşı Nasıl Duracağımızı Bilmektir (2012).

Yazarın çocuklarla yaptığı konuşmalardan bazıları: İlk Adım Çocuktur (2001), İnsanlığın En Büyük Ödevi: Çocuk (2005), Çocukluk İnsanın Anı Sığınağıdır (b.t.), Çocuk Benim Okulum Oldu (2004), Çocuk Acıları Dünyadan Daha Büyük (b.t.), Çocuğu Konuşmak Dünyayı Konuşmak Demektir (2005), Bin Yıl Yaşasam da Yine Çocukların Safında Kalmak İsterim (b.t.), Çocuklarla Konuşur Gibi Şiir Yazıyorum (2011)'dur.

Yazarın çocuk için hazırlayıp gerçekleştirdiği ve katıldığı projeler şunlardır: Çocuk Vakfı, I. İstanbul Çocuk Kurultayı Projesi (İstanbul Valiliği İstanbul Çocukları Vakfı işbirliğinde), I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi (23-25 Eylül 2004), Türkiye Çocuk Hakları Koalisyonu Bildirgesi ve Yönergesi (2001), Karagöz Okulu (Tacettin Diker, Ahmet Akçakaya ile), Okuyan Şehir Sakarya (2005, 2006, 2007 yılları arasında Sakarya'da gerçekleşen kent ölçekli okuma alışkanlığı projesi), Çocuk Hakları Okulu (20 Kasım 1999'da Çocuk Vakfı'nda başlayan kuram ve uygulamaya yönelik proje), Çocuk Edebiyatı Okulu (1992), Aile ve Çocuk

Müsteşarlığı Kurulmasına Yönelik Proje (Dr. Necmettin Turinay, Doç. Dr. Aydın Gülan ile 2000), Türk Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatının Dünya Diline Çevrilmesi Projesi (Çocuk Vakfı'nın Ocak 2007'de başlattığı ve 45 dilde tanıtım ve çeviri çalışmalarını sürdürdüğü proje), Okuyan Türkiye Projesi (Cevdet Karal ile 2003), Çocuk Başlangıçtır (İbrahim Akar ile 2001, Çocuk Vakfı, Unicef Türkiye Temsilciliği, Türkiye Çocuk Hakları Koalisyonu için), Örgün Eğitimde Üstün Yetenekliler İçin Bağımsız Oda Modeli (Prof. Dr. Füsün Akarsu ile 2005), I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi (25-27 Şubat 2011, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Çocuk Vakfı işbirliğinde).

Çocuklar İçin Şefkate Çağrı başlığı altında uygulanan projeler:

- Öksüzler ve Yetimler Günü
- Köy Okullarına Çocuk Kitabı Armağan Edelim Projesi
- Bosna Çocuksuz Kalmasın!
- Kosovalı Çocuklar İçin Çağrı
- İstanbul'daki Çeçen Çocuklara Evlerimizi Açalım
- Deprem Çocuklarıyla Hayatı Paylaşalım (17 Ağustos 1999 Sakarya depremi nedeni ile 17 Ağustos 1999- 23 Nisan 2000)
- Van'da Bir Kardeşim Var!.. Kasım 2011

Mustafa Ruhi Şirin'in aldığı ödüller şunlardır:

- Masal Mektuplar, Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Çocuk Kitabı Ödülü (1983)
- Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (1985) ve Türkiye Milli Kültür Vakfı (1985) Radyo Programı Ödülü
- Gülücük, Türkiye Milli Kültür Vakfı Görsel medya Çocuk Programı Ödülü (1986) (Ekrem Oymak ile)
- Kuş Ağacı, (Nazan Erkmen'in Resimleri ile) UNESCO Asya Kültür Merkezi Resimli Çocuk Kitapları İkincilik Ödülü (1983)
- Karaman Valiliği Türk Dili Ödülleri, Çocuk Edebiyatı Dalında (2003)

- Türkçem Dergisi (Kosova)Yılın Ödülü (1999)
- Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği 23 Nisan Çocuk Edebiyatına Hizmet Ödülü, Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Çocuk Kitabı Ödülü (1983)
- 12. Uluslar arası Balkanlar Türk Kültürü Hizmet Ödülü (2007)
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 4. Uluslar arası 23 Nisan Çocuk Festivali Hayat Boyu Onur Ödülü (2012)
- Kırklareli Üniversitesi Tarafından Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Hakları Kültürüne Katkıları Nedeniyle Fahri Doktora (Mayıs 2012)

Yazar hakkında yapılan başlıca akademik çalışmalar ise şunlardır:

Yüksek Lisans Tezleri

- Kanter, B. (2003). Çocuk Şiirleri Üzerine Bir İnceleme ve Mustafa Ruhi Şirin. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Mertol, H. (2009). Sosyal Bilimler Derslerinde Çocuk Edebiyatı Üzerinden Yararlanma (Mustafa Ruhi Şirin Örneği). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagözoğlu, M. (2010). Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatına Dair Görüşler ve Eserleri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göl, M. Çocuk Edebiyatında Cinsiyet Rollerini: Mustafa Ruhi Şirin ve Ayla Çınaroğlu'nun Eserleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Hakkında Yapılmakta Olan Doktora Tezi

- Yakar, Y. M. Mustafa Ruhi Şirin'in Türk Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Eserlerinin Eğitsel Değeri Üzerine Bir İnceleme. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Doçentlik Tezi

- Hammam, SS. T. (2007). Mustafa Ruhi Şirin'in Dünyaya Gülen Adam Kitabındaki Nasrettin Hoca Fıkra Örneklerinin İncelenmesi. Suhağ

Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri Türkçe Bölümü, Suhağ Edebiyat Fakültesi
Dergisi, I. Bölüm, SS. 30.

2. YAZARIN ÇOCUK EDEBİYATINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Mustafa Ruhi Şirin çocukla ve çocuk edebiyatıyla ilgili önemli birçok çalışma yapmıştır. Ülkemizde çocuk edebiyatı kavramının doğru anlaşılması ve bu alanda nitelikli eserler verilmesi için büyük çaba harcamıştır. Çocuk ve çocuk edebiyatına yönelik kuramsal ve edebî nitelikte eserler yazmış, çocukla ilgili projelerde görev almış, programlar yapmış, akademik çalışmalarda bulunmuştur.

Bilindiği gibi ülkemizde çocuk edebiyatının varlığı ve yokluğu hep tartışma konusu olmuştur. Eğitimci yazarlar çocukluk çağlarına göre bir edebiyatın var olduğunu savunurlar. Öte yandan çocuk edebiyatının olamayacağını ileri sürenler edebiyatın bir bütün olduğunu ve bölümlere ayıramayacağını söylerler. Oysa edebiyatın “seçme, değiştirme ve yeniden yapma” ilkeleri çocuk edebiyatında da kullanılır. Bu sebeple Şirin: “çocuk edebiyatının temel oluşum biçimleri açısından edebiyatın dışında yeni bir edebiyat olmadığını, ancak, geniş anlamda edebiyatın içinde bir tür olduğunu”(Şirin, 2006: 182) ifade eder.

Şirin’ e göre “Katı, kesin çizgileriyle belirlenmiş, matematik formülleri olan bir edebiyat değildir çocuk edebiyatı. İki kavram belirler bu edebiyatı: Çocuk ve edebiyat. Çocuklar için yapılacak edebiyatın ilkelerini de çocuk ve edebiyat biçimlendirir”(Şirin, 2006: 146).

Bu görüşten hareketle çocuk edebiyatını ‘çocuk’ ve ‘edebiyatı’ merkeze alarak tanımlar: “Öznesi çocuk olan bu edebiyat, önce edebiyattır. Sonra edebiyatın içinde farklı bir yazarlık biçimidir. Ancak, okuru yalnızca çocuk olmayan bir yazarlık biçimi”(Şirin, 2006: 154).

Şirin’e göre bir çocuk edebiyatı eseri hem çocuk hem de yetişkin tarafından okunabilmelidir. Bu sebeple “(...) çocuk edebiyatını, edebiyatın içinde, okuyucusu yalnızca çocuklar olmayan bir edebiyat olarak yorumlamaktan yanayım”(Şirin, 2006: 182) der. Bir eserin her yaştan okuyucuya hitap edebilmesi için de birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bu da çocuk edebiyatı yazarlığının çocukça bir iş olmadığını gösterir. Çocuk için eser yazma işi yazarın çocuğu anlaması, duygu ve

düşüncelerini hissetmesini gerektirir. “Çocuğu içten kuşatan, çocuk dürbünü ile dünyaya açılabilen ve içsel deneyime sahip”(Şirin, 2006: 159) olan yazarlar nitelikli çocuk edebiyatı eserleri ortaya koyabilirler.

Çocuğun tıpkı oyuna olduğu gibi nitelikli edebî eserlere de ihtiyacı vardır. Nitelikli edebî eserler çocuk için önemli işlevleri yerine getirir. Çocuk edebî eserler aracılığıyla ana dilini sevmeyi ve daha etkili konuşmayı öğrenir. Kelimelerin taşıdığı anlamları (gerçek, mecaz, yan anlam gibi) daha iyi fark eder.

“Edebiyat dünyayı daha derin algılamada çocuğun zihnî gelişimi kadar düşünce gelişimini de etkiler. Olgunlaşmasına katkıda bulunur. Dahası, edebiyat çocuk için medeniyetin arı sütüdür”(Şirin, 2006: 128).

Şirin, çocuk edebiyatının gelenek taşıyıcı işlevinden de söz eder: “Toplumlar eğitmek istedikleri çocuk tipi’ne göre çocuk edebiyatından yararlanmayı da öğrendiler. Bu yönüyle çocuk edebiyatının gelenek taşıyıcı bir rol üstlendiği de söylenebilir”(Şirin, 2006: 117).

Şirin, çocuk edebiyatımızda Batı merkezli bir çocuk politikasının hâkimiyetinden söz etmekte ve bunun olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir. Batı’da sanayileşme ve Aydınlanma sonrasında çocukla ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çocuk psikolojisi, pedagoji ve çocuk sosyolojisi, çocuk edebiyatı gibi alanların ortaya çıkması bunlardan bazılarıdır. Bunun yanında evrensel bir çocuk politikasından söz edilmeye başlanmıştır. Bu politika zamanla Batı merkezli bir çocuk politikasına dönüşmüştür. Bu politikanın da etkisiyle dünya çocuklarının kültürel değerlerinde birtakım sapmalar meydana gelmiştir.

Sanayileşme ve Aydınlanma sonrası teknoloji, kültürün yaygınlaşmasını hızlandırdı. Çocuk edebiyatı, çocuk psikolojisi, pedagoji ve çocuk sosyolojisi adeta evrensel bir çocuk politikasının taşıyıcıları oldu. Zamanla kültür sapmasına yol açacak olan çocuk yayınları yenilenerek, dünya çocuklarını çepeçevre kuşattı (Şirin, 2006: 113).

Şirin, çocuk edebiyatımızın Batı merkezli çocuk anlayışının etkisinden kurtarılması için çeşitli çözüm önerileri sunmuştur. Çünkü çocuk edebiyatımızı Batı merkezli çocuk değerlerine göre ele almak doğru değildir. Bu durum kendi

medeniyetimizin çocuğa verdiği değeri yok saymak demektir. Şirin, bu yanıltan kurtulmak için çocuk edebiyatımızı sözlü geleneğimizden başlayarak araştırmamız gerektiğini belirtir. Sözlü gelenek, en eski edebî ürünleri (ninni, masal vb.) kapsar. Dolayısıyla sözlü geleneğin kültürümüzün çocuğa bakışını en iyi yansıtabilecek malzemelere sahip olduğunu söyleyebiliriz:

Tarih boyunca sözlü geleneğin dikkate alınarak araştırılmasını önerdik. Bu verimlerle yenilikçi bir edebiyat yapılmasında ısrar ettik, etmeye de devam ediyoruz. Klasiklerimizden çocuklar için uyarlamalarla bu işin nasıl yapılacağına kadar eğildik. Üç yüzün üzerinde çocuk kitabı ve çocuk edebiyatı dizilerinin hazırlanması on beş yıl içinde gerçekleşmiş oldu (Şirin, 2006: 113- 114).

Şirin’in çocuk edebiyatımızı eleştirdiği noktalardan bazıları şunlardır: çocuk edebiyatı alanında kayda değer araştırmaların yapılmaması, çocuk edebiyatımızın kendi çocuk kültürümüzün değil de Batı merkezli bir çocuk kültürünün etkisinde kalması, son zamanlarda her yazarın çocuk kitabı yazmaya çalışması vb...

“Yirmi milyonu aşan çocuk nüfusuna oranla yayımlanan çocuk kitaplarının niceliğinden çok niteliği bizi ilgilendiriyor. Türkçe’siz, çevirmensiz, resamsız, çizersiz, hatta editörsüz yayınlar ne işe yarar?”(Şirin, 2006: 122).

Şirin’e göre “Çocuksu duyarlığı öne çıkaran (...)” bir edebiyat “(...) içindeki çocuğu yaşatabilenlerin paylaştığı bir edebiyat (...)”(Şirin, 2000: 32) tır. Yazarın çocuk edebiyatıyla ilgili görüşlerini onun bir sözünden hareketle sonlandıralım: Şirin’e göre, “Tanımsız olan ve tanımlara sığmayan tek varlık varsa, o da çocuk’tur”(Şirin, 2006: 163). Böylece çocuk için yapılan bütün tanımların eksik olacağını belirtir. Hakikatte de çocuk duygu, düşünce, hayal ve duyarlık bakımından yetişkinden farklıdır. Bu yüzden çocuk için yapılan edebiyat büyük bir dikkat ve özen ister. Ancak çocuk edebiyatının özellikle çocukta olumlu değişiklikler yaratabilmesi için eserlerin biçim ve içerik açısından dikkatle, özenle hazırlanması gerekir. Bu sebeple sadece yazara değil yayın evine, editöre, eleştirmene, çevirmene, çizerlere büyük iş düşer. Çocuğun duygu, düşünce, hayal dünyasının ve kişiliğinin olumlu yönde gelişmesini sağlayan eserler bahsedilen paydaşların iş birliği yapmasıyla mümkün olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZARIN ESERLERİNDE YER ALAN DEĞERLER VE BUNLARA YÖNELİK YORUMLAR

1. MASAL TÜRÜNDEKİ ESERLER

Masal türünde Şirin'in *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* ve *Guguklu Saatin Kumrusu* adlı eserlerini inceleyeceğiz. *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* adlı eserde on, *Guguklu Saatin Kumrusu* adlı eserde ise sekiz masalı özet, anlatıdaki kişiler ve masalda işlenen değerler başlıkları altında inceleyeceğiz. İlk inceleyeceğimiz masal kitabı *Mavi Rüyalara Gören Çocuk*'tur.

1.1. MAVİ RÜYALAR GÖREN ÇOCUK

Mavi Rüyalara Gören Çocuk adlı eserdeki masallar sekiz yaş ve üzeri çocuklara hitap etmektedir. Yazar, bu eserin yazılış sebebini Keloğlan'ın kendisinin çocukluk arkadaşı olmasıyla açıklar ve eserin arka kapağında buna ilişkin ifadeler yer verir. Eserin kapağında Anka Kuşu uçarken resmedilmiştir. Anka Kuşu'nun altında bir uçan halı vardır. Uçan halının üzerinde duran bir çocuk yanında bir kediyle tasvir edilmiştir. Resimde hedef kitlenin dikkatini çekebilecek canlı renkler kullanılmıştır: sarı, turuncu, kırmızı, pembe, mor, yeşil, mavi gibi... Eserin arka kapağında ise *Hiç Yüzünden* adlı masaldan alınmış bir resim bulunmaktadır. Resimde sağ elinde sopa olan, sol elini de başına koymuş bir kel oğlan yürürken tasvir edilmektedir. Kel oğlanın hemen yanında ona bakan bir köpek vardır. Bütün masalların başkahramanı Keloğlan'dır. Bu yüzden anlatılan masalları Keloğlan masalları olarak adlandırabiliriz. Eser "Rüşti Asyalı'ya"(ss.3) ithaf edilmiştir. Eser, "KELOĞLAN İLE KONUŞMA" başlıklı, Mustafa Ruhi Şirin'e ait bir şiirle başlamaktadır. Eserdeki masallar konuya uygun resimlerle görselleştirilmeye çalışılmıştır. Resimler Ferit Delioğlu tarafından çizilmiştir. Şimdi bu eserdeki masalları inceleyelim:

1.1.1. Kırk Birinci Gün

1.1.1.1. Özet

Keloğlan bir gün annesine padişahın kızıyla evlenmek istediğini söyler. Annesi saraya gidip oğlunun bu isteğini padişaha bildirir. Padişah, Ali Cengiz oyunlarını öğrenirse kızını Keloğlan'a vereceğini söyler. Annesi de eve gelip padişahın bu şartını Keloğlan'a söyler. Keloğlan şartı kabul eder ve annesiyle Ali Cengiz'i aramaya koyulur.

Ali Cengiz'e dünyanın pek çok yerinden oyunlarını öğrenmek isteyenler gelir. Ali Cengiz onlara kırk gün boyunca oyunlarını öğretir. Kırk birinci gün ise Ali Cengiz'in oyunlarını tam öğrenenler ölür. Keloğlan Ali Cengiz'i bulur ve onun ailesine hemen uyum sağlar. Kırk gün boyunca ustasının gösterdiği bütün oyunları öğrenir. Kırk birinci gün ustası Keloğlan'ı sınava çekecektir. Sınavdan önce Ali Cengiz'in kızı Keloğlan'a babasının kendine öğrettiği oyunların hiçbirini tam öğrendiğini söylememesini, neyi sorarsa eksik cevaplamasını, yoksa babasının onu kör kuyuya atacağını söyler. Keloğlan kızın dediği gibi yapar. Ustası da onun hiçbir şey öğrenemediğini görünce onu öldürmeyip yanından kovar. Keloğlan sağ salim evine döner, annesine kavuşur. Annesine Ali Cengiz'den kırk gün boyunca öğrendiği oyunlardan bahseder. Bu oyunlardan birkaçını annesine gösterir. Annesine tazı olup tavşan yakalayacağını söyler. Annesinden avcıların tazıyı satın almak istediklerinde parayı almasını ancak tasmayı ne olursa olsun onlara vermemesini ister. Tasmayı verirse kendisini bir daha göremeyeceğini söyler. Annesi ilk oyunu başarıyla atlatır. Daha sonra Keloğlan beyaz bir küheylana döner ve annesiyle pazara gider. Keloğlan annesine ne olursa olsun tasmayı vermemesini ve yüz altından aşağı düşmemesini söyler. Ali Cengiz pazarda Keloğlan'ın annesini tanır ama tanıdığını belli etmez. Atı kaçta sattığını sorar. Atın fiyatını öğrenince atı tasmasıyla birlikte iki yüz altına satın almak istediğini söyler. Bu teklif annenin kafasını karıştırır. Anne, atı tasmasıyla verecekken at birden güvercine dönüşür. Ali Cengiz de bir kartal olup peşinden uçar. Güvercin daha sonra güle dönüşür ve saraydaki prensesin eline düşer. Bu sırada Ali Cengiz dilenci kılığında saraya gelir. Prensесin elindeki güllerin kendine ait olduğunu söyleyip onları ister. Prensес gülleri vermek istemeyince padişah onların kendine ait olmadığını ve dilenciye vermesi gerektiğini söyler. Bu sırada Keloğlan

darıya dönüşüp yerlere dökülür. Ali Cengiz de tavuğa dönüşüp civcivleriyle beraber darıları yemeye başlar. Keloğlan hemen bir tilkiye dönüşüp tavuğu ve civcivleri yutar. Bu başarıdan sonra Keloğlan eski haline dönüşür. Yendiği kişinin hocası Ali Cengiz olduğunu, onun bütün oyunlarını öğrendiğini padişaha söyler. Padişahın da sözünde durup kızını kendisine vermesini ister.

Padişah sözünde durur. Kızını Keloğlan'a verir. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Keloğlan da kız da çok mutlu olurlar.

1.1.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, Keloğlan'ın annesi, Ali Cengiz, padişah ve padişahın kızıdır.

a) Keloğlan: Keloğlan amaçları için her engeli aşabilecek bir öz güvene sahiptir. Padişah Keloğlan'ın annesine kızını Keloğlan'a, Ali Cengiz oyunlarını öğrenmesi şartıyla vereceğini söyler. Keloğlan da hiç itiraz etmeden bu şartı kabul eder:

“-Müjde benim kel oğlum keleş oğlum! Dedi. Gün doğdu sana, Ali Cengiz oyununu öğrenirsen padişahın kızı gelinim olacak.

-Üzülme dedim anneme, en zor iş bu olsun. Ali Cengiz'i bulur, oyunlarını düzenlerini öğrenirim.” (ss. 16)

Cana yakındır. Ali Cengiz'in ailesiyle tanışır tanışmaz onlardan biri gibi davranır:

“(...) Konağının kapısında eşi ile kızı karşıladı bizi. İkisi de görür görmez acıdı, yakınlık gösterdiler bana. Ben de hiç yabancılık çekmeden evin erkek çocuğu gibi davranmaya özen gösterdim.” (ss. 17)

Dürüsttür. Ustası Ali Cengiz'in sorduğu soruları bilemediği için kendisini kovduğunu söyler:

“Hangi oyunu sorduysa hepsini birbirine karıştırdım.

-Vay benim emeklerime dedi, boşa geçen günlerime!

İzin verdi dersem yalan olur, kovdu beni ustam. Aldım değneğimi elime, tilkilere türkü söyleyerek köyüme doğru yola çıktım.” (ss. 18)

Yaşadıklarını annesiyle paylaşır. Ali Cengiz'den oyunları öğrendikten sonra Ali Cengiz'in evinde geçirdiği kırk günü annesine anlatır:

"(...) Biz de annemle ilk gün için bu kadar yeter dedik ve evimize geri döndük. O gece Ali Cengiz'in evinde geçirdiğim kırk günün öyküsünü anlattım anneme:" (ss. 20)

Hak ettiğini düşündüğü şeyler için mücadele eder:

"-Padişahım dedim, kızınızla evlenmek isteyen kel oğlan benim. Anneme, Ali Cengiz oyunlarını öğrenirsem bu evliliğin mümkün olabileceğini söylemiştim. Yanınızda oynadığımız oyunları tavuk kılığına bürünmüş ustam Ali Cengiz'den öğrenmiştim. Ali Cengiz'i yendiğimi gözlerinizle gördünüz. Bu oyunları, bu düzenleri dünyada benden başka bilen kimse de kalmadı. Ben ödevimi yaptım, şimdi sıra sizde!" (ss. 24).

b) Keloğlan'ın Annesi: Keloğlan'ın annesi cesurdur. Padişahın karşısına çıkıp kel oğluna padişahın kızını ister:

"(...) Padişah ile göz göze gelince de cesaretlendi.

(...) İyi kalpli olduğunuzu bilmeyen yoktur. Biricik kel oğlum keleş oğlumla iki odalı evimizde yaşıyoruz. Oğlum, dün karşıma dikiliverdi. Yaşıtlarının evlendiğini, hepsinin de çocukları olduğunu söyledi. Uygun birini arayalım dediysem de Allah'ın emriyle kızınızla evlenmek istiyor. Bağışla beni padişahım, oğlumun gönlü yücelerde, aklysa beş karış havalarda." (ss. 14)

c) Ali Cengiz: Ali Cengiz bencildir. Oyunlarını kendisi dışında kimsenin öğrenmesini istemez:

"Oyunları düzenleri anlatmakla bitmezmiş. Beş kıtadan insanları kırk gün yanında çalıştırır. Bütün oyunları öğretir. Kırk birinci günün sırrını bilemedikleri için, açtıkları kapılar kapanır kör kuyuya düşerlermiş. Çünkü Ali Cengiz, dünyada tek olmak istermiş." (ss. 16)

Açıkgözlüdür. Her şeyden haberi olur:

"Ali Cengiz de yaman adamdır.

Haberi olur uçan kuştan.

Öğrettiği oyunların kim tarafından oynandığını da bilir.

Bakalım ustam ne zaman çıkacak karşıma!” (ss. 20-21).

d) Padişah: Padişah anlayışlı biridir. Keloğlan’ın annesi, padişahın karşısına gerçekleşmesi imkânsız bir dilekle çıktığını söyler. Bunun üzerine padişahın kullandığı şu ifadeler onun anlayışlı olduğunu gösterir:

“-Hoş geldin! dedi padişah. Padişahınız olduğuma göre burası senin de evin sayılır. Söyle bakalım sakladığın o umutsuz dileğini!

(...)

-Bu dileğinizde kızılacak bir şey yok. Sen hiç üzülme!” (ss. 14)

Keloğlan’a verdiği sözü tutar:

“(...

Sözünü tutmayan padişahın başına neler geleceğini de kimse bilemez.

(...)

-Haklısın dedi padişah, kızımla evlendireceğim seni. Hem de vezirim olacaksın.” (ss. 24)

e) Padişahın Kızı: Padişahın kızı, gökten kucağına düşen güllere hayran kalır ve onları sahiplenir:

“Hiç bu kadar gülen gül görmedim!

Hiç bu kadar konuşacak gibi duran gül almadım elime!

Hiç bu kadar kuş gibi uçacak duygusu veren güle bakmadım!

Hiç bu kadar gül hissetmedim kendimi!

Hiç bu kadar sevgiye benzeyen gül okşamadım!” (ss. 22-23)

İnsanların dış görünüşüne önem vermez. Keloğlan’ın da dış görünüşünü pek önemsemez:

“Başarılarım kelliğimi unutturdu.

Padişahın kızı boyu kısalığıma ve de çirkinliğime hiç aldırmadı.

Sevdik birbirimizi. Sevince de güzel göründük birbirimize.” (ss. 26)

1.1.1.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Ölüm Duygusu: Ölüm dinî bir değerdir. Bir canlının dünyadaki yaşamının sona ermesidir. Ölümün çaresi yoktur. Bu yüzden ölüm karşısında çaresiz kalırız. Ölüm bizi üzer, ağlatır çünkü öleni maddî âlemde bir daha görmek mümkün değildir. Keloğlan’ın babası ölünce Keloğlan ve annesi ağlarlar:

“Babam, doğduğum gün öldü.

Annem ağladı ben ağladım.

Üç ağaç arasına gömdüler babamı.” (ss. 11)

b) Zamanı İyi Kullanmak: Zaman bütün varlıklar için önemlidir. Ancak sadece insan için bir değer taşır.

“Eski zamanlarda yaşasak da yüzümüz hep gelecek çağlara dönüktü. Kum saatinden akıp giden yalnızca zaman değildi. İlk insandan bu yana hayat ırmağıydı.” (ss. 12)

c) Alçakgönüllülük: Alçakgönüllülük, ne kadar yüksek bir makamda ya da iyi durumda olursak olalım kendimizi diğer insanlardan yüksek görmememiz, onlara iyi davranmamızdır. Alçakgönüllü insanlar çevrelerince sevilir ve sayılırlar. Keloğlan’ın annesine karşı padişahın kullandığı şu ifadelerden dolayı alçakgönüllülük değerine yer verildiğini söyleyebiliriz:

“-Hoş geldin! dedi padişah. Padişahınız olduğuma göre burası senin de evin sayılır. Söyle bakalım sakladığın o umutsuz dileğini!” (ss. 14)

d) Cesur Olmak: “Kemal Demirel (2006: 55) İnsanî Terimler Sözlüğü’nde cesareti ‘atılganlık, korkusuzluk, kendinde güç görme’“(akt. Kumbasar, 2011: 108) olarak tanımlar. Zor bir işe başlamak ve o işi başarmak için cesur olmak gerekir. Keloğlan’ın annesi padişahı korkmasına rağmen onun karşısına çıkıp kızını kendi kel oğluna ister:

“(…)

Annem biraz olsun rahatladı.

(...)

-İyi kalpli olduğunuzu bilmeyen yoktur. Biricik kel oğlum keleş oğlumla iki odalı evimizde yaşıyoruz. Oğlum, dün karşıma dikiliverdi. Yaşıtlarının evlendiğini, hepsinin de çocukları olduğunu söyledi. Uygun birini arayalım dediysem de Allah'ın emriyle kızınızla evlenmek istiyor. Bağışla beni padişahım, oğlumun gönlü yücelerde, aklıysa beş karış havalarda.” (ss. 14)

e) Hoşgörülü Olmak: Çevremizde her zaman bizim gibi duyan, düşünen, davranan, beklenti ve amaç yönüyle bize benzeyen insanlar olmayabilir. Bu yüzden birbirimize hoş görülü davranmamız gerekir. Padişah kızını kel oğluna isteyen anneyi hoş görür:

“-Bu dileğinizde kızılacak bir şey yok. Sen hiç üzülme!” (ss. 14)

f) Mutlu Olmayı Bilmek: İsteklerimize kavuşmak bizi mutlu eder. Padişah, Keloğlan'ın annesinin isteğini kabul edince kadın çok mutlu olur:

“Annem sevincinden kuş olup uçacağını sanmış. Başlamış sevincinden içli içli ağlamaya.” (ss. 16)

g) Zorlukların Üstesinden Gelmeye Çalışmak: Zor işlerin üstesinden gelmek için kararlı olmalıyız. Bu sayede başladığımız işi başarıyla tamamlarız. Padişah, kızını Keloğlan'a Ali Cengiz oyunlarını öğrenmesi şartıyla verecektir. Keloğlan bu oyunları öğrenme konusunda kararlı davranarak bu işin üstesinden gelir:

“-Üzülme dedim anneme, en zor iş bu olsun. Ali Cengiz'i bulur, oyunlarını düzenlerini öğrenirim.” (ss. 16)

ı) Azimli Olmak: İlgimizi çeken ya da öğrenmek istediğimiz bir şeyi merak ederiz. Merak ettiklerimiz hakkında sorular sorarız. Merak ettiklerimizi öğrenmek için azimli olmamız gerekir. Ali Cengiz de Keloğlan'la annesini gördüğünde onlara şu soruyu sorar:

“-Bu ıssız insansız karlı dağlar arasında ne işiniz var, diye sordu bize.” (ss. 17)

h) Yardımseverlik: “Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; yardımseverlik ise yardım etmekten hoşlanma

durumudur”(TDK, 1998: 23). Zor durumda olanlara yardımcı olmak insanlık görevimizdir. Bu yardım maddî olabileceği gibi manevî bir yardım da olabilir. Ali Cengiz’in kızı kırk birinci günde yapılacak sınavı geçmesi için Keloğlan’a yardım eder:

“(…) Son gece kızı, kırk birinci günün sırrını kulağıma fısıldadı.

- ‘Öğrendiğin bütün oyunları babam soracak sana. Hiç birini öğrenmiş gibi görünme. Hangi oyunu sorarsa bir kuralını eksik veya farklı söyle. Öğrendim dersin, kör kuyuya atar seni.’ (ss. 18)

i) Dürüstlük: “Yalana sapmayan, hileye tenezzül etmeyen insanların özelliği olan dürüstlük, Türkçe Sözlük (TDK, 1998: 657)’te sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmama olarak tanımlanır”(Kumbasar, 2011: 119).

Dürüstlük diğer insanlarla kurduğumuz ilişkilerin sağlam ve sağlıklı olmasına yardımcı olur. Dürüst insanların sözlerine güveniriz çünkü yalan söyleyemeyeceklerini biliriz. Bu sebeple onlara saygı duyarız. Dürüstlük değerine Keloğlan’ın şu ifadelerinde yer verilir:

“İzin verdi desem yalan olur, kovdu beni ustam. Aldım değneğimi elime, tilkilere türkü söyleyerek köyüme doğru yola çıktım.” (ss. 18)

j) Anne Sevgisi: Sevdiklerimizden uzun süre ayrı kaldığımızda onları özleriz. Bir an önce onlara kavuşmak isteriz. Annesinden ayrılan Keloğlan onu çok özler:

“(…) Koştum annemin beklediği tepe göründü.

Önce annem uzaktan el salladı bana.

Koştuk birbirimize, ipsiz uçurtma uçurtan iki çocuk gibi koştuk. Kırk günün özlemiyle kucaklaştık.

Hiç bu kadar özlememiştik birbirimizi.” (ss. 19)

k) Çalışkan Olmak: Çalışkan olmak toplumumuzda büyük bir öneme sahiptir. Çalışmalarımızın karşılığında bizi mutlu eden ödüller alırız. Bu sayede yaptığımız işin verimi artar. Ali Cengiz oyunlarını öğrenen Keloğlan padişah tarafından ödüllendirilir:

“-Hakettin dedi, kırk gün kırk gece sürecektir düğünü. Yarın çıkarım padişahın huzuruna.” (ss. 20)

İ) Sabırlı Olmak: “Sabır, insanın kendi iradesi dışında gerçekleşen sıkıntı, güç ve zorluklara paniğe kapılmadan, tedirgin olmadan ve şikâyet etmeden soğukkanlılıkla tahammül göstermesidir”(Seyyar, akt. Kumbasar, 2011: 144). Bir işin üstesinden gelmemiz, o işte yeteri kadar çabalamamız için gerekli unsurlardan biridir. Sabrın sonu selamettir:

“-Acele etme dedim, her işin bir sırası var. Bundan sonrası çok daha kolay. Bu işi başarırız şarkı söyleyecek yoksullara her gece ay.” (ss. 20)

o) Nezaketli Olmak: Toplumda huzur içinde yaşamamız için gerekli değerlerden biri de nezakettir. Birbirimizi kırmamamız, incitmememiz için nezaketli olmamız gerekir. Padişahın sarayına gelen dilenci de padişahın gülleri isterken nezaketli davranır:

“-Padişahım dedi, elimdeki gülleri bir kuş kaptı, sarayınızın bahçesine düşürdü. İzin verirsiniz kızınızın elindeki güllerimi almaya geldim.” (ss. 23)

ö) Sorumluluğunu Bilmek: “Sorumluluk, kişinin üzerine aldığı ya da yapmak zorunda olduğu bir iş için gerektiğinde hesap vermesi; aynı zamanda yapılan işin, alınan kararların sonuçlarına katlanabilmesidir”(Buhurcu, akt. Kumbasar, 2011: 166). Yaptığımız işi başarıyla tamamlamak için sorumluluğumuzu bilmemiz ve yerine getirmemiz gerekir. Keloğlan isteğine ulaşmak için Ali Cengiz oyunlarını öğrenir:

“-Padişahım dedim, kızınızla evlenmek isteyen kel oğlan benim. Anneme, Ali Cengiz oyunlarını öğrenirsem bu evliliğin mümkün olabileceğini söylemişsiniz. Yanınızda oynadığımız oyunları tavuk kılığına bürünmüş ustam Ali Cengiz’den öğrenmiştim. Ali Cengiz’i yendiğimi gözlerinizle gördünüz. Bu oyunları, bu düzenleri dünyada benden başka bilen kimse de kalmadı. Ben ödevimi yaptım, şimdi sıra sizde!” (ss. 24)

r) Verilen Sözü Tutmak: Toplumumuzda verilen sözü yerine getirmek oldukça önemlidir. Verdiği sözü yerine getiren kişi güvenilir biri olarak kabul edilir.

Bu sebeple yapabileceğimiz şeyler için söz vermeli ve sözümüzde durmalıyız. Padişah Keloğlan’a verdiği sözü tutar ve kızını Keloğlan’a verir:

“Verdiği sözü tutamayandan padişah olmaz.

Sözünü tutamayan padişahın başına neler geleceğini de kimse bilemez.

(...)

-Haklısın dedi padişah, kızım la evlendireceğim seni. Hem de vezirim olacaksın.” (ss. 24)

s) Sevgi: “Sevgi, bir kimseye ya da bir şeye karşı insanda oluşan, onu gerektiğinde büyük özverilere götürebilen, yakınlık, ilgi, beğeni gibi bağlarla ifadesini bulan duygusal bir haldir”(Bilhan, akt. Kumbasar, 2011: 156). “İnsanları birbirine bağlayan, paylaşmayı ve birlikte yaşamayı öğreten güç sevgidir”(Hekimoğlu, akt. Kumbasar, 2011: 156).

Sevdiğimiz kişinin eksikliklerini görmeyiz. Onun hep iyi, güzel yönlerini görürüz. Padişahın kızı ve Keloğlan da birbirlerini oldukları gibi kabul edip severler:

“Padişahın kızı boyu kısalığıma ve de çirkinliğime hiç aldırmadı.

Sevdik birbirimizi. Sevince de güzel göründük birbirimize.” (ss. 26)

1.1.2. Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah

1.1.2.1. Özet

Bir gün Keloğlan’ın yolu padişahın halkına vergilerle zulmettiği bir ülkeye düşer. Keloğlan kimin yanına yaklaşırsa herkes ondan korkup kaçır ve Keloğlan yalnız kalır.

Keloğlan ülkede dolaşırken bir ağacın altında uyuyakalır. Uyandığında karşısında aksakallı bir dede görür. Aksakallı dedeyi gördüğüne sevinir. Dede yeni padişahın halktan en ufak şeyler için vergi aldığını, itiraz edenleri hemen zindana attığını, bu yüzden sık sık vezir değiştirdiğini, halktan en çok vergi alanın daha uzun süre vezir olarak kaldığını anlatır. Halk ise ne yapacağını bilemeyecek haldedir. Herkes birbirinden çekinir ve korkar. Bunun üzerine Keloğlan halktan padişah ne derse onun tam tersini yapmalarını ister. Böylece padişaha bir ders verebileceklerini düşünür. Çocuklar bu haberi bütün ülkeye duyurur. Ertesi gün halk padişah ne

diyorsa onun tam tersini yapar. Halk elleri üzerinde yürümeye başlar, kelimeleri tersinden okur. Vezir durumu anlamak için halkla görüşmeye çalışır. Ne sorarsa sorsun halk sorulara tersinden cevap verir. Daha sonra padişah da halkın neden böyle yaptığını sorar ama bir türlü doğru düzgün cevap alamaz. Bir süre sonra padişah da onlar gibi kelimeleri tersten söylemeye başlar.

Bu durum bir süre devam eder. Daha sonra padişah, halkına böyle davrandığı için onlardan özür diler. Padişahın söylediklerinin tam tersini yapma fikrini ortaya atanın Keloğlan olduğunu duyunca onu veziri yapmak ister. Ancak Keloğlan başka ülkelerin de düzeltilmeye ihtiyaçları olduğunu söyleyip bu teklifi geri çevirir. Aksakallı dedenin ellerinden öper ve ülkeden ayrılır.

1.1.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, yaşlı adam, padişah, padişahın birinci veziri ve halktır.

a) Keloğlan: Keloğlan cana yakındır. Konuşmayı sever ancak gittiği ülkede kimsenin kendisiyle konuşmadığını görünce canı sıkılır. Bu yüzden karşısına çıkan yaşlı bir adamın onunla konuşması onu çok mutlu eder:

“Gözlerimi açar açmaz, ayakta bekleyen aksakallı adamı önümde görünce nasıl sevindiğimi size anlatamam. Hemen oracıkta konuşmaya başladık.” (ss. 30)

Zekidir. Padişahın ülkeye ettiği zulme çözüm bulur:

“-Padişah’tan dedim, kurtulmanın kolayı var.

-Yaşa, kel oğlan, dedi.

-Padişah dedim, hangi işe vergi koymuşsa biz tersini yapalım. Bundan sonra oyun oynar gibi yaşayalım. Ellerimizin üstünde yürüyelim. Ağlayacak yerde gülelim, gülecek yerde ağlayalım. Oturacak yerde ayağa kalkalım. Eşeğe ters binelim. Evlere kapılardan değil pencerelerden girelim. Söze başından değil sonundan başlayalım. Kelimeleri tersinden söyleyelim.” (ss. 33)

Halkın gösterdiği tepkilere katılarak onları destekler:

“En önde ben, yanımda çocuklar, arkamızda ülkenin bütün insanları ellerimizin üzerinde yürüyerek saraya ulaştık. Hep bir ağızdan bağırдық:

-*Şinanay şinanay! Şina şina şinanay!*" (ss. 34)

b) Yaşlı Adam: Ülkede Keloğlan'la konuşan ilk kişidir. Padişahın uyguladığı baskı yüzünden ülke meseleleri hakkında konuşmaktan korkar:

"Yaşlı adam, korkusundan fısıltıyla konuşuyordu." (ss. 30)

"-Desenize dedim, padişahınız aklını kaçırmış!

-Sus dedi, duyan olursa zindana atılırsın. (...)" (ss. 32)

Ülkesini yöneten padişahın şikâyetçidir:

"-Ülkemiz güzel bir ülkeydi. Toprakları verimliydi. Tarlaları dört mevsim ekilirdi. Denizi de bereketli mavi topraktır bizim için. İnsanları çalışkan ve iyidir. Barış ülkesinde mutlu yaşıydık. Yeni padişah bizi yönetmeye başladığı günden bu yana düzen bozuldu. Mutlu ve güzel günlerimiz geride kaldı." (ss. 30)

"-Haklısın dedi. Padişah, her tepeye kendisi için altın kubbeli saraylar yaptırdı. Çocuğu doğandan bebek, yakını ölenden ölüm vergisi almaya başladı. Bununla da yetinmeyerek, gülenden gülme, ağlayandan ağlama, konuşandan konuşma, susandan susma vergilerini sıraya koyacağını açıkladı." (ss. 32)

c) Padişah: Padişah halka baskı uygular, gereksiz vergiler koyar. Bu baskılar sonucunda isyan eden halkını anlamak için onlar gibi davranır:

"Bu defa da padişah da koşarak meydana toplanan halkın yanına gitti. Bağırarak bağıyor fakat kimse onu dinlemiyordu. Sonunda padişah, insanlarla konuşabilmek için elleri üzerinde yürümeyi denedi. Şişko olduğundan yeni yürüyüş biçimini zor başardı." (ss. 34)

Yaptığı davranışın yanlış olduğunu fark ettiğinde halkından özür diler. Keloğlan'ı vezir olarak yanına alıp ülkesini içine düşürdüğü durumdan kurtarmayı ister:

"Padişah halkından özür dileyince:

-Çok yaşa padişahım! diye halk bağırıyordu yine.

Padişah, bu oyunun benim icadım olduğunu öğrenince, veziri olmamı istedi." (ss. 36)

d) Padişahın Birinci Veziri: Padişahın birinci veziri halkın isyan etmesinden sonra sorunu çözemeyince onlar gibi davranmaya başlar:

“Önce birinci vezir halkla konuşmak istedi:

-Ne oldu size böyle? dedi.

(...)

Birinci vezir iyice şaşırdı. Kavuğu başından uçup gitti. Yanından geçen her katır ona doğru bir çifte savurdu. Sonunda o da elleri üzerinde yürümeye ve bağırmaya karar verdi:

-aniş aniş yananiş!” (ss. 34)

e) Halk: Halk padişahı kurtulmak için Keloğlan’ın söylediklerini uygular:

“Günlerden tilki gününde, ülkenin bütün insanları oyun oynar gibi ellerinin üzerinde yürümeye başladılar. Öküzler kağnıları ters çekiyordu. Yeni doğan çocukların yakınları ağlarken, cenazenin ardından gidenler gülüyordu. Oturanlar kalkıyor, susanlar konuşuyordu.” (ss. 33)

1.1.2.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Keloğlan gittiği ülkede kendisiyle konuşacak birini bulduğunda çok mutlu olur:

“Gözlerimi açar açmaz, ayakta bekleyen aksakallı yaşlı adamı önümde görünce nasıl sevindiğimi size anlatamam.” (ss. 30)

b) Azimli Olmak: Keloğlan gittiği ülkede olanlara bir anlam verebilmek için sorular sorar:

“-Ben nerdeyim? dedim. Bu ülke, dilsizler ülkesi mi? Niçin umudunu yitirdi bu ülkenin insanları?” (ss. 30)

c) Özür Dilemek: Hepimiz hata yapabiliriz. Önemli olan hatamızı fark ettiğimizde özür dileyebilmektir. Özür dilemek hatamızın affedilmesini kolaylaştırır. Padişah yaptıklarından dolayı halkından özür diler:

“Padişah halkından özür dileyince:

-Çok yaşa padişahım! diye halk bağırdı yine.” (ss. 36)

d) Büyüklere Saygı: Kültürümüzde küçüklerin büyüklere saygı göstermesi, büyüğün de küçüğünü sevmesi beklenir. Büyüklere saygının göstergelerinden biri de el öpmektir. Keloğlan ülkeden ayrılmadan önce yaşlı adamın elini öper:

“Yanıdaki aksakallı yaşlı adamın elini öptüm. O da alnımdan öperek uğurladı beni” (ss. 36)

1.1.3. Üç Sihirli Kutu

1.1.3.1. Özet

Keloğlan evinin yakınlarındaki gölün yanında oyun oynamayı çok sever. Keloğlan’ın ailesi yoksuldur. Babası ölmüştür. Aile, geçimini annenin ördüğü çorapları pazarda satarak sağlar.

Bir gün Keloğlan pazarda yine bu çorapları satmaya gider. Dönüşte gölün kenarına oturur. Balıklara kaval çalar. Balıkların zıpladığını görünce heybesindeki bütün ekmekleri balıklara atar. Eve döndüğünde heybesinde ekmek olmadığı için annesi ona kızar. Eve ekmek getirene kadar onu affetmeyeceğini söyler. Bunun üzerine Keloğlan göle gidip balıklardan ya ekmekleri ya da ekmeklerin parasını istemeye karar verir. Gölün kenarında bekler ama ne ekmek ne de para gelir. Hiçbir şey olmayınca Keloğlan göle taş atmaya başlar. Bu taşlardan biri gölde yaşayan bir peri kızının kafasına gelir. Peri kızı Keloğlan’a taşı neden attığını sorar. Keloğlan da durumu peri kızına anlatır. Balıkların ekmekleri yediklerini, üstelik ekmeklerin parasını da ödemediklerini söyler. Bunun üzerine su perisi, balıkların para kullanmadıklarını ancak yoksullara yardım ettiklerini söyler. Bu sözden sonra Keloğlan’ın önüne bir kutu düşer. Su perisi, Keloğlan’a eve gidene kadar bu kutuyu açmamasını, onu doğru kullanırsa aç kalmayacağını söyler. Keloğlan eve gittiğinde kutuyu açar. Bir anda karşısına bir ziyafet sofrası çıkar. O gün karınlarını doyuran Keloğlan ve annesi, yoksul komşularına da bir ziyafet çektirir. Komşular yemek yedikten sonra kutu çalınır. Keloğlan’ın annesi kutunun çalınmasına üzülür. Keloğlan bir kez daha ırmağın kenarına gider ve Tüzü adını verdiği su perisine seslenir. Tüzü’ye kutunun başına gelenleri anlatır. Tüzü Keloğlan’ın haline üzülür. Peri bu kez ona sihirli bir değirmen verir. Keloğlan değirmeni alıp sevinçle evine

döner. Değirmenin kolunu çevirdikçe değirmenden altın düştüğünü görür. Keloğlan altın çıkararak değirmeni de komşularına söyler. Çok geçmeden bu kutu da çalınır.

Keloğlan üçüncü kez Tüzü'nün yanına gider. Tüzü bu kez Keloğlan'a bir kutu verip kaybolur. Keloğlan eve döndüğünde kutuyu açar. İçinde bir tokmak olduğunu görür. Keloğlan'ın annesi: "Vur tokmak vur!" deyince tokmak Keloğlan'a vurmaya başlar. Annesi dur dese de tokmak vurmaya devam eder. Keloğlan en sonunda tokmağı alıp göle atar. Bir daha da oraya uğramaz. Kendine bir iş bulur. Bir ustanın yanında saat kuleleri yapar. Kısa sürede zengin olur. Annesiyle mutlu yaşar.

1.1.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, Keloğlan'ın annesi ve su perileridir.

a) Keloğlan: Keloğlan yoksul bir ailede nazlı yetişmiş bir çocuktur:

"Yoksulduk. Küçük evimizde annem nazla büyüttü beni. Zaman eski zamandı. Annemin ördüğü çorapları pazara götürür satardık." (ss. 39)

Göle ve denize bakmayı sever:

"Sizi bilmem ama doğrusu göle ve denize bakmayı balık tutmaktan daha çok severim." (ss. 40)

İyi niyetlidir. Elindekilerin çalınacağını bildiği halde paylaşır:

"Annem iyice şaşırdı, ne diyeceğini bilmedi. Birkaç gün sonra bu güzel yemeklerden komşularına da ikram etmeyi düşündük. Sihirli kutunun çalınacağı içimizden geçse de yaz akşamı bütün komşuları yemeğe çağırdık." (ss. 44)

"Niçin şaşırdınız dedim komşulara. Bu gördüğünüz de bir şey mi? Evimdeki altın öğüten değirmeni görseniz bir anda aklınız başınızdan çıkar!"

Komşularımız altın öğüten değirmeni merak edince evimize geldiler. Bütün altınları kapıştılar. Değirmen de yerinde duracak değildi ya! O da yürüdü bu arada." (ss. 48)

Çalışkandır:

"O günden sonra sihirli kutuyu da, sihirli değirmeni de unuttum. Kendime iş bulmak için büyük bir kente gitmeye karar verdim. Saat kuleleri yapan bir ustanın yanında çalışmaya başladım." (ss. 49)

b) Keloğlan'ın Annesi: Keloğlan'ın annesi duygusal bir kadındır. Keloğlan'ın anlattıkları onu ağlatır:

“(…) Uyandığımda, yanımda tek bir kelebeğin bile kalmadığını söyleyince annem ağlamaya başladı. Duyguludur annem, bütün anneler gibi.” (ss. 39)

Çocuğunun yanlış şeyler yaptığını gördüğünde ona kızar:

“(…) Kapıdan içeri girince heybemin boş olduğunu fark etti. Ekmekleri balıklara attığını söyleyince de kızdı bana. Eve ekmek getirinceye kadar cezalıydım.” (ss. 40)

c) Su Perileri: Su perileri başkalarına yardım etmeyi severler:

“-Biz dedi ikinci peri, ekmek ve para nedir bilmeyiz ama yoksullara yardım etmeyi severiz.” (ss. 42)

Keloğlan'a içine düştüğü zor durumdan dolayı acırlar:

“Tüzü adını verdiğim su perisine sihirli kutunun kayboluş öyküsünü anlatınca üzüldü. Gölde bana verebilecekleri sihirli sofraya kalmadığını söyleyince de ben üzüldüm. Tüzü acıdı bana.” (ss. 46)

1.1.3.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Anne Sevgisi: Bir çocuk için en önemli varlık annedir. Çocuğun annesine beslediği sevgi saftır, temizdir. Anne sevgisi en kutsal sevgilerdendir. Keloğlan annesini sever:

“Kapıyı annem açtı. Önce ıslak başımı okşadı. Anne yüreği hem şefkatli hem de sıcak olur. Annemi görünce üşüyen ellerim ısındı. Islanan elbisemin kuruduğunu hissediverdim.” (ss. 39)

b) Ölüm Duygusu: Ölüm duygusuna sahip olmak dünyevî hayatın geçici olduğunu daha iyi anlamamızı sağlar. Keloğlan babasının öldüğü günü unutmaz:

“Babama gelince: Babamın öldüğü günü hiç unutmam. O günden sonra hep ipsiz uçurttum uçurtmaları.” (ss. 39)

c) Paylaşmak: Paylaşmak sahip olduklarımızdan başkalarının da yararlanmasına izin vermektir. Keloğlan heybesindeki ekmekleri balıklarla paylaşır:

“(…) Kavalımın sesini duyan balıklar zıplıyor, havada uçuşuyor, tekrar suya düşmüyor mu! İşte bu, benim en çok sevdiğim oyundur. Ben de heybemdeki ekmekleri balıklara attım.” (ss. 40)

Keloğlan sofrasındaki yemekleri de komşularıyla paylaşır:

“Annem iyice şaşırdı, ne diyeceğini bilemedi. Birkaç gün sonra bu güzel yemeklerden komşularımıza da ikram etmeyi düşündük. Sihirli kutunun çalınacağı içimizden geçse de yaz akşamı bütün komşuları yemeğe çağırdık.” (ss. 44)

d) Adalet Duygusu: Toplumdaki yazılı ve sözlü kurallara aykırı davranışlarımız suç sayılır. Bu durumda adalet duygusu toplumsal düzeni sağlar. Adaletin sağlanabilmesi içinse birtakım yaptırımlara ihtiyaç vardır. İşlediğimiz suç karşılığında ceza alırız. Suçun cezalandırılması için haksızlığa uğrayan kişinin mücadele etmesi, adalet duygusuna sahip olması gerekir. Keloğlan eve getireceği ekmeği balıklara attığı için annesi onu cezalandırır:

“Kapıdan içeri girince heybemin boş olduğunu fark etti. Ekmekleri balıklara attığımı söyleyince de kızdı bana. Eve ekmek getirinceye kadar cezalıyım.” (ss. 40)

e) Mutlu Olmayı Bilmek: Keloğlan’ın göle ulaşması onu çok mutlu eder:

“(...) Bir sabah erkenden, çayır çimen geçerek, dağ tepe aşarak göle ulaştım. Yitik cennetime kavuşmuş gibi sevindim.” (ss. 40)

Keloğlan su perisinin ona bir kutu vermesi üzerine çok mutlu olur:

“Küçük su perisinin konuşması biter bitmez, tam önüme bir kutu düşüvermez mi! Kutuyu heybeme yerleştirir yerleştirmez göle el sallayarak oradan uzaklaştım. Sevinç ne güzel bir duygu! Sevinçliyken, toprak, gökyüzü, baktığım her şey aynaya dönüşür birden.” (ss. 42)

Keloğlan’ı ve annesini sofralarındaki yemekleri paylaşmak mutlu eder:

“Annemin en güzel günüydü. Yoksul evimizde yemek ikram etmenin mutluluğunu yaşıyorduk.” (ss. 44)

Keloğlan çalışıp para kazanır. Güzel bir ev yapıp annesini yanına alır. Annesiyle mutlu bir biçimde yaşarlar:

“Biraz da şans yardım edince kısa zamanda zengin oldum. Bahçe içinde güzel bir ev yaptırınca annemi yanıma aldım. Mutluluk içinde yaşamaya başladık.” (ss. 49)

f) Yardımseverlik: “Yardım, kendi gücü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; yardımseverlik ise yardım etmekten hoşlanma durumudur”(TDK, 1998: 23). Su perisi de yoksullara yardım eder:

“-Biz dedi ikinci peri, ekmek ve para nedir bilmeyiz ama yoksullara yardım etmeyi severiz.” (ss. 42)

g) Yaşananlardan Ders Almak: Yaşadıklarımızdan ders almak bizi benzer hatalara düşmekten kurtarır. Keloğlan yaşadıklarından ders alır ve iş bulup çalışmaya başlar:

“O günden sonra sihirli kutuyu da, sihirli değirmeni de unuttum. Kendime iş bulmak için büyük bir kente gitmeye karar verdim. Saat kuleleri yapan bir ustanın yanında çalışmaya başladım.” (ss. 49)

1.1.4. Mavi Rüyalara Gören Çocuk

1.1.4.1. Özet

Keloğlan canı sıkıldığı için bir gün kırlara kuş avlamaya gider. Kırk kuş avlar. Bu sırada kırk haramilerle karşılaşır. Haramibaşı bu kırk kuşu Keloğlan’dan zorla alıp kırkinci haramiye verir. O kuşları pişirtmesini söyler. Keloğlan da onlar gittikten sonra kırkinci haramiyi takip eder. Kırkinci harami kuşları bir eve götürür ve onları pişirmesi için ev sahibine teslim eder.

Keloğlan kırk haramilerden bu yanlış davranışlarının hesabını sormak için onlara bir oyun oynamaya karar verir. Akşama doğru kuşların verildiği eve gider. Sesini kırkinci haraminin sesine benzetererek ev sahibinden kuşları ister. Ev sahibi Keloğlan’a bir tepsi pişmiş kuş verir. Keloğlan pişmiş kuşları alarak annesinin yanına gider. Oradan ayrılmadan önce evin kapısına kırk haramilerin yaptıklarının karşılığını göreceklerini anlatan bir not asar. Kırkinci harami bu notu görüp harami başına götürür. Harami başı buna öfkelenir. Bir gün Keloğlan göl kıyısındaiken haramilerin de oraya geldiğini görür ve hemen ağlamaya başlar. Haramiler Keloğlan’ı tanımamışlardır. Ona neden ağladığını sorduklarında Keloğlan, annesinin

küpesini göle düşürdüğünü ve bulamadığını söyler. Bunun üzerine bütün haramiler soyunup göle girerler. Üstleri başları çamur olur ama bir türlü küpeyi bulamazlar. Bu sırada Keloğlan hepsinin çamaşırlarını toplayıp ortadan kaldırır. Kâğıda aynı notu yazıp bir çalıya takar ve oradan uzaklaşır. Haramiler bu notu görünce öfkelenirler. Önce en yakın hamama gidip üstlerini başlarını temizleyeceklerdir. Onların en yakın hamama gideceklerini duyan Keloğlan kılık değiştirerek hamam sahibinin yerine geçer. Kırk haramiler geldiğinde onlara bir merhem yaptığını, vücutlarına sürdüklerinde iyileşeceklerini söyler. Haramiler merhemi sürdüklerinde derileri acıdan yanmaya başlar. Keloğlan, onları hamama kilitler ve aynı notu bırakıp hamamdan uzaklaşır. Hamamın sahibi sabah geldiğinde gördüğü manzara karşısında çok şaşırır. Kırk haramiler hamam sahibi sayesinde oradan kurtulurlar. Bu olayı duyan padişah hasta düşen kırk haramilerin yanına gider. Kırk haramiler Keloğlan'ı padişah'a şikâyet ederler. Padişah onlara bu oyunları oynayanın nasıl biri olduğunu merak eder. Oyunları oynayan kişi ortaya çıkarsa onu ödüllendireceğini duyurur. Keloğlan bu duyurudan sonra saraya gider. Padişah sözünde durmayıp Keloğlan oraya gider gitmez onu yakalatır, zindana attırır. Zindanda yağ ve bal fiçisi vardır. Keloğlan zindandan kurtulmak için fiçilerin içindeki yağı ve balı üzerine sürer. Daha sonra kuş tüylerine bulanır. Zindandan dışarı çıkar. Onu gören nöbetçiler korkup kaçarlar. Keloğlan bu halde doğru padişahın odasına gider. Padişahın göğsünün üstüne oturur. Padişah birden Azrail'in geldiğini sanır ve çok korkar. Padişah zindandaki Keloğlan'ı serbest bırakmasını, yoksa canını alacağını söyler. Padişah korkudan Keloğlan'ı bırakacağına dair söz verir. Ancak ertesi gün Keloğlan'ı bırakmaz. Bunun üzerine Keloğlan padişahın odasına aynı kılıkta iki gece daha gider. Üçüncü gidişinde padişah Keloğlan'ı serbest bırakır. Yanında üç kese de altın verir.

Keloğlan eve gidene kadar altınların çoğunu yoksullara dağıtır. Eve vardığı ve annesine kavuştuğu için çok mutlu olur.

1.1.4.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, kırk haramiler ve padişah'tır.

a) Keloğlan: Keloğlan cesurdur. Kırk haramilerin kendine ceza vermesinden korkmaz. Onlara ders vermek için oyunlar oynar, kim olduğunu belli etmekten çekinmez:

“(...) Şunları yazmıştım kâğıda:

Kırk kuşumu siz aldınız

Sevincimi siz çaldınız

Küçük oyun azdır size

Bekleyin büyük oyunu!..” (ss. 55)

“(...) Ödül haberini duyan saraya koştu. Herkes ben yaptım dese de anlattıkları ile haramilerin yaşadıkları birbirine benzemiyordu.

Bir de ben gideyim dedim anneme.

Seni asarlar keserler dediyse de dinlemedim. Gittim saraya. Padişahın huzurunda bütün her şeyi ayrıntılarına kadar anlattım.” (ss. 59)

Kurnazdır. Her durumda haramilere ders vermenin bir yolunu bulur:

“Kırk harami gölde küpe ararken kırkının da elbiselerini ve ayakkabılarını sardım sarmaladım, kızağa yükledim. Kâğıda aynı sözleri yazdım ve bir çalıya takarak oradan uzaklaştım.” (ss. 57)

“(...) Kırk çamurdan adamın en yakın hamama gitmeye karar verdiklerini duyunca aklıma yeni bir fikir geldi. Hemen koştum hamama. Hamamcıdan bir geceliğine hamamı kiraladım. Sahibini de evine gönderdim.” (ss. 57)

Merhametlidir:

“-Sevgili Azrail dedi, sabah olsun şu kel oğlanı kendi ellerimle zindandan çıkaracağım dışarı.

-Olmaz, dedim.

Çocuk gibi yalvarmaya başladı.

Belki çocuk gibi ağlamasa yüreğim bu kadar yumuşamazdı.

Peki dedim, bir şans daha tanıdım ona. (...)” (ss. 64)

b) Kırk Haramiler: Kırk haramiler istediklerini elde etmek için zor kullanırlar:

“-Dur dedi, haramilerin gözcüsü. Biz kırk kişiyiz. Kuşların da kırk tane.

-Vermem kuşlarımı, dedim.

Bir tokat şaklatınca yüzüme gökte kaç yıldız varsa saydım hepsini. Fakat sayıyı tutamadım aklımda. Harami başı kırk kuşumu alıp, gönderdi kendi evine. (...)" (ss. 53)

Duygusal ve yardımseverdirler. Keloğlan, annesinin gelinlik küpesini kaybettiğinde onun üzüldüğünü görürler ve bu duruma dayanamayıp ağlarlar. Ona yardımcı olmak için göle girip küpeyi ararlar:

"-Haramide olsa insan insandır. İçinde duygunun teli titrerse her insan ağlar. Ben göle bakarken kırk haraminin kırkı da ağlamaya başlamaz mı! Harami başı küpeyi bulana kadar gölü aramalarını emredince giysilerini çıkaran harami göle girdi. Saatlerce aradıkları halde küpe bulunamayınca harami başı da suya girmek zorunda kaldı." (ss. 56-57)

c) Padişah: Padişah sözünde durmaz. Keloğlan haramilere oyun oynayan kişinin kendisi olduğunu söylediğinde Keloğlan'ı ödüllendirmez, zindana attırır:

"-Oyuncu düzenci kel oğlan budur, dedi harami başı.

Padişah sözünde durmadı. Zindana atılmamı emretti.." (ss. 59)

"-Uyan sözünde durmayan padişahım uyan! dedim.

Sözümü dinledi, uyandı padişah.

Yalvarmaya başladı.

-Aman Azrailciğim, yaman Azrailciğim! Canımı bağışla da ilk işim senin kel oğlanı zindandan kurtarmak olsun. İnan bana, zindancıbaşına söylemeyi unutmuşum!" (ss. 63)

1.1.4.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Adalet Duygusu: Haksız ya da yanlış bir davranışın cezalandırılmasını isteriz. Bu tutum adalet duygusuna sahip olmamızdan ileri gelir. Keloğlan kendisinden zorla alınan kuşları kırk haramilerden geri alır. Onların yaptığı haksızlığa karşılık gereken cevabı alacaklarını ifade eder:

"Akşamın serinliğinde kuşların pişirildiği eve doğru yürüdüm. Sesimi kırkinci haraminin sesine benzeterek evin hizmetçisinden gümüş tepsiyi istedim. Üzeri sırmalı

havlu ile örtülü gümüş tepsi kapıdan dışarıya doğru uzatıldı. Tepsiyi alınca cebimden çıkardığım kâğıdı evin kapısına astım. (...) Şunları yazmıştım kâğıda:

Kırk kuşumu siz aldınız

Sevincimi siz çaldınız

Küçük oyun azdır size

Bekleyin büyük oyunu!” (ss. 55)

b) Yardımseverlik: Haramiler Keloğlan’ın üzülmesine dayanamayıp küpeyi bulmak için ona yardım ederler:

“Harami de olsa insan insandır. İçinde duygunun teli titrerse her insan ağlar. Ben göle bakarken kırk haraminin kırkı da ağlamaya başlamaz mı! Harami başı küpeyi bulana kadar gölü aramalarını emredince giysilerini çıkaran harami göle girdi. Saatlerce aradıkları halde küpe bulunamayınca harami başı da suya girmek zorunda kaldı.” (ss. 56-57)

c) Dürüstlük: Hamamcının yerine geçen Keloğlan kırk haramilerin gözlerini gördüğünde onlardan korktuğunu gizlemez:

“(…) Kırk çamurdan adamın en yakın hamama gitmeğe karar verdiklerini duyunca aklıma yeni bir fikir geldi. Hemen koştum hamama. Hamamcıdan bir geceliğine hamamı kiraladım. Sahibini de evine gönderdim.” (ss. 57)

“Seksen fıldır fıldır dönene gözü görünce korkmadım dersem, yalan olur.” (ss. 58)

d) Anne Sevgisi: Sevdığımız kişilerden, nesnelerden ya da hayvanlardan ayrı kaldığımızda onları özleriz. Keloğlan annesine duyduğu özlemi dile getirir:

“Aradan epeyce zaman geçmişti. Her geçen gün annemi daha çok özliyordum.” (ss. 60)

e) Ölüm Duygusu: Azrail ölüm meleğidir. Çocuk ölümün Azrail tarafından gerçekleştirildiğini bilmelidir. Bu sayede dinimizce var olduğuna inanılan ahret kavramını anlaması kolaylaşır. Keloğlan padişahın karşısına ilginç bir kılıkla çıktığında padişah onu Azrail sanır:

“(…) Uyuyan padişahın göğsünün üzerine oturunca uyandı padişah:

-Aman o da kim, aman! diye bağırdı.

-Ecelin geldi, dedim. Yeter bu kadar yaşadın. Ben Azrailim, canını almaya geldim.

-Aman Azrail dedi, canım Azrail, ne istersen vereyim, kıyma canıma!” (ss. 62)

f) Merhamet: Merhamet yüreğimizi katılaştırmaktan kurtarır. Merhametli insanlar karşılıklı olarak zarar vermek istemezler, bağışlayıcıdırlar. Keloğlan da padişahın ağlamasına dayanamayıp onu bağışlar:

“-Sevgili Azrail dedi, sabah olsun şu kel oğlanı ellerimle zindandan çıkaracağım dışarı.

-Olmaz, dedim.

Çocuk gibi yalvarmaya başladı.

Belki çocuk gibi ağlamasa yüreğim bu kadar yumuşamazdı.

Peki dedim, bir şans daha tanıdım ona.” (ss. 64)

g) İyilik: İçimizden geldiği için başkalarına iyilik eder ve bize huzur veren davranışlarda bulunuruz. Elimizdekileri ihtiyacı olanlarla paylaşıyoruz. Keloğlan padişahın verdiği altınların bir kısmını yoksullara dağıtır:

“Padişahın verdiği üç kese altını heybeme koyar koymaz koşturaya başladım.

(...)

Eve varıncaya kadar altınların çoğunu yoksullara dağıttım.” (ss. 65)

1.1.5. Kırkinci Kardeş

1.1.5.1. Özet

Keloğlan'ın kırk kardeşi vardır. Bu kırk kardeşli ailenin ilk başlarda maddî durumu iyidir. Yoksul düştüklerinde babaları çalışmaları için kırk kardeşin ellerine kırk orak verir ve birlik olurlarsa her işin üstesinden gelebileceklerini söyler.

Kardeşler bu oraklarla ilk olarak bir devin tarlasını biçerler. Dev kırk kardeşe de yemek hazırlayıp götürür. Kardeşler tarlayı biçtikten sonra dev, en küçük kardeşleri hariç hepsinin parasını tam verir. Keloğlan devin kendilerine zarar

vereceğini düşünerek parasının eksik olduğunu söylemez. Kırk kardeş eve gidip kazandıkları paraları babalarına gösterir. Baba kardeşlerin bu işi birlikte başardıklarını görünce çok mutlu olur. Bir gün padişah devin beyaz atını getirene ödül vereceğini söyler. Keloğlan devin parayı kendine eksik verdiğini unutmamıştır ve bunun da intikamını almak ister. Padişaha devin beyaz atını kendisinin getireceğini söyler. Deve oyun oynar ve atı çalıp padişaha getirir. Padişah Keloğlan'a bir sürü altın verir. Keloğlan eve mutlu olarak döner. Daha sonra padişah devin zilli yorganını getirene ödül vereceğini söyler. Keloğlan padişaha devin zilli yorganını da getireceğini söyler. Keloğlan deve bir oyun oynayarak zilli yorganı da devden çalar. Padişah yorganı getiren Keloğlan'a yine altınlar verir. Dev Keloğlan'ın kurnazlıklarıyla baş edemeyip en sonunda Keloğlan'a olan borcunu öder ve onu gönderir. Son olarak padişah devin ölü ya da diri getireni kızıyla evlendireceğini söyler. Bunun üzerine Keloğlan, devin padişaha getirebilmek için bir oyun oynar ve devin ölüsünü padişaha getirir.

Padişah damadının kel olmasını istemez ama padişahın kızı Keloğlan'ı sever. Keloğlan'la evlenirler. Üç çocukları olur. Biri ressam, biri müzisyen, biri de mimar olur. Hep birlikte yaşarlar.

1.1.5.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan ve Keloğlan'ın kardeşleri, dev, padişah ve kırk kardeşin babasıdır.

a) Keloğlan: Keloğlan akıllıdır. Devin kendilerine her türlü oyunu oynayabileceğini düşünüp ona göre hareket eder:

“Devlerin ne yapacağı belli olmaz, dedim. Yemeklerin birazını akşama saklamayı önerince, iyi olur, dedi kardeşlerim.” (ss. 72)

Dev onu tuzağa düşürdüğünde bu tuzaklardan kurtulmasını bilir. Dev zilli yorganını çalacağı sırada Keloğlan deve yakalanır. Dev onu bir torbanın içine hapseder ama Keloğlan bu torbadan kurtulmanın yolunu bulur:

“Dev uyuyunca torbayı çakımla keserek kurtuldum. Ahıra inerek sarı buzağıyı torbaya koydum ve torbayı eski yerine astım.” (ss. 76)

Özgüveni yüksektir. Ne olursa olsun kendisinden isteneni başaracağına inanır. Padişahın verdiği bütün görevleri yerine getirir. Padişahın son isteğini de zor olmasına rağmen başaracağını söyler:

“-Bak dedi padişah, iki iş verdim ikisini de başardım. Bu iş senin değil; güç ister bu iş, zekâ ister.

-Hiç üzülme padişahım, dedim. O dev benden iyi tanıyan yok. İzin ver bitireyim işini!” (ss. 78)

b) Keloğlan’ın Kardeşleri: Keloğlan’ın kardeşleri birbirlerine destek olurlar. Akıllıdırlar:

“Bu tarlayı kırk kardeş kırk günde biçemezdi.

-Nasıl olsa dedi büyük ablam, sahibi tarlayı biçtirecek. Tarlayı biçelim, parasını da biz alalım.

Bu düşünce ile tarlanın kenarına dizildik.

İlk orak abamdan; başladık tarlayı biçmeye.” (ss. 70)

c) Dev: Dev tarlada çalışanları ihmal etmez. Onların istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır:

“-Hey kırk kardeş diye seslendi: Dün akşam nerede yattınız? Geldim ama göremedim sizi. Yatacağınız yeri söyleyin de yemeği oraya getireyim. Yoksa sizin aç uyumanız beni üzer!” (ss. 71)

“Ertesi gün öğle olunca, dev kıyuda soğuttuğu karpuzları, yemekleri, tatlıları ve buz gibi suları at arabası ile getirdi. Yemekleri bırakıp, haydi eyvallah diyerek, yanımızdan ayrıldı.” (ss. 72)

Çok saftır. Keloğlan’ın her dediğine inanır ve onun dediklerini yapar. En sonunda Keloğlan’ın tuzağına düşüp ölür:

“-Hey dev! Beni yemek istiyorsan buraya gel!

Dev, çekirge gibi sıçrayarak attı kendini kafesten dışarı.

-Oraya nasıl çıktın? diye seslendi.

-Ağacın altındaki değirmen taşının üstüne çıktım önce. Sonra da demire basıp sıçrayarak çıktım yukarı. Sen de öyle yaparsan başarırısın bu işi.

(...)

Masal bu ya devin elleri kızgın demire değince, canı yandı, düştü ve değirmen taşının altında kalarak öldü.” (ss. 78-79)

d) Padişah: Padişah devi ve onun değerli eşyalarını elde etmeyi ister:

“(…)Mutlu bir şekilde yaşarken günlerden keklik gününde padişahın buyruğu duyuruldu ülkeye: Devin tılsımlı beyaz atını getirene padişah bir küp altın verecek!” (ss. 73)

“Aradan birkaç gün geçince padişah bir haber daha duyurmuş ülkeye:

-Devin zilli yorganını getirene bin altın verilecek!” (ss. 76)

“(…) Son olarak devi ölü ya da diri getirene kızını vereceğini ve sarayına alacağını duyurmuştu.” (ss. 77)

e) Kırk Kardeşin Babası: Baba çocuklarının birbirlerine destek olmalarını öğütler:

“-Çocuklarım diyerek konuşmaya başladı babam: Dünya gece ile gündüzü olan bir güne benzer. Gündüzünü de gördüm gecesini de. İnsan yaşadıkça eskiyor. Yaşlandıkça hayâller de uzaklaşıyor insandan. Çalışacak gücümün kalmadığını hissediyorum. Kırk kardeşsiniz. Eğer birlikte yürürseniz kolay çıkarsınız yokuşları.” (ss. 70)

Çocuklarının birlik olarak bir işi başardığını gören baba onlarla gurur duyar:

“Çil çil altın dolu kutumuzu babama uzatır uzatmaz, gözlerinin içinin güldüğünü fark ettik. Tek tek yaş sırasına göre alnımızdan öperek kutladı bizi.” (ss. 73)

1.1.5.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Kardeş Sevgisi: Kardeş güven demektir. İçimizi ısıtır ve bizi daha canlı, mutlu kılar. Bu yüzden kardeşimize duyduğumuz sevgi başkadır. Keloğlan doğduğunda kardeşleri ona sevgi gösterisinde bulunurlar:

“Ben doğunca otuz dokuz kardeşimin hepsi de sevindi. Henüz yeni yürümeye başlayan ablam bile beni kucağına almak istedi. Bizim yaşadığımız çağlarda kardeşler kıskançlıktan, bebeklerin gözlerine parmak sokmaz, kardeşlerinin ellerini ısırmazlardı. Çimdiklemezlerdi yanaklarını.” (ss. 68)

b) Dayanışma: Dayanışma işbirliğidir. Birlik ve beraberlik içinde hareket etmektir. Baba çocuklarına birlik ve beraberlik içinde hareket etmelerini, engelleri bu şekilde aşacaklarını söyler:

“-Çocuklarım diyerek konuşmaya başladı babam: Dünya gece ile gündüzü olan bir yere benzer. Gündüzünü de gördüm gecesini de. İnsan yaşadıkça eskiyor. Yaşlandıkça hayaller de uzaklaşıyor insandan. Çalışacak gücümün kalmadığını hissediyorum. Kırk kardeşsiniz. Eğer birlikte yürürseniz kolay çıkarsınız yokuşları.” (ss. 70)

“Biz kırk kardeş, her zorluğu birlikte aşmak istedikçe önümüzde aşamayacağımız hiç bir engel kalmadı.” (ss. 73)

c) Takdir Etmek: Çevremizdeki insanları başarılarından dolayı takdir edebilmeliyiz. Başkalarının başarılarını takdir etmek haset, hırs gibi olumsuz duyguları ortadan kaldırır. Baba çocuklarının eve para getirdiğini görünce mutlu olur, onları takdir eder:

“Çil çil altın dolu kutumuzu babama uzatır uzatmaz, gözlerinin içinin güldüğünü fark ettik. Tek tek yaş sırasına göre alnımızdan öperek ayrı ayrı kutladı bizi.” (ss. 73)

Keloğlan’ın dev karşısında kazandığı başarılarından dolayı babası ve padişah onu takdir ederler:

“(…)Altınları yükledim katıra, akşamdan çıktım yola. Eve ulaştığımı duyan herkes kutladı beni.” (ss. 74)

“Padişah bir yandan başarımdan dolayı kutladı beni.” (ss. 79)

d) Çalışkan Olmak: Keloğlan önce devin atını sonra da zilli yorganını padişaha getirir. Padişahın isteklerini yerine getiren Keloğlan her seferinde padişah tarafından ödüllendirilir:

“At oracıkta sessizliğe büründü. Dev de evine girdi. Tam o sırada ata yaklaştım. Yularını çözer çözmez atladım sırtına. Bazen koşar bazen de uçar gibi ulaştım padişahın sarayına. Padişah atı görür görmez bir küp altın yerine beş küp altınla ödüllendirdi beni.” (ss. 74)

“Tepeleri aşarak köprüleri geçerek, çıktım padişahın huzuruna. Padişah, bin altın yerine beni üç bin altınla ödüllendirdi.” (ss. 77)

e) Adalet Duygusu: Dev yorganını çalmaya çalışan Keloğlan’ı cezalandırır. Onu bir torbanın içine koyup ağzını bağlayarak duvara asar:

“(…) Sabah olmasını beklemeden hazırladığım çengelli ipi sarkıtarak devin yorganına takılıverdim. Yorganı yukarı çekmeğe çalışırken uyandı dev. Bunun yeni bir oyun olduğunu sezen dev, yorganı çeker çekmez, hop odanın ortasına düşüverdim. Dev, önce beni torbanın içine koydu. İple her iki ucundan torbayı bağladı ve duvara astı.” (ss. 76)

f) Zorlukların Üstesinden Gelmeye Çalışmak: Keloğlan padişahın devle ilgili son isteğini de yerine getirmek ister:

“-Bak dedi padişah, iki iş verdim ikisini de başardın. Bu iş senin işin değil; güç ister bu iş zekâ ister.

-Hiç üzülme padişahım, dedim. O dev benden iyi tanıyan yok. İzin ver bitireyim işini!” (ss. 78)

g) Mutlu Olmayı Bilmek: Sevdiğimiz kişilere kavuşmak bizi mutlu eder. Padişahın kızıyla evlenen Keloğlan ve kızı gören ailesi, kardeşleri mutlu olurlar:

“Annem, babam ve otuz dokuz kardeşim sarayı, padişahı ve evlendiğim kızı ilk defa görmüş oldu. Benim kadar onlar da sevindi.” (ss. 79)

h) Dilek-Dua: Başkaları için iyi dileklerde ve dualarda bulunabilmeliyiz. Başkaları için dua edip iyi dileklerde bulunanların ettiği duaların, tuttuğu dileklerin daha çabuk gerçekleştiğine inanırız. Masal şu dileklerle sona erer:

“Sizin de hayâlleriniz gerçek olsun.

Siz de mutluluk içinde yaşayın!” (ss. 80)

1.1.6. Sihirli Gömlek

1.1.6.1.  zet

Padişahın kızının ayakkabıları her gece eskimektedir. Bu yüzden padişah kızına her gün yeni ayakkabılar alır. Padişah ayakkabıların bir gecede neden eskidi ini merak eder ama sebebini bir türlü bulamaz. Bu ayakkabıların sırrını   zeni kızıyla evlendirece ini ülkeye duyurur. Keloğlan'ın annesi oğluna olanı biteni anlatır ve oğlundan bu sırrı çözmesini ister. Keloğlan da padişahın yanına gider. Ayakkabıların sırrını   zece ini ancak kendisine bir at ve    aylık süre verilmesini ister. Bu sorunu ustasıyla g r   p   zece ini söyler. Padişah, Keloğlan'a istediklerini verir ancak sırrı zamanında çözemezse onu zindana ataca ını söyler. Keloğlan sevinerek yola çıkar.

   ayın bitmesine az bir süre kalmasına rağmen sorunu çözmek için bir türlü kimseyi bulamaz. Birden yolda kavga eden    adama rastlar. Onları ayırırken neden kavga ettiklerini de öğrenir. Adamların    de    ayrı eşya için kavga etmektedirler. Biri dokunanı k pe e  eviren sihirli de nek için, diğeri günlük yiyeceği getiren kedi için, başka biri de giyen i görünmez yapan gömlek için kavga ettiğini söyler. Keloğlan bu sorunu çözmek için hakem olur. Bu sırada adamların elindeki sihirli g mle i kullanarak ayakkabıları kimin  aldı ını bulabilece ini düşünür. Malzemeleri alan Keloğlan sihirli de nekle    adama dokunarak onları k pe e d n   t r r. Kediye de ortaya bırakır. Köpekler kediye kovalamaya ba lar. Keloğlan sihirli g mle i alarak saraya geri döner. O gece kızın odasında nöbet tutaca ını ve bu sırrı   zece ini söyler. Padişah da gerekli hazırlıkları yapar. Kız odasına girip kapısını kilitler. Keloğlan sihirli g mle i giyip görünmez olur ve kızın odasına girer. Nöbet tutmaya ba lar. Tam uyuyaca ı sırada duvar yarılr. İçinden bir adam çıkar. Padişahın uyuyan kızını kucaklayıp götürür. Keloğlan da onları takip etmeye ba lar. Adam kızı bir saraya getirip bir yatağın   t ne bırakır. Birden sazlar  almaya ba lar. Sazların  almasıyla kız yataktan çıkıp dans eder. Sazlar uzunca bir süre çalar, kız da dans etmeye devam eder. Gün a arınca sazlar susar. Kız yorgun halde yere d   r. Aynı adam kızı getirdiği yoldan saraya geri götürür. Keloğlan'ı sihirli g mle i sayesinde kimse görmez. Ancak o, bütün bu olanları görür ve ertes i gün padişaha anlatır. O gece padişah sihirli g mle i giyip kızının başında nöbet tutar. Aynı adam

yine gelir. Padişah, bu adamın birinci veziri olduğunu fark eder. Birinci vezirin bir büyücü olduğunu anlar ve onu zindana attırır.

Başarılarından dolayı Keloğlan'ı birinci veziri olarak atar. Keloğlan ilk iş olarak sihirli gömleğin sahibi olan üç adamı (hırsızları) bulmalarını ister. Hırsızlar da sihirli gömleğin birinci vezire ait olduğunu söylerler. Bunun üzerine Keloğlan sihirli gömleğin de sahibi olur. Bu sayede ülkedeki pek çok sorunu düzeltir. Bir süre sonra sihirli gömleğe gerek kalmaz. Annesini de yanına alarak mutluluk içinde yaşarlar.

1.1.6.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, padişah, hırsızlar ve Keloğlan'ın annesidir.

a) Keloğlan: Keloğlan sabırlıdır. Padişahın kızının sorununu çözmek için annesine sabırlı olmaları gerektiğini söyler:

“-Gecikmeden dedi annem, git saraya.

-Her işin dedim, sırası var. Biraz bekleyelim. Oyuncuları tanıyalım.” (ss. 85)

Hem cesurdur hem de kendine güvenir. Padişahın, kızının sorununu çözmezse onu zindana atacağını söylemesine rağmen ondan korkmaz. Bunun yerine padişahın sorunu çözmek için zaman ister:

“-Bak kel oğlan dedi, bir gecede pabuçların sırrını çözemezsen seni zindana atarım.

-Bir şartım var dedim, padişaha.

-Nedir şartın?

-Bir beyaz at ve üç aylık süre.” (ss. 86)

Akıllıdır. Sorunu çözmek için eline geçen bütün imkânlardan yararlanmaya çalışır:

“(…) Görüyorsunuz işte şans dediğin buna derler. Hem de şansın üçü birden avucumun içinde duruyor. Değnek de kedi de sihirli gömlek de işime yarar. Soygunculardan gömleği alır, işimi bitirince sahibini arar bulur, teslim ederim.” (ss. 89)

“Önce sihirli değneğin ucu ile üç soyguncuya dokundum. Dokunur dokunmaz üç adam da üç köpeğe dönüşüvermez mi! Kediye, köpeklerin ortasına hay hak diyerek atınca kedi kaçtı, köpekler kovaladı.” (ss. 89-90)

b) Padişah: Padişah, kızının yaşadığı sorunları çözmek için elindeki yetkileri sonuna kadar kullanır:

“Padişah, bu işin içyüzünü herkese açmak istemese de kızının durumunun düzelmesi için bir şeyler daha yapmak istiyordu. Vezirlerini yanına çağırarak:

-Yirmi dört saat içinde dedi, bu işi çözemezseniz hepinizi zindana attıracağım.” (ss. 85)

“Bak kel oğlan dedi, bir gecede pabuçların sırrını çözemezsen seni zindana atarım.” (ss. 86)

c) Hırsızlar: Hırsızlar kendi aralarındaki bir meseleyi çözemezler. Keloğlan’dan yardım isterler:

“-Yazıktır yiğitler dedim, nedir paylaşamadığınız şey?

Üçü de yanıma gelerek hakem olmamı istediler:

-Bir değnek dedi kısa boylusu, bir kedi ve bir de gömleği paylaşamıyoruz.” (ss. 88)

Dürüsttüler. Sihirli gömleğin kendilerine ait olmadığını söylerler:

“Hırsızlar, sihirli gömleğin birinci vezirin olduğunu söyleyince birinci vezirlik yanında, sihirli gömleğin de sahibi olmuştum.” (ss. 93)

d) Keloğlan’ın Annesi: Keloğlan’ın annesi, padişahın kızının sorununu oğlunun çözeceğine inanır ve ona güvenir:

“-Kalk! dedi annem, kurtar padişahın kızını!

-Ben mi? diye sordum.

-Evet dedi, bu düğümü ancak sen çözersin. Oyunun içinde birkaç oyun var çünkü.” (ss. 84)

1.1.6.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Çalışkan Olmak: Padişah pabuçların sırrını çözen kişiyi kızıyla evlendirerek ödüllendirecektir:

“-Duyduk duymadık demeyin! Pabuçların sırrını kim çözerse padişahın kızıyla o evlenecek!” (ss. 85)

Padişah sırrı çözen Keloğlan’ı birinci vezir olarak atayıp ödüllendirir:

“Bu büyük başarımdan dolayı birinci vezir olarak atadı beni.” (ss. 93)

b) Sabırlı Olmak:

“Sabır insanın akıllıca düşünmesini sağlar. Sabırlı insan paniğe kapılmadan aklını kullanarak hareket eder. Bu sebeple olayların belki de kimsenin kolaylıkla fark edemediği noktalarını görerek doğru adımlar atar. Sabırlı insanlar aynı zamanda akıllı, doğru sözlü, kinden ve öfkeden uzak dengeli bir karakter gösterir. Ne zaman ne yapacakları, olaylara nasıl tepki verecekleri bellidir”(Baydur vd. , akt. Kumbasar, 2011: 145).

Keloğlan sorunu çözmek için acele etmemeleri gerektiğini söyler:

“-Gecikmeden dedi annem, git saraya.

-Her işin dedim, sırası var. Biraz bekleyelim. Oyuncuları tanıyalım.” (ss. 85)

c) Cesur Olmak: “Türkçe Sözlük (TDK, 1998: 398)’te cesaret ‘güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; yüreklilik, yiğitlik yürek ve gözü pekliği’ olarak tanımlamıştır”(Kumbasar, 2011: 108).

Padişah sorunu çözemezse Keloğlan’ı zindana atacağını söyler. Keloğlan buna rağmen korkmayıp padişahın sorunu çözmesi için kendisine süre vermesini ister:

“-Bak kel oğlan dedi, bir gecede pabuçların sırrını çözemezsen seni zindana atarım.

-Bir şartım var dedim, padişaha.

-Bir beyaz at ve üç aylık süre.” (ss. 86)

“-Pabuçların sırrını çözemezsen dedi padişah, yarın zindana atılacağını bilmiş ol!

Ölümden korksaydım dedim, buraya gelmezdim. Siz beni merak etmeyin padişahım.” (ss. 90)

d) Mutlu Olmayı Bilmek: Padişahın Keloğlan’ın sorunu çözmek için ileri sürdüğü şartları yerine getirmesi Keloğlan’ı mutlu eder:

“Beyaz küheylana bindim. Heybeler yiyecek, keseler çil çil altın doluydu. Sevincimden ok gibi fırlayarak çıktım yola.” (ss. 86)

Keloğlan’ın saraya yerleştikten sonra annesini de yanına alması onu mutlu eder:

“Önce annemi yanıma aldım.

Mutluluk içinde yaşadık.” (ss. 94)

e) Adalet Duygusu: Kızının pabuçlarının eskimesine neden olan kişinin birinci vezir olduğunu öğrenen padişah onu zindana attırarak cezalandırır:

“(...) Birinci vezirini uzaktan görür görmez padişah oturduğu yerden ayağa fırladı. Birinci vezirinin büyücü olduğunu öğrenince hemen saraya koştu. Askerlerine verdiği emir ile birinci vezirini yakalatarak zindana attırdı.” (ss. 93)

1.1.7. Hiç Yüzünden

1.1.7.1. Özet

Bir gün Keloğlan’ın annesi onu on kurşluk hiç alması için bakkala gönderir. “Hiç” tuz demekmiş. Keloğlan annesinin söylediğini unutmamak için “hiç, hiç” diye tekrarlayarak yola çıkar.

Yolda balıkçılarla karşılaşır. Balıkçılar “hay hak” diyerek ağları çekmektedirler. Ancak bir tane balığın bile ağa takılmadığını görürler. Bu sırada Keloğlan’ın “hiç hiç” diyerek kendilerini seyrettiğini fark ederler. Keloğlan “hiç” dediği için balıkçılardan dayak yer. Balıkçılar ona “hiç” yerine “biri çıktı ikisi daha gelsin” demenin daha doğru olduğunu söylerler. Bunun üzerine Keloğlan “biri çıktı ikisi daha gelsin” diyerek yürümeye başlar. Yürürken cenazenin olduğu bir evin önünden geçer. Keloğlan’ın söylediklerini duyan cenaze sahipleri onu döverler.

Keloğlan’a “ biri çıktı ikisi daha gelsin” yerine “Hak rahmet eylesin, geride kalanlara da sabır versin” demesi gerektiğini söylerler. Keloğlan “Hak rahmet eylesin, geride kalanlara da sabır versin” derken ölmüş bir köpeğin önünden geçer. Bu sözü duyanlar da Keloğlan’ı döverler. Bunun yerine “Of ne kokuymuş, püf ne kokuymuş” demenin daha doğru olduğunu söylerler. Keloğlan “Of ne kokuymuş, püf ne kokuymuş” diyerek yolda yürümeye başlar. Bu sırada hamamdan yeni çıkan kadınların yanından geçer. Bu sözü duyan kadınlar da Keloğlan’ı döverler. Bunun yerine “Oh ne güzel, oh ne iyi, mis gibi mis” demenin daha doğru olacağını söylerler. Keloğlan bu sefer de bu sözleri tekrarlamaya başlar. Bu sırada kavga eden iki kişiyi seyreder. Keloğlan’ın tekrarladığı sözleri duyanlar kavgayı bırakıp Keloğlan’ı döverler. Bunun yerine “Yapmayın kardeşler, yazıktır” demenin daha doğru olacağını söylerler. Keloğlan bu sözü söyleyerek yürümeye başlar. Bu sırada birbirine saldırmak üzere olan iki köpeğin yanından geçer. Keloğlan’ın söylediklerini duyanlar onu döverler. Bunun yerine “hoşt hoşt, hoşt hoşt” demenin daha doğru olacağını söylerler. Keloğlan “ hoşt hoşt” diyerek yürümeye başlar. Bu sırada terlikçilerin önünde durup onları seyreder. Keloğlan’ın söylediklerini duyan terlikçiler onu döverler. Bunun yerine “çek çek uzasın, çok çok uzasın” demenin daha doğru olacağını söylerler.

Keloğlan “çek çek uzasın, çok çok uzasın” diyerek yürümeye başlar. Bu sırada çocuğunun kulağını çeken bir babayla karşılaşır. Keloğlan’ın sözleriyle çocuğunun kulağını daha çok çeken baba en sonunda yine Keloğlan’ı döver. Keloğlan adama ne söylemesi gerektiğini sorduğunda adam Keloğlan’a “hiç” der. Keloğlan birdenbire ne yapacağını hatırlar. Cebindeki on kuruş hâlâ durmaktadır. Bakkala gidip “hiç” alır ve eve koşar. Acıkmış ve eve de geç kalmıştır. Annesine başından geçenleri anlatınca annesi onun bu haline üzülür. Daha sonra Keloğlan yorgunluktan uyuyakalır.

1.1.7.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, Keloğlan’ın annesi, balıkçılar, cenaze sahipleri, yoldan geçenler, hamamdan çıkan kadınlar, kavga eden iki kişi, birkaç uğursuz adam, terlikçiler ve çocuğunun kulağını çeken adamdır.

a) Keloğlan: Keloğlan doğru yerde, doğru sözler söylemeyi bilmediği için sürekli dayak yer. Buna Keloğlan'ın yaşadığı olaylardan birini örnek vermek yeterlidir:

“Balıkçılardan “hiç” dediği için dayak yiyen Keloğlan, onlardan “Biri çıktı ikisi daha gelsin” demenin daha doğru olduğunu öğrenir. Keloğlan: “biri çıktı ikisi daha gelsin” diyerek yolda yürür. “(...) Geldiğim yoldan geri dönerken önü kalabalık bir evin önünde durdum. Bağıra bağıra, ‘biri çıktı, ikisi daha gelsin’ diyordum. Evin kapısından bir tabut çıkarırlarken ‘biri çıktı ikisi daha gelsin’ dediğimi duyar duymaz, tabutu yere bıraktılar. Evire çevire şakacıktan dövdüler beni.

(...)

-Bu da bana ders olsun, dedim. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?

Yaşlı imam yaklaştı yanıma:

-Hak rahmet eylesin, geride kalanlara da sabır versin diyeceksin, dedi.” (ss. 97-98)

b) Keloğlan'ın Annesi: Keloğlan'ın annesi anlayışlıdır. Oğlunu “hiç” alması için bakkala gönderir. Ancak Keloğlan eve çok geç saatte döner. Keloğlan geç kalma sebebini annesine anlatır. Annesi oğlunun yaşadıklarını duyunca ona acır ve kızmaz:

“Annem evin önünde beni bekliyordu. Daha da hızlanınca hop dedim, düştüm annemin önüne. Süt dökmüş kedi gibi başımı eğerek, olduğum yerde çömeldim,

Meğer annem de hazırmış şakacıktan beni dövmeye!

-Nerdeydin benim haylaz kel oğlum, dedi. Oyun mu oynadın, balıklara türkü mü söyledin?

Şakacıktan da olsa hiç bu kadar dayak yemedim anne!

Hiç bu kadar yıldız saymadım anne!

Annem acıdı bana.

Başıma yün külahımı geçirdi.

Üzerime yıldız motifli eski yamalı yorganı örtüverdi.” (ss. 104-105).

c) **Balıkçılar, cenaze sahipleri, yoldan geçenler, hamamdan çıkan kadınlar, kavga eden iki kişi, birkaç uğursuz adam, terlikçiler, çocuğunun kulağını çeken adam:**

Masaldaki bu kahramanlar aynı özelliğe sahiptir. Hepsi de Keloğlan'a içinde bulunduğu duruma uygun bir söz söylemesi için öğüt verir:

Balıkçılar: “-Annem bekliyor, dedim balıkçılara. Kurtarın beni. Şimdi ne söylesem iyi olur?

En uzun boylu balıkçı acıdı ve şu öğüdü verdi bana:

-Biri çıktı ikisi daha gelsin diyerek gideceksin, dedi.” (ss. 97)

Cenaze Sahipleri: “-Bu da bana ders olsun, dedim. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?

Yaşlı imam yaklaştı yanıma:

-Hak rahmet eylesin, geride kalanlara da sabır versin diyeceksin, dedi.” (ss. 98)

Yoldan Geçenler: “-Bu da ders olsun bana, dedim. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?

-Of ne kokuymuş, püf ne kokuymuş diyeceksin, dedi yolcular.” (ss. 98)

Hamamdan Çıkan Kadınlar: “Kadınlar kımıldamadan gözlerini gökyüzüne diktiğini görünce acıdılar bana:

-Oh ne güzel, oh ne iyi, mis gibi mis gibi diyeceksin, dediler.” (ss. 100)

Kavga Eden İki Kişi: “-Bu da bana ders olsun, dedim. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?

-Yapmayın kardeşler, yazıktır diyeceksin dedi kavgacının biri.” (ss. 101)

Birkaç Uğursuz Adam: “-Bu da bana ders olsun, dedim yine. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?

-‘Hoşt hoşt, hoşt hoşt’ diyeceksin, dedi yoldan geçen beyler.” (ss. 101)

Terlikçiler: “-Bu da ders olsun bana, dedim. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?

-Çek çek uzasın, çok çok uzasın diyeceksin, dediler.” (ss. 103)

Çocuğunun Kulağını Çeken Adam: *“-Bu da bana son bir ders olsun, dedim. Peki şimdi ne söylesem iyi olur?*

(...)

Adam hiç bu kadar çaresiz kalmamıştı.

Hiç diyeceksin kel oğlan! deyince, aklım başıma geldi.” (ss. 103-104)

1.1.7.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Sorumluluğunu Bilmek:

“Sorumluluk kişinin yaptığı işi çok iyi bilmesini, bir işi yapmadan önce dikkatli bir şekilde planlamasını, ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı önlemler almasını, işine yoğunlaşmasını, işinin sonuçlarını takip etmesini, ortaya bir olumsuzluk çıktığında bunu üstlenmesini ve bundan vicdani olarak rahatsızlık duymasını gerektirir”(Baydur vd. , akt. Kumbasar, 2011: 166).

Üzerimize düşen görevi en iyi şekilde yapmamız sorumluluk sahibi olmamıza bağlıdır. Sorumluluk sahibi olmamız bizi bir iş ne kadar zor olursa olsun onu tamamlamaya yöneltir. Keloğlan annesinin onu “hiç” alması için bakkala gönderdiğini unutmaz. “Hiç” alıp eve dönmek için acele eder:

“-Annem bekliyor, dedim balıkçılara. Kurtarın beni. Şimdi ne söylesem iyi olur?” (ss. 97)

“-Hiç diyeceksin kel oğlan! deyince, aklım başıma geldi. Baktım on kuruş cebimde duruyor hâlâ. İlk gördüğüm bakkala doğru yürüdüm. On kuruşluk ‘hiç’ alır almaz koştum eve doğru.” (ss. 104)

b) Öğüt Vermek-Öğüt Almak: Bazen neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt edemeyebiliriz. Bu durumda daha tecrübeli birinin bize yol göstermesine ihtiyaç duyarız. Keloğlan’ın annesi dışında, karşılaştığı herkes ona nerede ne söylemesi gerektiğiyle ilgili öğüt verir:

“En uzun boylu balıkçı acıdı ve şu öğüdü verdi bana:

-Biri çıktı, ikisi daha gelsin diyerek gideceksin, dedi.” (ss. 97)

“Yaşlı imam yaklaştı yanıma:

-Hak rahmet eylesin, geride kalanlara da sabır versin diyeceksin, dedi.” (ss. 98)

“-Of ne kokuymuş, püf ne kokuymuş diyeceksin, dedi yolcular.” (ss. 98)

“Kadınlar kımıldamadan gözlerini gökyüzüne diktiğini görünce acıdılar bana:

-Oh ne güzel, oh ne iyi, mis gibi mis gibi diyeceksin, dediler.” (ss. 100)

“-Yapmayın kardeşler, yazıktır diyeceksin dedi kavgacının biri.” (ss. 101)

“- ‘Hoşt hoşt,hoşt hoşt’ diyeceksin dedi kavgacının biri.” (ss. 101)

“-Çek çek uzasın, çok çok uzasın diyeceksin, dediler.” (ss. 103)

“Adam hiç bu kadar çaresiz kalmamıştı.

-Hiç diyeceksin kel oğlan! deyince aklım başıma geldi.” (ss. 104)

c) Mutlu Olmayı Bilmek: Keloğlan dayak yemesine rağmen on kuruşunun düşmediğini görünce çok mutlu olur:

“Yine de şanslı sayılırdım. Bu kadar didişme sırasında annemin verdiği on kuruş cebimden düşmemişti. Sevinmiştim.” (ss. 97)

“(…) Sızlamayan bir yerim kalmadı. Neyse, on kuruş hâlâ cebimde duruyordu.” (ss. 98)

d) Zorlukların Üstesinden Gelmeye Çalışmak: Keloğlan yürüyemeyecek halde olsa da yoluna devam eder ve gideceği yere ulaşır:

“Beylere güvenince, öğütlerini ezberledim. Bağırmaktan sesim çıkmaz oldu. Açlıktan yürüyecek gücüm kalmasa da değneğimi baston gibi kullanarak Pazar yerine ulaştım.” (ss. 102)

1.1.8. Kuyruksuz Kalan Tilki

1.1.8.1. Özet

Keloğlan'ın annesi bir gün Keloğlan'ı değirmene gönderir. Keloğlan değirmene gider gitmez değirmenci Keloğlan'ı depoya yollar. Depoda hiç un kalmamıştır. Değirmenci depoda un kalmayışına kızar. Bunun üzerine Keloğlan değirmenciye değirmende bir gece nöbet tutup depoda neden un kalmadığını öğreneceğini söyler.

Keloğlan nöbetteyken depoya bir tilkinin girdiğini fark eder. Hemen deponun kapağını kapatır ve tilkiyi deponun içine hapseder. Tilki kendisini depodan çıkarması için Keloğlan'a yalvarır. Tilkinin yalvarışlarına dayanamayan Keloğlan onu serbest bırakır. Tilki Keloğlan'ın bu iyiliğini unutmaz ve Yemen Padişahı'nın, kızını Keloğlan'la evlendirmesi için elinden geleni yapar. Düğün zamanı onu bir köşke yerleştirir. Tilki bir gün Keloğlan'ın gerçekten kendisine dost olup olmadığını anlamak için Keloğlan'a küçük bir oyun oynar. Köşkün kapısında ölü gibi yatar. Keloğlan'ın eşi tilkinin öldüğünü söylediğinde Keloğlan onu kuyruğundan tutup atmasını söyler. Tilkiyi kuyruğundan tutup atacakları sırada tilkinin kuyruğu kopar. Tilki hem dolsuz hem de kuyruksuz kalışına üzülerək arkadaşlarının yanına döner. Arkadaşları tilkinin kuyruksuz kalışıyla alay ederler. Bu sırada tilkisiz kalan Keloğlan çok zor günler geçirir. Eşi de onun şehzade olmadığını, sadece kel bir oğlan olduğunu öğrenince çok üzülr. Tilki kuyruksuzluğuyla alay ettikleri için arkadaşlarından intikam alamaya karar verir. Onlara süt kardeşinin üzüm bağı olduğunu ve onları oraya götüreceğini söyler. Yalnız bağıın süt kardeşine ait olduğu için üzümü fazla yememelerini söyler. Bunu engellemek için de onları kuyruklarından üzüm kütüğüne bağlayacağını, bağıın sahibi geldiğinde kuyruklarını çözeceğini söyler. Tilkileri bağı götürüp kuyruklarını üzüm kütüklerine bağlar. Sonra da bağıın sahibini çağırır. Ancak tilkilerin kuyruklarını çözmez. Bağıın sahibinden kaçıp kurtulmaya çalışan tilkilerin kuyrukları kopar. Tilki onlara kendisiyle dalga geçmek yerine acısını paylaşabileceklerini söyler. Daha sonra hep birlikte yuvalarına dönerler.

Keloğlan da eşiyle beraber annesinin yanına gider. Beraberce mutlu yaşarlar.

1.1.8.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, tilki, Yemen Padişahı, değirmenci ve Keloğlan'ın annesidir.

a) Keloğlan: Keloğlan annesinin sözünü dinler:

“(…) Ne zaman sevinirsem sevincim uzun sürmez, annem hemen çağırır beni. Heybem elinde çıkageldi yanımıza:

-Haydi kel oğlum dedi, koş değirmene!”

Anne sözü dinlenmez mi? Daha oyun henüz başlamışken, heybemi omzuma astım, ardıma bile bakmadan yürüdüm değirmene doğru.” (ss. 108)

Bağışlayıcıdır. Değirmendeki unu yiyen tilkiyi yakalar ama yine serbest bırakır:

“-Acı bana kel oğlan dedi, belki bir gün iyiliğim dokunur sana.

(…)

Bu korkudan sonra tilki, nasıl olsa bir daha değirmene gelmez diye düşündüm.

-Peki dedim tilki kardeş, bağışlıyorum seni.” (ss. 111)

b) Tilki: Tilki Keloğlan'ın kendisine yaptığı iyiliği karşılıksız bırakmamaya çalışır. Kurnazdır. Keloğlan'ı şehzade olarak tanıtip ona Yemen Padişahı'nın kızını ister:

“Tilkiye gelince: Canını kurtarmanın sevinciyle Yemen padişahının yanına gitmiş.

Meğer yıllar öncesinden tanışmışlar.

-Kafdağı padişahının oğluna kızınızı istemeye geldim, demiş.” (ss. 111)

Dostluğa önem verir:

“-Nasıl olsa bir gün hepimiz öleceğiz, dedi. Senden önce ölürsem ne yapacağımı merak ediyorum!”

-Altından bir tabut yaptırır, köşkün bahçesine seni gömer üzerine de çiçekler dikerdim.

-Sen gerçek bir dostsun dedi tilki.” (ss. 115)

c) Yemen Padişahı: Yemen Padişahı görmediklerine inanmaz. Tilki Keloğlan’ı şehzade olarak tanıtip ona padişahın kızını ister. Buna karşılık padişah da şehzadeyi görmeden bu isteği kabul etmeyeceğini söyler:

“-Kafdağı padişahının oğluna kızınızı istemeye geldim, demiş.

-Dünyada demiş padişah, padişahın oğlu da olsa, bu kişiyi önce benim ve kızımın görmesi gerekir.” (ss. 111)

“Yemen padişahı pencereden bakıp, ırmağın sürüklediği takke ve külâhları görünce anlatılanlara iyice inandı.” (ss. 112)

d) Değirmenci: Değirmenci Keloğlan’ın geç kalmasını anlayışla karşılamaz:

“Değirmenci beni görünce sevineceği yerde kızdı, avazı çıktığı kadar bağırdı bana.

-Ustacığım dedim, istemiyorsan geri döneyim!

-Ambar dolu dedi, unu çuvallara boşalt.

(...)

-Ambar bomboş, dedim.

-Ne oldu dedi, bir haftalık değirmenci hakkı?” (ss. 109)

e) Keloğlan’ın Annesi: Keloğlan’ın annesinin belirgin bir özelliği bulunamamıştır.

1.1.8.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Keloğlan Anka’nın sesini çıkardığında çok mutlu olur:

“Kaval çalan çocuk bendim. Anka’nın sesini çıkarmayı öğrenmiş, bu yüzden de çok sevinmişim.” (ss. 108)

Keloğlan eşiyle mutluluk içinde yaşar:

“Biz ise padişahın kızı ile köşkümüzde mutluluk içinde yaşamaya başladık. Ne soğuktan korkumuz vardı ne de açlıktan. Her şey umduğumuzdan da güzeldi.” (ss. 115)

b) Azimli Olmak: İnsan istediğini öğrenebilme yeteneğine sahip olan tek canlıdır. İstedığımızı öğrenebilmemiz için azimli olmamız gerekir. Keloğlan’ın annesi Anka kuşu hakkında Keloğlan’a bilgi verir:

“Annem anlatmıştı: Anka, dünyada eşi benzeri olmayan tek kuşmuş. Hiç konmadan uçar uçar, eşini ararmış.” (ss. 109)

c) İyilik: Toplumda birlik ve beraberliğimizin sürdürülmesini birbirimize karşı beslediğimiz duygular, düşünceler ve gösterdiğimiz davranışlar etkiler. Birbirimize yaptığımız iyilik birlik ve beraberliğimizin güçlenmesini sağlar. Keloğlan da yakaladığı tilkiyi serbest bırakarak ona iyilik yapar:

“-Acı bana kel oğlan, dedi, belki bir gün iyiliğim dokunur sana.

Hiç bir kuşa taş atmamıştım.

Hiç bir canlıya zarar vermemiştim.

Hiç bir iyiliği karşılıksız bırakmamıştım.

Bu korkudan sonra tilki, nasıl olsa bir daha değirmene gelmez diye düşündüm.

-Peki dedim tilki kardeş, bağışlıyorum seni.” (ss. 110-111)

d) Öğüt Vermek-Öğüt Almak: Tilki kuyruksuz kaldığı için kendisiyle alay eden arkadaşlarına bir oyun oynar. Oyunun sonunda alay etmenin kötü bir davranış olduğunu, bunun yerine ona anlayışlı davranıp sorunu anlamaya çalışmalarının daha doğru olacağını öğütler:

“Koştular bizim kuyruksuz tilkinin yanına:

-Yanınıza geldiğimde dedi, benimle alay etmeseydiniz bu gelmezdi başınıza. Kuyruğumu nerede kaybettiğimi sorabilir, acımı paylaşabilirdiniz. Şimdi ise birbirimizden farkımız kalmadı.” (ss. 117)

e) Aile Birliğine Önem Vermek: Aile toplumu oluşturan en küçük birimdir. “Demirel (2006: 15), aileyi, anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplum

birimi olarak tanımlar. Özgüven (2001: 1), ise aynı çatı altında yaşayıp, gelirlerini paylaşan; evlilik ve kan bağı ile birbirine bağlı bireylerin oluşturduğu yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum olarak görür”(Kumbasar, 2011: 94).

Ailedeki birlik ve beraberlik, huzur ve mutluluğumuzun en önemli sebeplerindendir:

“Biz de eşimle yuvamıza geri döndük. Annem bizi görünce neredeyse sevincinden uçacak gibiydi.” (ss. 118)

1.1.9. Horozlu Çocuk

1.1.9.1. Özet

Bir gün Keloğlan'ın horozu bir altın bulur ve Keloğlan'a getirir. Keloğlan altını ceplerine koyar ama her iki cebi de deliktir. Bu sırada bir atlı Keloğlan'la horozunun yanına yaklaşır. Keloğlan'ın durumu anlatması üzerine atlı altını kendisinin saklayabileceğini, istedikleri zaman gelip kendisinden alabileceklerini ve yaşadığı yeri söyleyip oradan uzaklaşır.

Keloğlan ve horozu evlerine geri dönerler. Bir sabah padişahın yeni vergiler koyduğunu öğrenirler. Vergiyi ödeyemeyenin cezası falakaya yatırılmaktır. Keloğlan'ın vergiyi ödeyecek parası yoktur. Bunun üzerine atlıdan altınını almaya karar verir. Horozuyla yollara düşerler. Yolda bir tilkiyle karşılaşırlar. Tilki onlarla gelmek istediğini söyleyince onlar da kabul ederler. Ancak tilki bir süre sonra yorulur. Bunun üzerine horoz tilkiyi yutar ve yollarına devam ederler. Daha sonra bir kurtla karşılaşırlar. Kurt onlara eşlik etmek istediğini söyler ve kurdu yanlarına alırlar. Bir süre sonra kurt yorulur ve horoz kurdu da yutar. Bir ırmaktan geçerken ırmak onlarla gelmek istediğini söyler ve ırmağı kabul ederler. Ancak ırmak yorulduğunu söyleyince horoz ırmağı da hemen içer ve yollarına devam ederler. En sonunda Keloğlan saraya ulaşır atlıdan altınını ister. Atlı, adamlarına Keloğlan'la horozunu kazların ahırına kapatmalarını emreder. Adamın bu davranışı Keloğlan ve horozunu şaşırtır. Ahırda kazlar Keloğlan ve horozuna saldırmaya başlayınca horoz yuttuğu tilkiyi dışarı çıkarır. Tilki kümesteki bütün kazları yer. Atlının adamları geldiklerinde ikisini de sağlam görür ve şaşırlar. Atlı bu kez Keloğlan'ı ve horozunu boğa ahırına atmalarını emreder. Boğalar Keloğlan ve horozuna saldıracakken horoz bu kez kurdu dışarı çıkarır. Kurt boğaları ortadan kaldırır.

Adamlar Keloğlan'ı ve horozunu bu kez de canlı görünce şaşırırlar. Atlı adamlarına ikisini kızgın fırına atmalarını söyler. Horoz kızgın fırında da ırmağı dışarı çıkarır ve ateşi söndürür. Atlı daha fazla dayanamayıp Keloğlan'a ve horozuna altını bozdurduğunu, kendilerine yüz altın vereceğini ve kendisini affetmelerini söyler.

Keloğlan ve horozu yüz altını alıp vergi istenmeyen bir ülkeye yerleşirler. Ama burada da saçı olandan bir olmayandan iki kat vergi alınıyormuş. Keloğlan altınların yarısıyla vergiyi öder, kalan yarısıyla da bir çiftlik kurarlar. Annesini yanına alır ve beraber mutlu yaşarlar.

1.1.9.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, horoz, atlı adam, tilki, kurt ve ırmaktır.

a) Keloğlan: Keloğlan iyi niyetlidir. Yeni tanıdığı birine hemen güvenir. Horozunun bulduğu altını tanıdığı atlıya hemen verir:

“-Horozum dedim atlıya, bir altın buldum. Fakat ceplerimin ikisi de delik.

-Üzülme dedi, onu cüzdanımda saklarım. Ne zaman istersen altınımı geri veririm sana. Beyaz atlıya güvendim. Hiç kuşkulandıktan uzattım eline altını. Atlı, altınımı cüzdanına koyduktan sonra atlı, cüzdanını cebine yerleştirdi.” (ss. 121)

b) Horoz: Horoz akıllıdır. Sahibinin zarar görmesini istemez. Onu korumaya çalışır:

“-Hani cin gibiydin? dedi horozum. Açıkgozün biri elinden altını kapıverdi.

-Üzülme! dedi horozcuğum. Ne zaman ihtiyacım olursa altınımızı gidip alırız.

-Çok safsın dedi. Adını bile bilmediğin birine altın emanet edilir mi hiç?” (ss. 121)

Keloğlan atlı adamı bulup altınını almayı ister. Horoz sahibini kırmaz ve sahibiyle atlı adamı aramaya koyulur:

“Horozum adamı bulacağımızdan umutlu olmadığını söylese de kırmadı beni.” (ss. 122)

c) Atlı Adam: Atlı adam Keloğlan'ın yaptığı iyiliğe kötülükle karşılık verir:

“(…) Altınımızı alan adamı bulduk ama sevinemedik.

-Atın diye bağırdı, şu kel oğlanla tüysüz horozunu ahırına!” (ss. 125)

“Kaz çobanları sabah erkenden ahırın kapısını açınca şaşkınlıktan dilleri tutuldu. Atlı adam öfkeleni. Bu defa boğaların ahırına atılmamızı emretti.” (ss. 125)

“(…) Bey yine kızdı, bağırdı. Bu kez fırının yakılmasını, iyice kızınca da horozumla içine atılmamızı emretti.” (ss. 126)

Yaptığının yanlış olduğunu anlayınca Keloğlan’dan ve horozundan özür diler:

“Özür dilerim, dedi. Altını bozdurmuştum. Onun yerine yüz altın vereceğim size. Yaptığım hatadan dolayı affedin beni!” (ss. 126)

d) Tilki: Tilki meraklıdır. Keloğlan’la horozunu ormanda görünce onların gittiği yere gitmek, yeni yerler görmek ister:

“-Akşam vakti dedi tilki, bu ıssız ormanda ne işim var?

(…)

-Beni de dedi tilki, götürür müsünüz? Hiç görmediğim yerler görürüm belki!” (ss. 123)

Keloğlan’ın ve horozunun gittikleri yerde hayatlarını kurtarır:

“Horozum, bir kez kısa öttükten sonra, gagasını açtı. Kursağında uyuyan tilkiyi dışarıya çıkardı. Bir kaç dakika içinde ahırda bir tek canlı kaz bırakmadı.” (ss. 125)

e) Kurt ve Irmak: Kurt ve ırmak Keloğlan ve horozunun gidecekleri yere gitmek isterler:

“Ormanın sonuna ulaşır ulaşmaz bir kurtla karşılaştık. O da bizimle gelmek istedi.

-Ama yorulmak yok, dedi horoz.” (ss. 124)

“Mırıl mırıl türküler söyleyen bir ırmağa ulaştık. Irmağın kıyısında durdum.

-Hoş geldiniz, dedi bize ırmak. Ben de sizinle gelmek istiyorum.” (ss. 124)

Kurt Keloğlan’ın ve horozunun canını boğa ahırında boğaları öldürerek kurtarır:

“Boğa ahırında önce kırmızı horozuna saldırdılar. Horozum kısa bir ötüştten sonra kursağından kurdu çıkardı. (...) Kurt, boğaları öldürünceye kadar aşağı inemedik.” (ss. 125)

Irmak Keloğlan’ın horozunun canını fırındaki ateşi söndürerek kurtarır:

“(...) Tam fırına atacakları sırada horoz, kursağında taşıdığı ırmağı şorr diye ateşin üstüne püskürttüverdi. Ateş sönünce de duman uçuverdi.” (ss. 126)

1.1.9.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Kanaatkârlık: Kanaatkârlık sahip olduklarımıza şükredip onlarla yetinebilmektir. Bu sayede elimizdekilerin değerini daha iyi biliriz. Keloğlan altınını atlı adama verdikten sonra kararsızlığa düşer. Yine de içinde bulunduğu durumdan şikâyet etmez:

“(...) Ne yapalım, oldu olan. Canımız sağ olsun dedim. Şimdilik altın işini erteledik.” (ss. 122)

b) Adalet Duygusu: Keloğlan’ın ülkesindeki padişah halka vergi koyar. Vergiyi ödemeyeni de falakaya yatıracağını söyler:

“(...) Gölge vergisi toplayıcısı köyümüze de uğradı. Vergisini ödemeyen falakaya yatacakmış!” (ss. 122)

c) İyilik: Zor durumda olan birini içinde bulunduğu zor durumdan kurtardığımızda ona iyilik etmiş oluruz. Yanlarında gelen tilki de Keloğlan’ın ve horozunun hayatını kurtarır:

“(...) Horozum, bir kez kısa öttükten sonra, gagasını açtı. Kursağında uyuyan tilkiyi dışarıya çıkardı. Bir kaç dakika içinde ahırda bir tek canlı kaz bırakmadı.” (ss. 125)

d) Özür Dilemek: Atlı adam hatalı davranışından dolayı Keloğlan’dan ve horozundan özür diler:

“-Özür dilerim, dedi. Altını bozdurmuştum. Onun yerine yüz altın vereceğim size. Yaptığım hatadan dolayı affedin beni! Güle güle gidin ülkenize. Yolunuz açık olsun!” (ss. 126)

e) Tutumlu Olmak: “Tutumluluk insanların günlük yaşayışlarında ve iktisadi faaliyetlerinde sahip olduğu kaynakları verimli ve etkin şekilde kullanması, savurganlıktan kaçınıp tasarrufa önem vermesidir”(Seyyar, 2003: 211). Tutumluluk ve cimrilik çoğu kez birbiriyle karıştırılır. Cimrilik ihtiyacımız olmasına rağmen gereksiz kısıtlamalarda bulunmaktır. Tutumluluk ise israftan kaçınmaktır. Keloğlan atlı adamdan aldığı altınları gittiği yeni ülkede harcarken tutumlu davranır:

“Meğer bu ülkede de saçı olandan bir kat, kel olandan iki kat vergi alınıyormuş. Altınların yarısı ile vergiyi ödedim. Diğer yarısıyla çiftlik kurarak, annemi yanıma aldım.” (ss. 127).

f) Mutlu Olmayı Bilmek: Yeni ülkedeki vergilerin kaldırılması Keloğlan’ı ve horozunu mutlu eder:

“(…) Bir sabah vergilerin kaldırıldığı haberi ile uyandık. Bu işe horozum da benim kadar sevindi. Küçücük evimizde mutluluk içinde yaşadık.” (ss. 127)

1.1.10. Dev Anasının Son Günü

1.1.10.1. Özet

Keloğlan ve üç arkadaşı ormanda odun toplamaya giderler. Bu sırada ormanda oyalandıkları için hava kararır.

Karanlıktan korkan ve eve gidemeyen Keloğlan ile arkadaşları ormanda saklanabilecekleri bir yer ararlar. Bu sırada dev anasının köşkünü görürler. Köşkün kapısını çalıp içeri girerler. Dev anası onları en iyi şekilde ağırlar. Uyku vakti üç arkadaş uyur ama Keloğlan dev anasına güvenmeyip uyumaz. Dev anası kimin uyuyup uyumadığını sorar. Keloğlan hep kendisinin uyanık olduğunu söyler ve ondan bir şeyler ister. En sonunda eleği alıp ırmağa gitmesini ve içine su doldurup getirmesini ister. Dev anası eleğe su dolduramadığı için sinirlenir. Eleğin su almadığını anlayamadığı için ırmakta uzun bir süre oyalanır. Bu sırada Keloğlan ve arkadaşları köşkten kaçmayı başarırlar. Irmağın karşı kıyısına geçip eleğe su doldurmaya çalışan dev anasına belindeki ipi değirmen taşına bağlayıp koşmasını söylerler. Dev anası eleği bırakıp onların dediklerini yapar. Keloğlan ve arkadaşları da oradan hızla uzaklaşırlar.

Keloğlan daha sonra dev anasını sadece rüyasında görür.

1.1.10.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Keloğlan, Keloğlan'ın üç arkadaşı ve dev anasıdır.

a) Keloğlan: Keloğlan'ın hayal gücü geniştir:

“-Bakın dedim yine, daha sabahleyin boyadım onu yedi renge.

Yine bir şey göremediklerini söyleyince her renk için sağ elimi fırça gibi sallamaya başladım. Her sallayışımda bir renk söyledim: Pembe, kırmızı, turuncu, yeşil, mavi, sarı, mor. Çocukluk dediğin biraz da kolay inanmak değil mi zaten. Hangi rengi söylediysem evet dedi, üçü de.” (ss. 130)

Tembeldir. Arkadaşları çalışırken kendisi oturur:

“Bu arada üç arkadaşının üçü de en doğru odundan yüklerini hazırladı.

-Senin oyunların nerde? diye sordu Hüseyin.

-Annem dedim, boşuna mı size reçelli ekmek verdi! Benim oyunlarımı da siz toplayın!” (ss. 131)

“-Yorulдум dedim, beni de alın sırtınıza!” (ss. 131)

Dev anasına güvenmez:

“Üç arkadaşımın üçü de yorganı başlarına çeker çekmez uyudular. Ben ise gözlerimi yumdum, uyur gibi yaparak beklemeye başladım.” (ss. 134)

b) Keloğlan'ın Üç Arkadaşı: Keloğlan'ın üç arkadaşı onun her dediğini yapar:

“-Senin oyunların nerde? diye sordu Hüseyin.

-Annem dedim, boşuna mı size reçelli ekmek verdi! Benim oyunlarımı da siz toplayın!

Benim için topladıkları oyunların hepsi de eğriydi. Taşı dediler oyunlarını. Olmaz dedim, oyunlarımı da siz taşıyın. Bunun üzerine benim uysal arkadaşlarım oyunlarımı da bölüşerek kendi yüklerine kattılar.” (ss. 131)

c) Dev Anası: Dev anası çok büyüktür:

“-Ayakkabısının üstüne otursam merdivensiz inemem.

- Omzuna çıkmak istesem merdivensiz çıkamam.

-Bizimle tokalaşmak istese dizüstü eğilmesi gerekir.” (ss. 133)

Misafirperverdir. Evine gelen dört çocuğu en güzel şekilde karşılayıp ağırlar:

“-Hoş geldiniz dedi dev anası.

Hiç birinden çıt diye bir ses çıkmadı.

-Korkmayın dedi gülerek. Burası sizin eviniz. Bu gece kalın, yarın kızlarım sizi götürür evlerinize.” (ss. 133)

Çocuklara göre dev anası güler yüzlü ve şakacıdır:

“Üç arkadaşımın üçü de aramızda duyulacak biçimde dev anasını şöyle övdü:

-Böyle büyük bir dev anasını kimse görmemiştir.

-Böyle güler yüzlü bir dev anası bir daha gelmez dünyaya.

-Böyle şakacı bir dev anasından korkmaya gerek yoktur!” (ss. 134)

1.1.10.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Misafirperverlik: “Aile üyeleri dışında ailenin barındığı meskene, iyi niyetle belirli bir süre kalmak için gelen insanlara misafir denir”(Alkan, akt. Kumbasar, 2011: 137). “Misafirseven, misafir ağırlamayı bir meziyet haline getirmiş insanlara da misafirperver ya da konuksever denir. Kapısı herkese açık olan, misafir ağırlamaktan hoşlanan, misafiri maddi varlığının el verdiği ölçüde yediren içiren insanlar misafirperver insanlardır”(Özdemir, akt. Kumbasar, 2011: 137). Dev anası evine gelen çocukları en iyi şekilde ağırlamaya çalışır:

“-Hoş geldiniz dedi dev anası.

Hiç birimizden çıt diye bir ses çıkmadı.

-Korkmayın dedi gülerek. Burası sizin eviniz. Bu gece kalın, yarın kızlarım sizi götürür evlerinize.” (ss. 133)

Dev anası Keloğlan’ın uyumadığını fark eder. Her seferinde Keloğlan’ın uyuması için her isteğini yerine getirir:

“-Acıktın mı? diye sordu, canın ne isterse söyle, getireyim.

-Annem dedim, yatmadan önce arısütü ikram edinceye kadar uyuyamazdım.

-Bundan kolayı ne var, dedi. Getirdiği arısütünü ahşaptan küçük bir kaşıkla uzattı bana.” (ss. 136)

“(…)

-Niçin uyumuyorsun parmak çocuk? dedi.

-Annem dedim, üzüm şerbeti içirmeden uyutmazdı beni.

Dünyada ne varsa köşkte de varmış.

Dev anasının getirdiği üzüm şerbetini de içtim.” (ss. 136)

1.2. GUGUKLU SAATİN KUMRUSU

Guguklu Saatin Kumrusu adlı eser 9-12 yaş arasındaki çocuklara hitap etmektedir. Eserin kapağında guguklu bir saat ve kanatlarını açarak saate doğru uçan bir kuş resmi bulunmaktadır. Resimde kullanılan renkler kahverenginin, sarının, mavinin, turuncunun ve grinin farklı tonlarıdır. Resim, eserin adı da olan *Guguklu Saatin Kumrusu* adlı masala aittir. Eserdeki masallar anlatılanlara uygun resimlerle görselleştirilmeye çalışılmıştır. Eserin arka kapağında ise *Üç Kartal* adlı masaldan alınmış bir resim yer almaktadır. Resimde giyiminden durumunun iyi olduğunu anladığımız bir adam bir papağana elini uzatmış biçimde tasvir edilmiştir. Resimler Osman Kehri tarafından çizilmiştir. Şimdi eserdeki masalları inceleyelim:

1.2.1. Guguklu Saatin Kumrusu

1.2.1.1. Özet

Kumru gökyüzünde uçarken “guguuk” diye bir ses duyar. Bu ses kendi sesine benzemektedir. Ses ahşap bir evin içinden gelmektedir. Kumru gagasıyla pencereyi açıp evin içine girer.

Bu sırada odada yine “guguuk” diye bir ses duyar. Ses odanın içindeki bir duvar saatinden gelmektedir. Kumru saatin yanına yaklaşır. Saatin içindeki kumru, dışarıdaki kumrudan kendisini oradan kurtarmasını ister. Kumru gagasıyla kafesin kapısını açar. Saatin kumrusu kapı açıldıktan sonra öyküsünü ona anlatmaya başlar: Saatin kumrusu yıllar önce büyülenmiştir. Bu büyüden kurtulması için kafesten çıkıp

en son konduğu ağaçtan bir damla su içmesi gerekmektedir. Bunun için saatin kumrusu, kumrudan ayaklarını bağlayan ipi çözmesini, daha sonra yerine kendisinin geçmesini ve büyüyü çözüp dönene kadar kendisinin görevlerini kumrunun yerine getirmesini ister. Kumru denilenleri yapar. Saatin kumrusu uçup gittikten sonra kumru saatten evin öyküsünü dinler. Ev Ayşe adında bir kadına aittir. Kadın öldükten sonra kimse eve uğramamıştır. Saatin kumrusu saatle konuşmamıştır. Saati kuran da olmamıştır.

Bu sırada saatin kumrusu döner. Büyüyü bozmuştur. Saatin kumrusu saatle vedalaşır ve kumruyla gökyüzüne uçarlar.

1.2.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; guguklu saatin kumrusu, kumru ve guguklu saattir.

a) Guguklu Saatin Kumrusu: Guguklu saatin kumrusunda sahiplenme duygusu vardır. Yeni tanıştığı kumruyu kardeşi olarak görür:

“-Hoş geldin kardeşim. Merhaba!

Konuşan kuş, guguklu saatin içindeki kumrudan başkası değildi.” (ss. 11)

Özgür olmayı özlemiştir. Özgürlüğüne kavuşmak için elinden geleni yapar:

“-Seni çok özleyeceğim dedi guguklu saat.

-Haklısın saatim. Yıllar yılı içinde yaşadım. Sen de biliyorsun, geçen zaman geri gelmeyecek. Geleceğe çevrilen yüzümüz. Gökyüzü aynı mavilikte. Ağaçlar yine yaprak açıyor. Doyasıya uçmak istiyorum gökyüzünde.” (ss. 17)

“-A benim koca saatim dedi guguklu saatin kumrusu; buna ben de üzüliyorum. Ama yıldızları, gökyüzünü, ağaçları, kırları ve çiçekleri çok özledim. Özgür olmak istiyorum artık.” (ss. 18)

Vefalıdır:

“-Arkadaşının adı Fatmacık. Seninki de Ayşecik olsun. Evimin sahibinin ismi de Ayşecik’ti. Buna en çok o sevinecek.” (ss. 18)

b) Kumru: Kumruda da sahiplenme duygusu vardır. Kendisiyle aynı soydan gelen herhangi bir kuşu kardeş olarak görür:

“‘Öten kuş, kumru soyundan bir kardeşim olmalı’ diye geçirdi içinden.” (ss. 10)

Fedakârdır. Guguklu saatin kumrusunu kurtarmak için onun yerine geçip o dönene kadar onun görevlerini yapmayı kabul eder:

“-Ne yapmam gerektiğini söyler misin?

-Önce ayaklarımı bağlayan ipi çözmen gerekecek. Sonra da benim yerime burada nöbet tutacaksın. Aynı şekilde ayaklarını bağlayacağım. Uçup gideceğim ve en son konduğum ağacın kovuğundan bir damla su içeceğim. Dönünceye kadar saatin içinde bekleyebilirsen büyü bozulacak. (...) Unutma, saat çalışırsa yarım saatte bir üç kere ötmen gerekecek.

-Bir kardeşim için bunu yapabilirim.” (ss. 14- 15)

c) Guguklu Saat: Guguklu saat yeni tanıştığı biriyle hemen iletişim kurabilir:

“-Hoş geldin güzel kuş dedi guguklu saat.

Kumru ürkmüştü. Kımıldamadan bekliyordu.

(...)

-Adını öğrenebilir miyim?

-Fatmacık dedi kumru, kısık bir sesle.

-Böyle bir kuş ismi hiç duymamıştım. Ahşap evin sahibinin adı Ayşe’ydi. Yıllar yılı birlikte yaşadık. O ölünce evimizin kapısını kilitlediler. O günden beri bana insan eli değmedi. Kurulmuş olsaydım yine eskisi gibi çalışabilirdim. Belki o zaman kuşum da terk etmezdi beni.” (ss. 16)

Guguklu saat kumrusuna alışmıştır. Kumrudan ayrılacağı sırada onu özleyeceğini söyler:

“-Seni çok özleyeceğim dedi guguklu saat.” (ss. 17)

1.2.1.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Cesur Olmak: Kumru, guguklu saatin kumrusunun desteğiyle evin içine girmeye cesaret eder:

“-Korkma gir içeri! Konuşmak istiyorum seninle.

Bu sözlerden cesaret alan kumru, odanın ortasındaki eski sehpanın kenarına konmayı başardı. Etrafı iyice gözden geçirdi.” (ss. 11)

b) Mutlu Olmayı Bilmek: Guguklu saatin kumrusu ve kumru birbirlerini gördüklerine mutlu olurlar:

“Kumru, kanat çırparak saatin ortasındaki çatının üzerine konuverdi. Gagasıyla dokunur dokunmaz, guguklu saatin kumrusu aralanan kapıdan göründü. Göz göze gelince çok sevindiler. İki afacan çocuk gibi bakıştılar (...)” (ss. 12)

“(...) Saatin kumrusu odanın içinde konabileceği her yere kondu. Sevinçten, bir süre karşılıklı ötüştüler. Ahşap evde ötüşen kumrular eski neşesine kavuştu.” (ss. 15)

c) İyilik: Guguklu saatin kumrusu, kumrudan kendisinin yerine nöbet tutmasını ister. Kumru, bu isteği kabul eder ve guguklu saatin kumrusu dönene kadar nöbet tutar. Böylece guguklu saatin kumrusunu zor durumdan kurtararak iyilik yapar:

“-Ne yapmam gerektiğini söyler misin?

-Önce ayaklarını bağlayan ipi çözmen gerekecek. Sonra da benim yerime burada nöbet tutacaksın. Aynı şekilde ayaklarını bağlayacağım. Uçup gideceğim ve en son konduğu ağacın kovuğundan bir damla su içeceğim. Dönünceye kadar saatin içinde bekleyebilirsen büyü bozulacak. (...) Unutma, saat çalışırsa yarım saate bir üç kere ötmen gerekecek.

-Bir kardeşim için bunu yapabilirim.

(...)

Konuşmadan hemen sonra kumru, gagasıyla düğümü çözdü.” (ss. 15)

d) Estetik Duyarlık Sahibi Olmak: Hoşumuza giden çeşitli varlık, nesne, olay ya da durumlar karşısında güzel sözler söyleriz ya da davranışlarda bulunuruz.

Bunları beğenmemiz ve bunu ifade etmemiz estetik duyarlık sahibi olduğumuzu gösterir. Guguklu saat, kumrusunun ötüşünü beğenir:

“-Hoş geldin güzel kuş dedi guguklu saat.

(...)

-Ne kadar güzel ötüyorsun!” (ss. 16)

Guguklu saat kuşları beğenir:

“-Uçup gidince kuşsuz kalacaksın.

-Kuşlar uçan tatlı şeylerdir. Uçarken güzeldir her kuş.” (ss. 17)

Guguklu saatin kumrusu saatin kendisine koyduğu ismi beğenir:

“-Ne güzel! Artık çocuklar Ayşecik diye çağıracaklar beni!” (ss. 18)

e) Dostluk ve Arkadaşlık: “Arkadaşlık ve dostluk sosyal hayatın vazgeçilmez hasletlerindendir. Büyük şair Yahya Kemal’in ‘Yaşayan her fani ruh özler. Her sıkıldıkça arar. Ya bir dost ufku ya canan ufku.’ dediği gibi her insan bir dosta bir arkadaşına özlem duyar”(Öztürk: 1991: 126). Guguklu saat kumrusundan ayrıldığında onu özleyeceğini söyler:

“-Seni çok özleyeceğim dedi guguklu saat.” (ss. 17)

f) Vefalı Olmak: Vefalı olmak özellikle zor zamanlarımızda yanımızda olanları hatırlamak, arayıp sormaktır. Bize iyilik eden, zor zamanlarımızda bizi yalnız bırakmayan insanların değerini bilmeliyiz. Guguklu saat, kumrusundan ayrılmadan önce ona vefat eden ev sahibinin ismini koyarak vefalı bir davranışta bulunur:

“-Arkadaşının adı Fatmacık. Seninki de Ayşecik olsun. Evimizin sahibinin ismi de Ayşecik’ti. Buna en çok o sevinecek.” (ss. 18)

1.2.2. Aslankuş

1.2.2.1.Özet

Ormanın kralı aslan bir gün ormandaki bütün hayvanları toplar. Aslan, hayatlarında uzun zamandır değişiklik olmadığını ve bir değişiklik yapmak istediğini söyler. Bütün hayvanlar bu fikri destekler.

Tilki değişiklik fikri için ormandaki bütün hayvanların kuş olmalarını teklif eder. Her hayvanın kuş olması için ormandaki sihirli sudan içmesi gerekmektedir. Aslan, tilkinin bu fikrini beğenir. Tilkidten yine ormanların kralı olarak kalacağını, sadece adının aslankuş olacağını öğrenince bu fikri daha çok destekler. Yalnız eşekler ve tavşanlar bütün hayvanların kuş olması fikrine itiraz ederler. Ancak onlar da aslanın kesin emriyle kuş olmayı kabul ederler. Daha sonra tilki ormandaki bütün hayvanları sihirli suyun olduğu yere götürür ve onlara sihirli sudan içirir. Suyu içen hayvanlar küçülerek kuş olup uçar. Sadece tilkiler bu sudan içmez ve ormanda kalır. Tilkiler bir süre sonra ormanın krallığını ele geçirirler ama bir türlü düzeni sağlayamazlar. Birbirleriyle hep kavga ederler. Kuş olan bütün hayvanlar çok geçmeden eski hallerine geri dönmek isterler. Bu arada sadece tilkilerin aralarında olmadığını fark ederler. Eski hallerini hatırlayıp ona dönmek isteyen hayvanlar düşüp ölürler. Aslankuş bu duruma bir çözüm bulur. Sihirli sudan tekrar içtiklerinde sihrin bozulacağını söyler.

Ormana dönen aslanın ilk işi tilkileri cezalandırmak olur. Onlara kuş olmalarını öneren tilkiyi sihirli sudan içmeye ikna ederlerse diğer tilkileri affedeceğini söyler. Tilki ikna edilir. Sihirli sudan içen tilki kuş olup uçar. Kimse tilkikuşu bir daha görmez. Aslan sihirli suyun üstünün toprakla örtülmesini emreder. Sihirli su toprakla kapatıldıktan sonra her hayvan sihirli suyun üzerine bir ağaç diker. Böylece orman daha da genişleyip güzelleşir.

1.2.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; aslan, tilki ve ormandaki diğer hayvanlardır.

a) Aslan: Aslan değişiklik yapmaktan hoşlanır:

“-Biz diye söze başladı: Aklımızı kullanmalıyız. Her gün aynı şeyleri yapmaktan çok sıkıldım. Hayatımızın renklenmesi için bir şeyleri değiştirmeliyiz.”
(ss. 19)

Kuş olmakla hata yaptığını kabul eder ve bütün hayvanları eski hallerine dönmeye çağırır:

“Aslankuş arkadaşlarını topladı.

-Ormanı çok özledim diye söze başladı: Ağaçların serin gölgesinde aslan olarak geçirdiğim günlere geri dönmek istiyorum. (...) Eski halimize dönmek ve ormana doğru uçmak isteyenler benimle gelsin.” (ss. 26-27)

b) Tilki: Tilki kurnazdır. Aslanın değişiklik yapma fikrine çözüm bulmaya çalışır. Başta aslan olmak üzere bütün hayvanları kuş olmaları için ikna eder:

“Tilki, oturduğu çürük kütüğün üstünden şöyle seslendi:

-Kuş olup uçalım.” (ss. 20)

“Aslanın gözleri parladı.

-Hey tilki, çık ortaya diye bağırdı. Söyle bakalım, kuşlar gibi uçunca krallık ünvanım ne olacak?

-Yine kralımız olacaksınız efendim. Yalnız adınız aslankuş olacak.” (ss. 22)

c) Diğer Hayvanlar:

Kaplumbağa, tarla faresi ve kanatlı karınca, kralın değişiklik fikrine çözüm bulmaya çalışır:

“Önce, kaplumbağaların sözcüsü konuştu:

-Şu uzun ağaçlardan bir gemi yapalım. Sonra da bu karanlık ormandan uzaklaşalım.

-Ekili tarlalara gidelim dedi tarla faresi.

-Kafdağı'na doğru yola çıkalım dedi kanatlı karınca.” (ss. 20)

Eşek ve tavşan, tilkinin oynamak istediği oyunun farkındadır. Ancak ikisi de kuş olma fikrini en sonunda kabul eder:

“Eşek şöyle mırıldandı:

-Hepimizin ölümü olur bu!

-Hayır olamaz böyle bir şey. Bu işte bir oyun var diyerek tavşan söze karıştı.” (ss.22)

Sincap, tavşanı destekler:

“Sincap konuşurken kuyruğunu sallıyordu:

-Kutlarım seni tavşan kardeş, en akıllımız sensin.” (ss. 22)

Yılan, kuş olma fikrini desteklemez:

“Halimden memnunum dedi yılan.” (ss. 23)

Kurbağa, yılanı kuş olması için ikna etmeye çalışır:

“-Kuş olmayı başarırsak içimizde en güzelimiz sen olacaksın dedi kurbağa. İpince kanatlı bir kuş olmak çok yakınlaşacak [yakışacak] sana.” (ss. 23)

Geyik ve maymun, tilkinin kuş olma fikrini çabuk benimser:

“-Ben diye ortaya atıldı geyik. Nasıl bir kuş olacağım acaba!

(...)

Rengimi hiç beğenmiyorum dedi maymun. Sarı bir maymunkuş olmak isterim.” (ss. 23)

1.2.2.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Takdir Etmek: Takdir etmek bir şeyi “beğenmek ya da beğendiğini göstermek”(Püsküllüoğlu, 2004: 1273) anlamına gelir. Beğendiğimiz şeyleri genelde “aferin, kutlarım, çok iyi” gibi sözcüklerle takdir ederiz. Sincap da tavşanı fikirlerinden dolayı takdir eder:

“-Kutlarım seni tavşan kardeş, en akıllımız sensin.” (ss. 22)

b) Adalet Duygusu: Tilki bütün hayvanları kuş olmaya ikna eder ama kendisi kuş olmaz. Ormanın hâkimiyetini ele geçirir. Aslan ormana geri döndüğünde tilkinin bu davranışını cezalandırır:

“Eşekkuş ’un sesi ormanda yankılandı.

Aslan, bütün hayvanları toplayarak tilkileri yargılayacağını açıkladı.

(...)

Aslan, en kurnaz tilkiyi eşeğin sırtına bağladı. Sihirli suyun bulunduğu tepeye doğru yola çıktılar. Suyu ulaştınca aslan, en kurnaz tilkiyi pençeleri arasına aldı. Bütün gözler ağlayan tilkideydi. Sihirli sudan içer içmez Tilkikuş oluverdi ve uçup gitti.” (ss. 28)

c) Özür Dilemek: Tilki hatasından dolayı aslandan özür diler:

“Tilkiler de bir araya geldiler. İhtiyar tilki, aslandan özür dilemelerini istedi.

(...) Tilkiler ormanlar kralı aslandan özür dilediler.” (ss. 28)

1.2.3. Kuş Ağacı

1.2.3.1. Özet

Ormanda çok yaşlı bir ağaç vardır. Ağacın yaprakları kuşa benzer.

Bir gün beyaz bir kuş ağacın tepesine konar. Ağacın yapraklarını kuşa dönüştürdükten sonra onu yakıp kül edeceğini, daha sonra ağacın küllerinden bir fidan doğacağını, onun da tıpkı yaşlı ağaca benzeyeceğini söyler. Yaprakları kuşa benzeyen ağaç bu teklifi kabul eder. Daha sonra Beyazkuş gagasıyla ağaca dokunur ve ağacın bütün yaprakları kuş olup uçar. Ancak ağaç kuştan kendisini hemen değil, daha sonra kül etmesini ister. Beyazkuş bu teklifi kabul edip oradan ayrılır. Kuş ağacı, kuşlarını çok sevmekte ve kül olmayı istemez. Çünkü kül olduğunda kuşlarının zarar görmesinden korkar. Bu korkusunu ağaç kakanla paylaşır. Ağaçkakanın yuvası ağacın kovuğunda olduğu için o da yuvasız kalmaktan korkar. Gagasıyla ağaca dokunarak ağacın kuşlarına kavuşmasını sağlar. Bir gün ağaç, kuşlarını ve ağaçkakanı alıp ormandan uzaklaşmaya karar verir. Ormandan uzaklaşınca Beyazkuş'un onu bulamayacağını düşünür. Kuş ağaç gece olunca kuşlarını ve ağaçkakanı alıp ormandan ayrılır. Yeşil bir ovada durur. Çok geçmeden Beyazkuş, kuş ağacı bulur. Gagasıyla kuş ağaca dokunur ve ağaç yanmaya başlar. Ağaç bir süre sonra kül olur.

İlkbaharda kuş ağacın küllerinden ona benzeyen bir fidan doğar. Ağaçkakan fidanı gelecekteki yuvası olarak görüp onu selamlar. Gagasıyla ağacın yapraklarını okşayarak ona sevgi gösterisinde bulunur.

1.2.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; kuş ağacı, ağaçkakan ve Beyazkuş'tur.

a) Kuş Ağacı: Kuş ağacı kuşlarını çok sever:

“-Beni yapraklarıma kavuşturursan çok sevinirim. Yıldızların geceyi özlediği gibi özledim yapraklarımı.” (ss. 33)

“Kuşlar ağacın dallarına kondukça ağaç seviniyordu. (...)

Kuşların hepsi ağaca konunca, ağaç, ‘binlerce kuşum var’ diye geçirdi içinden.” (ss. 34)

Düşüncelerini ağaçkakanla paylaşır:

“Ağaçbakanım, ne düşünüyorum biliyor musun! Yapraklarımı kuşa dönüştüren beyaz kuşa yanmak istemediğimi söyleyeceğim.” (ss. 36)

Dürüsttür. Beyazkuş’un sorunlarına doğru cevap verir:

“Niçin dedi Beyazkuş, yerini değiştirdin? (...)

-Şey dedi kuş ağacı, ormanda kuşlarıma bir zarar geleceğinden korktuğum için yerimi değiştirdim.

-Kuşların dallarına konmasını sağlayan kimdir?

-Ağaçbakan yuvasını kovuğuma kurmuştu. O çok akıllı bir kuştur.” (ss. 39-40)

b) Ağaçkakan: Ağaçkakan kuş ağacıyla dosttur. Ağaca zarar geleceğini düşündüğü için üzülür:

“Yıllardır dallarına konuyorum. Çürümüş kovuğunda yuva kurdum. Ama benimle hiç konuşmadın. Beyaz kanatlı kuşla konuştuğun için yapraklarını kaybettin. Şimdi de yanacak ve kül olacaksın. Buna ben de üzüleceğim. Ne de olsa yuvamın ağacısın.” (ss. 33)

Kuş ağacın zarar görüp üzülmesinden korkar:

“Beyazkuş dedi, Ağaçbakan, ormanda seni bulamayınca çok kızacak. Kuşlarına zarar vermesinden korkuyorum.” (ss. 38)

c) Beyazkuş: Beyazkuş, kuş ağacın daha güçlü olması için ona yardım etmeye çalışır:

“Yeniden yapraklarına kavuşmanın bir çaresi var. Önce yanacak ve kül olacaksın. Küllerinin arasından bir fidan büyüyecek. Bu ağaç da senin yaşadığın kadar yaşayacak. Tıpkı insanlar arasındaki yaşamak oyunu gibi. Günün birinde o da

beyaz yaprak açacak. Bana benzeyen bir kuş beyaz yapraklarına dokunur dokunmaz ağacın yaprakları yine kuşa dönüşecek.” (ss. 40)

1.2.3.3. Masalda İşlenen Değerler

a) İyilik: Beyazkuş yaşlı ağaca yeniden yaprak açması için yanıp kül olması gerektiğini söyler. Ağacın küllerinden yeniden doğacağını ifade eden Beyazkuş ağacın yanmasını sağlayarak ona iyilik eder:

“-Bir daha yaprak açamayacağım için üzülüyorum.

-Bunu sağlayabilirim. Kuşlarını uçurduktan sonra gagamla sana dokunur dokunmaz yanmaya başlarsın. Baharda küllerinden bir fidan çıkar. Böylece Anka gibi yeniden doğmuş olursun.” (ss. 32)

b) Mutlu Olmayı Bilmek: Kuşların ağacın dallarına konması ağacı mutlu eder:

“Kuşlar ağacın dallarına kondukça ağaç seviniyordu.” (ss. 34)

c) Yaşama Bağlılık: Ne kadar kötü şeyler yaşarsak yaşayalım aldığımız her nefes bizim için büyük bir nimettir. Bu sebeple öleceğimizi de bilsek son ana kadar içimizde bir yaşama umudu ve sevinci taşımalıyız. Kuş ağacı da yanıp kül olmaktan kurtulmak ister. Bunun için ormandan uzaklaşıp başka bir yere gider:

“-Artık dedi kuş ağacı, yapraklarımızı uçuran kuş yerimizi bulamaz. Ben de yanmaktan kurtulur ve burada mutluluk içinde yaşarız.” (ss. 38)

d) Dürüstlük: Kuş ağacı, Beyazkuş’un iki sorusunu dürüstçe cevaplar:

“-Niçin dedi Beyazkuş, yerini değiştirdin?

(...)

-Şey dedi kuş ağacı, ormanda kuşlarına zarar geleceğinden korktuğum için yerimi değiştirdim.

-Kuşların dallarına konmasını sağlayan kimdir?

-Ağaçbakan yuvasını kovduğumda kurmuştu. O çok akıllı bir kuştur.” (ss. 39-40)

1.2.4. Kuş Oyunu

1.2.4.1. Özet

Çocuk uyumadan önce doksan dokuz kırmızı kanatlı kuş sayar. Daha sonra uyur. Rüyasında kırmızı kanatlı beyaz kuşların uçtuğunu görür. Bu sırada hayal arkadaşı Sultankuş yanına gelir, onun da kendileriyle uçmalarını ister. Sultankuş peri kızının sarayında büyülenen kuşları kurtaracaktır.

Bir büyücü peri kızına sihirli nar yedirir. Peri kızı ondan sonra ne konuşabilir ne de işitebilir. Bu sihirli narları bahçedeki kuşlara atar. Narları yiyen her kuş da büyülenir. Kuşlara acıyan peri kızı onları sarayın duvarlarına asar. Sultankuş çocuktan sağ kanadındaki elması peri kızına vermesini ister. Böylece büyü bozulacak ve peri kızıyla konuşup kuşları kurtarabileceklerdir.

Çocuk saraya ulaştığında elması peri kızına verir ve büyü hemen bozulur. Kız büyüü bozdukları için gelenlere teşekkür eder. Çocuk peri kızıyla konuşup saraydaki kuşlara yardım etmesi gerektiğini anlatır. Peri kızıyla kuş uçurma oyunu oynayacaklarını anlatır. Sultankuş duvarda asılı duran kuşların gagalarından öper öpmez onların da büyüü bozulur ve hemen uçmaya başlarlar. Çocuk, peri kızı ve Sultankuş bir süre daha beraber dolaşırlar.

Daha sonra çocuk uyanır. Yanında ne Sultankuş ne de peri kızı vardır. Sultankuş'u ve peri kızını görebilmek için her gece doksan dokuz kırmızı kanatlı kuş sayar ama bir türlü rüyasında onları göremez.

1.2.4.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, Sultankuş ve peri kızıdır.

a) Çocuk: Çocuk yardımseverdir. Kuşları kurtarmak için Sultankuş'a yardım etmeyi kabul eder:

“Sultankuş’un anlattıklarından sonra peri kızının sarayını bir an önce görmek için can atıyordum” (ss. 46)

Kuşları kurtarmak için peri kızını ikna eder:

“-Ne yapmamı istersiniz? diye sordu.

-Kuş uçurma oyunu oynamamız gerekecek.

-Nasıl bir oyun bu?

-Sonu mutlulukla biten bir oyun.

(...)

Kuş uçurma oyununu anlatmamı isteyince tahtın üzerine çıktım.” (ss. 49)

b) Sultankuş: Sultankuş çocuğun hayal arkadaşıdır:

“Benim hayâl arkadaşım Sultankuş’un sesiydi bu.” (ss. 44)

Kuşları kurtarmak için çocuktan yardım ister:

“(…) Kuşları bu büyü oyunundan kurtarmayı başaramadık. Peri kızı ile konuşmayı başarabilirsen bu tehlikeli oyun sona erecek.” (ss. 45)

Kuşlara yapılan büyüü bozar:

“Sultankuş, sarayın büyük kapısından süzülerek içeri girdi. Doksan dokuz kırmızı kanatlı kuş ise sarayın çevresinde uçuşuyordu. Sultankuş, gagasıyla, duvarlardaki büyüü kuşların gagalarına dokunur dokunmaz büyüleri bozuluverdi. Büyüsü bozulan kuşlar uçuşmaya başladılar.” (ss. 49)

c) Peri Kızı: Peri kızı üzerindeki büyüün bozulmasına çok sevinir. Kuşları kurtarmaları için çocuğa ve Sultankuş’a yardımcı olur:

“-Hoş geldiniz dedi gülerek. Bana mutluluk getirdiniz. Hem de büyüümün bozulmasını sağladınız.” (ss. 46)

“Dile benden ne dilersen dedi. Sarayın bütün kapılarını açmak isterim sana.” (ss. 48)

1.2.4.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Nezaketli Olmak: İnsanlar arası ilişkilerde zor kullanmak yerine nezaketli davranmamız amaçlarımıza ulaşmamızı kolaylaştırır:

“-Peri kızının sarayına dedi. Çok sevineceğiniz bir işi başarmak istiyorsanız, lütfen elçimiz olmayı kabul edin.” (ss. 44)

b) İyilik: Sultankuş, kuşları büyüden kurtarmaya çalışarak onlara iyilik etmeye çalışır:

“Kuşları bu büyü oyunundan kurtarmayı başaramadık. Peri kızı ile konuşmayı başarabilirsen bu tehlikeli oyun sona erecek. Sarayın bahçesine konar konmaz geldiğimizden haberi olacak ve yanımıza gelecek. Sağ kanadındaki kırık teleğe bağlı elması eline al. Onu peri kızına hediye ettiğin zaman çok sevinecek.” (ss. 45)

c) Misafirperverlik: “Misafirin karşısına temiz kıyafetle çıkılır, hali hatırı sorulur, büyükse eli öpülür, ikramlarda bulunulur, konuşma esnasında ona öncelik verilir, gideceği zaman biraz daha kalması için ısrar edilir, belli bir yere kadar misafire refakat edilir ve yeniden gelmesi temenni edilir”(Alkan, akt. Kumbasar, 2011: 137). Peri kızı saraya gelen çocuğu ve Sultankuş’u sarayın avlusunda karşılar:

“Güzel peri kızı sarayın avlusuna doğru yürüdü.

Yanımıza geldiğinde hafifçe öne eğilerek bizi selâmladı. Her halde bu, hoş geldiniz demektir.” (ss. 46)

d) Mutlu Olmayı Bilmek: Çocuğun peri kızına elması verip yapılan büyüü bozması peri kızını çok mutlu eder:

“-Hoş geldin dedi gülerek. Bana mutluluk getirdiniz. Hem de büyüünün bozulmasını sağladınız.” (ss. 46)

1.2.5. Martıcık

1.2.5.1. Özet

Anne martı yavrularına ninni söyler. Son yavru da bir süre sonra yuvadan çıkar. Yavru martının kanatları mavi, gövdesi beyazdır. Anne martı bu yavruya Martıcık adını verir.

Anne martı yavrularına uçmayı, avlanmayı öğretirken martıların düşmanı tilkiye de dikkat etmelerini söyler. Aradan belli bir süre geçtikten sonra yavrular yavaş yavaş büyümeye, kendi işlerini kendileri yapmaya başlar. Martıcık yalnız yaşamak ister. Artık kendi başına avlanabileceğini düşünerek gölün karşı kıyısına geçer. Martıcık göle dalar. Küçük bir balık yakalar. Ancak onu elinden kaçıırır. Daha sonra tekrar göle dalar. Gölde geç saatte çıktığı için yuvaya dönemez. Sabah uyandığında küçük bir balık avlar. Martıcık annesini özlemiştir. Bu sırada karşısına tilki çıkar. Kendini zekâ olarak tanıtan tilki Martıcık’ı kendisinin tilki olmadığına

inandırır. Yeni tanıştığı ilginç yaratığın tilki olmadığına inanan Martıcık ona güvenir. Tilki ayağının yaralı, kendisinin aç olduğunu söyler. Martıcık'tan kendisine balık avlamasını ister. Martıcık hemen bir balık avlar ve tilkinin önüne koyar. Tilki balığı yer. Daha sonra Martıcık tilkinin yakınlarına gelir gelmez onu da yakalar.

Martıcık annesinin kendisini kurtarmasını bekler ancak annesi gelemez. Tilki de Martıcık'ı hemen yer. Martıcık annesinin verdiği öğüdü dinlememenin karşılığını tilkiye yem olarak alır.

1.2.5.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; anne martı, Martıcık ve tilkidir.

a) Anne Martı: Anne martı yavrularına ihtiyaç duyabilecekleri her şeyi öğretir. Onlara öğütler verir:

“Anne martı günlerce yavrularını yuvada besledi. Gölün kıyısında onları uçmaya alıştırdı:

-Sevgili yavrularım! Dedi anne martı artık yuvada işimiz kalmadı. Şu gördüğümüz gölde yaşayacağız. Suyu dalışları iyi öğrenin. Kendinizi korumalısınız. Kıyıya çıkmadan önce çevrenizi gözetlemeyi unutmayın. Tilkiler pusuda bekleyebilir.” (ss. 54)

“-Haydi yavrularım dedi, size yürümeyi öğreteceğim.” (ss. 54)

Yavrularını gelebilecek tehlikelerden korumaya çalışır:

“-Birazdan her tarafı siyah bir örtü kaplayınca göl de uyuyacak. Gelin, kanatlarınızın altına girin. Yumun gözlerinizi ve uyuyun.” (ss. 55)

b) Martıcık: Martıcık meraklıdır. İyi niyetlidir. Kendine kötülük yapanlara da iyilik etmeyi düşünür:

“-Tilki nedir? diye sordu Martıcık.

-Kurnaz dört ayaklıdır dedi anne martı, acıkınca seni yiyebilir.

-Ona dedi Martıcık, yüzmeyi ve uçmayı öğretirim. Başka şeylerle beslenmesini söylerim.” (ss. 54)

Tilkiden korkar:

“Bu sese bir anlam veremedi. Kanatları yarı açık durumda bekliyordu. Tilkiyi hatırlayınca;

-Anne! diye bağırdı.

Sesini duyan olmadı. Korkusundan gagasını durmadan açıp kapıyordu.” (ss. 59)

c) Tilki: Martıcık’ı tuzağa düşürmek için yalan söyler:

“-Güzel bir martı yavrusuyla dost olmak isteyen yaralı bir dört ayaklıyım.

-Adınızı sorabilir miyim?

-Zekâ.

Tilki, Martıcığı kandırmak için adının Zekâ olduğunu söylemişti.” (ss. 60)

Martıcık’ı kandırmak için ona iltifat eder:

“-Ne söyleyeceğimi bilemiyorum, gölün kraliçesi. Bütün kelimelerin bir tek anlamı olsa sana o kelimeyi söylemek isterim.” (ss. 61)

1.2.5.3. Masalda İşlenen Değerler

a) İyilik: Anne martı Martıcık’a tilkinin yanına yaklaşmamasını, yoksa tilkinin ona zarar verebileceğini söyler. Martıcık bunu bilmesine rağmen ayağının iyileşmesi için ondan bir alabalık isteyen tilkiye alabalık yakalamaya gider:

“-O benim işim. Yerinizden ayrılmayın. Size istediğiniz balığı getireceğim.” (ss. 61)

b) Mutlu Olmayı Bilmek: Karşımızdakilere bir şeyler öğrettiğimizi görmek bizi mutlu eder. Anne martı da yavrularına yüzmeyi öğrettiği için mutlu olur:

“Suya girer girmez yüzmeye başladılar.

Anne martının sevincine diyecek yoktu.” (ss. 55)

Martıcık yavru bir balık yakalayınca mutlu olur:

“Martıcık, durgun gölün üzerinde havalandı. Gölün içinde dolaşan balıkları görür görmez suya daldı. Yavru bir balık yakalayınca çok sevindi.” (ss. 57)

c) Öğüt Vermek-Öğüt Almak: Öğüt bizi olası tehlikelerden, mutsuzluklardan korumak için aktarılan tecrübelerden oluşur. Bu yüzden verilen öğüdü tutulmamız bizim yararımıza olur. Martıcık annesinin verdiği öğüdü tutmadığı için tilkiye yem olur:

“-Ben bir tilkiyim, açım ve seni yemek zorundayım dedi tilki.

-Anneciim! Kurtar beni! Tilkinin tuzağına düştüm!

-Annesinin sözünü dinlemeyen bir Martıcığı yemek çok hoşuma gidecek.” (ss.

62)

1.2.6. Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki

1.2.6.1. Özet

Kaplumbağaların yaşadığı bir ada vardır. Bir gün Fufus adında bir kaplumbağa, adadaki kaplumbağa geleneklerine uygun davranmadığı için adadan kovulur. Bunun üzerine Fufus başka bir adaya gider.

Yeni adada Fufus bir tavşanla tanışır. Tavşan Fufus’un başından geçenleri dinler, Fufus’la dost olmak istediğini söyler. Bulunduğu adada çok sayıda tilkinin ölümüne neden olan tavşan oradan kurtulmanın yollarını arar. Bu sebeple çareyi Fufus’un adasına gitmekte bulur. Tavşan kaplumbağaya kendini bütün adanın kralı olarak tanıtır ve onunla kaplumbağa adasına gitmek istediğini söyler. Kaplumbağa adasında tilki bulunmadığını öğrenen tavşan daha da mutlu olur. Kaplumbağa suya girince hemen küçük bir kayığa dönüşür. Tavşan bu kayığa binip adaya geçer. Adadaki kaplumbağalar daha önce tavşan görmediklerinden yeni gelen bu hayvandan korkarlar. O ne derse hemen kabul ederler. Tavşan bütün kaplumbağalar toplanınca kendini adanın yeni kralı, Fufus’u da vezir ilan ettiğini, eski kralı da sürgüne gönderdiğini duyurur. Kaplumbağalar eski kralın sürgüne gönderilmesine ses çıkaramazlar. Eski kral adadan ayrılır. O gittikten sonra tavşan ve Fufus adayı istedikleri gibi yönetirler. Bu sırada tilkinin olduğu adaya giden eski kral orada karşılaştığı bir tilkiye olanı biteni anlatır. Tilki anlatılanlardan kardeşlerinin ölümüne neden olan tavşanı bulduğunu anlar ve kaplumbağadan kendini adaya götürmesini ister. Eski kral hemen suya girer ve bir kayığa dönüşür. Tilkiyi adaya götürür. Tilki tavşanı kovalamaya başlar. Tilki kurnazlığını, tavşan aklını kullanmaya çalışır.

Ancak tavşan aklını tam kullanamadığı için yenilir. Bunun üzerine eski kral görevine geri döner.

Bütün kaplumbağalar krallarından özür diler. Kral Fufuf'u da affedip o günü “Kaplumbağalar Günü” ilan eder.

1.2.6.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Fufuf, tavşan, kral kaplumbağa, tilki, kaplumbağaların en yaşlısı ve diğer kaplumbağalardır.

a) Fufuf: Fufuf tembel bir kaplumbağadır. Tembelliği yüzünden adadan kovulur:

“Kaplumbağalar, rüzgârın sesini taklit ederek aynı sesi çıkarmaya çalışırken içlerinden biri o gece hiç uyanmadı.

(...)

Uyuyan kaplumbağanın adı Fufuf'tu.

Hiç bir şey duymadığı için mışıl mışıl uyuyordu.

Uyandırın Fufuf denen şu uykucuyu! diye kral tekrar bağırdı.

En kısa zamanda şanlı adamızı terk etsin!”(ss. 66)

Fufuf yeni tanıştığı biriyle hemen arkadaş olur:

“Sizinle dost olmak isterim efendim.

Bıyıklarını taradı tavşan. Bu söze pek sevinmişti.” (ss. 68)

b) Tavşan: Kendini Fufuf'a tanıtırken dürüst davranmaz. Fufuf'la çıkarı için dostluk kurar:

“-Ben dedi tavşan gür bir sesle, bütün ormanların, şu gölün, aklına gelen her yerin kralıyım.

(...)

-Başına gelenleri biliyorum. Kendi kendine konuşurken söylediklerini duydum. Üzülme! Kralının da kralıyım ben!” (ss. 68)

“Tavşan, bu yolculuğun tehlikelerini sezse de yapacağı bir şey yoktu. Çünkü zamanın bütün tilkileri peşindeydi. Bir gün önce onlara bir oyun oynamış, bir sürü tilkinin ölümüne neden olmuştu.

Adaya geçtiği anda ise tilkilerden kurtulmuş olacaktı.” (ss. 69)

“(…)

-Adanızda kaç tilki var Fufus kardeş?

-Şimdiye kadar adanıza kaplumbağalardan başka hiçbir hayvan uğramadı.

-‘Hepsi senin gibiyse yaşadım demektir’ diye geçirdi içinden.” (ss. 69)

c) Kral Kaplumbağa: Kral Kaplumbağa geleneklere, ne olursa olsun, uyulmasından yanadır. Geleneklere uymayanları cezalandırır:

“Ülkemizde yanlış adım atanların rüyalarından bile haberim olur. Fufus’u nüfus kaydından düşün. Bizim için ölmüştür. Onu göle bırakın.” (ss. 67)

d) Tilki: Tilki adadakilere tavşanın bir yalancı olduğunu söyler:

“Krallar kralı olduğunu söyleyen tavşan bir düzenbazdır diyerek söze başladı tilki: Eski kralınızı adanıza yeniden kral ilan ediyorum.” (ss. 75)

Tavşandan kardeşlerini öldürmesinin intikamını alır:

“Bu oyunda tilki kurnazlığı, tavşan ise akli temsil ediyordu. Tavşan bu oyunda aklını kullanamadı ve yenildi.

-Tilkiliğe özenen tavşanların sonu budur işte dedi tilki.” (ss. 75)

e) Diğer Kaplumbağalar: Diğer kaplumbağalar geleneksel değerlere bağlıdırlar. Geleneklerin gerektirdiği davranışları yerine getirmeye çalışırlar:

“Rüzgâr, gölün uyuduğu saatlerde çalılardan uçlarından ince bir ses çıkarırdı. Kaplumbağaların töresine göre böyle gecelerde uyumak yasaktı. Uyuyanlar uyanır, çalı sesini dinlerdi.

“(…)

Kaplumbağalar, rüzgârın sesini taklit ederek aynı sesi çıkarmaya çalışırken içlerinden biri o gece hiç uyanmadı.” (ss. 65- 66)

f) Kaplumbağaların En Yaşlısı: Kaplumbağaların en yaşlısı geleneklerine bağlıdır. Kaplumbağa geleneklerine göre rüzgârın gece çalılarının uçlarından çıkardığı sesleri bütün kaplumbağalar dinlemek zorundadır. Bu sesin kendileri için taşıdığı önemi kaplumbağaların en yaşlısı şöyle ifade eder:

“Atalarımız bu sesi dinleyerek yüceldiler dedi kaplumbağaların en yaşlısı.”
(ss. 66)

1.2.6.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Geleneklere Bağlılık: Gelenek kuşaktan kuşağa aktarılan değerler bütünüdür. Geleneklere bağlılık mevcut toplumsal düzenin devamlılığını da sağlar. Kaplumbağalar geleneksel kurallara uymaya özen gösterirler:

“Rüzgâr, gölün uyuduğu saatlerde çalılarının uçlarından ince bir ses çıkarırdı. Kaplumbağaların töresine göre böyle gecelerde uyumak yasaktı. Uyuyanlar uyanır, çalı sesini dinlerdi.” (ss. 65)

“-Atalarımız bu sesi dinleyerek yüceldiler dedi kaplumbağaların en yaşlısı.

-Aklınla bin yaşa bilgemiz dedi kral. Birlikte yaşamamızı sağlayan bu sestir. Biz de bu sesi tekrarlamalıyız.” (ss. 66)

b) Adalet Duygusu: Kral kaplumbağalardan birini geleneklere uymadığı için cezalandırmaya karar verir:

“Kaplumbağalar, rüzgârın sesini taklit ederek aynı sesi çıkarmaya çalışırken içlerinden biri o gece uyanmadı.

-Hey! diye bağırdı kral; oyunbazlık ediyordun. Bizim gibi bağırmalısın. Önce şarkımızı tek başına söyle. Yoksa yüce mahkemede yargılanacağını bilmiş ol!” (ss. 66)

“Ülkemde yanlış adım atanların rüyalarından bile haberim olur. Fufus’u nüfus kaydından düşün. Bizim için ölmüştür. Onu göle bırakın.” (ss. 67)

c) Memleket Sevgisi: Sevdığımız kişileri, yerleri özleriz. Fufus da doğduğu adadan kovulunca başka bir adaya gider ama doğduğu adayı özler:

“Adadan yükselen sesler geride kalmıştı. Fufus, artık karşı kıyıda idi. Doğduğu adayı daha şimdiden özlemişti.” (ss. 67)

d) Zorlukların Üstesinden Gelmeye Çalışmak: En kötü zamanlarımızda ayakta kalabilmeliyiz. Taşdığımız umut sayesinde “henüz hiçbir şey bitmedi, her şey düzelecek” diyebilmeliyiz. Uyuduğu için adadan kovulan Fufus adaya geri dönebileceğinden umutludur:

“(...) Bir suçum varsa o da seni sevmektir. Rüya görmeye başladığım bir sırada beni uyandırdılar. Geç uyandım diye beni uykucu Fufus ilan ettiler. Bir gün sana geri döneceğim. İşte bu benim zaferim olacak.” (ss. 67)

e) Özür Dilemek: Kaplumbağalar krallarına haksızlık yaptıklarını anlayıp ondan özür dilerler:

“Eski kral, ağır adımlarla alanın ortasına geldi. Adanın bütün kaplumbağaları krallarından özür dilediler.” (ss. 75)

f) Mutlu Olmayı Bilmek: Kazandığımız başarılar bizi mutlu edebilir. Oynadığı oyunda tavşanı yenen tilki çok mutlu olur:

“Bu oyunda tilki kurnazlığı, tavşan ise akıllı temsil ediyordu. Tavşan bu oyunda aklını kullanamadı ve yenildi.

-Tilkiliğe özenen tavşanların sonu budur işte dedi tilki.

-Tilki, büyük bir zafer kazandığını söylüyor, yerinde duramıyor, hoplayıp zıplıyordu.” (ss. 75)

1.2.7. Üç Kartal

1.2.7.1. Özet

Bir gün sarayın bahçesine bir papağan konar. Papağan insan gibi konuşmakta ve düşünmektedir. Padişah bu akıllı papağanı çok sever. Papağanı bir kafese koyar ve her zaman yanında taşır. Ülkesinin en önemli meselelerini bile ona danışır.

Bir gün padişah hafızasını kaybeder. Bu hastalığa kimse bir çare bulamaz. Bu sırada padişah, papağanın en saçma isteklerini bile yerine getirir. Papağan ülkedeki köprüleri sattırır. Derelere ve göllere isimler verdirir. Herkes bu saçma uygulamaları yüzünden papağana düşman olur. Padişah öleceğini anladığında papağanıyla gömülmek istediğini vasiyet eder. Papağan padişahın bu vasiyetini duyduğunda çok üzülür. Uzunca bir süre konuşamaz, tüyleri dökülür. Padişaha onunla gömülmek

istememediğini, kendisinin bir kuş olduğunu ve sadece uçmak istediğini söyler. Padişah papağanın vasiyeti kabul etmemesine üzülür, ağlar. Saraydaki bütün vezirler duruma üzülür ve bu soruna çare bulmaya çalışırlar. Bu sırada tahtın arka kısmında bulunan üç kartal resminden beyaz olan canlanır ve padişahla ilgili bir gerçeği itiraf eder: Padişahın yıllar önce ülkenin gerçek sahibini ormana götürüp bıraktığını, bu yüzden onun için üzülmemelerini söyler. Daha sonra duvardaki siyah kartal da canlanır ve tahtın esas sahibinin birazdan oraya geleceğini söyler. Son olarak duvardaki yeşil kartal canlanır. Yeni padişahın ülkeye huzur getireceğini ve suçsuz papağanı kafesinden çıkarmalarını ister.

Yeni padişah papağanı kafesinden çıkarır. Önce papağan, ardından üç kartal sarayın açık penceresinden uçup gider.

1.2.7.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; padişah, papağan, beyaz, siyah ve yeşil kartallardır.

a) Padişah: Padişah papağanın fikirlerine önem verir ve onları uygular:

“Sarayın bilge kişileri ülkenin daha iyi yönetilmesi için çalışıyordu. Padişah ise papağanın önerilerine göre karar veriyordu. Papağan, köprülerin satılmasını söyler söylemez, padişah ferman çıkarıyordu. Tarlalara buğday yerine çiçek dikilmesini istiyor, karar hemen uygulanıyordu.” (ss. 81)

Papağanı çok sevdiği için onunla gömülmeyi vasiyet eder:

“(…) Bir gece son arzusunun yazılmasını istedi. Papağan, okuma yazması olmadığı için vasiyetinde neler yazıldığının farkında değildi.

İhtiyar padişah ölünce ülkeyi oğlu yönetecekti. Padişah ise, papağanı ile birlikte gömülmek istiyordu.” (ss. 82)

“-Aklını mı kaçırdın! Benim için vezirlerden daha değerli olduğunu ne çabuk unuttun!”(ss. 83)

Papağanına çok bağlıdır. Uçup gitmek isteyen papağanını bırakmak istemez:

“-Dün de iki kanadın vardı ama uçup gitmeyi hiç düşünmemiştin. Yıllarca birlikte yaşadık. Sen uçarsan artık yaşayamam.” (ss. 84)

b) Papağan: Papağan çok bilgilidir:

“Papağanın bilmediği bir şey yoktu. Padişah sıkıştıkça papağanına danışıyordu.” (ss. 79)

Akıllıdır. Padişah'tan söylediği fikirlerin kendisine ait olduğunu kimseye söylememesini ister:

“-Efendim dedi papağan, bu önerimi kendi düşünen olarak vezirlerime açıklarsan düşmanlarımı azaltmış olursunuz.” (ss. 81)

Padişahla gömülme fikrine karşı çıkar. Bu fikir onu üzer ve bu durumdan kurtulmanın yollarını arar:

“Bu acı haberi sarayın mezarcıbaşından öğrenen papağanın dili tutuldu. O günden sonra ne konuştu ne de bir şey yedi. Üzüntüsünden tüyleri döküldü. Sesi kısıldı.(...)” (ss.83)

Padişahla gömülmekten kurtulmak için uçmak istediğini sürekli söyler:

“-Akıllı kuşum dedi ağlayarak, ne istiyorsan söyle. Dile benden ne dilersen!

-Uçmak istiyorum! diye bağırdı papağan.

(...)

-O halde kafesinin kapısını açmanı emrediyorum!” (ss. 84)

c) Beyaz Kartal: Beyaz kartal saraydakilere bir gerçeği itiraf eder:

“(...) Beyaz kartalın sesi kubbede yankılandı:

-Yıllar önce, ülkenizin şehzadesini insan ayağı değmemiş ormanların içinde bırakarak, onun yerine padişah olan birisi için üzülmeiniz.” (ss. 85)

d) Siyah Kartal: Siyah kartal yeni padişahın gelişini haber verir:

“Siyah kartal da canlanarak havalandı. Hiç konmadan uçuşunu sürdürüyordu. Kubbenin tam altına gelince o da şöyle konuştu:

-Bu tahtın asıl sahibi yola çıktı. Birazdan burada olacak.” (ss. 85-86)

e) Yeşil Kartal: Yeşil kartal yeni padişahın huzur getireceğini söyler. Papağanın serbest bırakılmasını ister:

“-Yeni padişahınız dedi yeşil kartal, ülkenize huzur getirecek. Kendisinden bir isteğimiz var. Suçsuz papağanı kafasından çıkarırsa mutlu oluruz.” (ss. 86)

1.2.7.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Takdir Etmek: Padişah papağanın kendisine sunduğu fikirleri beğenerek onu takdir eder:

“-Padişahım dedi papağan bin bir ırmağa birer hayvan, bin bir göle de birer kuş ismi vermelisin.

-Ne kadar güzel bir düşünce bu! dedi padişah. Aklınla bin yaşa. Kutlarım seni papağanım.” (ss. 81)

b) Adalet Duygusu: Padişah aldığı kararlara uymayanları cezalandırır:

“Padişah, verdiği kararlara uymak istemeyenleri, kararlarını eleştirenleri zindana attırıyor, aleyhte konuşanları cezalandırıyordu.” (ss. 82)

1.2.8. Masal Sarayı

1.2.8.1. Özet

Şehzade ve şehzadenin beyaz atı Füfü ormanda avlanmaya çıkarlar. Şehzade ormanda dolaşırken elma ağacından bir elma koparır. Elmanın yarısını kendisi yer, yarısını da atına verir. Elmaları yer yemez şehzade bülbüle, atı da ibibik kuşuna dönüşür.

Şehzade ağacın dallarına konup öterken ibibik kuşu ağlar. Bülbül bir daha eski hallerine dönemeyeceklerini düşünür. Bu sırada bir devle karşılaşır. Dev onlara yardımcı olmaya çalışır. Bülbül, devin güzel konuşmasından etkilenir. Dev böyle konuşmayı saraydaki iyi kalpli bir kızıdan öğrendiğini söyler. Bülbül devden kendilerini de o saraya götürmesini ister. Dev bülbülü ve ibibiği saraya götürmeyi kabul eder. Saraya giden bülbül ötmeye başlar. Bülbülün ötüşünden etkilenen kız bülbülü de ibibiği de yanına çağırır ve sarayın içinde dolaşmaya başlarlar. İbibik kiraz ağacına konup bir kiraz yer ve birden bembeyaz bir ata dönüşür. Bu sırada bülbül atı beğenip beğenmediğini kıza sorar. Kız gördükleri ve duydukları karşısında çok şaşırır. Bülbül, kız kendisiyle gelmeyi kabul ederse şehzadeye dönüşeceğini söyler. Kız onunla gitmeyi kabul eder. Bülbül kirazdan yer yemez bir şehzadeye

dönüşür. Dev, kıza sarayı kendisine bırakırsa gitmelerine izin vereceğini söyler. Kız deve bu kırk odalı sarayı nasıl koruyacağını da sorar. Dev, kırk dev çağıracağını ve her odanın başında birinin nöbet tutacağını söyler. Şehzade devin de kendileriyle gelmesini ister. Ancak dev masalların sürmesi için birinin o sarayda durması gerektiğini söyler. Bunun üzerine deve veda ederek saraydan ayrılırlar.

Şehzade, Füfü ve kız şehzadenin ülkesine giderler. Padişah ve eşi oğlunun geri dönmesine sevinirler. Şehzade ve kız kırk gün süren bir düğün yapıp evlenirler. İkisi birlikte mutlu yaşarlar.

1.2.8.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; şehzade, saraydaki kız, dev ve şehzadenin atı Füfü'dür.

a) Şehzade: Şehzade bülbüle dönüştükten sonra bir daha eski haline dönemeyeceğini düşünüp umutsuzluğa kapılır:

“-Üzülme bülbülcük! dedi ibibik. Bizi bulmak için padişahımız bir çare düşünecektir.

-Artık bizi kimse tanıyamaz. Ne şehzade kaldı, ne de Füfü.” (ss. 88)

b) Saraydaki Kız: Saraydaki kız şehzadenin konuşmasını beğenir:

“-Bülbülcük, ne kadar güzel konuşuyorsun.” (ss. 93)

Meraklıdır. Geride bırakacağı sarayı devin nasıl koruyacağını sorar:

“-Kırk odalı kırk kapılı sarayı nasıl koruyacaksın? dedi kız.” (ss. 94)

c) Dev: Dev saraydaki kıza beğenir:

“-Konuşmayı güzeller güzeli bir peri kızından öğrendim.

-O kız nerede yaşıyor? diye sordu ibibik.

-Sarayında. İyi kalpli ve merhametli bir kızdır.” (ss. 90)

Fedakârdır. Masalların devam etmesi için saraydan ayrılmaz:

“Dev ağlıyordu.

-Bizimle gelebilirsiniz dedi şehzade.

-Buradan ayrılırsam dedi dev, masalların sonu gelir.” (ss. 95)

d) Fföfö: Fföfö Şehzadenin beyaz atıdır. At elma yediğinde ibibiğe dönuőür:

“(…) Şehzadenin beyaz atı, elma yer yemez birer kuşa dönuőüvermez mi!

Şehzade beyaz bir bflbflle atı ise bembeyaz bir ibibik kuşuna dönuőmüőtü.”

(ss. 87)

1.2.8.3. Masalda İşlenen Değerler

a) Paylaşmak: Şehzade daldan kopardığı elmanın yarısını kendi yer, yarısını da atıyla paylaşır:

“(…) Atından inmeden daldan bir elma aldı. Yarısını atına yedirdi, diğer yarısını da kendisi yedi.” (ss. 87)

b) Mutlu Olmayı Bilmek: Saraydaki kız bflbflün sesinden etkilenir ve onu görölne çok sevinir:

“Bflbflün sesi, sarayın güzelini uykusundan uyandırdı. Kız, sesin geldiği tarafa doğru yürüdü. Bflbflü görölne çok sevindi.” (ss. 92)

Şehzade flkesine dönölne kızla evlenir. Mutluluk içinde yaşarlar:

“flkelerine varır varmaz padişahın huzuruna çıktılar. Padişah ile eőı oğlunun geri dönuőüne pek sevindiler. Kırk gün kırk gece süren bir düğünden sonra şehzade ile güzel kız evlendiler. Ölölir boyu mutluluk içinde yaőadılar.” (ss. 96)

c) Fedakârlık: Fedakârlık kendi çıkarlarımızı bir kenara bırakıp başkalarının iyiliği için mücadele etmektir. Değer verdiklerimiz için yeri geldiğinde çeşitli fedakârlıklarda bulunuruz. Dev fedakârca davranır. Şehzadenin teklifini reddeder ve masalların devam etmesi için sarayda kalmayı tercih eder:

“Dev ağlıyordu.

-Bizimle gelebilirsiniz dedi şehzade.

-Buradan ayrılırsam dedi dev, masalların sonu gelir.” (ss. 95)

2. ÖYKÜ TÜRÜNDEKİ ESERLER

Öykü türünde Şirin'in *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* ve *Her Çocuğun Yıldızı Var* adlı eserlerini inceleyeceğiz. *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* adlı eserinde on yedi, *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* adlı eserde ise on bir öyküyü özet, anlatıdaki kişiler ve öyküde işlenen değerler başlıkları altında inceleyeceğiz.

2.1. GECELERİ MIZIKA ÇALAN KEDİ

Öykü türünde incelediğimiz ilk eser *Geceleri Mızıka Çalan Kedi*'dir. Eserin ön kapağında, *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* adlı öyküye ait bir resim bulunmaktadır. Resimde bir kedi gece mızıka çalarken tasvir edilmiştir. Resimde turuncu, kırmızı, grinin koyu tonları ve beyaz renkler kullanılmıştır. Eserdeki öyküler konuya uygun resimlerle görselleştirilmeye çalışılmıştır. Eserin arka kapağında *Rüya Gibi Adam* öyküsüne ait bir resim bulunmaktadır. Resimde başında kasketi bulunan bir adam sandalyeye oturmuştur ve kucağında bir, çevresinde üç kedi vardır. Adam bu kedilerden birinin sırtını okşar halde tasvir edilmektedir. Resimler Ferit Avcı tarafından çizilmiştir. Eser üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölüm altışar, sonuncu bölüm beş öyküden oluşmaktadır. Şimdi bu öyküleri inceleyelim:

2.1.1. Beyaz Oyun Ağacı

2.1.1.1. Horoz Ali

2.1.1.1.1. Özet

Bir köyde yaşayan Ali ve Yakup adında iki çocuk horozlarını dövüştürürler.

Dövüşlerden birinde Ali'nin horozu Yakup'un horozuna yenilir. Ali bu yenilgiyi bir türlü hazmedemez. Diğer dövüş günü gelene kadar horozunu bir yandan iyi bir şekilde besler bir yandan da ona dövüş taktikleri öğretir. Köydeki herkes bu kez dövüşü Ali'nin horozunun kazanacağına inanır. Dövüş gününde herkes köyün meydanında toplanır. Horozlar meydana bırakılır ve dövüş başlar. Ancak Ali'nin horozu daha fazla dayanamayıp ikinci kez dövüş meydanından kaçır ve bir ağacın dalına çıkar. Horoz Ali dayanamayıp Yakup'un horozuna tekme atmaya çalışır. Ancak horoz Ali'yi de kovalamaya kalkınca Ali de horozunun yanına kaçır.

O gün yenilir ve herkes onu Horoz Ali diye çağırmaya başlar. Bu lakabı duyunca yenilgisi aklına gelir ama zamanla lakabına alışır.

2.1.1.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Horoz Ali, Ali'nin horozu, Yakup ve Yakup'un horozudur.

a) Horoz Ali: Ali horozunun Yakup'un horozunu yenmesini ister. Ancak bir türlü bu isteğine ulaşamaz. Horozu yenildiği için utansa da horozunu yalnız bırakmaz ve onunla ilgilenir:

“Bu yüzden horoz Ali birkaç gün evinden dışarı çıkmak istemedi. Kümesin içinde horozu ile oyalandı. Yaralarının iyileşmesi için elinden gelen hiçbir şeyi esirgemedi.(...)” (ss. 10)

Horozunun diğer dövüşü kazanması için onunla konuşur, ona moral vermeye çalışır:

“‘Daha güçlü olmalısın. Daha cesur. Daha atak. Daha kararlı!’

(...)

Altı gün sonra kral horoz yine sen olacaksın!’” (ss. 11)

Çalışkan bir çocuktur. Horozunun dövüşü kazanması için onunla durmadan çalışır:

“Horozuna her gün yeni oyunlar öğretiyordu. Onun peşinden koşuyor, merdivenle çatıya, ağaçlara çıkarıyor, sonra da uçuruyordu. (...).” (ss. 11)

“Horoz Ali, her gün evlerinin önünde horozlu cep aynası ile horozuna taktikler öğretmeyi de sürdürüyordu. Önce horozunun aynada kendini görmesini sağlıyor, ardından aynayı çevirerek aynanın arkasındaki horozu saldırmayı istiyordu.” (ss. 12)

b) Ali'nin Horozu: Ali'nin horozu dövüşte yenilince kendine olan güvenini kaybeder:

“Horozu ise kaç gündür ötmeyi bile unutmuştu. Kimseye görünmek istemediği gibi ürkekliğini de üzerinden atamamıştı. Başını duvara çevirdikçe de bir daha dövüşmeyeceği duygusuna kapılıyordu.” (ss. 10)

Mücadeleci değildir. Yakup'un horozuyla her dövüştüğünde meydanı bırakıp kaçar:

“Horoz Ali’nin horozu kaçarak canını zor kurtardı.” (ss. 9)

“Üç dakika dolmak üzereyken Horoz Ali’nin horozu daireler çizerek hızla dönerken, bir anda insanların üzerinden uçarak tarlaya doğru kaçtı.” (ss. 13-14)

c) Yakup: Öyküde Yakup’un belirgin bir özelliği bulunmamaktadır. Ancak dövüş sırasında sessiz kalır:

“Horoz Ali taktik veriyor, Yakup ise susuyordu.” (ss. 13)

d) Yakup’un Horozu: Yakup’un horozu Ali’nin horozunu her defasında yenecek kadar güçlü bir horozdur. Fizikî yönden de Ali’nin horozundan güçlüdür. Horozun, Ali’nin horozunu yendiğini şu ifadelerden anlarız:

“‘Ayıp ettin’” diyordu horozuna. “‘Yakup’un sıska horozuna yenilmeyecektin!’” (ss. 10)

“Horoz Ali taktik veriyor, Yakup ise susuyordu. Üç dakika dolmak üzereyken Horoz Ali’nin horozu daireler çizerek hızla dönerken, bir anda insanların üzerinden uçarak tarlaya doğru kaçtı. Herkes gülüyordu. Yakup’un horozu da peşinden koşunca Horoz Ali yerinde duramadı. Yakup’un horozunun peşinden koşup ona tekme atmaya kalkışınca, horoz üzerine yürüdü.” (ss. 14)

“Yakup’un horozunun ibiği kısa bacakları kısaydı. Yakup’un horozunun gövdesi beyaz, kanatları lacivetti. Horoz Ali’nin horozu ise kırmızıydı.” (ss. 13)

2.1.1.1.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Fedakârlık: Horoz Ali horozu için fedakârca davranışlar ortaya koyar:

“Horoz Ali’nin horozu kaçarak canını zor kurtardı. Kaçan horozunun peşinden gittiği için Ali de yenilmiş sayılıyordu.

Bu yüzden Horoz Ali birkaç gün evinden dışarı çıkmak istemedi. Kümesin içinde horozu ile oyalandı. Yaralarının iyileşmesi için elinden gelen hiç bir şeyi esirgemedi.” (ss. 10)

b) Çalışkan Olmak: Ali, Yakup’un horozunu yenmesi için horozuyla durmadan çalışır. Ona taktikler gösterir:

“Horozuna her gün yeni oyunlar öğretiyordu. Onu peşinden koşturuyor, merdivenle çatıya, ağaçlara çıkarıyor, sonra da uçuruyordu.” (ss. 11)

“Horoz Ali, her gün evlerinin önünde horozlu cep aynası ile horozuna taktikler öğretmeyi de sürdürüyordu. Önce horozunun aynada kendini görmesini sağlıyor, ardından aynayı çevirerek aynanın arkasındaki horoza saldırmasını istiyordu.” (ss. 12)

2.1.1.2. Beyaz Oyun Ağacı

2.1.1.2.1. Özet

Bütün masal kahramanlarının bulunduğu bir oyun yeri vardır. Oyun yeri karne tatilinden bir gün önce hazırlanır. Herkes bu yere kendi masal kahramanını yanına alarak ya da sadece kendisi katılabilir.

Yirmi yedi kişiden oluşan beşinci sınıf öğrencileri beyaz oyun ağacına ulaşmak için yola çıkarlar. Hava soğuktur. Yolda kar, güneş veya rüzgârın neden olacağı tehlikeler vardır. Ama çocuklar bu tehlikeleri umursamaz ve yollarına devam ederler. Bahsedilen tehlikelerin de hiçbiri yaşanmaz. Çocuklar beyaz oyun ağacına ulaştıkları anda oyun başlar. Ali çantasındaki müzik kutusunu çıkarıp çalar hale getirir. Her çocuk kendi masal kahramanı için yazdığı yazıları kürsüye çıkarak okur. Çocuklardan biri Küçük Prens’in önündeki kutuyu açar ve içinden kınalı masal kuzusu çıkar. Kuzunun acıktığını fark eden çocuklar kuzuyu beslemeye başlarlar. Masal kahramanları (La Fonten, Şehrazat gibi) rollerini yerine getirirken düdük, zil ve ıslık sesleri de birbirine karışır. Düdüğün sesinin yakınlardan geldiğini fark eden çocuklar yüzlerini sesin geldiği yöne çevirirler. O yönde bir korkuluğun kendilerine doğru yürüdüğünü fark ederler. Çocukların oyun ağacının altına toplanmasını söyleyen korkuluk, hepsinin söylenenleri telaşla yaptıklarını görür. Bütün çocuklar ağacın altına toplandıktan sonra artık akşam olduğunu ve hepsinin evlerine gitmeleri gerektiğini, kaçarlarsa kaybolacaklarını söyler. Bunun üzerine hepsi evlerine dağılır.

Çocuklar gittikten sonra korkuluk üzerindeki çıkarır. Korkuluk çocukların sınıf arkadaşı Mümtaz’dır. Çocuklara bir oyun oynamak istemiştir. Bu oyunla çocuklara unutamayacakları bir ders verdiğine inanır.

2.1.1.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuklar, Ali ve Mümtaz'dır.

a) Çocuklar: Öyküde yirmi yedi çocuk vardır. Çocuklar cesurdurlar. Beyaz oyun ağacına gitmek isterler. Yolda tehlikeli birçok durumun yaşanma ihtimaline rağmen bundan vazgeçmezler:

“Yirmi yedi kişiden oluşan beşinci sınıf öğrencileri sabah erkenden yola çıktık.

Kar yağabilir, kahramanlar karın altında kalabilirdi.

Kar yağmadı.

Güneş yerdeki karı eritebilir, büyü bozulabilirdi.

Güneş de gün boyu bulutların arasından hiç gözükmeydi.

Rüzgâr kahramanları uçurabilirdi.” (ss. 17)

Kahramanlarına şiir ve mektup yazarlar:

“(…) Sonra her çocuk, kendi kahramanına yazdığı şiirleri ve mektupları kürsüye çıkarak okudu.” (ss. 18)

Korkuluğu görünce çok korkarlar:

“(…) Yürüyen korkuluk epeyce uzun boyluydu. Bir anda çocukların bağrıışları ve çığlıkları uğultuya dönüşüverdi:

(…)

Çocukların bazıları yere çömelmişti. Kızlardan birkaçı ise ağlıyordu.” (ss. 19)

b) Ali: Öyküde belirgin bir özelliğiyle ön plana çıkmayan bir kahramandır. Çantasından çıkardığı müzik kutusunu çalar hale getirir:

“Ali müzik kutusunu çantasından çıkararak kurma çengelini iyice çevirerek müzik kutusunu çalar duruma getirdi.” (ss. 18)

c) Mümtaz: Mümtaz çocuklara şaka yapar. Beyaz oyun ağacının etrafındaki çocukları korkuluk kılığına girerek korkutur:

“Çocuklar gözden kaybolunca, korkuluk, dik tuttuğu uzun çubuğunu yere uzatıverdi. Sokak çocuğu rolünü oynayan aynı sınıftan Mümtaz’dı. Önce, oyuncak megafonu montunun cebinden çıkardı. Sonra kınalı masal kuzusunu kucağına aldı. (...)” (ss. 20)

2.1.1.2.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Cesur olmak: Hepimiz hayatımızda tehlikeli durum ya da olaylarla karşı karşıya kalabiliriz. Ancak onlarla mücadele ettiğimiz zaman amacımıza ulaşırız. Bu mücadeleyi sürdürmek için sahip olmamız gereken en önemli şey ise cesarettir. Çocuklar beyaz oyun ağacına ulaşabilmek için bütün tehlikeleri göze alırlar:

“Yirmi yedi kişiden oluşan beşinci sınıf öğrencileri sabah erkenden yola çıktık.

Kar yağabilir, kahramanlar karın altında kalabilirdi.

Kar yağmadı.

Güneş yerdeki karı eritebilir, büyü bozulabilirdi.

Güneş de gün boyu bulutların arasından hiç gözükmedi.

Rüzgâr kahramanları uçurabilirdi.

Bunların hiç biri olmadığı gibi kasabamızın üzerinde rüzgâr bile esmedi. Buluttan atlar saklambaç oynarken, biz çocuklar ayakta gökyüzüne şarkılar söylüyorduk.” (ss. 17)

b) Adalet Duygusu: La Fonten’e işlediği suç nedeniyle ceza verilir:

“La Fonten sanık sandalyesinde, üzüntüsünden ağlamak üzereydi. İmdadına Ezop yetişti. Etkili bir savunma yapmasına rağmen, La Fonten’e, yerdiği her hayvan için övgü şiirleri yazma cezası verildi.” (ss. 18- 19)

c) Zamanı İyi Kullanmak: Her işi zamanında yapmalıyız çünkü zaman çabuk geçer. Zamanında yapılmayan iş ise bizim için sorun yaratabilir. Korkuluk, çocukları geç olmadan evlerine gitmeleri için uyarır:

“(…) Haydi, akşam olmadan koşun evlerinize! Kaçan kaybolur!” (ss. 20)

2.1.1.3. Şakacı İki Dev

2.1.1.3.1. Özet

Köyde bahçesinde kiraz ağaçları bulunan ancak bu kirazları kimseye vermeyen bir adam vardır. Hatta kirazlarını başkaları yemesin diye hava kararana kadar onların başında bekler. Bahçesine korkuluklar yerleştirmiştir.

Çocuklara göre kirazlarını başkalarıyla paylaşmayan bu adam cimridir. Bu cimri adama ders vermek ve mahallenin delilerine kiraz yedirmek için bir gece ona oyun oynamaya karar verirler. Bir gün hava karardıktan sonra ortalık ıssızlaşınca çocuklar adamın bahçesine girerler. Ağaçlardaki kirazları toplamaya başlarlar. Tam bu sırada çocuklardan biri “Dev geliyor!” diye bağırır. İki dev art arda gelmektedir. Çocuklar ne yapacaklarını şaşırırlar. Devler çocuklara topladıkları kirazları, üzerlerindeki her şeyi kendilerine bırakıp doğruca eve koşmalarını söylerler. Çocuklar onların dediklerini yapıp oradan hızla uzaklaşırlar.

Dev dedikleri aynı mahalleden yaşça büyük olan arkadaşlarıdır. Kirazları sahibine bırakarak bahçeden uzaklaşırlar. Arkadaşlarından aldıkları ayakkabıları ve gömlekleri arkadaşlarının evlerine bırakırlar.

Üç çocuk bu olaydan sonra korkudan sabaha kadar uyuyamaz.

2.1.1.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuklar, Çilli Ömer ve çocukların arkadaşlarıdır.

a) Çocuklar: Çocuklar hoşlarına gitmeyen bir davranışa kendilerince uygun biçimde karşılık vermeye çalışırlar:

“Çocuklar bu cimriliğe inat, o gece ona bir oyun oynamaya karar vermişlerdi. Lütfen itiraz etmeyin. Cimri bir adama karşı çocuklar küçük bir oyun oynarsa dünyanın sonu gelmez.” (ss. 25)

Devlerden çok korkarlar:

“Çocuklar hem korkmuş hem de ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar. Ağaçlardan inmek isteseler de hiç biri heyecanını yenip de korkusundan aşağıya inemiyordu.” (ss. 26)

b) İki Dev: Devler çocukların mahalle arkadaşlarıdır. Arkadaşları dev kılığına girerek çocuklara şaka yaparlar:

“Şakacı dev rolünü oynayanlar yaşça daha büyük mahalleden arkadaşlarıydı.” (ss. 28)

Çocukların oynadıkları oyunu adil biçimde çözmeye çalışıp sona erdirirler:

“(…) Sepetlerde kalan kirazları sahibine bırakarak bahçeden uzaklaştılar. Arkadaşlarının ayakkabılarını ve gömleklerini evlerinin kapı kollarına asarak evlerine gittiler.” (ss. 28)

c) Çilli Ömer: Çilli Ömer devleri görür ve onların geldiğini arkadaşlarına haber verir:

“-Dev geliyor, kaçalım! sesi duyuldu.

Çilli Ömer’in sesiydi bu sess. Devi ilk o görmüştü. (...)

Daha uzun boylusu arkasından geliyor, diye bağırdı yine. Kaçalım!” (ss. 26)

2.1.1.3.3. Öyküde İşlenen Değer

a) Dürüstlük: İki dev çocukların, ağaçların sahibinden izinsiz olarak kopardıkları kirazları sahibine teslim eder:

“(…) Sepetlerde kalan kirazları sahibine bırakarak bahçeden uzaklaştılar. Arkadaşlarının ayakkabılarını ve gömleklerini evlerinin kapı kollarına asarak evlerine gittiler.” (ss. 28)

2.1.1.4. Hayal Kardeş

2.1.1.4.1. Özet

Şenay’ın Aycan adında bir hayal kardeşi vardır. Şenay onu ilk kez mızıka çalarken görür. Aycan Şenay’ı hiç yalnız bırakmaz. Şenay onunla sırlarını paylaşır, ona öykü okur, mızıka çalar... Aycan ise onunla hiç konuşmaz ama hep onun yanında olur.

Şenay kimseye hayal kardeşi olduğunu söylemese de Şenay’ın annesi ve babası hayal kardeşin varlığını sezerler. Hatta Şenay babasının aldığı fidanı bahçeye Aycan’la diker. Bir gün Şenay gerçek bir kardeşi olacağını öğrenir. Bunu da ilk

olarak Aycan’la paylaşır. Aycan bu durumdan hoşlanmaz ve Şenay’a eskisi gibi yakın davranmaz. Şenay’ın kardeşi doğunca hepten unutulacağını düşünür. Şenay hayal kardeşinin fotoğrafını çekmek için babasından fotoğraf makinesi ister. Şenay gizliden hayal kardeşinin fotoğrafını çeker. Annesinin ve babasının fotoğrafını çekmeyi de ihmal etmez. Bir gün rüyasında hayal kardeşinin kendisine veda ettiğini görür ve uyandığında artık onu göremeyeceğini düşünüp ağlar. Gerçekten de bir daha Aycan’ı göremez. Sabah babası Şenay’ın odasına girer. Kucağında Şenay’ın yeni doğan kardeşi vardır. Şenay kardeşini görünce çok mutlu olur.

Babası eve döndüğünde fotoğrafların olduğu zarfı görür. Fotoğraflarda Şenay’ın hayal kardeşi de vardır. Şenay onun olduğu fotoğrafları alıp öper. Kardeşinin isminin Aycan olmasını ister. Annesi ve babası da kardeşinin ismini Aycan koyunca çok mutlu olur. Bahçeye diktikleri fidanların yanına gerçek kardeşi için de bir fidan dikerler.

2.1.1.4.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Şenay, Aycan, Şenay’ın annesi ve babasıdır.

a) Şenay: Şenay yedi yaşındadır ve Aycan adında bir hayal kardeşi vardır:

“Şenay yedi, hayal kardeşi Aycan ise beş yaşındaydı.

Şenay ince, duygulu ve zeki bir kızdı.

Büyümüş de sanki küçülmüş bir kız.

Ailesinin tek çocuğuydu.

Nazlı büyütülmüştü.” (ss. 29)

Şenay’ın annesi ve babasıyla kurduğu iletişimde çocuksu davranışlar göze çarpar:

“Şenay annesine masal anlatmaktan hoşlanırdı. Babasına ise sözlerini kendisinin uydurduğu komik şarkılar söylerdi.” (ss. 30)

Azimlidir. Hayal kardeşinin fotoğrafını çekmek için yeni alınan fotoğraf makinesini kullanmayı birkaç günde öğrenir:

“Evde yalnızken birkaç günde fotoğraf makinesini nasıl kullanacağını kılavuz kitaptan öğrendi.” (ss. 32)

Hayal kardeşini çok sever ve ondan ayrıldığı için üzülür:

“Şenay, sabah ağlayarak uyandı. Arada böyle uyandığı olurdu. Rüyasında, yanağına ayrılık öpücüğü konduran Aycan’ı görmüştü. Aycan, dünyada bir daha görüşemeyeceklerini fısıldadı kulağına. (...)” (ss. 33)

Kardeşini kıskanmaz, aksine kardeşinin dünyaya gelişi Şenay’ı mutlu eder:

“Sabah, Şenay’ın kapısı usulca aralandı. İçeri giren babasıydı. Kucağında yeni doğan kardeşini görünce çok sevindi.” (ss. 34)

b) Aycan: Aycan Şenay’ın hayal kardeşidir. Her zaman Şenay’ın yanındadır ama Şenay’la pek konuşmaz. Onu karşılaştığı yeni durumlara hazırlar:

“Hayâl kardeş Aycan ise hiç konuşmazdı.

Konuşulanları duysa da karşılık vermezdi.

(...)

Çağrılınca nazlanmadan uçar gelirdi.

Şenay’ın bütün sırlarını bilirdi.

Şenay ayaktaysa Aycan da ayakta olurdu.

Şenay mızıka çalarken Aycan bir palyaço gibi oyunlar oynardı.

(...)

Aycan önce Şenay’ı yalnızlıktan kurtardı.

Sonra onu, doğacak olan kardeşini karşılamaya hazırladı.” (ss. 32)

c) Şenay’ın Annesi ve Babası: Şenay’ın annesi ve babası anlayışlı kişilerdir. Şenay’ın bir hayal kardeşinin olduğunu farkındadırlar. Kendilerinin de küçükken hayal kardeşleri olduğunu düşünüp hayal kardeşini fark ettiklerini Şenay’a söylemezler:

“Aycan ile gizli gizli konuşsa da hayâl kardeşinin farkına varılmasını istemezdi.

Annesi ve babası ise Şenay’ın hayâl kardeşi olduğunu sezmişlerdi. Ne de olsa onların da hayâl kardeşleri olmuştu.” (ss. 29- 30)

Şenay'ın isteklerini dikkate alırlar. Şenay yeni doğan kardeşinin isminin Aycan olmasını ister. Annesi ve babası da bu isteği kabul eder:

“(…)Doğan kardeşinin adının Aycan olması isteği kabul edilince de biraz daha büyüdüğünü hissetti.” (ss. 36)

2.1.1.4.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Kardeş Sevgisi: Kardeş yalnızlığımıza en güzel çaredir, umuttur, güvendir. Şenay doğacak kardeşini sevgiyle bekler. Her hareketiyle ona duyduğu sevgiyi belli eder:

“(…) Şenay, günde birkaç kez annesini kucaklarken göğsüne yaslanır ve onunla şakalaşırdı. Bebek odasını süslerken şarkılar söyleyecek kadar neşeliydi. Bazen henüz doğmamış kardeşinin resmini bile çizdiği olurdu.” (ss. 32)

“(…) Babası fotoğraflarını çekerken Şenay, annesinin kucağına oyuncak bebeğini koydu Böylece doğacak kardeşine ilk armağanı vermiş oldu.” (ss. 33)

b) Azimli Olmak: Çağımızda ihtiyaçlar artmakta, böylece her şey hızlı biçimde tüketilmektedir. Bu yüzden çeşitli ihtiyaçları karşılayan araç ve gereçler üretilmektedir. Bu araç ve gereçleri kullanmak içinse bilgiye ihtiyacımız vardır. Bu bilgileri öğrenmek için azimli olmalıyız. Şenay kendisine alınan fotoğraf makinesini kullanmak için gerekli bilgiyi kullanım kılavuzundan öğrenir:

“Evde yalnızken birkaç günde fotoğraf makinesini nasıl kullanacağını kılavuz kitapçıktan öğrendi. Günlük defterinin son sayfasına yapacağı işleri sıraladı. Önce annesi ve babasının fotoğrafını çekti.” (ss. 32)

c) Mutlu Olmayı Bilmek: Mutlu olmak için birçok sebebimiz olabilir. Bunlardan biri de bir kardeşe sahip olmaktır. Şenay da gerçek bir kardeşi olacağını öğrenince çok mutlu olur:

“Sabah, Şenay'ın kapısı usulca aralandı. İçeri giren babasıydı. Kucağında yeni doğan kardeşini görünce çok sevindi.” (ss. 34)

“Şenay, gün boyu yitirişin acısı ve kavuşmanın mutluluğu arasında koştu, koştu, yorulmadan koştu.” (ss. 35)

“Gün, Şenay'ın günü oldu.”

Şenay, kardeşi doğduğu gün sevinç kuşunun ardından koştı kırlara doğru.”
(ss. 35)

2.1.1.5. Mavi Kumbara

2.1.1.5.1. Özet

Fatma ve Ayşe sıra arkadaşlarıdır. Fatma babası hastalandıktan sonra durgunlaşır, zamanının büyük bir bölümünü babasının yanında geçirir.

Fatma'nın babasının maddî durumu kötüdür. Bu yüzden Ayşe zaman zaman harçlıklarını Fatma'yla paylaşır. Fatma'yı bazen evinde misafir eder, beraber oyun oynarlar, dertleşirler. Sabah da beraber okula giderler.

Kasabada perşembe günleri pazar kurulmaktadır ve çocuklar için kasabanın en eğlenceli günü o gündür. Oyuncakçılar ve taticılar o gün pazarda yerlerini alırlar. Ayşe de bir perşembe anneannesinin miyop gözlüklerini, dedesinin yeleğini, annesinin ayakkabılarını alıp mavi bir kumbarayla pazarın yolunu tutar. Fatma için yardım toplayacaktır. İnsanlar Ayşe'nin durumuna acırlar. Ona hem para verirler hem de onun bazı ihtiyaçlarını para almadan karşılarlar. Sucu çocuk ona hem su hem de para verir. Ayşe'nin o gün okula gelmediğini gören arkadaşları evine giderler. Onu evde bulamayınca doğru pazara giderler. Ayşe'yi orada para toplarken gören bütün arkadaşları, ona yardım ederler. Ayşe, arkadaşlarının da yardımıyla çok para toplar.

Fatma, Ayşe'nin yaptığı bu iyilik karşısında ona sımsıkı sarılır ve beraber ağlarlar.

2.1.1.5.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Ayşe ve Fatma'dır.

a) Ayşe: Ayşe yardımsever bir çocuktur. Arkadaşının zor durumdan biraz olsun kurtulması için ona destek olur. Arkadaşına yardım eder. Yardım etmek için de sürekli çalışır:

“O gece hiç uyumamıştım.

Resim defterinin orta sayfasına dört kelime yazıverdim. : Yoksul Kıza Yardım Edin! Altındaki iki yatay bir dikey çizgi ve iki nokta bir şeye benzemese de benim ilk

imzamdı. Yün iple yardım levhamın iki ucunu düğümledim. Oyunun kostümleri de tamamdı. Uyku ise bana yıldızlar kadar uzaktı.” (ss. 42)

Duygusal bir kızdır. Kendine yapılan iyilikler karşısında gözyaşlarını tutamaz:

“(…) Sucu çocuk, içtiğim suyun parasını almayıp kumbarama para atınca ağladım.” (ss. 43)

b) Fatma: Fatma on yaşındadır. Ayşe’nin en samimi arkadaşıdır:

“Fatma, on yaşında olmasına rağmen yaşından daha küçük gösteriyordu. Benim en candan arkadaşım olduğu için harçlığının yarısını gizlice çantasına koyardım.” (ss. 40)

Fatma’nın babası hastadır. Fatma babasının hasta olmasına üzülür ve ona destek olmak ister:

“Fatma, babasını yorgun gördükçe üzülürdü. Şimdiki üzüntüsü ise daha büyüktü. Bu yüzden babasının yanında kalmak ve sürekli onunla konuşmak istiyordu.” (ss. 40)

2.1.1.5.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Fedakârlık: Başkalarının iyiliği için kendi çıkarımızdan, rahatımızdan vazgeçerek onlara yardımcı olmamız fedakârlıktır. Fatma da hasta babasına destek olur:

“Fatma, babasını yorgun gördükçe üzülürdü. Şimdiki üzüntüsü ise daha büyüktü. Bu yüzden babasının yanında kalmak ve sürekli onunla konuşmak istiyordu.

Fatma’nın babası kocaman bir bebekten farksızdı. Susuyor, susuyor, susuyordu. Üç aydır yürüyemiyor, oturamıyor ve konuşamıyordu. Geçirdiği kazadan bu yana sırt üstü yatıyor ve biberonla besleniyordu. Gözleri açık öylece bakıyor, bakıyordu. (...)” (ss. 40)

b) Paylaşmak: Paylaşmak bizi bencillik tuzağına düşmekten kurtarır. Ayşe de zor durumdaki arkadaşı Fatma’yla sahip olduklarını paylaşır:

“Fatma on yaşında olmasına rağmen yaşından daha küçük gösteriyordu. Benim en candan arkadaşım olduğu için harçlığımın yarısını gizlice çantasına

koyardım. Beslenme çantamdaki yiyecekleri de öğleleri paylaşırdık. Arada evimize gider oyuncaklarımla oynardık. (...)” (ss. 40)

c) İyilik: İyilik birini içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmaya, çalışmaktır. Ayşe, Fatma’yı maddî sıkıntılardan biraz olsun kurtarmak için pazarda dilencilik yapar:

“O gece hiç uyumamıştım.

Resim defterinin orta sayfasına dört kelime yazıverdim: Yoksul Kıza Yardım Edin! Altındaki iki yatay bir dikey çizgi ve iki nokta bir şeye benzemese de benim ilk imzamdı. Yün iple yardım levhamın iki ucunu düğümledim. Oyunun kostümleri de tamamdı. Uyku ise bana yıldızlar kadar uzaktı.” (ss. 42)

Sucu çocuk Ayşe’nin içtiği suyun parasını almaz ve Ayşe’ye para verir:

“Sucu çocuk, içtiğim suyun parasını almayıp kumbarama para atınca ağladım. Ağladıkça da kumbaraya daha çok elin uzanmaya başladığını fark ettim.” (ss. 43)

d) Dostluk ve Arkadaşlık: Arkadaş güvenilebileceğimiz kişilerden biridir. Bu yüzden çıkardan uzak, samimi duygularla kurduğumuz arkadaşlıklar bizim için önemlidir. Böyle arkadaşlıklar sayesinde iyi günde de kötü günde de değer verdiğimiz insanlarla yan yana oluruz. Ayşe’nin arkadaşları onu okulda bulamayınca merak ederler ve dışarıda aramaya çıkarlar:

“Sınıf arkadaşlarım iyice meraklanmıştı! Öğle tatilinde önce evimize uğramış, beni bulamayınca da anneme saklambaç oynadıklarını söyleyerek evimizden uzaklaşmışlardı.” (ss. 43)

e) Dayanışma: Ayşe’nin sınıf arkadaşları Ayşe’yi pazarda para toplarken görünce para toplama işine onlar da destek verirler. Birlikte çalışmaları sonucunda kısa sürede çok para toplarlar:

“Sınıf arkadaşlarım, iyilik oyununda rol almak için sıraya dizilince, boş kumbara hemen doluverdi. Harçlıklarını verdikten sonra pazardaki herkes dünyanın en duygulu korosunda yerini almıştı.(...)” (ss. 44)

2.1.1.6. Büyük İyilik Meleği

2.1.1.6.1. Özet

Adem rahatsız olduğu için ameliyat edilecektir. Annesi ve babasıyla hastaneye giderken yanında oyuncaklarını da götürür.

Çocuğun hastanedeki odası çok güzeldir. Odanın duvarlarında daha önce orada kalan çocukların çizdiği resimler asılıdır. Adem annesinden masal anlatmasını ister çünkü annesinin anlatacağı masalın resmini çizecektir. Annesi masalda sayıları hızla azalan kuşlara iyilik yapan küçük bir iyilik perisinden bahseder. Küçük iyilik perisinin dediğini yapan kuşların sayıları bir anda artar. Kuşların sorunlarına çözüm bulan küçük iyilik perisi masalın sonunda uyumaya gider. Anne masalı anlatmayı bitirdiğinde çocuk da, söylediği gibi, resmi çizmiştir. Annesi oğlunun çizdiği resmi çok beğenir. Resmin adını küçük iyilik perisi koyarlar. Ertesi gün Adem ameliyata girer. Ameliyattan çıktığında bir kulağı işitmez. Ancak Adem bunu pek sorun etmez. Babasının getirdiği müzik kutusuyla oyalanır.

Eve dönerlerken annesine moral vermeye çalışır. Annesi mutlu olduğunda kendisinin de mutlu olacağını, bu yüzden üzülmesini istemediğini söyler. Annesinin kendisi için hep Büyük İyilik Meleği olarak kalacağını söyler.

2.1.1.6.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Adem, Adem'in annesi, babası ve doktordur.

a) Adem: Adem resim çizer:

“- ‘Bak anne’ dedim, ‘ ben de anlattığın masalın resmini çizdim. ’” (ss. 48)

Annesi yanında olduğunda her şeyin güzel olacağına inanır:

“- ‘Öp beni anne’ dedim, ‘korkularım kaybolsun büyük ormanda. Öp beni, küçük cadı uzaklaşsın yanımdan. Öp beni ağlayan küçük kız gülsün. Öp beni, şakınsın çalı yuvasında sesini unutan kuş. Öp beni... ’” (ss. 49)

Annesine karşı hissettiklerinin hiç değişmeyeceğine inanır:

“- ‘Anne üzülme!’ dedim eve giderken. Sen gülersen yarın bu günden daha güzel olacak. Sen ise hiç değişmeyeceksin. Benim Büyük İyilik Meleğim olarak sesleneceğim sana hep. ’” (ss. 51)

Kanaatkâr bir çocuktur. Elindekilerle yetinmesini bilir:

“Babam odadan içeri girer girmez güldü:

- ‘Tam sana göre hazırlanmış’ dedi. ‘Evdeki odandan da güzel!’

- ‘Bir gecelik de olsa’ dedim, ‘krallık iyidir.’” (ss. 47)

b) Adem’in Annesi: Adem’in annesi çocuğunun ortaya koyduğu ürünleri beğenir. Adem’in çizdiği resmin kendi anlattığı masaldan daha güzel olduğunu söyler:

“- ‘Bak anne’ dedim, ‘ben de anlattığın masalın resmini çizdim.’

-Yaptığın resim anlattığım masaldan daha güzel’ dedi annem.” (ss. 48)

c) Adem’in Babası: Baba, Adem’in yaşadığı olumsuz durumun güzel yönleri de olduğunu Adem’e göstermeye çalışır:

“Babam odadan içeri girer girmez güldü:

- ‘Tam sana göre hazırlanmış’ dedi. ‘Evdeki odadan da güzel!’” (ss. 47)

d) Doktor: Doktor çocuğun seviyesine inebilmektedir. Onun anlayabileceği ve hayal dünyasına hitap edecek biçimde konuşur:

“Sabah uyanınca doktor amca çıkageldi. Beyaz bir önlük giyiyordu.

- ‘Beyaz adam olmuşsun’, dedim.

- ‘Sen mavi çocuk olmak ister misin?’ diye sordu.

- ‘İsterim’ dedim, ellerimi kulaklarıma tutarak.

Mavi önlüğü giyince tekerlekli arabanın üzerine uzandım.” (ss. 49)

2.1.1.6.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Kanaatkârlık: Elimizdekilerle yetinmeyi bilmek bizi mutlu eder. Daha fazlasını istemek ise istediklerimizi elde edemeyince mutsuz eder çünkü her zaman her istediğimize ulaşamayabiliriz. Bu sebeple elimizdekilerin kıymetini bilmeliyiz. Adem her zaman hastane odası gibi güzel bir odası olamayacağını, bir kez de olsa güzel bir odada kalmasının kendine yeteceğini belirtir:

“Babam odadan içeri girer girmez güldü:

- ‘Tam sana göre hazırlanmış’ dedi. ‘Evdeki odandan da güzel!’

‘Bir gecelik de olsa’ dedim, krallık iyidir.’” (ss. 47)

Ameliyattan sonra Adem bir kulağını kaybeder. Annesinin ağlamasına karşılık Adem’in söylediği sözler de kanaatkârlık değerine örnektir:

“- ‘Ağlama anne!’ dedim. ‘Kulağımın biri işitmeyecek olsa da diğeriyle duyuyorum seni.’” (ss. 50)

b) Estetik Duyarlık Sahibi Olmak: Adem’in annesi çocuğunun çizdiği resmi beğenir:

“- ‘Bak anne’ dedim, ben de anlattığın masalın resmini çizdim.’

- ‘Yaptığın resim anlattığım masaldan daha güzel’ dedi annem.” (ss. 48)

c) Anne Sevgisi: Bir çocuğun annesine duyduğu sevgi en saf, en temiz, en içten sevgidir. Bu sevgiyle annenin mutlu olması çocuğu çok mutlu eder, mutsuz olması ise üzer. Adem annesinin üzülmesine, acı çekmesine dayanamaz. Annesine olan sevgisini şöyle anlatır:

“- ‘Anne üzülme!’ dedim eve giderken. ‘Sen gülersen yarın bu günden daha güzel olacak. Sen ise hiç değişmeyeceksin. Benim Büyük İyilik Meleşim olarak sesleneceğim sana hep.’” (ss. 51)

2.1.2. Uçan Kaplumbağa

2.1.2.1. İlk Rüya

2.1.2.1.1. Özet

Çocuk dokuz yaşındadır. Kendisiyle aynı yaşta olan bir yıldızı vardır ve onunla konuşur. Çocuk bir gece rüyasında yıldızıyla okula gittiğini görür. Çocuğun yıldızı yolda birdenbire siyah gözlü, boynunda çingırağı olan bir kediye dönüşür.

Okula gittiklerinde yıldız, çocuktan tahtaya üç korkuluk çizmesini ister. İlk korkuluk palyaçoya benzer. İkincisi şişko ve kısadır. Üçüncüsünün elinde horozlu bir ayna vardır. Kedi bu üç korkuluğu tahtadan indirerek sıralara oturtur. Korkuluklar ve çocuk kediyi alkışlarlar. Bu sırada çocuğun elindeki sopa ata dönüşür. Kedi atın üstüne biner. Ardından korkuluklar, duvardaki bütün resimler, Tarih Atlası’ndaki kahramanlar kedinin peşine takılırlar. Bir anda hepsi mavi yola yönelir. Mavi yol

aşırı kalabalıktan dolayı kırılacak gibidir. Mavi yolda yürütenleri kimin kurtaracağını sorarlar.

Çocuk yıldızıyla birlikte mavi yolda yürütenleri kurtarabileceğini söyler. Ancak yıldızını çağırmasına rağmen yıldız geri gelmez. Kedi de at da kaybolur. Çocuk rüya gördüğünü anlar.

2.1.2.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, palyaçolar ve kedidir (Çocuğun arkadaşı olan yıldız, daha sonra kediye dönüşür.).

a) Çocuk: Çocuk dokuz yaşındadır ve bir yıldızla arkadaştır:

“Dokuz yaşındaydım.

Yıldızım da dokuz yaşında.

(...)

Her gece konuşurduk yıldızımla.” (ss. 55)

Kedinin (yıldızın) her istediğini yapar:

“(...) Tahtaya üç farklı korkuluk çizmemi istedi. Siyah tahtaya beyaz tebeşirle üç korkuluk çizdim.” (ss. 55)

“‘Oyalanma’ dedi kedi. ‘Korkulukların çevresine çember çiz. Kaçarsa bahçeye zarar verebilir tilki.’

Beyaz tebeşirle korkulukların çemberlerini de çizdim.” (ss. 56)

Annesine güven duyar. Başkalarının yapamayacağı, anlayamayacağı şeyleri annesinin yapabileceğine inanır:

“Senden başka

Kim görebilir anne

Göge çizdiğim resimleri?” (ss. 59)

Çocuk yıldızına güvenir. Mavi yolda yürütenleri yıldızını geri çağırarak kurtaracağına inanır:

“‘Mavi yolda yürütenleri kim kurtaracak?’

‘Ben’ deyince, sesim havaya bembeyaz baloncuklar uçurdu.

‘Ama nasıl?’

‘Yıldızımı geri çağırarak’.” (ss. 59)

b) Yıldız (Kedi): Yıldız çocuğun arkadaşıdır. Bir anda kediye dönüşür:

“(…) İpissiz okula adım atar atmaz yıldızım siyah gözlü beyaz bir kediye dönüştü.” (ss. 55)

Çocuğun kedinin her isteğini yerine getirmesi kediye şımartır. Rüyadaki herkes kedinin dediğini yapar, onun peşinden gider:

“Kedim konuşurken iyice şımartı:

‘Hadi’ dedi korkuluklara, ‘inin tahtadan, oturun sıralara!’

(…) Kedinin konuşması biter bitmez korkuluklar tahtadan inmiş, her biri tek tek sıralara oturmuştu.” (ss. 56)

c) Palyaçolar: Palyaçolar kedinin yaptıklarını desteklerler. Kedinin kendilerini sıraya oturtması üzerine onu alkışlarlar. Ata bindiğinde de kedinin peşinden giderler:

“(…) Kedinin konuşması biter bitmez korkuluklar tahtadan inmiş, her biri tek tek sıralara oturmuştu.

(…)

Korkuluklar kediye alkışladı.” (ss. 56)

“Kedi hop atlayıverdi hayâl atın sırtına.

Kapı açılınca at, dörtnala ok gibi ağacın gölgesinden uzaklaştı.

Korkuluklar durur mu? Korkuluklarım atın peşinden koşunca okulun duvarındaki bütün resimler canlanarak yürümeye başlamaz mı!” (ss. 57)

Meraklıdırılar. Mavi yolda yürüyenleri kimin kurtaracağını merak ederler:

“Üç palyaço birlikte seslendi:

‘Mavi yolda yürüyenleri kim kurtaracak?’” (ss. 59)

2.1.2.1.3. Öyküde İşlenen Değer

Öyküde belirlenen değerlerden herhangi biri tespit edilememiştir.

2.1.2.2. Uçan Kaplumbağa

2.1.2.2.1. Özet

Çocuk bir gün eskiden yaraladığı ancak daha sonra hiç göremediği kaplumbağayla karşılaşır. Yanında arkadaşı Ali de vardır. Çocuk kaplumbağaya karşı kendini ezik hisseder. Kaplumbağanın önünde eğilir ve ondan özür diler.

Kaplumbağayla ilk karşılaşmaları köydeki bir göl kıyısında olur. Çocuğun göl kıyısında attığı taş kaplumbağanın sırtındaki kabuğunu deler ve onu yaralar. Kaplumbağa çocukla bir an göz göze gelir ve daha sonra sulara dalarak kaybolur. Çocuk, kaplumbağanın gözlerindeki acıyı unutamaz. Günlerce arkadaşlarıyla birlikte gölün kıyısında kaplumbağayı arar ama bir türlü onu bulamaz. Kaplumbağayı yaraladığı için çok üzülür. Arkadaşı Ali kaplumbağayı bulamadığı zaman çocuğa onun artık cennette olduğunu söyler.

Çocuk köyden ayrılrsa da kaplumbağayı bir türlü unutamaz. Kaplumbağa ona çok şey öğretir. Acıyı, acımayı, özür dilemeyi... Bu yüzden kaplumbağayla karşılaştığında ilk işi ondan özür dilemek olmuştur. Sonra birbirlerine gülümseyerek birlikte yürümeye başlarlar. Kaplumbağa bir süre sonra uçmaya başlar. Çocuk ve Ali onu birlikte uğurlarlar.

2.1.2.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, kaplumbağa ve Ali'dir.

a) Çocuk: Çocuk duygusaldır. Kaplumbağayla yaşadığı olay onu kötü etkiler. Onu yaraladığı için onunla karşılaştığında kendini kötü hisseder:

“Diz çökünce kaplumbağa ile göz göze geldik. Yutkundum. Özür dilerken sesim titriyordu. Sesimi ona duyuracak gücüm kalmamıştı. Gözlerim kendiliğinden yumuldu.” (ss. 62)

“(…) Acını hissetmemi isterken bakışın o anda çocuk kalbimde mühür gibi kalıvermişti.” (ss. 62- 63)

“Kaplumbağa fotoğrafı gördüğünde bile acım tazelenir. Hayvanat bahçelerine gittikçe önce kaplumbağaları görmek isterim.” (ss. 64)

Mücadelecidir. Kaplumbağayı bulamasa da köyden ayrılan kadar onu arar:

“Göl kıyısındaki köyden ayrılmamıza birkaç gün kalmıştı. Bütün oyuncaklarımı ve biriktirdiğim cep harçlıklarımı arkadaşlarıma dağıttım. Irmak boyunca hava kararınca kadar seni aradık. Bulamayınca üzülmüş ve ağlayarak evlerimize dönmüştük.” (ss. 64)

b) Ali: Ali çocuğun arkadaşıdır. Kaplumbağayla yaşadığı her olayda çocuğun yanında bulunur. Çocuğun attığı taşın kaplumbağayı yaraladığını ilk fark eden Ali'dir:

“(…) Sırtındaki kanı ilk Ali görmüştür.” (ss. 62)

Çocuk kaplumbağayı uğurlarken de çocuğun yanındadır:

“‘Güle güle kaplumbağacığım güle güle’, dedim. O sırada Ali de yanımdaydı ve uçan kaplumbağacığına ikimiz de el sallıyorduk.” (ss. 66)

c) Kaplumbağa: Kaplumbağa kin tutmaz. Çocukla karşılaştığında çocuğun kendine verdiği zararı unutup ona eski bir tanıdık gibi davranır:

“Kaplumbağacığımla iki eski tanıdık gibi göz göze geldik.

Birbirimize bakınca önce kaplumbağacığımla gülümsedi.

Sonra ikimiz de gülümseyerek baktık birbirimize.

Ve kaplumbağacığımla yan yana yürümeye başladık.” (ss. 66)

2.1.2.2.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Özür Dilemek: Çocuk kaplumbağayla karşılaştığında ona zarar verdiği için kaplumbağadan özür diler:

“Diz çökünce kaplumbağa ile göz göze geldik. Yutkundum. Özür dilerken sesim titriyordu. Sesimi ona duyuracak gücüm kalmamıştı. Gözlerim kendiliğinden yumuldu.” (ss. 62)

b) Paylaşmak: Çocuk oyuncaklarını, yiyeceklerini ve elmalarını kaplumbağayla paylaşmak ister:

“(…)

Ne çok yiyecekler getirdim sana. Bayramdan kalan kırmızı akide şekerlerimi. En kocaman al alyanaklı elmalarımı. En yeni oyuncaklarımı.” (ss. 63)

c) Yardımseverlik: Yardımseverlik sahip olmamız gereken değerlerdendir. Bazen sadece ‘hayır işlemek’ düşüncesiyle birbirimize yardım ederiz. Tıpkı insan gibi zor durumdaki her canlı çevresindekilerin kendisine yardım etmesini bekleyebilir. Çocuk da yaralanan kaplumbağa için elinden gelen her şeyi yapar:

“Tek tekerlekli tahta el arabamı ambulansa çevirdim. Üşümeyesin diye çıtaların arasını sarmaşıklerle örmüş, yassı pilden ambulansın lâmbasını bile hazırlamıştım. Kuşları çağırdığım düdüğü de elimde hazırды.” (ss. 63)

d) Cennet: Cennet dinî değerlerimizdendir. Öldükten sonra günahsızların gideceğine inandığımız eşsiz güzellikteki yerdir. Ali kaplumbağanın Cennet’te olduğunu söyler:

“-O şimdi cennette demişti Ali. Seni kapıdan içeri sokmayacak.” (ss. 64)

2.1.2.3. Rüya Gibi Adam

2.1.2.3.1. Özet

Çocuğun ilk arkadaşı dedesidir. Çocuk doğduğu zaman dedesi çok sevinir. Onun için şekerler dağıtır. Onunla oynar ve ona şarkı söyler. Torunu da dedesini çok sever. Dede her yaştan insana nasıl davranacağını bilir. Bu yüzden çevresindekilerce de sevilir.

Dede eşi öldükten sonra yalnız yaşar. Bir bahçesi vardır. Burada yetiştirdiği meyveleri yoksullarla paylaşır. Çocuk ilk meyveleri ve kelebekleri orada görür. Dede insanlara iyilik etmeyi sever, fedakârdır. Dedeyi en çok çocuklar sever çünkü o da çocukları çok sevmektedir. Mahalledeki bütün çocukların isimlerini, doğum tarihlerini bilir. Bir gün torunuyla kulübede otururken ona şu öğüdünü verir: İyilik yapılmalı ama yapılan iyilikler gizli tutulmalıdır. Bir süre sonra çocuk bisikletiyle başta yaşlılara ve hasta çocuklara olmak üzere ihtiyacı olanlara meyve dağıtır.

Dedesinin bu kadar iyi olması çocuğu düşündürür. Dedesi az ama güzel konuşur. Az uyuyup çok çalışan bu insanı görenler kendini iyi hissederler. Çocuk da

dedesini çok sever. Her karşılaştığında ona sıkıca sarılıp öper. Onu rüya gibi bir adam olarak kabul eder.

2.1.2.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; dede ve dedenin torunudur.

a) Dede: Dede çocuğun ilk ve en iyi arkadaşıdır:

“Dedem, ilk ve en iyi arkadaşımды.” (ss. 67)

Eşi öldüğü için yalnız yaşar ama huzurludur:

“Dedem babaannem ölünce yalnız yaşamayı seçmişti.

(...) Yalnız yaşamasına karşılık çok huzurluydu.” (ss. 68)

Çalışkandır:

“Kıştan bahara geçerken, gündüzleri dedemi çok az görürdük. Dedem, kasabanın her yanına meyve ağaçları dikerdi. Kızlara kiraz fidanları, yediveren gülleri diktiği bile olurdu.” (ss. 70)

İyilikseverdir:

“Dedeciğim iyilik meleğiymiş. Bahçesinde yetişen meyveleri satmaz, yoksullara dağıtırdı.” (ss. 70)

Fedakârdır. Meyveleri yoksullara dağıtır ama kendisi çok az meyve yer:

“Dedeciğim iyilik meleğiymiş. Bahçesinde yetişen meyveleri satmaz, yoksullara dağıtırdı. (...) Buna karşılık kendisi çok az meyve yedi.” (ss. 70)

Çocukları çok sever, çocuklar tarafından da sevilir:

“Dedemi en çok da çocuklar severdi. O, çocukların gözünde tam bir çocuk adamdı. Bu sevgi karşılıksız değildi. Dedem de, ‘benim türkülerimdir çocuklar’ derdi. Nehir gibi akardı çocuklara.” (ss. 72)

b) Çocuk: Çocuk dedesini çok sever. “Dede” demek, onu çok mutlu eder:

“Ben de ona ‘dedem’ deyince, dünyaya binlerce uçurtma armağan etmiş bir çocuk kadar sevinirdim.” (ss. 67)

Dedesini gibi iyilik yapmayı sever. İyilik yapmak çocuğu çok mutlu eder:

“(...) Bisiklete bindiğim anda ise sanki görünmez bir elin arkamdan beni ittiğini hissederdim. O eski bisikletimle yokuşları nasıl çıktığının ve yaşlıların evlerine nasıl ulaştığının farkına bile varmazdım.” (ss. 73)

2.1.2.3.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Sahip olduklarımızın büyüklüğü mutlu olmamız için bir ölçüt değildir. Küçük şeyler de mutluluk sebebimiz olabilir. Dede torununun dünyaya gelmesiyle çok mutlu olur, sevinç gösterilerinde bulunur:

“Doğduğum gün beni görür görmez evden dışarı çıkmış, şapkasını havaya uçurmuş ve o gece hiç uyumamıştı. Aya bakarak, işaret parmağı ile yıldızların arasında resmimi çizmişti.” (ss. 67- 68)

Çocuğun dedesiyle yaptığı iyilik, çocuğu mutlu eder:

“İyilik ödevimize hemen başlamıştık. Dedem, bisikletin arka selesinde küçük meyve sepetlerini yerleştirirken gideceğim yerleri de tarif ederdi. Bisiklete bindiğim anda ise sanki görünmez bir elin arkamdan beni ittiğini hissederdim. O eski bisikletimle yokuşları nasıl çıktığının ve yaşlıların evlerine nasıl ulaştığının farkına bile varmazdım.” (ss. 73)

b) Geleneklere Bağlılık: Kültürümüzde bir iş istenilen biçimde tamamına erdiğinde lokma dağıtılır. ‘Lokma dağıtma’ kültürümüze ait köklü geleneklerdendir. Dede torunun doğması üzerine yoksullara bayram şekeri dağıtır:

“Doğduğum gün beni görür görmez evden dışarı çıkmış, şapkasını havaya uçurmuş ve o gece hiç uyumamıştı.”

(...) Sabah erkenden kalkmış ve yoksullara kâğıt külâhlar içinde akide şekerleri dağıtmıştı.” (ss. 68)

c) Çalışkan Olmak: Dede zamanını boş geçirmez, sürekli faydalı işler yapar:

“Kıştan bahara geçerken, gündüzleri dedemi çok az görürdük. Dedem, kasabanın her yanına meyve ağaçları dikerdi. Kızlara kiraz fidanları, yediveren gülleri diktiği bile olurdu.” (ss. 70)

d) İyilik: İyilik insanı insan yapan değerlerdendir. İhtiyacı olanlara iyilik yapmaktan çekinmemeliyiz. Dede yoksullara meyve dağıtarak onlara iyilik yapar:

“Dedeciğim iyilik meleği idi. Bahçesinde yetişen meyveleri satmaz, yoksullara dağıtırdı.” (ss. 70)

e) Fedakârlık: Dede bahçesindeki meyvelerin çok azını yerken geriye kalanları yoksullara dağıtır:

“Dedeciğim iyilik meleği idi. Bahçesinde yetişen meyveleri satmaz, yoksullara dağıtırdı. Kulübesinde yaz kış meyve hiç eksik olmazdı. Topraktan ambarında kışın erik, kiraz, üzüm, elma, nar, armut, ayva ve hattâ karpuz bile bulunurdu. Buna karşılık kendisi çok az meyve yedi.” (ss. 70)

f) Cennet: Dede ölen çocukların Cennet’e gittiğini söyler:

“Her ismin yanına kurşun kalemle portresini çizmişti. Ölmüş çocuklar için ise ‘cennete erken gitti’ notunu düşmüştü.” (ss. 72)

g) Hayvanları Korumak: Hayvanlar tıpkı evrendeki diğer varlıklar gibi dünyamızın bir parçasıdır. Doğal dengenin korunmasında önemli roller üstlenir. Hayvanlara zarar verici davranışlardan kaçınmalıyız. Bunun yerine onları koruyucu birtakım önlemler almalıyız. Bu sebeple çocuklarımızın sahip olması gereken değerlerden biri de hayvanlar korumaktır. Dede kedi besler ve kedileriyle oynar. Dedenin bu davranışları öyküde hayvanları korumak değerine yer verildiğini gösterir:

“Benim dedem süsü severdi. Kendilerine bile renkli kumaşlardan boyunluklar takardı. Kedileri ile oynar, ikindi saatlerinde ise onlara ciğer onlara ciğer ikram ederdi.” (ss. 73)

h) Öğüt Vermek-Öğüt Almak: Dede torununa başkalarına iyilik yapmasını öğütler:

“Yağmur yağdığı bir gün dedemle kulübede oturmuş konuşuyorduk: Gizlice iyilik yapmanın insanı daha da mutlu edeceğini anlattı bana. O anda kararımızı verdik. Yapacağımız iyiliklerden kimsenin haberi olmayacaktı. Ne yerimiz olacaktı ne de tabelamız. Kime iyilik edeceğimize gelince: Gökyüzünün altında yaşayan her canlıya.(...)” (ss. 73)

2.1.2.4. Babam, Deniz ve Ben

2.1.2.4.1. Özet

Çocuğun evi denize yakındır. Babası denizcidir ve denizi çok sever. Babanın elli yılda beş kayığı olur. Baba sabah açıldığı denizden akşam döner. Çocuk ve annesi pencerede onun dönüşünü beklerler.

Bir gün çocuk babasıyla kayığa biner ve denize açılır. Babasının ondan istediği ilk şey denizin sesini dinlemesidir. Çocuk böylece denize alışır. Hayalinde hep kaptan olmak vardır. Ona göre büyük şeyler daha değerli ve güzeldir. Bu yüzden büyük gemilerde kaptan olup babasını küçük kayıktan kurtardığı annesini ve babasını da alarak dünyayı gezeceği günlerin hayalini kurar.

Yine babasıyla denize açıldıkları bir gün fırtınaya tutulurlar ve dalgalar kayığı kıyıya kadar sürükler. Bu sırada babasının “Deniz Güzeli” dediği yunus da onları takip eder. Babası kayığı kıyıya çektikten sonra yunusla eski bir dost gibi ilgilenir. Çocuk, babasının yunus sayesinde böyle fırtınalı günlerde denizden sağ salim döndüğünü düşünür. Böylece yunusla o da arkadaş olur.

Çocuk büyüyünce kaptan olamaz ama denize olan sevgisi eksilmez. Ara sıra denize gider ve onunla konuşur.

2.1.2.4.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, çocuğun babası, annesi ve yunustur.

a) Çocuk: Çocuğun hayali kaptan olmaktır:

“Denize böyle alıştım ve hep kaptan olmak özlemi ile büyüdüm.” (ss. 77)

Denizi çok sever, onu ziyaret eder ve onunla konuşur:

“Büyük ve beyaz gemilere kaptan olma hayalim gerçekleşmese de deniz sevgim hiç eksilmedi. Her deniz kıyısına gittiğimde babamla konuşur gibi denizle konuşurum.” (ss. 80)

b) Çocuğun Babası: Çocuğun babası denizcidir. Sakin ve huzurlu bir adamdır:

“Babama en çok sessizlik, yalnızlık ve deniz yakıştırdı.”

Gecesi de gündüzü de huzurlu geçerdi.

(...)

Babam ise herkesi kırlara çağırarak kadar sakindi.” (ss. 75)

Denizi çok sever ve onunla adeta bütünleşmiştir:

“(…) Onun için deniz, mavi topraktan farksızdı. Bazen ipekten yumuşak bazen çelikten sert mavi toprak. Bize denizi anlatırken denizden dünyaya baktığını hissettirirdi bize.” (ss. 76)

Bir yunusla arkadaşır. Bu yunus onun fırtınalı günlerde kıyıya sağ salim ulaşmasına yardım eder. Fırtınalı bir günde kıyıya ulaştıktan sonra kendisini takip eden yunusun yanına gider:

“(…) Balığın sırtını okşadı. Uzun yıllar birlikte yaşamış iki dost gibiydiler. Babamın küçük kayığı ile çoğu gün dalgalı denizden güven içinde geri dönüşünün sırrını böylece öğrenmiştim.” (ss. 80)

c) Anne: Anne eşinin denizden dönüşünü dört gözle bekler:

“(…) Annem, denizdeki o tek ışığı görünce sevinçle bağırarak:

- ‘Bak, geliyor baban!’” (ss. 75)

2.2.2.4.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Sevdiklerimize kavuştuğumuz zaman mutlu oluruz. Anne eşinin denizden döndüğünü görünce mutlu olur:

“Evimizin bütün pencereleri denize açılırdı. Babam gecikince her akşam pencerenin önünde bekledim. Annem, denizdeki o tek ışığı görünce sevinçle çağırırdı:

- ‘Bak, geliyor baban!’” (ss. 75)

b) Doğa Sevgisi: Deniz doğanın bir parçasıdır. Biz de doğaya ait güzellikleri sevmeli ve korumalıyız. Babasının deniz sevgisinden etkilenen çocuk bir süre sonra denizi sever ve bu sevgi hep devam eder:

“(…) Babam denizin sırlarından söz ettikçe de evimizin denizin ortasında bir gemi gibi yol aldığını sanırdık.” (ss. 76)

“(…)

Büyük ve beyaz gemilere kaptan olma hayalim gerçekleşmese de deniz sevgim hiç eksilmedi.” (ss. 80)

c) Öğüt Vermek-Öğüt Almak: Çocuk babasıyla denize açıldığında babası ona şu öğüdünü verir:

“- ‘Denizin sesini dinle!’

Babamın bana verdiği ilk deniz ödevi buydu.” (ss. 77)

d) Dostluk ve Arkadaşlık: Dostluğu sadece insanlar arasında yaşanan bir ilişki olarak anlamamalıyız. Bazen bir hayvanla, bir bitkiyle, bir eşyayla dost olabiliriz. Çocuğun babası da bir yunusla dosttur:

“(…) *Balığın sırtını okşadı. Uzun yıllar birlikte yaşamış iki dost gibiydiler.*

Babamın küçük kayığı ile çoğu gün dalgalı denizden güven içinde geri dönüşünün sırrını böylece öğrenmiştim.” (ss. 80)

2.1.2.5. En Çocuk Baba

2.1.2.5.1. Özet

Baba çocukları çok sever. Onlarla çok kolay anlaşır ve onların istedikleri oyunu oynar. Oyunlarda genellikle babanın sözü geçer ve en son oynadığı oyun saklambaçtır. Saklambaçtan sonra bir daha ortaya çıkmaz.

Baba iş dönüşünde çocuklarına oyuncak yerine kitap alır çünkü çocukların oyuncaktan çok kitapla ilgilenmelerini ister. Çocuklar babalarının oyuncak almamasına karşılık onun kendileriyle oynamasını isterler. Büyük çocuk legolarla, küçük olanıysa misketle oynarken baba kibrit kutularından tren yapar. Babaları çocuklarla tam bir çocuk olur. Çocuklar babalarının bu özelliğini çok severler. Beraber oynadıkları her oyunun sonunda babalarının sevdiği oyunu oynarlar. Çocuklar babalarıyla güreşirler ve güreşi her seferinde çocuklar kazanır. Babalarını güreşte yenen çocuklar çok mutlu olurlar. Babaları çocukları sevdiği gibi kuşları da çok sever. Babanın üç bülbülü olmuştur. Bülbüllerden biri çocukken arkadaşlık yaptığı kuştur. Diğer ikisini ise çocukları doğduğunda kendisi almıştır. Bülbülleri çok sever ve onları özenle besler. Bülbüller de onun eve geldiğini sesinden anlar ve

ötüşürler. Baba iş dönüşünde çocuklardan önce bülbüllerle ilgilense de çocuklar, babalarına bu davranışından dolayı kızmazlar. Bülbüller gece öttüğü zaman baba uyanır, bülbüllerin yanına gider ve onlarla konuşur. Çocuklar bir gün kafesin yanında bülbüllere yazılmış bir şiir bulurlar. Babalarının kuş şiiri yazmak için kafesin yanında bu kadar uzun oturduğunu anlarlar.

Ancak bülbüller bir yıldan fazla yaşamazlar. Yaz tatiline gittiklerinde bülbülleri babaannelerine bırakırlar. Tatil dönüşünde ise bülbüllerin öldüğünü haber alırlar. Babası onların ölümünden kendini sorumlu tutar ve suçlar. Baba daha sonra bülbüllerle çekilmiş tek fotoğrafa bakıp ağlar, fotoğrafla konuşur. Bülbüller için resimler çizer.

2.1.2.5.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; baba ve çocuklarıdır.

a) Baba: Baba çocuk ruhludur. Çocuklarla çok iyi anlaşır. Çocukları çok sever. Onlarla oyun oynar:

“Babam çocuk ruhlu bir insandır.

İlk kez karşılaştığı çocuklarla hemen arkadaş olur. Her çocuktan bir yaş küçük olduğuna onları inandırmayı çok kolay başarır. Bir de babamı parkta ya da oyun bahçesinde görmelisiniz. Çömelip çocuklarla misket oynayınca kaydırdan kaymasını isterler.

(...) Çocukların oyun oynadığını görür görmez oyundan başka bir şey de düşünmez. Koşar çocukların arasına.” (ss. 81- 82)

Çocukların kitapları sevmelerini ve onlara ilgi duymalarını ister. Bu yüzden eve her dönüşünde onlara genellikle kitap alır:

“Çocukken babamın akşam eve ne getireceğini merak etmezdik. Çünkü kitap dolu çantasına alışmıştık. Kitapların oyuncaklarımız olmasını istese de arada oyuncak getirdiği de olurdu.” (ss. 82)

Duygusal, iyiliksever ve fedakâr bir insandır:

“(…) Duygularını yoğun olarak yaşar hep. En çok da ağlamak yakışır babama. Yaptığı iyilikleri unuttur, yapamadıklarına ise üzülür ve gizli gizli ağlar.

Hiç boş durmaz babam. Şefkati kendine uzaktır, muhtaç olanlara ise yakın.”
(ss. 84)

Hayvanları çok sever ve özenle besler. Özellikle kuşlar, onun için ayrı bir öneme sahiptir:

“Küçücük, ürkek ve henüz ötmeyi bilmeyen bülbüllerin dadılığını kendisi üstlenmişti. Yiyecek listesi hazırdı: Yumurta sarısı, bebe bisküvisi hamuru ve bal. Arada elma kabuğu ve kafesin içine bahar geldi dedirten marul.” (ss. 85)

b) Çocuklar: Çocuklar babalarıyla oynamayı severler:

“Babamı o kadar çocuk baba görürdük ki oyunlarımızı yarıda keser, onun sevdiği oyunları oynamak daha çok hoşumuza giderdi.” (ss. 83)

Bencil değildirler. İşten dönen babalarının kendilerinden önce bülbüllerle ilgilenmelerini hoşgörüyü karşılarlar:

“(…) Babam eve gelir gelmez onu sesinden tanır, ötüşürlerdi. Doğrusu babam, bizimle sonra konuşsa da, ne ona kızar ne de bülbülleri kıskanırdık.” (ss. 85)

2.1.2.5.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Melek: Dinimizde vurgulanan değerlerden biri de meleklerdir. Günahsızları ve iyileri meleklerin koruduğuna inanırız. Babaya göre var olan kuşu da bir melek korur:

“Babamın gökyüzünde her zaman bir kuş uçar.

Hiç yere konmayan bu kuşu bir meleğin koruduğuna inanır babam.” (ss. 81)

b) Çocuk Sevgisi: Dünyadaki en saf, en temiz varlık çocuktur. Sevmeyi en çok hak eden varlıktır. Çocukları seven insanlar çocuk kalmayı başarabilirler. Baba, çocukları çok sever ve onlarla anlaşır:

“Babam çocuk ruhlu bir insandır.

İlk kez karşılaştığı çocuklarla hemen arkadaş olur. Çocuktan bir yaş küçük olduğuna onları inandırmayı çok kolay başarır. (...) Babam çocuklarla oynarken tam bir çocuk adam gibidir. Dünyaya çocuk gibi bakan bir adam ya da ebedî çocuk.

(...) Çocukların oyun oynadığını görür görmez oyundan başka bir şey de düşünmez. Koşar çocukların arasına. (...)” (ss. 81- 82)

“(…)Babamın portresi bu cümle ile anlatılmaya başlanabilir. Irkı, coğrafyası, yoksulu, zengini ayırmadan çocukların yanında yer almak. Dünyada doğacak son çocuğa kadar bütün çocuklara eşit yaklaşılması için düşünmek, bir şeyler yapmak ve yazmak.” (ss. 84)

c) Hayvanları Korumak: Baba satın aldığı küçük bülbüllerle çok iyi

ilgilenir. Onları çok sever ve özenle besler. Bazen bülbüllerle konuşur ve onlara şiir bile yazar:

“(…) Küçük, ürkek ve henüz ötmeyi bilmeyen bülbüllerin dadılığını kendisi üstlenmişti. Yiyecek listesi hazırды: Yumurta sarısı, bebe bisküvisi hamuru ve bal. Arada elma kabuğu ve kafesin içine bahar geldi dedirten marul.

(...) Babam uyanır, kafesin yanına gider, onlarla konuşurdu.

Gece iyice kızılbaşan fener, bülbülleri masal kuşlara dönüştürürdü. Bazı geceler kısa kısa ötüşürlerdi.” (ss. 85)

“(…) Meğer babam bülbüllerin yanında oturur, kuş şiirleri yazarmış.” (ss. 86)

Çocuklar bülbüllere zarar verici davranışlardan kaçınırlar:

“Bülbüller okşanmaya gelmezdi. Onları elimize alamaz ancak uzaktan sevebilirdik.” (ss. 85)

d) Ölüm Duygusu: Sevdiklerimizden ayrılmak, bizim için değerli olan şeyleri bir daha görememek düşüncesi bizi üzer. Bu süresi belirsiz ayrılığın nedeni genellikle ölümdür. Baba da çok sevdiği bülbüllerinden ayrılınca çok üzölür:

“(…) Tatil dönüşü babama o acı haberi babaannem söyleyebildi:

- ‘Bülbüllerin uçtu oğlum!’

Babam nasıl da ağlamıştı o gün, nasıl!” (ss. 86)

2.1.2.6. Son Rüya

2.1.2.6.1. Özet

Annesine göre yaramaz olan çocuk çevresindeki her şeyi oyun gibi algılar.

Bir gün annesine gece gördüğü bir rüyayı anlatır: Rüyasında bir patikada koşuyordur. Bu sırada camdan bir sarayla karşılaşır. Sarayın içinde kafasında kuş olan bir kız vardır. Saray görünmez olduktan sonra kızla yan yana oturup sohbet ederler. Çocuk kendinden bahsederken kız da doğar doğmaz ölen annesinden söz eder. Bunun üzerine çocuk kendi annesinin onun da annesi olabileceğini söyler. Bunun üzerine kız Anka'nın tüyünü kullanarak istedikleri yere gidebileceklerini söyler. Çocuk uyuyan Anka'dan bir tüy alır ve hemen altlarına bir uçan halı serilir. Halı uzunca bir uçuştan sonra ikisini de çocuğun evine getirir. Çocuk annesine kızla geldiklerini haber verecekken elinin duvara değmesiyle uyanır.

Çocuk rüyasında gördüğü kızın camdan sarayın neden gerçekte olmadığına sitem eder. Annesi çocuktan bu sitemi duyunca ağlar. Bunun üzerine çocuk annesine üzülmemesini, annesiz kalan kızı bulup getireceğini söyler. Bu sözleri duyan annesinin çocuksu gülüşü çocuğu rüyadan daha mutlu eder.

2.1.2.6.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, çocuğun annesi ve çocuğun rüyasındaki kızdır.

a) Çocuk: Çocuk annesinin doğru kabul ettiği şeylere sürekli itiraz eder:

“Anneme göre her şey sırası geldikçe öğrenilmeli. Bu görüşe itiraz etsem de dinleyen yok zaten.

Kim anneme beni sorsa cevabı hazırdır: ‘Nasıl olacak, aklı üç karış havda!’ Niçin beş karış değil de üç karış diye itiraz etsem de boşuna.” (ss. 87)

Çocuğun hayal dünyası çok zengindir:

“(…) Dünyanın en uzun ağaçlarını çiçekler süsölüyordu. Hiç bu kadar büyük çiçek görmemiştim. Her biri ayrı renkte ve her biri gülüyor gibi bakan çiçekler. Çiçeklere baktıkça içimdeki güzellikleri gösteren dürbün kendiliğinden açılıyordu sanki.” (ss. 89)

“‘Peki’ dedi kız. ‘Şurada uyuyan Anka’nın tüyü uçurabilir bizi’.

Usulca yaklaştım Anka'ya. Kanadından bir tüy aldım. Tüye dokunur dokunmaz kuş resimli uçan halı ayaklarımın altına serilivermez mi!” (ss. 90- 91)

b) Çocuğun Annesi: Anne çocuğunun hiçbir şeyle ilgilenmediğini, hiçbir şeyden haberdar olmadığını düşünür. Ona göre çocuğu çok yaramazdır:

“Anneme göre her şey sırası geldikçe öğrenilmeli. Bu görüşe itiraz etsem de dinleyen yok zaten.

Kim anneme beni sorsa cevabı hazırdr: ‘Nasıl olacak, aklı üç karış havada!’

Annem, dün dayımla telefonda konuşurken de ele avuca sığmadığını söyledi.” (ss. 87)

Çocuğunun gördüğü rüyaları merak eder. Çocuğun anlattıklarını ilgiyle dinler:

“- ‘Dün gece’ dedi annem, ‘yine nerelerdeydin?’

- ‘Anne kızmazsan’ dedim, ‘anlatırım’.

- ‘Yeter bu kadar mızızlık,’ dedi. ‘Hadi anlat, garip maceranı!’” (ss. 88)

“Annem, ellerini kenetlemiş, gözlerini hiç benden ayırmadan dinliyordu.” (ss. 90)

c) Çocuğun Rüyasındaki Kız: Kız, çocuğun rüyasında konuştuğu biridir. Bir sarayda yaşar. Doğar doğmaz öksüz kalmıştır. Rüya da çocukla uçan halıya biner ve çocuğun evine gelir:

“Camdan sarayın içinde dolaşan kızı görünce.

- ‘Başında taç var mıydı? diye sordu annem.

(...)

Ansızın saray görünmez olunca kızla yanyana oturmuş, gülüyoruz. Ben kendimi anlattım. O ise doğduğu gün ölen annesini.

‘Peki’ dedi kız. ‘Şurada uyuyan Anka’nın tüyü uçurabilir bizi’.

Usulca yaklaştım Anka'ya. Kanadından bir tüy aldım. Tüye dokunur dokunmaz kuş resimli uçan halı ayaklarımın altına serilivermez mi!” (ss. 90- 91)

“(…)

Uçan halı, bir tüy nasıl konarsa öyle hafifçe kondu evimizin bahçesine.

‘Anne biz geldik, uyan’ diye seslendim.” (ss. 92)

2.1.2.6.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Sabırlı Olmak: Sabırlı olmak zordur ama güzeldir. Bazen en büyük mutluluğu sabrın kendisinde buluruz. Çocuk rüyasını hemen anlatıp bitirmek için acele etmez:

“Annem sabırsız:

- ‘Oğlum hâlâ şu saray dediğim şeyin kapısından adım atmadın içeriye!’ diye bağırdı.

- ‘Hemen’ dedim ‘adımımı atarsam rüya hem kısılır hem de pek tadı kalmaz.”
(ss. 90)

b) Paylaşmak: Rüyasındaki kız çocuğa annesinin öldüğünü anlatır. Bunun üzerine çocuk kendi annesinin kızın da annesi olabileceğini söyler:

“(…) Ansızın saray görünmez olunca kızla yanyana oturmuş, gülüyoruz. Ben kendimi anlattım, o ise doğduğu gün ölen annesini.

(…)

‘Annem’ dedim, ‘senin de annen olsun!’” (ss. 90)

c) Anne Sevgisi: Çocuk annesini saf bir çocuk olarak görür. Onun ağlamasına, üzülmesine dayanamaz. Annesinin gülüşü ise çocuğu mutlu eder:

“Annem, çocuğunu yitirmiş bir anne nasıl ağlarsa öyle ağlıyordu.

Benim sevgili annem kocaman saf bir çocuktan farksızdır.

- ‘Ağlama anne’ dedim, ‘annesiz kalan kız bu gece getireceğim sana’

Annem, öksüz kızın sarayında yankılanan sevincin sesini duyar gibi oldu.

İlk kez afacan bir çocuk gibi güldü.

Bu da bana rüyamdan daha büyük bir armağan.” (ss. 92)

2.1.3. Geceleri Mızıka Çalan Kedi

2.1.3.1. Yağmurdan Islanmayan Kız

2.1.3.1.1. Özet

Elif dokuz yaşındadır. Bir evin tek çocuğudur. Babası çay fabrikasında işçidir. Arkadaşları yaşça Elif'ten küçüktür. Elif arkadaşlarına ablalık yapar, oyuncaklarını onlarla paylaşır.

Üç odalı ahşap bir evde yaşayan Elif evin bahçesindeki salıncakta sallanmayı sever. Bir gün Elif'in annesi ölür. Elif günlerce ağlar, üzülür. Annesinin kendisine yaptığı oyuncak bebeği yanından ayırmaz. Zaten yapmaktan hoşlandığı iki şey vardır: Birincisi bebeğini asma kundağa koyup tek başına dolaşmak, ikincisi anneannesinin evine gitmek. Elif bir gün yağmurlu bir havada bebeğini de yanına alıp anneannesine gider. Bu sırada yolda hiç ıslanmadığını fark eder. Elif birkaç kez yağmurlu havada yine bebeğini alıp dışarı çıkar. Her seferinde de ıslanmaz. Yağmurda ıslanmadığını anneannesine söylemeye karar verir. Bunun için evden aceleyle dışarı çıkar. Bu sırada bebeğini almayı unutur. Birden bebeğini almadığını ve ıslandığını fark eder. Eve dönüp bebeğini alır ve anneannesine doğru yola çıkar. Bu kez ıslanmaz.

Anneannesine gittiğinde yaşadıklarını anlatır. Anneanesi de yağmurda ıslanmamanın güzel bir şey olduğunu söyler. Ama bundan kimseye bahsetmemesini ister.

2.1.3.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Elif ve Elif'in anneanesidir.

a) Elif: Elif dokuz yaşındadır ve evin tek çocuğudur. Arkadaşları kendisinden küçüktür. Arkadaşlarını korur ve onlara ablalık yapar. Evcilik oyunlarında hep anne olmak ister:

“Dokuz yaşındaydı ve evin tek çocuğuydu. Arkadaşlarının hepsi de kendinden küçüktü. Onları kardeş kabul eder ve severdi. Evcilik oynarken hep anne olmak ister, oyuncak bebeklerini dağıtır ve geri almazdı.” (ss. 95)

Evinin bahçesindeki salıncakta sallanmayı sever:

“Elif, yaz-kış günde birkaç kez salıncağında salınırken kuşlar onu hiç bırakmazdı.” (ss. 96)

Annesinin ölümünden sonra hayatı değişir. Eskiden yaptıklarını artık yapmaz:

“Annesinin geri dönmeyeceğine inanınca yalnızlığa alıştı. İçindeki odalara saklanıverdi. Küçük arkadaşlarını unuttu. Annesinin yaptığı son bez bebeği yanından ayırmaz oldu. Arada kuşlar da konmasa salıncağı hepten boş kalacaktı.” (ss. 96)

Annesinin yaptığı oyuncak bebeğini sever:

“(…) Öptü küçük bebeğini, işaret parmağı ile yanaklarını okşadı.” (ss. 98)

b) Elif’in Anneannesi: Elif annesinin ölümünden sonra sık sık anneannesine gider:

“İkinci sevdiği şey ise anneannesinin evine gidip gelmekti. Günde bazen bir bazen de iki kez aynı yolları hızlı hızlı adımlayarak iki ev arasında gidip gelirdi.” (ss. 98)

Anneannesi Elif’in verdiği sırra karşılık ona öğüt verir:

“-‘Yağmurda’ dedi anneannesi, ‘ıslanmayan kız olmak çok güzel. Sakın, görünmez şemsiyen olduğunu kimseye söyleme!’” (ss. 102)

2.1.3.1.3. Öyküde İşlenen Değerler:

a) Kardeş Sevgisi: Kardeşlik sadece kan bağına bağlı bir duygu değildir. Aramızda kan bağıının bulunmadığı insanları da kardeş gibi sevebiliriz. Elif evin tek çocuğudur. Yaşça kendisinden küçük olan arkadaşlarını kardeşi gibi sever:

“(…) Arkadaşlarının hepsi de kendinden küçüktür. Onları kardeş kabul eder ve severdi.” (ss. 95)

b) Ölüm Duygusu: Öyküde annenin ölümü anlatılarak ölüm duygusuna yer verilir:

“Artık annesinin kendine seslenişini duyamayacaktı.

Annesi bir yaz sabahı yatağında ölü bulunmuştu.” (ss. 96)

c) Öğüt Vermek-Öğüt Almak: Elif yağmurdan ıslanmadığını anneannesine söyleyince anneannesi ona şöyle öğüt verir:

“‘Yağmurda’ dedi anneannesi, ‘ıslanmayan kız olmak çok güzel. Sakın, görünmez şemsiyen olduğunu kimseye söyleme!’” (ss. 102)

2.1.3.2. Geceleri Mızıka Çalan Kedi

2.1.3.2.1. Özet

Çocuk altı yaşındadır. Fındık değneğini at olarak kullanır ve sürekli onunla oynar.

Bir gün çocuğun babası ölür. Eve gelen misafirler çok üzgündürler ve sürekli ağlarlar. Çocuk bu sırada hayal atıyla evden uzaklaşıp dolaşmaya çıkar. Hayal atıyla bir tepenin üzerinde konuşur. Atına geceleri uyuyamadığından bahseder. Bunun üzerine hayal atı çocuğa uyku sorununu halledeceğini, geceleri yanına mızıka çalan kediyi göndereceğini söyler. Çocuk kedinin mızıkeyi nasıl çaldığını merak eder. Çocuğun annesi eşi öldükten sonra çocuklarının babasız nasıl büyüyeceğine üzülüp ağlar. Çocuk da babasının kendine verdiği güveni artık kimsenin vermeyeceğini düşünerek üzülür.

Gece uyumaya çalışırken birdenbire bir kedinin odada mızıka çaldığını duyar. Kardeşine seslenir ancak kardeşi uyanmaz. Annesi çocuğun yanında uzanmış ancak uyuyamamıştır. Çocuk gözlerini kapatıp müziği dinlerken uyuyakalır. Çocuk sabah kalktığında odasında bir kedinin gece mızıka çaldığını söyler. Kimse çocuğa inanmaz. Annesi çocuğun muhtar olan amcasına koşup durumu ağlayarak anlatır. Amcası çocuğa tıpkı babası gibi hitap eder. “Mareşal” deyince çocuk kendine yeniden güven duymaya başlar ve bu oyunu sürdürmek ister. Amcasına hayal atından da bahseder. Amcası onun yaşındayken kendisinin de benzer şeyler yaşadığını söyler ve onu anladığını hissettirir.

Aradan kırk yıl geçmesine rağmen mızıka çalan kedi ve çocukluğunun geçtiği yerler yine onunla yaşamaya devam eder.

2.1.3.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, çocuğun hayal atı, annesi ve amcasıdır.

a) Çocuk: Çocuk altı yaşındadır ve bir hayal arkadaşı vardır:

“Altı yaşında incecik su gibi bir çocuktum. (...) Değneğimi iki bacağımın arasından uzatınca ata dönüştüğünü hisseder, hayal atımla uçar gibi koşar koşar koşardım.” (ss. 103)

Babasının ölümü çocukta büyük bir boşluğa neden olur:

“Babam ölünce bütün rütbeleri elinden alınmış, askerlikten uzaklaşmış, adı Mistik olan bir çocuktum artık. Mareşalliğim bir günde uçup gidince boyum daha da kısalmış, yaşım küçülmüş, parmak çocuk olmuştum sanki.” (ss. 106)

b) Çocuğun Hayal Atı: Çocuğun sorunlarını dinler ve bu sorunlara çözüm bulmaya çalışır:

“- ‘Bundan kolay ne var!’ dedi. ‘Geceleyin mızıka çalan kediyi gönderirim sana. Canın hiç sıkılmaz, istediğin zaman da uyursun.’ (ss. 104)

c) Çocuğun Annesi: Çocuğun annesi eşini kaybettiği için çok üzülür ve çocuklarının geleceği için kaygılanır:

“- ‘Çocuklarım babasız kaldı’ diyerek ağlıyordu annem. Ve şu soruyla bitiriyordu her cümlesini: ‘Çocuklarım babasız nasıl büyüyecek?’” (ss. 105)

d) Çocuğun Amcası: Çocuk, amcasına mızıka çalan bir kedisinin ve hayal atının olduğunu söyler. Bunun üzerine amcası kendi çocukluğunu hatırlar. Böylelikle çocuğun anlattıklarını anlayışla karşılar:

“‘Ben de çocukken’ dedi, ‘iki horoz odamda sabaha kadar durmadan öttüğü için uyuyamazdım. Mareşal şanslı. Kedisi mızıka çalınca hemen uyuyor.’” (ss. 108)

2.1.3.2.3. Öyküde İşlenen Değer

a) Ölüm Duygusu: Ölüm geride kalan her insanı üzer, ağlatır. Çocuğun babası ölür ve bu evdeki herkesi çok üzer:

“Babam öleli üç gün olmuştu.

Annemi ağlarken gördükçe ben de ağlardım.” (ss. 103)

“Babamın ölümünden sonra evimizde herkes erken uyanıyor, göz göze gelince ağlıyor ve acımız tazeleniyordu.” (ss. 107)

2.1.3.3. Ağlayan Çınar

2.1.3.3.1. Özet

Köyde çocukların da kuşların da çok sevdiği bir çınar vardır. Özellikle baharda çınar kuşlardan görülmez. Çınarı diğer ağaçlardan farklı kılan da çocukların ve kuşların ona aşırı ilgi göstermesidir.

Çınarı çok eski zamanlarda köye göç edenlerden Ayşe adında yaşlı bir kadın dikmiştir. Bu yüzden adı Ayşe Çınarı olmuştur. Çocuklar çınarın dallarına tırmanmayı, onunla oynamayı çok severler. Yağmur yağdığında çınarın gövdesindeki oyuğa saklanırlar. Sabah en erken kim uyanırsa çınarın en yüksek dalına o çıkar. Çınarın önünde medrese vardır. Çocuklar medrese hocası geçince bir anda susarlar ve hocanın gitmesini beklerler.

Bir gün çocukların çınara çıkması yasaklanır. Çünkü Fatma adında dokuz yaşındaki bir arkadaşı çınardan düşerek hayatını kaybeder. Fatma'nın ölümüne başta arkadaşları olmak üzere herkes çok üzülür, ağlar. Bu ölüm çınarı bile ağlatır.

2.1.3.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuklar, çınar ve Fatma'dır.

a) Çocuklar: Çocuklar çınarlarını çok severler:

“Çocuk olsak da çınarı niçin bu kadar çok sevdiğimizizin farkındaydık. Çevremizde daha uzun ağaçlar, başka çınarlar yok değildi. Dallarından kestane topladığımız kestane ağaçları. Palamut ya da ucu yıldızlara değecek kadar uzayan gürgenler. Ayşe Çınarı'nın meyvesi ise kuşlardı. Kuşları ve çocukları çeken tılsım, onu ayrıcalıklı yapmaya yetiyordu. Ve çevremizdeki en çocuk ağacımızdı.” (ss. 110)

Büyüklerine saygıda kusur etmezler. Çınarın önünde medrese vardır. Köyün bilgisi oradan geçince bütün çocuklar susarlar:

“Sessiz çocuklardık. Biraz da buna mecburduk. Çınarın önünde medrese vardı. ‘Susun!’ sesini duyunca susardık. Köyümüzün bilgisi odasına ulaşınca kadar sessizce bekledik.” (ss. 112)

b) Çınar: Çınar dört yüzyıl önce oraya yerleşen insanlardan biri tarafından köye dikilmiştir. Çınarı diken kişi Ayşe adında yaşlı bir kadın olduğu için çınarın adı, Ayşe Çınarı olarak kalmıştır:

“Çınar, köyün en yüksek yerine dikilmişti. Atalarımız dört yüzyıl kadar önce buraya yerleşince yanlarında getirdikleri ve ilk diktikleri ağaç oymuş. Çınarımız eski ata yurdu hatırası sayılırdı. Ayşe adında bir kadın diktiği içinde Ayşe Çınarı olarak ünlenmiş ve çok sevilmişti.” (ss. 110)

Fatma’nın ölümüne ağlar, duygusal bir ağaçtır:

“(…) Fatma en son çınarın çocuk gibi ağladığını duydu.” (ss. 114)

c) Fatma: Dokuz yaşındadır. Çınardan düşerek ölür:

“Bir Pazar günü çocukların çınara çıkması yasaklandı. Fatma’nın çınardan düşmesi ile çınarla aramıza kara kedi girmiş oldu.

Fatma, dokuz yaşındaydı. İncecik cılız bir kızdı. Yanakları daima kırmızıydı. Şakacıydı. Türkü söyler, ağzıyla kemençe çalar, horon oynardı. Bazen bizimle yarışır ve çoğu kez de bizi geçerdi. Yarış kazansa da kaybetse de hiç durmaz, kuşlarla yazışırçasına koşardı.” (ss. 113)

2.1.3.3.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Büyüklere Saygı: Saygının ilişkilerimizdeki yeri önemlidir. Karşılıklı saygının olduğu bir yerde anlaşmazlıklar azalır. Öyküde çocuklar köyün bilgesine saygı duyarlar. Bu saygıyı onu gördüklerinde susarak gösterirler:

“Sessiz çocuklardık. Biraz da buna mecburduk. Çınarın önünde medrese vardı. ‘Susun!’ sesini duyunca susardık. Köyümüzün bilgesi, odasına ulaşınca kadar sessizce beklerdik. Bağırılmaz, ıslık çalmaz, kuşların bile susmasını isterdik.” (ss. 112)

b) Ölüm Duygusu: Ölümü kabullenmek zordur. Ölen bir çocuk olunca ölümün verdiği acı daha büyük olur. Fatma’nın öldüğü gün herkes ağlar ama çocuklar daha çok ağlarlar:

“Fatma’nın dedesi tahtaya üç pencereci tabut resmi çizdi. Sonra ahşaptan çiviler hazırladı. Tabut duvara asılan kuş evlerine benzemişti.

O gün herkes ağlıyordu.

Biz çocuklar ise daha çok ağlıyorduk.” (ss. 114)

c) Dilek-Dua: Dua dinimizde yer alan önemli değerlerdendir. Duygu, düşünce ve isteklerimizi Tanrı’ya dua aracılığıyla iletiriz. Fatma’nın ölmesi üzerine bütün çocuklar için dua edilir:

“Fatma’nın dedesi tahtaya üç pencereleli tabut resmi çizdi. Sonra ahşaptan çiviler hazırladı. Tabut duvara asılan kuş evlerine benzemişti.

O gün herkes ağlıyordu.

Biz çocuklar ise daha çok ağlıyorduk. Dualar yalnız Fatma için değil bütün çocuklar içindi.” (ss. 114)

d) Vefalı Olmak: Kuşlar herkes gittikten sonra bile Fatma’nın mezarının başında bekler:

“O gece insanlar ayrıldığı halde kuşlar Fatma’nın mezarından hiç ayrılmadı.” (ss. 116)

2.1.3.4. Mavi Bahçenin Çocukları

2.1.3.4.1. Özet

Çocuk rüyasında kendini bir sarayda görür. Tıpkı dünyanınki gibi sarayın da bir gökyüzü, gökyüzünde yıldızları, dolunayı vardır. Atlar, kuşlar, çocuklar, kısacası her şey burada bir aradadır ve hepsi çok mutludur.

Çocuk burada Leyla Anne adında çok genç biriyle tanışır. Leyla Anne çok temiz, melek yüzlü bir kadındır. Kadın hiç evlenmediğini ve oradaki bütün çocukların annesi olduğunu söyler. Çocukken ölenlerin orada hep çocuk olarak yaşayacaklarını söyler. Çocuklar orada güvenle, durmadan oyun oynarlar. Orada her milletten çocuk vardır ve kavga etmeden, mutlu biçimde yaşarlar. Leyla Anne gelen her çocuğu şefkatle karşılar. Çocuk bebekken ölen kardeşini de o bahçede bulup bulamayacağını düşünür. Leyla Anne oranın her yaştan insanın öldükten sonra sonsuza kadar yaşadığı yer olduğunu, kardeşiyle orada karşılaşabileceğini söyler.

Çocuk rüyasında Leyla Anne’yi kaybeder. Onu ararken birden uyanır. Leyla Anne yanında yoktur.

2.1.3.4.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk ve Leyla Anne'dir.

a) Çocuk: Çocuğun rüyasında gördüğü yer çok farklıdır. Bu yerdeki ilginç olay ve durumlar karşısında çocuğun kafası karışır:

“İlk defa başıma kırlangıç konmuştu. Ben ondan ürkek, o ise karta basılmış fotoğraf kadar kımiltısızdı.

‘Dinle, şaşkın çocuk!’ Haklı diye düşündüm. Aklım iyice karıştı. Nerden geldim bu ülkeye?’” (ss. 119)

Ölen kardeşini merak eder:

“- ‘Leyla Anne’ dedim, ‘o halde bebekken ölen kardeşim de bu bahçede olmalı.’” (ss. 120)

b) Leyla Anne: Leyla Anne çocuğun rüyasında karşılaştığı genç bir kızdır. Çocuğa rüyasında rehberlik eder. Yirmi yaşındadır. Genç yaşta ölmüştür. Kendini ölen her çocuğun annesi olarak görür:

“Melek yüzlü kadın konuşurken yüzüne bakıyordum. Yüzü sevinç kitabı gibiydi.

Yaşı yirmiden ne az ne fazlaydı.

‘Adını öğrenebilir miyim?’

‘Leyla Anne.’

‘Adınız çok güzel. Çocuklarınız nerde?’

‘Hiç evlenmediğim halde anneyim ben. Ölünce de cennetteki çocukların annesi oldum.’” (ss. 119)

Ölümü bir yok oluş olarak değil, bir yolculuk olarak görür:

“- ‘İlk hayatından uzaklaşma noktasıdır ölüm.

Yeniden doğarak uykunda yolculuğa çıkmaktır.

Uzun ve hiç bitmeyecek yolculuğa.

Yolculuk mavi bahçede sona erince herkes tanıdıklarına kavuşacak. Sen de o zaman bebekken ölen kardeşinle buluşacaksın. (...)” (ss. 120)

2.1.3.4.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Cennet: Cennet dinimize göre günahsız ve iyi insanların gideceği bir yerdir. Leyla Anne ve çocuk Cennet’te buluşurlar:

“(…)

Yaşı yirmiden ne az ne fazlaydı.

‘Adınızı öğrenebilir miyim?’

‘Leyla Anne.’

‘Adınız çok güzel. Çocuklarınız nerde?’

‘Hiç evlenmediğim halde anneyim ben. Ölünce de cennetteki çocukların annesi oldum.’” (ss. 119)

b) Ölüm Duygusu: Leyla Anne ölümü bir yolculuk olarak görür ve ölümle ilgili düşüncelerini şöyle anlatır:

“- İlk hayatından uzaklaşma noktasıdır ölüm.

Yeniden doğarak uykuda yolculuğa çıkmaktır.

Uzun ve hiç bitmeyecek yolculuğa.

Yolculuk mavi bahçede sona erince herkes tanıdıklarına kavuşacak. Sen de o zaman bebekken ölen kardeşinle buluşacaksın.” (ss. 120)

2.1.3.5. Babam Ne Zaman Gelecek?

2.1.3.5.1. Özet

Çocuk havanın karlı olduğunu görünce yatağına uzanıp öykü kitabını okumaya başlar. Öyküde yaşlı bir adam köpeği ile bir kulübeye sığınır. Şapkasını yelpaze gibi yaparak ateş yakar. Köpeğiyle ısınmaya çalışırlar. Bu sırada çocuk uykuya dalar.

Çocuk uyurgezerdir. Gece herkesin uyuduğu bir vakitte birdenbire yatağından kalkıp kapısını açar ve sokağa çıkar. Hava soğuktur ve yerlerde kar vardır. Çocuk

gözlerini açsa da beyazlıktan başka bir şey göremez. Ne bir şey görebilir ne de bir şey duyabilir. Çitlerin etrafında dolaşır durur. Bu sırada amcası onu fark eder. Kucağına alıp eve götürür.

Çocuk babası öldüğünden beri her gece uykusunda dolaşmaya başlamıştır. Uyandığında da annesine hep babasının ne zaman geleceğini, kendisini neden bırakıp gittiğini sorar. Annesi de her seferinde babasının onu bırakıp gitmediğini, bir sabah onu almaya geleceğini söyleyerek oyalamaya çalışır.

2.1.3.5.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, çocuğun amcası ve annesidir.

a) Çocuk: Çocuk babasının ölümünden çok kötü etkilenir. Babası öldükten sonra uyurgezer olur:

“Babası öleli çocuğun kaçınıcı uyurgezerliği idi bu?” (ss. 125)

Babasını çok sever ve özler:

“Çocuk, gündüzleri de günde birkaç kez babasının mezarına gidiyordu. Her gün çağırdığı halde babası gelmeyince üzüliyordu.

- ‘Anne’ dedi, ‘babam ne zaman geri gelecek?’” (ss. 125)

b) Çocuğun Amcası: Amca babasının ölümünden sonra yeğeninin uyurgezer olduğunu bilir ve onun her sözünü, davranışını anlayışla karşılar. Çocuğun uyurken gezdiği bir sırada amcasıyla arasında geçen şu diyalog bu anlayışın göstergesidir:

“Muhtar olan amcası onu görmüş, fakat tanıyamamıştı. Koşarak yeğenini kucağına alınca önce üstündeki karları sildi. Kendi kendine konuşuyordu çocuk.

- ‘Yaşlı adam nerede?’

- ‘Evinde’ dedi amcası, ‘mışıl mışıl uyuyor’.

- ‘Küçük beyaz köpeği!’

- ‘Kulübesinde!’” (ss. 124)

c) Çocuğun Annesi: Anne, babanın ölümünden kötü etkilenen çocuğun üzülmelerini engellemek için onu teselli edebilecek sözler söyler:

“- ‘Babalar’ dedi annesi, ölünce bile çocuklarını unutmazlar!’

- ‘Öyleyse’ dedi, ‘hani babam nerede?’

- ‘Bir sabah’ dedi annesi, ‘kırlardan koşarak seni kucağına almaya gelecek baban!’” (ss. 125- 126)

2.1.3.5.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Akrabalık Bağına Önem Vermek: Aralarında kan bağı bulunan kişiler akrabadır. Türk toplumunda akrabalık bağlarının sıkı ve sağlam olmasına önem verilir. Akrabalarımız iyi ve kötü zamanlarımızda yanımızda görmek istediğimiz ilk kişiler arasında yer alır. Çocuğu uyurgezer halde gören amcası ona anlayışlı davranır ve onu kucaklayarak eve götürür:

“Muhtar olan amcası onu görmüş, fakat tanıyamamıştı. Koşarak yeğenini kucağına alınca önce üstündeki karları sildi. Kendi kendine konuşuyordu çocuk:

- ‘Yaşlı adam nerede?’

- ‘Evinde’ dedi amcası, ‘mışıl mışıl uyuyor’.

- ‘Küçük beyaz köpeği!’

- ‘Kulübesinde’.

Çocuk bu cevabı duyar duymaz amcasının göğsüne başını yasladı ve uyudu.

Çocuğun amcası eve doğru yürümeye başladı. Paltosunun altında sımsıkı kucakladığı yeğenini evine götürdü.” (ss. 124- 125)

b) Baba Sevgisi: Toplumumuzda baba sözcüğü genellikle otoriteyi çağrıştırır. Baba aile için büyük bir güç kaynağıdır ve önemli bir dayanaktır. Çocuk babasını çok sever ve özler:

“Çocuk gündüzleri de günde birkaç kez babasının mezarına gidiyordu. Her gün çağırdığı halde babası gelmeyince üzüliyordu.

- ‘Anne’ dedi, ‘babam ne zaman geri gelecek?’” (ss. 125)

2.2. HER ÇOCUĞUN BİR YILDIZI VAR

Her Çocuğun Bir Yıldızı Var adlı eser, “Bosna Vahşetinde Ölen Çocuklara”(ss.6) ithaf edilmiştir. Eserin ön kapağında *Kardan Adamın Kedisi* adlı öyküden alınmış bir resim bulunmaktadır. Resimde kafasında şapkası, gözerinde gözlüğü, üzerinde bir montu ve boynunda atkısı bulunan ve burnu havuçtan olan bir kardan adam vardır. Kardan adamın başının üzerinde bir kedi, patisini onun burnunun üzerine koymuş biçimde tasvir edilmiştir. Vakit gecedir. Resimde daha çok mavinin, siyahın, turuncunun ve sarının koyu tonları kullanılmıştır. Eserdeki masallar konularına uygun resimlerle görselleştirilmeye çalışılmıştır. Kitabın arka kapağında *Güneş Resimli Kayık* adlı masala ait bir resim bulunmaktadır. Resimde çimlere oturmuş bir çocuk ve çocuğun etrafında çeşitli hayvan resimleri bulunan kâğıtlar yer almaktadır. Çocuk bu kâğıtlardan birini katlarken resmedilmiştir. Resimler Füsun İyicil tarafından çizilmiştir. Kitap dört bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölümde üçer, son bölümde iki öykü yer almaktadır. Şimdi bu öyküleri inceleyelim:

2.2.1. Kardan Adamın Kedisi

2.2.1.1.Suna’nın Bebeği

2.2.1.1.1. Özet

Suna ailenin en küçük kızıdır. Annesiyle pazara gitmeyi de sever. Pazarda gördüğü her şeyi kendi hayal dünyasına uygun biçimde adlandırır. Ona göre karpuz “tombulteyze”(ss. 14) dir.

Pazara gittikleri bir gün Suna yine çevresinde gördüğü şeylerle uğraşır. Dedesiyle pazara giden bir çocuğa şaka yapar. Şakalarını bağırarak yaptığı için annesi onu sürekli uyarır. Suna’nın canı sıkılır, bir süre sonra kendi kendine konuşur. Pazar alışverişini tamamladıktan sonra eşyaları bir hamalın el arabasına koyup eve doğru yola çıkarlar. Bu sırada oyuncakçının önünden geçerlerken Suna oyuncak bebeklerden birini beğenir. Annesi de bebeği satın alır. Suna oyuncak bebeğini kucaklar. Eve dönerken bebek ağlamaya başlar ve bunun üzerine Suna ona ninni söyler. Bebek uyur. Yorulan Suna da annesinin kucağında uyur.

2.2.1.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Suna ve Suna'nın annesidir.

a) Suna: Suna çok hızlı büyüyen bir çocuktur:

"(...)

Yedi aylıkken yürüdü.

Onuncu ayda konuştu.

İki yaşında şarkı söyledi, herkesi güldürdü.

Üç yaşında şakacıktan çorba pişirdi, evi süpürdü.

Kırk sekiz aylıkken iğneden ipliği geçirdi, yırtık çorabını dikti.

Beş yaşında okumayı öğrendi." (ss. 9- 10)

Tarih ve matematik derslerinden hoşlanmaz:

"(...) Hiç sevmediği ders ise matematikti. Bir bir daha iki bir eder, der ve gülerdi. Tarihle de arası iyi sayılmazdı. Nedense ablasının Hayat Bilgisi kitabını karıştırırken kaşlarını çatardı." (ss. 10)

Konuşkan bir çocuktur:

"Suna konuşkan mı konuşkandı" (ss.10)

Hayal dünyası geniştir:

"Yol boyunca her gördüğünü bir şeye benzetirdi: Şemsiyeye güneşten korkan adamın şapkası derdi. Dedesiyle pazara giden bir çocuğa uzaktan şöyle seslenirdi:

-Evinizde ekmek ağacı yok mu?" (ss. 12)

b) Suna'nın Annesi: Suna'nın annesi, kızının insanları rahatsız edecek davranışlarını sınırlar:

"Her gördüğü şey için, şu nedir? diye sorardı.

-Ne olur bağırarak konuşma! diye annesi Suna'yı uyarırdı." (ss. 12)

"Suna, pazarcının bağırışına dayanamadı:

Karpuzları eliyle, göstererek:

-Tombulteyze alsana anne, diye seslendi.

-Sus! Çok ayıp! dedi annesi.” (ss. 14)

2.2.1.1.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Çocuk ailenin mutluluk kaynağıdır. Suna’nın dünyaya gelmesi de ablasını mutlu eder:

“Suna gülen bir bebektir.

Doğduğu gün ablası mutluluktan uçtu.” (ss. 9)

b) Özür Dilemek: Suna’nın annesi Suna’ya pazarda bağırarak konuşmanın hatalı bir davranış olduğunu ima eder. Bunun üzerine Suna özür diler:

“-Bağırmadan konuşmayı öğrensen iyi olacak.

-Özür dilerim anne!” (ss. 12)

c) Verilen Sözü Tutmak: Annesi Suna’nın bağırarak konuşmamasını ister. Suna da bağırmadan konuşmadığı için susmayı tercih eder:

“Suna yutkundu. Yeni şeyler gördükçe konuşmak istese de verdiği sözü hatırladı.” (ss. 12)

d) Estetik Duyarlık Sahibi Olmak: Suna oyuncakçıda gördüğü bebeği beğenir:

“Ayy! Anne, bak ne güzel bir bebek! Hem de menekşe gözlü.” (ss. 16)

2.2.1.2. Ayla’nın Bulut Oyunu

2.2.1.2.1. Özet

Bulutlu bir yaz gününde Ayla balkondaki koltuğuna oturur ve bulutları seyretmeye başlar. Bulutların şekilleriyle oynar. Onları farklı varlıklara benzetir. Yaptığı işin adını da bulut oyunu koyar.

Bahçede çay toplayan ablasını da bu oyuna davet eder. Ablası başta bu daveti duymazlıktan gelir. Ancak Ayla’nın ağlaması üzerine oyuna o da dâhil olur. Bir süre sonra ablası Ayla’nın bulut oyunundan sıkılır, oynamaktan vazgeçer. Bunun üzerine Ayla, ablasına peş peşe ilginç sorular sorar. Bu sorular çocukçadır ve ablasının hoşuna gitmez. Ablası bu sorular yüzünden Ayla’yı tersler.

Ayla yağmur yağmaya başlayınca odasına geçer. Yağmur sesini çok sever ve odasındaki pencerenin önünde yağmuru seyretmeye başlar. Bu sırada yağmur damlalarından biri Ayla'yla konuşur. Ablasının odaya girmesiyle yağmur damlası yok olur. Yok olan damla için ağlayan Ayla'yı ablası ninniler söyleyerek mutlu eder.

2.2.1.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Ayla ve Ayla'nın ablasıdır.

a) Ayla: Ayla'nın hayal gücü çok geniştir:

“Ayla, bulutları seyrederken kendi kendine konuşuyordu:

‘Şu bulut sarı deveye benziyor. Yanındaki bembeyaz hayâlküş sanki... İşte bir kuzu sürüsü... Önlerinde kocaman bir kardan adam yürüyor. Ağlıyor hem de! Çoban nerde? Çoban kırdı, derede.’” (ss. 18)

Ayla'nın yağmur damlasıyla konuşur:

“-Sana yıldızından selâm getirdim.

Ayla, böyle tatlı bir ses hiç duymamıştı. Yağmurun getirdiği misafire el salladı:

-Hoş geldin, dedi gülerek.

-Benim adım Yağmurkız.

-Benimki de Ayla.” (ss. 22)

Çok meraklıdır. Ablasına sürekli sorular sorar:

“-(...) Niçin kuşların şemsiyesi yok?

-Fillerinki kocaman olmalı. En ilginç de zürafalarınki.

-Hayvanlar şemsiye kullanmaz!

-Neden?

-Elleri olmadığı için.

-Ya kelebekler ne yapar yağmur yağınca?” (ss. 20)

b) Ayla'nın Ablası: Ablası Ayla'yı çok sever. Onun ağlamasına dayanamaz. Ancak bazen kardeşinin kurduğu hayaller ablasını kızdırır ve ablası buna tepki gösterir:

"-Yeter artık, çok oluyorsun! Bu gece hayâl ağacının altında uyumuş olmalısın." (ss. 20)

2.2.1.2.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Estetik Duyarlılık Sahibi Olmak: Ayla kelebek küpelerinin balkondaki çiçeğine yakıştığını söyler:

"-Çok yakıştı, dedi kendi kendine." (ss. 18)

b) Kardeş Sevgisi: Ablası Ayla'yı çok sever. Ayla'nın ağlamasına dayanamaz ve bahçedeki işini bırakarak hemen yanına koşar:

"Ağlamasaydı ablası yanına koşmayacaktı. Balkonda Ayla'yı kucağına aldı. Öptü, yanaklarını okşadı." (ss. 20)

c) Doğa Sevgisi: Ayla yağmurun sesini sever:

"Ayla yağmur sesini çok sevdi. Odasına çekiliverdi ve pencereden dışarıyı seyretmeye başladı." (ss. 21)

2.2.1.3. Kardan Adamın Kedisi

2.2.1.3.1. Özet

Kışın gelmesiyle kar yağmaya başlar ve okullar tatil edilir. Bu duruma en çok çocuklar sevinir.

Kışlıklarını giyen çocuklar karla oynamak üzere dışarı çıkarlar. Bu arada Elif'in kedisi Sarman da ilk fırsatta kendini dışarı atar. Çocuklar önce Sarman'ı yakalamaya çalışırlar ama Sarman kendini onlardan kurtarır. Çocuklar Sarman'ı yalnız bırakıp kendi kendilerine oynamaya başlarlar. Yalnız kalan Sarman bir kar yumağı yapar. Daha sonra çocuklar bu kar yumağından bir kardan adam yaparlar. Çocuklar kardan adamı yaptıktan sonra onu giydirip bir süre etrafında şarkılar söylerler. Sarman çocukların kardan adama gösterdikleri ilgiyi kıskanır. Herkes gittikten sonra Sarman kardan adamı yere devirir. Bu sırada kardan adamın ağladığını fark eder. Kardan adamın ağlamasına pek aldırmaz ve eve gider.

Daha sonra kardan adam evin önüne gider. Kardan adamı evin önünde gören Sarman şaşırır ancak içerisi sıcak olduğu için onu eve alamayacağını söyler. Bunun üzerine kardan adam Sarman'a veda ederek oradan uzaklaşır. Sarman da kardan adama yaptıklarından dolayı üzülür.

2.2.1.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Sarman, kardan adam ve çocuklardır.

a) Sarman: Sarman kıskançtır:

“Biri kardan adamı kıskandı.

Bu Sarman'dan başkası değildi.” (ss. 28)

Kıskandığı varlıklara da zarar verir. Kardan adamın çocuklar tarafından sevildiğini gören Sarman önce ona takılan eşyaları (havuç, zeytin, gözlük, külâh) düşürür, sonra kardan adamı devirir:

“(…) Kardan adamın sırtına tırmandı. Havuçtan burnu takmaya çalışırken bu defa gözlüğünü düşürdü. Bu arada zeytinden sağ gözü de düşmüştü.” (ss. 30)

“(…) Bir türlü gözü yerine koymayı başaramadı. Kırmızı külâhla yere yuvarlandı.” (ss. 30)

“(…) Bütün bunlara hiç aldırmadı.. Kardan adam yüzükoyun devrilince yüzü güldü.” (ss. 32)

İyi niyetlidir. Kapıya gelen kardan adamı içeri almayıp onu erimekten kurtarır:

“Özür dilerim, dedi. Seni içeri alırsam sana en büyük kötülüğü yapmış olurum. Bak, şu sobayı görüyor musun? Sizin gibi kardan adamların baş düşmanı ateştir.” (ss. 34)

Kin tutmaz çünkü kardan adama karşı yüreği çok çabuk yumuşar. Hatta kardan adama yaptıklarından dolayı çok üzülür. Kardan adam gittikten sonra ağlar:

“(…) Kıskanç kedinin yüreğinin yumuşadığına ise çok sevindi. Bu ise kendisine yaptıklarını unuttuğu anlamına geliyordu.” (ss. 34)

“(…) Sarman ise o gece pencereden hiç ayrılmadı. Ağladı! Ağladı!” (ss. 34)

b) Kardan Adam: Kardan adam yalnızlığı sevmez. Kendisine gösterilen ilgiden mutlu olur:

“Kardan adam tek başına kalınca üzüldü. Doğduğu gün şarkılar söylemişti ama sevinci çok kısa sürmüştü.” (ss. 28)

c) Çocuklar: Çocuklar tatili çok severler:

“Okullar tatil edildi.”

Çocukların sevincine diyecek yoktu.” (ss. 23)

Etraflarına neşe saçarlardı:

“Öğleye doğru bahçeler çocukla şenlendi. Başlarında külâhlar. Ayaklarında çizmeler. Renk renk yün hırkalar. Eldivenler.” (ss. 25)

Ortaya attıkları fikirleri gerçekleştirmek için birbirlerine yardımcı olurlardı:

“-Kardan adam yapalım, dedi Ayşe.

-Geç bile kaldık, dediler hep bir ağızdan.” (ss. 25)

2.2.1.3.3. Öyküde İşlenen Değerler:

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Okulların tatil olması çocukları mutlu eder:

“Okullar tatil edildi.

Çocukların sevincine diyecek yoktu.” (ss.23)

b) Dayanışma: Çocuklar elbirliğiyle bir kardan adam yaparlardı:

“Çocuklar, boylarından büyük kar kütüğünü yontmaya başladılar. Fatih, kar yığınınına biçim veriyordu. Kızlar şarkı söylüyor, Sarman zıplayıp duruyordu. Kardan adam üşümesin diye onu giydirmeye karar verdiler.” (ss. 26)

c) Sevgi: “İnsanları birbirine bağlayan, paylaşmayı ve birlikte yaşamayı öğreten güç sevgidir”(Hekimoğlu, akt. Kumbasar, 2011: 156). Çocuklar kardan adama şarkı söyleyerek, etrafında oynayarak onu sevdiklerini gösterirler:

“Çocuklar el ele tutuşmuş, kardan adamın etrafında dönüyorlar. Sevimli kardan adamları için bir şarkı uydurdular. Bıkmadan bu şarkıyı söylediler:” (ss. 28)

d) İyilik: İyilik kötülükten uzak olan davranıştır. Başkalarına zarar vermemektir. Herhangi bir insanı, hayvanı ya da nesneyi zor bir durumdan kurtarmak da iyiliktir. Sarman'ın kardan adamı evine almayarak onu erimekten kurtarması da bir iyiliktir:

“Özür dilerim, dedi. Seni içeri alırsam sana en büyük kötülüğü yapmış olurum. Bak şu sobayı görüyor musun? Sizin gibi kardan adamların baş düşmanı ateştir. Seni bir anda eritiverir.” (ss. 34)

e) Merhamet: Merhamet bir canlının içine düştüğü zor durum karşısında içimizde beliren acıma hissidir. Sarman kardan adama yaptıklarından dolayı çok üzülür ve ağlar:

“Sarman ise o gece pencereden hiç ayrılmadı. Ağladı! Ağladı! Niçin ağlamasındı. Sarman'ın da merhamet dolu bir kalbi vardı. Hem de kardan adamın kalbi gibi yumuşacık.” (ss. 34)

2.2.2. Çocukluk Arkadaşım Sincap

2.2.2.1. Güneş Resimli Kayık

2.2.2.1.1. Özet

Çocuğun en sevdiği şeylerden biri evinin önündeki ırmağa gidip orada kâğıttan yaptığı kayıkları yüzdürmektir. Kâğıtları resim defterinden kopardığı için de üzerinde resimler bulunan kayıklar yapar.

Derede yüzen kayıkların sayısı bir süre sonra artar. Çocuk bunları bir donanma ve kendisini de donanma kaptanı olarak görür. Derenin etrafındaki ağaçlarda da birçok kuş vardır. Daha sonra dallardaki kuşların her biri bir kayığın üzerine konar. Tam o sırada yağmur yağar. Kayıklar kuşların yardımıyla yüzmeye devam eder. Çocuk da kuşların desteğiyle kayıkları batmayacak diye sevincinden ağlamaya başlar. Kendisini de artık donanmasını kurtaran bir kaptan olarak görür.

2.2.2.1.2. Anlatıdaki Kişi

Anlatıdaki kişi; çocuktur.

a) Çocuk: Çocuk yaz yağmurlarını ve evin önündeki küçük ırmağı sever:

“En çok yaz yağmurlarını severdim.”

Ve bahçemizin önünden akıp giden küçük ırmağı.” (ss. 37)

Irmakta kayıklar yaparak kayıkları yüzdürür:

“Ben de öğle vakti ırmağın kenarına gider, resim defterimin sayfalarından kayıklar yapardım.” (ss. 38)

Kendini donanma kaptanı olarak görür:

“(…) Donanmam batacak diye korkuyorum.” (ss. 42)

“(…) Donanmasını kurtaran bir kaptandım.” (ss. 42)

2.2.2.1.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Doğa Sevgisi: Bir ormanı, ağacı, okyanusu, bir kuşu, çiçeği, küçük bir su damlasını vb. sevebiliriz. Çocuk yaz yağmurlarını ve küçük bir ırmağı sever:

“En çok yaz yağmurlarını severdim.

Ve bahçemizin önünden akıp giden küçük ırmağı” (ss. 37)

b) Mutlu Olmayı Bilmek: Kayıklarının batmayacağını gören çocuk mutlu olur:

“Aman Allahım! Rüya mı düş mü gerçek mi? Kayıklarımı kuşlar uçururken bu kez ben de sevincimden ağlamaya başladım. Donanmasını kurtaran bir kaptandım.” (ss. 42)

2.2.2.2. Çocukluk Arkadaşım Sincap

2.2.2.2.1. Özet

Çocuk resim yapmayı çok sever. Hatta ressam olmayı bile hayal etmiştir. Bir ağustos günü çocuk bahçedeki ceviz ağacının altında uyurken bir anda ağaca bir sürü karga konar.

Kargalar ağaçtaki bir sincaba saldırıp onu yaralarlar. Çocuk sincabı kargaların elinden kurtarıp doğruca eve götürür. Bu sırada kargalar çocuğu da yaralar. Çocuk sincabı tavan arasına götürerek bir süre orada besler ve sincap iyileşince onu bahçeye çıkarıp dolaştırır. Sincabın kaçmasını engellemek için boynuna kurdele bağlar. Çocuk sincabı yanına alıp evinin duvarına odun kömürüyle onun resmini yapmaya

çalışır. Resmi bitireceği sırada sincap birdenbire oradan kaçmaya başlar. Çocuk peşinden koşa da sincabı yakalayamaz.

Birkaç gün sincabın çıkardığı seslerden çıkararak onu bulmaya çalışır ama sincabı bir türlü bulamaz. Böylece iyi bir ressam olamayacağını da ve sincabın kaçış nedenini öğrenemeyeceğini de anlar.

2.2.2.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, sincap ve annedir.

a) Çocuk: Çocuk resim yapmayı çok sever. Hatta bu sevgi bir tutkuya dönüşmüştür:

“On yaşındayken ressam olmayı hayâl ederdim.

Rüyada bile resim yapardım.” (ss. 43)

Cesurdur. Sincabı kurtarmak için kendini tehlikeye atar:

“Gömleğimi çıkararak kargaların üzerine doğru yürüdüm. Sincabı kurtarmış ve onu kucağıma almayı başarmıştım. Yavru sincap ölmemiştir. (...) Çığlık çığlıydılar. Kollarımdan ve sırtımdan yaralanmıştım.” (ss. 46)

Sincap ona güvendiği için çocuğun yanında rahatlıkla hareket eder:

“Koşmaya başladı. Bir sıçrayışta neredeyse boyum kadar yol alıyordu. Güvenini kazanmıştım. Artık benden korkuyordu. Birbirimize alışmıştık. Avucumdan fındık bile yiyordu.” (ss. 47)

Kendi eksikliklerini görüp eleştirebilmektedir. Duvara çizdiği sincap resminin fareye benzediğini ve hiçbir zaman iyi bir ressam olamayacağını söyler:

“Aradan kaç gün geçmişti bilmiyorum. Duvara çizdiğim resme bir daha bakmak istedim. Bembeyaz duvardaki resim upuzun siyah kuyruklu bir fareye benziyordu.

(...)hiç bir zaman iyi bir ressam olamayacağımı da böylece öğrenmiş oldum.” (ss. 49)

b) Sincap: Sincap mücadelecidir. Kargaların etrafını çevirip onu yaralamalarına rağmen kendini korumaya devam eder:

“(...) Sincap daldan dala atlayarak kendini korumaya çalışıyordu. Onu kurtarmak istesem de bunun o kadar kolay olmadığını biliyordum. Kargalar ağacı çepeçevre kuşatmış, bir tek karganın bile konacağı boş bir dal kalmamıştı.” (ss. 45)

c) Anne: Hayvanları sever ve onların zarar görmesini istemez. Oğlunun sincabı kargalardan kurtarmasına sevinir:

“-Anne bak sincabı kurtardım, dedim.

Annem çok sevindi. Sincabı okşadı.” (ss. 46)

2.2.2.2.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Fedakârlık: Çocuk sincabı kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye atar:

“Gömleğimi çıkararak kargaların üzerine doğru yürüdüm. Sincabı kurtarmış ve onu kucağıma almayı başarmıştım. Yavru sincap ölmemişti. Yokuş yukarı, eve doğru koşuyordum. Kargalar peşimdeydi. Çığlık çığlıydılar. Kollarımdan ve sırtımdan yaralanmıştım.” (ss. 45- 46)

Çocuk yaralı sincabı yalnız bırakmaz, sincabın başında bekler. Sincap yalnız kalmasın diye dışarıya çıkmaz:

“Saatlerce yaralı sincabımın yanında bekledim.

(...)

-Sincabım dedim, iyileşene kadar yanında olacağım. Üzülme!” (ss. 46)

“Birkaç gün içinde arkadaş olmuştuk. Onu hiç yalnız bırakmıyordum. Günlerimiz evin içinde geçiyordu. Canım sıkılmıyor değildi. Evden çıkmak ve oynamak istesem de dışarı çıkamıyordum.” (ss. 47)

b) Hayvanları Korumak: Hayvanlar korunmaya muhtaç canlılardır. Bazen içinde bulundukları zor durumlardan tek başlarına kurtulmaları mümkün olmayabilir. Anne, çocuğunun sincabı kurtarmasına sevinir ve sincabı okşar:

“-Anne bak sincabı kurtardım, dedim.

Annem çok sevindi. Sincabı okşadı.” (ss. 46)

c) Zorlukların Üstesinden Gelmeye Çalışmak: Yaşadığımız kötü durum ya da olayların geçeceğine inanmak sorunların üstesinden gelmek için bize dayanma

gücü ve mücadele azmi aşılar. Çocuk da sincabın iyileşeceğine olan inancını kaybetmeyip onun yanında bekler ve onu besler:

“Sabah, sandığın kapağını aralayınca başını kaldırdı. Suyunu değiştirdim. Fındık içlerini önüne koydum. Fındıkları kemirirken durmadan kuyruğunu sallıyordu. İyice acıkmıştı. İyileşeceğinden ümitliydim.” (ss. 47)

d) Öz Eleştiri Yapabilmek: Öz eleştiri yapabilmek, herhangi bir sorunda hatayı önce kendimizde aramaktır. Başkalarının eksikliklerinden önce kendi eksikliklerimizi görmemize yardım eder. Kendimizi sorgulamamızı sağlar. Çocuk çizdiği resme bakıp iyi bir ressam olamayacağını söyleyerek öz eleştiride bulunur:

“Aradan kaç gün geçmişti bilmiyorum. Duvara çizdiğim resme bir daha bakmak istedim. Bembeyaz duvardaki resim upuzun siyah kuyruklu bir fareye benziyordu.

(...) hiçbir zaman iyi bir ressam olamayacağımı da böylece öğrenmiş oldum.” (ss. 49)

2.2.2.3. Yağmurun Elleri

2.2.2.3.1. Özet

Yazar öykünün başında çocukluk günlerine dönerek o günlere ait oyunlarından söz eder. Arkadaşlarıyla bir araya gelen çocuklar yaz yağmurunun altında ıslanmayı çok severler.

Çocuklar toprakla oynamayı, çamurdan oyuncaklar yapmayı da çok severler. Bütün oyuncaklarını kendi elleriyle yaparlar. Oynadıkları yer yağmur yağınca çamur olur. Ancak çocuklar yağmura hiç kızmazlar. Yağmurun elleri olduğunu düşünür ve hep bu elleri görmek isterler. İlkokulu bitirdikleri gün toprak fırında yaptıkları ekmeklerin tadını unutamazlar. Oyuncaklarını kendi elleriyle yaptıkları için onları istedikleri gibi süslerler ve bundan da mutluluk duyarlar. Topraktan evler, köprüler, hayvanlar yaparlar. Ziya ve Zihni'yle hazırladıkları bu oyuncakları suyla ıslatırlar. Zamanla büyüdüklerinden bahseden yazar bir gün yağmurun ellerini gördüklerini söyler. O günü en mutlu günleri olarak hatırlarlar.

Büyüyünce yağmurun nasıl yağdığını öğrenirler. Toprakta yaptıkları oyuncakların da yavaş yavaş kaybolduğunu fark ederler. Yazar öykünün sonunda çocukluğu her gün yeniden yaşanan bir oyun olarak kabul ettiğini söyler.

2.2.2.3.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; yazar, yazarın çocukluk arkadaşları Ziya ve Zihni'dir.

Not: Yazar öyküde arkadaşlarıyla yaşadığı olay ve durumlardan bahsediyor. Bu yüzden kahramanların özelliklerini bütün olarak ele alacağız.

Üç arkadaş yaz yağmurlarında ıslanmayı severler:

“Çocukken, incecik yaz yağmurlarının altında ıslanmayı severdik.” (ss. 51)

Üçünün de hayal dünyaları çok zengindir. Çocukken oynadıkları oyunlar ve kendi elleriyle yaptıkları oyuncaklar bunun göstergesidir:

“Oyuncaklarımız hep çamurdandı. Arabalarımızı, evlerimizi ve ekmeklerimizi çamurdan yapardık. Yarış yerlerinin yollarını hazırlamak bizi epeyce yorardı. Yol kenarlarında köyler, kasabalar, şehirler kurardık.” (ss. 54)

“Gece olunca büyük dünyamız küçülürdü. Ay'a el sallardık. Küçük yıldızların oyuncaklarımızı koruduğuna inanırdık.” (ss. 54)

“Oyuncak yolumuzun üzerinde köprüler olurdu. Her köprüyü bir fil sırtında tutardı. Yol boyunca kuzu koyun keçi inek at ve eşekler sıra sıra dizilirdi. Evlerimizin önünde aslan olurdu. Aslanın karşısında bir kedi bir de horoz. Niçin mi! Aslan, horoz ve kediden korktuğu için.” (ss. 55)

En büyük isteklerinden biri yağmurun ellerini tutmaktır:

“ uyuyor karlı dağ

Yağ elsiz yağmur yağ

(...)Hep bir ağızdan yağmura bu tekerlemeyi söylerken, yağmuru kucaklamak isterdik. (...) Sisine içine dalar, el çırpardık. Ama bir türlü yağmurun ellerini tutamazdık.” (ss. 52)

2.2.2.3.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Doğa Sevgisi: Çocuklar kendilerini olumsuz etkilese de yağmuru severler:

“Yağmur yağarken sevincimiz çoğalırdı. Yağmurun yağışını seyretmek en çok sevdiğimiz şeydi. Toprak olan oyun yerimiz ıslansa da kızmazdık.” (ss. 51)

Çocuklar yağmura olan sevgilerini ona tekerleme uydurup söyleyerek gösterirler. Onun ellerini bile tutmak isterler:

“uyuyor karlı dağ

yağ elsiz yağmur yağ

En çok sevdiğim ve benim icadım olan tekerleme buydu. Hep bir ağızdan yağmura bu tekerlemeyi söylerken, yağmuru kucaklamak isterdik. Islanırdık, üşürdük. Sisine içine dalar, el çırpardık. Ama bir türlü yağmurun ellerini tutamazdık.” (ss. 52)

b) Çalışkan Olmak: Çalışkan olmak bir şeyler üretmemizi ve ürettiklerimizle mutlu olmamızı sağlar. Çocukların bıkmadan oyuncaklar yapmaları da buna örnektir:

“Oyun yerimiz uçsuz bucaksız bir dünya idi. Dünyayı buradan ibaret sanışımız boşuna değildi. Her gün üç arkadaş bu oyuncaklı dünyanın içinde çalışmaktan hiç bıkmazdık. Ne acıkırdık ne de yorulurduk.” (ss. 52)

c) Mutlu Olmayı Bilmek: Yağmur yağmaya başladığında yağmurun ellerinin görüldüğü haberi çocukları mutlu eder:

“-Yağmurun elleri göründü dedi Ziya.

En mutlu günümüzün fotoğrafı da böylece çekilmiş oldu.” (ss. 57)

2.2.3. Köpeğimin Kurdelesini Kırmızı

2.2.3.1. Maviş Kedim Miyav Dedi

2.2.3.1.1. Özet

Çocuk çimenlerin üzerinde uzanmışken bir kelebek onunla konuşmaya başlar. Kelebeğin konuşması çocuğa çok tuhaf gelir.

Kelebek çocuğa Maviş kedinin nerede olduğunu bilip bilmediğini sorar. Çocuk kedisine seslendiğinde kedisinin bir ağacın dalında olduğunu görür. Maviş keleşbeği kıskanır ve onu yakalamak için yükseklerle sıçrar. Kelebek kedinin onu yakalamak istediğini anlar ve Maviş’le uğraşır. Ancak bir türlü keleşbeği yakalayamaz. Bu sırada çocuk uçurtmanın ipini kedinin gövdesine sarar ve ipin ucunu bırakır. Maviş birden havalanır ve uçurtmayla gözden kaybolur. Çocuk haftalarca Maviş’in dönmesini bekler ama Maviş bir türlü dönmez. Kedinin dönmesinden umudu kesen çocuk onun için bir şiir yazar ve resim yapar. Bunları duvara asar.

Daha sonra çocuk okulun açıldığı ilk gün yolda yürürken kedisıyla karşılaşır. Kedi oldukça zayıflamış ve kirlenmiştir. Hemen onu alıp eve götürür. Kedisini yıkar, ona süt verir. Çocuk kediye süt verdikten sonra kedi miyavlamaya başlar. Maviş’in eskisi gibi miyavlaması çocuğu çok mutlu eder.

2.2.3.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, Maviş kedi, keleşbek ve çocuğun annesidir.

a) Çocuk: Çocuk üçüncü sınıf öğrencisidir:

“(…) O yıl üçüncü sınıfta okuyacaktım.” (ss. 68)

Kedisini çok sever:

“Sevgili kedimin geri döneceğinden ümidi kesmiştim. Maviş’im için yazdığım şiiri ve çizdiğim resmi duvara astım.” (ss. 66)

“(…) Sevgili kedim bir anda önüme çıkıvermez mi? Heyecandan ne yapacağımı bilemiyordum. Ona doğru koştum. Kucağıma atlayıverdi. Kediciğimi okşadım.

(…) Okulun ilk günü olmasına o gün evde bekledim. Zaten Maviş’ten ayrılmam imkânsızdı. Kedim kucağımda uyuyordu.” (ss. 68)

Çocuk yaşadıklarını annesiyle paylaşır:

“(…) ”

-Uçan bir kedi görmüşler dedi annem.

-Maviş’ti o dedim.” (ss. 66)

b) Maviş Kedi: Maviş kedi kıskançtır. Bir uçurtmayı ve konuşan bir keleşbeği kıskanır. Kıskançlığı yüzünden başına gelmeyen kalmaz:

“(...) Kedim keleşbeği kıskanmış olmalı. Sıçradı, keleşbeği yakalamak istedi. Daha yükseğe sıçradı. Bir daha. Bir daha. Ama bir türlü keleşbeği yakalayamadı.”
(ss. 64)

“Hiç oralı olmadı. Gözü uçurtmadaydı.

Gerçekten de uçurtma kıskanılmayacak gibi değildi..(...)” (ss.64)

Uçurtmayla uğraşan kedi onunla gökyüzüne havalanır ve haftalarca kaybolur:

“(...) Patileriyle ayaklarıma dokunurken ipin ucunu yakaladı.

Çocukluk işte, ben de ipi kedinin gövdesine doladım. Sonra ipin ucunu usulca bırakıverdim. Kedim koşar gibi yürürken birden havalandı.

(...) Kedimle uçurtmam karşı tepayı çoktan aşmıştı.” (ss. 64)

“O gün evin bahçesinden hiç ayrılmadım. Kedim geri dönmedi. Aradan günler haftalar geçti.” (ss. 66)

c) Keleşbek: Keleşbek cesurdur. Çocukla korkmadan konuşur. Çocuğun serçe parmağına konan serçe onunla konuşmaya başlar:

“(...) Serçe parmağıma keleşbek kondu. (...)” (ss. 61)

“(...)”

-Hep yanımda kal öyleyse diye seslenince, keleşbek uçuverdi.

-Serçe parmağını özleyeceğim, dedi uçarken.” (ss. 62)

Keleşbek yaşam sevinciyle doludur:

“(...)”

-Yaşamak istiyorum, türkü söyler gibi.

Son konuşan ise keleşbektir.” (ss. 62- 64)

d) Anne: Çocuk Maviş’i rüyasında görür ve rüyasını annesine anlatır. Anne çocuğu teselli eder:

“Uyandığında gördüklerimi anneme anlattım.

-Akşama kalmaz Maviş çıkar gelir, dedi annem.” (ss. 66)

2.2.3.1.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Kelebeğin çocukla konuşması onu mutlu eder:

“Yanlış duymamıştım. Kelebek benimle konuşmuştu. Sevinçten bir takla attım.” (ss. 62)

b) Yaşama Bağlılık: Yaşama bağlılık yaşadığımız hayatın bir anlam taşıdığını görmemizi sağlar. Bu sebeple önemlidir. Kelebeğin yaşama isteği güçlüdür:

“Uçurtmanın ipi elimde.

-Bu bir yaz şöleni.

-Haklısın dedi Maviş.

-Yaşamak istiyorum, türkü söyler gibi.

Son konuşan ise kelebektir.” (ss. 62- 64)

c) Hayvanları Korumak: Çocuk uzun bir süre görmediği kedisiyle karşılaşınca heyecanlanır ve onu kucığında okşar:

“(...) Sevgili kedim bir anda önüme çıkıvermez mi? Heyecandan ne yapacağımı bilemiyordum. Ona doğru koştum. Kucığıma atlayıverdi. Kediciğimi okşadım.” (ss. 68)

d) Fedakârlık: Hepimiz sevdiklerimiz için çeşitli fedakârlıklarda bulunuruz. Bunun en önemli sebeplerinden biri sevdiklerimizin zarar görmesinin bize acı verdiğini bilmemizdir. Kedisine günler sonra kavuşan çocuk okulun ilk günü onu yolda görür görmez okula gitmekten vazgeçer. Kedisinin bakımını yapar ve onu besler:

“Eve geri dönerek, kediciğimi ılık suyla güzelce yıkadım. Önüne süt tabağını koyunca yine eskisi gibi miyav, dedi.

(...) Okulun ilk günü olmasına o gün evde bekledim. Zaten Maviş’ten ayrılmam imkânsızdı. Kedim kucığımda uyuyordu.” (ss. 68)

2.2.3.2. Balıkların Sunduğu Gülücük

2.2.3.2.1. Özet

Tamer beş kişilik bir ailenin en küçük üyesidir. Annesi ve ablasıyla köyde yaşar. Bir gün köye ara sıra gelen bir çocuğun ailesiyle göle balık avlamaya gideceklerini duyar. Çoğu kez göz göze gelen ancak hiç konuşmayan iki çocuk bu vesileyle tanışır.

Göle gideceklerini bütün komşularına haber verirler. Tamer de bu sırada haberi duyar ve o gün ailenin göle gideceği minibüsün yanında durur. Tamer'in geldiğini fark eden çocuk onu da minibüse davet eder. Hep birlikte göle giderler. Gölde ilk balığı Serdar yakalar. Ardından Tamer balık tuttuğunu haber verir. Bu, hayatında tuttuğu ilk balıktır. Oradaki arkadaşları Tamer'i bu başarısından dolayı alkışlarlar. Akşamüstüne doğru dönmek üzere hazırlanırken çocuk, Tamer'in oltayı atıp hâlâ gölde beklediğini ve tüm dikkatiyle gölü izlediğini görür. Birdenbire en büyük balığı yakaladığını sevinçle haber verir. Bunun ardından şarkılar söyleyerek evlerine geri dönerler. O gece Tamer hastalanır. Annesi bütün gece başında bekler. Ertesi gün arkadaşını gören Tamer ona gölde neler gördüğünü anlatır. Oltayı göle attığında beş yıldır birbirinden ayrı yaşayan aile üyelerinin bir araya geldiğini gördüğünden bahseder. Annesini, babasını, ablasını, ağabeyini ve kendisini bir arada görür. Buna çok sevindiğini ancak “balık” diye bağırdıktan sonra tablonun kaybolmasının onu üzdüğünü söyler.

Tamer göle bir daha gittiklerinde arkadaşından kendisine haber vermesini ister. Arkadaşı ona haber vereceğini söyler. Tamer buna çok sevinir ve arkadaşının yanından uzaklaşırken “balık, balık” diye bağırır.

2.2.3.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; Tamer, Tamer'in arkadaşı, Pınar, Murat ve Cemil'dir.

a) Tamer: Tamer cesurdur:

“(…) Çok cesur ve gözü pek bir çocuktı. Meyvesiz ağaçların tepelerine kadar tırmanırdı.” (ss. 70)

Kendisine soru sorulması onu mutlu eder:

“Tamer’i mutlu etmek için ona soru sormak yeterliydi. Ama o hiç soru sormazdı.” (ss. 70)

Özgüveni yüksektir:

“Tamer’in kendine güveni tamdı. Ona soru sormazsanız kımıldamadan ve konuşmadan dakikalarca karşınızda durabilirdi.” (ss. 70)

b) Tamer’in Arkadaşı: Tamer’in arkadaşı anlayışlıdır. Göle gidecekleri sırada karşısında duran Tamer’in de göle gitmek istediğini anlar ve onu da davet eder:

“(…) Minibüsümüz hareket etmek üzereyken yanı başına geldi, durdu. Yüzünde yine o kırık çizgi belirdi. Göz göze geldik. Ne istediğini anlamıştım.

-Hadi bizimle gel!” (ss. 70)

Tamer arkadaşına güvenir. İyileştikten sonra gölde yaşadıklarını ona anlatır:

“Yanıma gelince konuşmaya başladı:

-Geçti dedi, iç çekerek. Biliyor musunuz, göl sinema gibiydi. Her olta atışında annem, babam, ağabeyim, ablam ve ben birbirimize koşuyorduk. (...) Beş yıldır ayrı yaşayan ailemiz düş de olsa bir araya gelmişti. Kocaman bir balık oltama yakalanınca balık diye bağırmışım. Bağırınca sudaki aile fotoğrafımız kayboluverdi. Bunun için üzüldüm.” (ss. 76)

c) Pınar, Murat ve Cemil: Pınar, Murat ve Cemil anlatıdaki diğer kişilerdir. Tamer’in sevincine ortak olurlar.

2.2.3.2.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Arkadaşının Tamer’i göle davet etmesi Tamer’i çok mutlu eder:

“Sesimi duyar duymaz sevincini görmeliydiniz. Ellerini havaya kaldırdığını... Arabaya telâşla binişini. En arka tarafa oturuşunu...” (ss. 72)

Mutlu olma sebeplerimizden biri de başarıdır. Serdar ve Tamer balık yakaladıkları için çok mutlu olurlar:

“(…) İlk balık Serdar’dan. Bunu sevinç çığlıkları ile herkese duyurdu. Ve ardından Tamer’in sesi duyuldu:

-Balık... Balık!

Tamer’in yüzünde kocaman bir gülümseme belirdi. Birden, acının o derin çizgisi, yüzünden uzaklaşıverdi. Gözleri mutluluktan parıl parıl parlıyordu. İlk tuttuğu balıkmış.” (ss. 72)

Tamer’in gölden ayrılmadan önce tuttuğu son balık onu çok mutlu eder:

“(…) Yakaladığı balığı Cemil’e verdi.

Güneş batmak üzere, dedim.

Yerinde duramıyordu. Hopluyor zıplıyor, daireler çizerek koşuyordu.” (ss. 75)

b) Takdir Etmek: Arkadaşları Tamer’in balık tutmasını tezahüratlar ve alkışlarla takdir ederler:

“-Yaşa Tamer!

Pınar, Murat ve Cemil aynı anda bağırmıştı.

Alkışlar... Alkışlar... Böylesine tezahüratı hiç görmemişti. Belki de ilk defa alkışlanıyordu.” (ss. 72)

c) Dürüstlük: Tamer annesinin sorduğu soruyu dürüstçe cevaplar:

“Tamer, o gece hastalandı. Annesi başucunda bekliyordu.

-Suya mı girdin? diye sordu.

-Hayır dedi Tamer.

Doğrusu da buydu. Suya filan girdiği yoktu. Ayakları bile ıslanmamıştı.” (ss. 75)

2.2.3.3. Köpeğimin Kurdelesini Kırmızı

2.2.3.3.1. Özet

Asuman ve ailesi yaz tatili için anneannesiyle dedesinin yanına giderler. Yola çıkmadan önce Asuman köpeği Uykusuz'un da fotoğraflarını alır. Yol boyunca Uykusuz'un sesini kaydettikleri kasetleri dinler. Bu sırada uyur. Rüyasında Uykusuz'a kavuştuğunu görür.

Asuman Uykusuz'u bir yıl önce tanır ve kendi kırmızı kurdelesini onun başına bağlar. Dedesinin değirmenine bekçilik yaptığı için de adını Uykusuz koyar. Asuman köye gelir gelmez Uykusuz'u görmek için değirmene koşar. Ancak dedesinden Uykusuz'un öldüğünü öğrenir. Buna çok üzülür. Uykusuz'un mezarını dedesiyle ziyaret eder. Asuman evden getirdiği oyuncaklarla köpeğinin mezarını süsler. Kırılarda onun için de koşacağına söz verir. Daha sonra dedesiyle değirmene dönerler.

Asuman değirmende uyur ve rüyasında Uykusuz'a kavuştuğunu görür. Bu sırada dedesi Asuman'ı uyandırır. Güneş batmak üzeredir. Asuman ve dedesi eve gitmek için yola koyulurlar. Uykusuz'un sesi ve gölgesi ise Asuman'a eşlik etmeye devam eder.

2.2.3.3.2. Anlatıdaki kişiler

Anlatıdaki kişiler; Asuman, Asuman'ın dedesi, Cemil, Asuman'ın babası ve annesidir.

a) Asuman: Asuman'ın hayal dünyası geniştir. Yolda giderken her gördüğünü kendince anlamlandırır:

“Yüksek binalar hızla geriye doğru koşuyordu. Çekmece gölünden sonra buğday tarlaları göründü. Gündöndüler yüzlerini güneşe çevirmiş kımıldamadan gökyüzünü dinliyorlardı. Güneş komutanları gibiydi.” (ss. 78)

Köpeği Uykusuz'u çok sever. Tatile giderken yolda bile onun sesini dinler:

“-Baba Uykusuz'un sesini kaydettiğimiz kaseti teybe koyar mısın?

-Sırası mı şimdi kızım?

-No'lur üç dakika.

Uykusuz ile Asuman'ın teypten sesleri duyuldu (...)" (ss. 78)

b) Asuman'ın Dedesi: Asuman'ın dedesi değirmende çalışır:

"Değirmenin gürültüsüne rağmen dedesi Asuman'ın sesini duymuş, yola çıkmıştı." (ss. 80)

Asuman'ın üzüntüsüne ortak olur. Asuman'la Uykusuz'un mezarına gider ve orada birlikte ağlayıp dertleşirler:

"(...) Birlikte diz çöktüler. Asuman dedesine sarıldı. İkisi de ağlıyordu.

-Uykusuz ne yapıyor şimdi?

-Uyuyor!

-Hiç uyanmayacak mı?

-Uykusuz öldü. Ama onu sevenler oldukça yaşayacak." (ss. 80- 81)

c) Uykusuz: Asuman Uykusuz'a nasıl bağlıysa Uykusuz da Asuman'a öyle bağlıdır. Uykusuz yağmurlu bir havada değirmenden eve kadar Asuman'a eşlik eder:

"Bir defasında yağmur yağmış, değirmene gidememişti. Uykusuz eve kadar gelmiş, yanına sokulmuş, sonra da geri dönmüştü." (ss. 79)

d) Cemil: Asuman'ın ağabeyidir. Asuman'ın Uykusuz'la yaşadıklarını hatırlaması üzerine ona Uykusuz'la ilgili bir şaka yapar:

"Uykusuz ile Asu'nun serüvenleri.

Cemil, şakacıktan Asuman'a takıldı. Onu anılarından uzaklaştırmaya yetmişti bu sözler." (ss. 79)

e) Asuman'ın Babası ve Annesi: Asuman'ın babası ve annesi, Cemil'in şakasına tepki gösteren Asuman'ı olayı büyütmemesi için uyarırlar:

"-Baba haksızlık bu!

-Mızımızlanma dedi babası.

-Şaka kızım diye seslendi annesi." (ss. 79)

2.2.3.3.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Büyüklere Saygı: Misafirliğe gittiğimizde, bayramlarda vb. küçükler büyüklerin ellerinden öperler. Asuman da köye vardıklarında anneannesinin elini öper:

“-Uyan Asu, köye geldik!

Asuman, önce anneannesine koştı. Elini öperek kucaklaştılar.” (ss. 79)

b) Ölüm Duygusu: Asuman köpeğinin öldüğünü öğrenince çok üzülür. Dedesiyle köpeğinin mezarının başında oturup ağlarlar:

“(…) Birlikte diz çöktüler. Asuman dedesine sarıldı. İkisi de ağlıyordu.

-Uykusuz ne yapıyor şimdi?

-Uyuyor!

-Hiç uyanmayacak mı?

-Uykusuz öldü. Ama onu sevenler oldukça yaşayacak.” (ss. 80- 82)

c) Mutlu Olmayı Bilmek: Asuman rüyasında Uykusuz’a kavuştuğunu görür ve mutlu olur:

“Ve ahşap köprüünün üzerinde karşılaştılar. Asuman sevinçten ağlıyordu. Uykusuz zıplayan tavşanla oynamak istiyordu.

-Asuman uyan,

Dedesinin seslenişine uyandı.” (ss. 82)

2.2.4. Her Çocuğun Bir Yıldızı Var

2.2.4.1. Evinize Hoş Geldiniz

2.2.4.1.1. Özet

Adam çimene sırt üstü uzanır ve göğü izler. Bu sırada çocukluk günlerini düşünür. Birdenbire fırıldaklı bir çocuk gelir ve onu geçmiş günlerine götürür.

İlk uğradıkları yer babasının evidir. Onları “Evinize hoş geldiniz!” diyen bir ses karşılar. Babasının çocukken olduğu gibi ona hâlâ: “Mareşalim!” diye seslenmesi onu mutlu eder. Bu arada sınıf arkadaşı onu kolundan tutarak başka bir odaya

götürür. Odada eski oyuncakları ve bir beşik vardır. Bu kendisinin küçükken içine konulduğu beşiktir. İçinde ise doğar doğmaz ölen oğlu Ömer vardır. Beşiğin üzerindeki tülü araladığında Ömer uyanır. Bu sırada bir bebek eline saz alıp türkü söylemeye başlar. Söylenen türkü evdeki herkesi ağlatır. Ardından iki bülbül Ömer'in beşiğinin üstüne konar. Bunlar adamın oğluna çok önceden aldığı kuşlardır. Daha sonra kardeşleri Serdar ve Cemil de görünür. İkisi de bebeği okşarlar. Odanın ortasında gül ağacının ortaya çıkmasıyla kuşlar uçarlar. Adam da bu oyuna katılacakken kapılar açılır, adam ve fırıldaklı çocuk beyaz bir atın sırtında oradan ayrılırlar.

Atın durmasıyla fırıldaklı çocuk adamdan ayrılır. Adam çocukluğunu uğurladıktan sonra atını sürmeye devam eder.

2.2.4.1.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; adam, fırıldaklı çocuk, adamın babası, sınıf arkadaşı, ablası, ablasının oyuncak bebeği, Ömer, Cemil ve Serdar'dır.

a) Adam: Adam elde ettiklerine şükreder:

“Bu gün çok şanslıyım. Böylesine güzel bir günü yaşamayı hep hayâl etmiştim.” (ss. 88)

Doğayla iç içe yaşar:

“Yine yalnız kaldım. Uçuşan kelebekleri seyrediyorum. Çiçeklere dokunuyorum. Uğur böcekleri serçe parmağıma konuyor.” (ss. 88)

b) Fırıldaklı Çocuk: Fırıldaklı çocuk adamı geçmiş günlerine götürür:

“Çocukluk günlerim birbirine karışırken fırıldaklı çocuk, koşarak yanıma geliyor.

-Hadi kalk gidiyoruz, diyor. Yolumuz çok uzun.” (ss. 88)

c) Adamın Babası: Babası oğluna eskiden nasıl sesleniyorsa öyle seslenir:

“(…) İlk adımımı atar atmaz evin içinde bir ses çınladı:

-Mareşalim hoş geldin!

Bu ses babamın sesiydi.

(...)Büyümüşüm ama beni hep mareşalim diye çağıran babamın yine mareşaliydim.” (ss. 89)

Oğlunun iyi bir evlat olduğunu duymak babayı mutlu eder:

“Babama, yıllar sonra bana, paşam diye seslenen insanlarla karşılaştığımı anlattım. Gözleri parladı.

-Benim zaferim de bu dedi, odasına çekildi.” (ss. 89)

d) Adamın Sınıf Arkadaşı: Adamın sınıf arkadaşı aceleci tavırlarıyla ön plana çıkar:

“Tam o sırada sınıf arkadaşım yanımda beliriverdi.

-Bizi bekleyenler var dedi.

Kolumdan tuttu. Acele ediyordu.” (ss. 90)

e) Adamın Ablası: Ablanın bir hayal arkadaşı vardır. Bu hayal arkadaşı oyuncak bir bebektir. Abla sırlarını bu bebekle paylaşır:

“Ablam gıdıkladı bebeğini.

-Adını hep adımın yanında sakladım dedi. Sırlarımı paylaştığım hayâl arkadaşım sen değil misin?” (ss. 92)

f) Ablasının Oyuncak Bebeği: Ablasının oyuncak bebeği söylediği türküyle evdeki herkesi ağlatır:

“Ablamın oyuncak bebeği kırmızı kurdelesini taktı ve çatallı ince dut dalından sazını eline aldı. Kuş tüyünden minderine üzerine oturdu. Tam o sırada evin içinde türküsü yankılandı:

bir bebeğin adı olur

sevgiler kanadı olur

çiçek çiçek büyür kızlar

gülücükler unutulur” (ss.90)

“(…) Kırmızı kurdeleli bez bebeğin sesini duyan herkes ağladı.” (ss. 92)

g) Ömer: Adamın ölen oğludur. Bir odadaki beşiğin içinde uyur:

“Orta yerde bir beşik. İçinde, doğduktan hemen sonra ölen oğlum uyuyordu. Yüzündeki tülü araladım. Uyandı! Ömer gülüyordu.” (ss. 90)

h) Serdar ve Cemil: Ömer’in kardeşleridir:

“İkisi de beşikteki Ömer’in yanaklarını okşadı.

-Yaşasın dedi Cemil, artık iki ağabeyim var.” (ss. 92)

Serdar Ömer’in ağabeyi olduğunu henüz anlayamamaktadır. Cemil’in Ömer’e ağabey demesine tepki gösterir:

“-Sus dedi Serdar. Senden önce doğmuş ama bir saatlik bebekken ölmüş. - Serdar henüz, ölen bebeklerin öldükten sonra büyüdüklerini bilmiyordu.-” (ss. 92)

2.2.4.1.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Mutlu Olmayı Bilmek: Sevdiğimiz varlıkları çevremizde görünce mutlu oluruz. Adam uçurtmasıyla mutludur:

“Uçurtmam ile daha güzelleşiyor gökyüzü.

Bana doğru uçtukça sevincim daha da çoğalıyor.” (ss. 87)

b) Misafirperverlik: Misafiri kapıda ve çoğu zaman güler yüzle karşılarız. Adam evine gittiğinde hoş karşılanır:

“-Evinize hoş geldiniz!

Bu üç kelime, kalbime sevgi ırmağı gibi akıverdi. Bu tatlı sesin sahibini aradım. Görünmez bir el kapıyı ardına kadar açtı ve sessizce oradan uzaklaştı.

(...) İlk adımımı atar atmaz evin içinde bir ses çınladı:

-Mareşalim hoş geldin!

Bu ses babamın sesiydi. (...)” (ss. 89)

c) Büyüklere Saygı: Yazar çocukluk evine gittiğinde babasının elini öper:

“(...) Hasırdan örülmüş koltuğunda oturuyordu. Eğildim elini öptüm. Babamı çok özlemiştim.” (ss. 89)

d) Hayırlı Evlat Yetiştirmek: Toplum olarak çocuklarımızın ‘vatana, millete hayırlı birer evlat’ olarak yetiştirmelerini isteriz. Çocuklarımızın ülkemiz ve milletimiz için hayırlı işler yapmalarını ve hayırla yad edilmelerini bekleriz. Evlatlarımızın hayırla yad edilmesi başta ailemizi olmak üzere onlara değer veren herkesi mutlu eder. Adamın babası, oğlunun çevresince hayırla yad edildiğini duyunca çok mutlu olur:

“Babama, yıllar sonra bana, paşam diye seslenen insanlarla karşılaştığımı anlattım. Gözleri parladı.

-Benim zaferim de bu dedi, odasına çekildi.” (ss. 89)

e) Ölüm Duygusu: Adam evinde ölen çocuklarını görür:

“Orta yerde bir beşik. İçinde, doğduktan hemen sonra ölen oğlum uyuyordu.” (ss. 90)

“(…)

-Serdar henüz, ölen bebeklerin öldükten sonra büyüdüklerini bilmiyordu.” (ss. 92)

f) Kardeş Sevgisi: Kardeşimizin varlığı bizi mutlu eder. Ona duyduğumuz sevgi ve muhabbet başkadır. Cemil iki kardeşinin olmasına sevinir:

“Yaşasın dedi Cemil, artık iki ağabeyim var.” (ss. 92)

2.2.4.2. Her Çocuğun Bir Yıldızı Var

2.2.4.2.1. Özet

Çocuk altı yaşındayken babasını kaybeder. Evin etrafı tanımadığı bir sürü insan ve çocukla doludur. O gün çevresindeki herkes çok üzgündür ve ağlar. Ancak çocuk ölümün ne olduğunu bilmediği için bu üzüntünün sebebini anlayamaz. Kendisi de onlara bakıp ağlar. Çocuğun amcası eğer ağlamazsa çocuğa masal anlatacağını söyler. Çocuk masal kelimesinin ne anlama geldiğini merak eder ama bir türlü masalın anlamını öğrenemez. Günlerce beklemesine rağmen amcası da masal anlatmaz.

Çocuk masalın ne olduğunu merak ederken bir gün hayal arkadaşı yıldız, çocuğa masal anlatacağını söyler. Masalı anlatır da. Yıldız masalı anlatırken çocuk,

yıldıza babasıyla ilgili sorular sorar. Ona bir daha sarılıp öpemeyeceği için ağlar. Hayal arkadaşı bu sırada onu teselli eder. Onu daha güzel günlerin beklediğini, kendisinin de çocukla beraber büyüyeceğini söyler. Yıldız çocukla konuşurken çocuk babasının bir at üzerinde geldiğini görür. Babası gülümsemektedir. Çok geçmez at koşmaya başlar ve babası oradan uzaklaşır.

2.2.4.2.2. Anlatıdaki Kişiler

Anlatıdaki kişiler; çocuk, çocuğun amcası ve hayal arkadaşı yıldızdır.

a) Çocuk: Çocuk meraklı bir kişiliğe sahiptir. Amcası çocuğa masal anlatacağını söylediğinde günlerce masalın ne olduğunu merak eder:

“Masal kelimesi beni büyülemiş gibiydi. Masal ne demek acaba? diye düşündüm.

(...)

Günlerce masal sayıkladım. Masalı hiçbir şeye benzetemiyordum.” (ss. 96-97)

Çocuk kendisine söylenenleri unutmaz ve söylenenlerin yapılmasını bekler:

“Aradan bir ay geçmiş olmasına rağmen amcam hâlâ masal anlatmamıştı bana.” (ss. 97)

Çocuk babasından ayrıldığı için çok üzülür ve ağlar:

“(...)

-Baba! diye seslendim hemen: Niçin azıcık sevmişken ayrıldın bizden? Kimi öpeyim senin yerine.

-...

-Söyle kimi öpeyim baba!” (ss. 102)

b) Çocuğun Hayal Arkadaşı Yıldız: Yıldız babasının ölümüne üzülen çocuğu teselli eder ve ona destek olur:

“(...)

-Söyle kimi öpeyim baba!

-Sus dedi hayâl arkadaşım, ağlama! Ağlarsan hep ağlar baban!

(...)

-Beni hep yanında hissedeceksin.

-Daha hızlı büyümem için mi?

-Yalnız kalmaman için.

-Birlikte büyümüş olacağız. (...)” (ss. 102)

c) Çocuğun Amcası: Babanın öldüğü gün herkes birbirine sarılıp ağlarken çocuğun amcası onu yalnız bırakmaz. Çocuğun üzülmemesi için elinden geleni yapar:

“Büyük amcam beni kucağına alarak;

-Ağlamazsan dedi masal anlatacağım sana!

Oysa elimden tutan, başımı okşayan amcam da ağlıyordu.” (ss. 96)

2.2.4.2.3. Öyküde İşlenen Değerler

a) Ölüm Duygusu: Çocuğun babası ölür ve herkes buna çok üzülür, ağlar:

“Babamın tabutu eller üstünde son yolculuğuna götürülüyordu.” (ss. 97)

“Babam öldüğünde henüz altı yaşındaydım. Öldüğü gün, annem ve tanıdık herkes çok ağlamıştı.” (ss. 95)

b) Akrabalık Bağına Önem Vermek: Babasının öldüğü gün amca çocuğa destek olur:

“Büyük amcam beni kucağına alarak;

-Ağlamazsan dedi masal anlatacağım sana!

Oysa elimden tutan, başımı okşayan amcam da ağlıyordu.” (ss. 96)

c) Dostluk ve Arkadaşlık: Çocuğun hayal arkadaşı yıldız onu zor günlerinde yalnız bırakmaz:

“-Üzülme dedi hayâl arkadaşım. Bu gece sana ben masal anlatacağım. - Benim hayâldeki arkadaşım papatyaya benzeyen bir yıldızdı.-” (ss. 97)

“(…)

Bu gece çok sevinçliyim.

Bir çocuk oluyorum bir yıldız.

Bir yıldız bir çocuk.” (ss. 100)

“(…)

-Büyüyeceksin dedi. Herşey daha güzel olacak büyüdüğünde.

(…)

-Beni hep yanında hissedeceksin.

-Daha hızlı büyümem için mi?

-Yalnız kalmaman için.

-Birlikte büyümüş olacağız.

-Ben gökyüzünde, sen yeryüzünde. (…)” (ss. 102)

d) Azimli Olmak: Yıldız çocuğa masal anlatırken bir yandan da onun ileride öğreneceklerinden bahseder:

“(…)

Daha küçücük bir çocuksun

Önce sayı saymayı öğreneceksin

Sonra balık tutmayı

Kırlarda şarkı söyleyecek

Bulutlardan ev yapmayı öğreneceksin.” (ss. 100)

e) Baba Sevgisi: Sevdiklerimizden uzun süre ayrı kalamayız. Onları mutlaka özleriz ve onlara bir an önce kavuşmak isteriz. Çocuk da babasını özler:

“-Baba! diye seslendim hemen: Niçin azıcık sevmişken ayrıldın bizden? Kimi öpeyim senin yerine.” (ss. 102)

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

21. yüzyılda küreselleşme ve medyanın etkisiyle çocuk ve çocukluk kavramlarında önemli değişimler yaşanmaktadır. Bunun en önemli sebepleri arasında aile ve toplum yapısındaki bozulmaları, elektronik iletişim ağını ve görsel medyayı sayabiliriz. Son zamanlarda kendi kültürümüze ait değerlerin bir kenara atıldığını görmekteyiz. Görsel medyada daha çok Batı merkezli değerler yansıtılmakta, millî ve evrensel değerlere gereken önem verilmemektedir. Sonuçta görsel medyayı ve elektronik iletişim ağını nasıl kullanacağını bilmeyen çocuklar kendi değerlerine yabancılaşmaktadır. Bu sebeple görsel medyadan ve elektronik iletişim ağından olumsuz etkilenen en önemli kesim çocuklardır. Bu durum ileride değerler açısından ciddi sorunlara yol açabilir. Bazı değerlerimizde görülen yozlaşma, bu sorunların habercisidir.

Bu araştırmamızda Mustafa Ruhi Şirin'in iki masal ve iki öykü kitabını değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletiler açısından inceledik. İnceleme sonucunda masalların değerler bakımından zengin olduğunu gördük. Öykülerin ise değerler bakımından masallar kadar zengin olmadığını belirledik.

Masalların hepsinde değerlere rastladık. *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* adlı masal kitabının değer çeşitliliği bakımından daha zengin olduğunu gördük.

İlk Rüya adlı öykü hariç öykülerin hepsinde değerlere rastladık. *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* adlı öykü kitabında, değer sayısının daha çok olduğunu tespit ettik.

Yazarın masallarında ve öykülerinde değerler, olayların akışı içinde, dolaylı olarak verilmeye çalışılmıştır.

Masal ve öykülerde yer alan kişiler, okuyucunun özdeşim kurabileceği kişilerdir.

Eserlerin genelinde olumlu değerlere ya da duygusal anlamda insanların yaşayabileceği güçlülere yer verilmiştir. Olumsuz değerlere sahip kişiler çok fazla yoktur. Bu sebeple olumsuz değerlere çok fazla yer verilmemiştir. Ancak çocuk

kitaplarında olumsuz olay ya da durumlar da anlatılmalıdır. Önemli olan bu olumsuz olay ya da durumları anlatmaktaki amaçtır. Buradaki amaç olumlu değerlerin önemini daha iyi sezdirmek olmalıdır. Eserlerde değerlerden yoksun insanların yaşadıkları kötü durumlar da yeteri kadar yansıtılarak olumlu değerlerin iyi bir yaşam için gerekli olduğu vurgulanabilirdi.

Masallarda ve öykülerde yer alan kişilerin çoğu olumlu değerlere sahip, örnek alınabilecek niteliktedir. Ancak kahramanı insan dışındaki varlıklar olan masal ve öykülerde (*Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki, Martıcık, Kardan Adamın Kedisi* gibi) kahramanlar dikkatsiz, kötü niyetli davranışlarının, düşüncelerinin cezasını çekmekte ve bundan pişmanlık duymaktadırlar.

Mavi Rüiyalar Gören Çocuk'ta masalların başkahramanı hep Keloğlan'dır. *Guguklu Saatin Kumrusu*'nda ise *Üç Kartal* ve *Masal Sarayı* dışındaki masalların kahramanları hayvanlardır. *Mavi Rüiyalar Gören Çocuk*'ta en çok işlenen değerler şunlardır: mutlu olmayı bilmek (8), adalet duygusu (5) ve yardımseverlik (4)'tir. *Guguklu Saatin Kumrusu*'nda en çok işlenen değerler: mutlu olmayı bilmek (6) ve iyilik (4)'tir.

Geceleri Mızıka Çalan Kedi adlı eserde yer alan öykülerdeki kahramanların hepsi olumlu değerlere sahip kişilerdir. Öykülerde en çok işlenen değer ölüm duygusu (5)'dur. Ancak bir çocuğun ölümü algılayıp anlamlandırması zordur. Var olan bir şeyin yok olduğunu çocuğa anlatmak mümkün değildir. Öykülerde bir annenin, babanın, çocuğun ya da hayvanın ölümünden söz edilmektedir. *En Çocuk Baba* adlı öyküde baba, evinde beslediği bulbüllerin ölmesine çok üzülür ve ağlar. *Yağmurdan Islanmayan Kız* adlı öyküde Elif'in annesi ölür ve Elif günlerce üzülür, ağlar. Annesinin kendisine yaptığı oyuncak bebeği yanından ayırmaz. *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* adlı öyküde çocuğun babası ölür. Herkes buna üzülür ve ağlar. Bu ölüm çocuğu çok kötü etkiler. Çocukta babasının ölümüyle özgüven eksikliği başlar. Ancak amcasının desteğiyle bu özgüven eksikliğinin üstesinden gelir. *Ağlayan Çınar* adlı öyküde Fatma adında bir çocuğun çınar ağacından düşüp ölmesi, çınar ağacını ve bütün mahalleliyi çok üzer. *Mavi Bahçenin Çocukları* adlı öyküde ölüm değeri, Leylâ Anne'nin ölüm hakkındaki düşünceleri anlatılarak işlenmiştir.

Her Çocuğun Bir Yıldızı Var adlı eserlerde yer alan öykülerdeki kahramanların çoğu olumlu değerlere sahiptir. Sadece *Kardan Adamın Kedisi* adlı öyküde kedi, kardan adamı kışkandığı için ona zarar verir. Bu davranış olumsuz değerlerden “haset”i çağrıştırmaktadır. Ancak öykünün sonunda kedi kardan adama yaptıklarından dolayı pişman olup ağlar. Öykü olumsuz değerlerin insanın yaşamını da olumsuz etkileyeceği iletisini vermektedir. Bu yönüyle öykünün değerler eğitiminde faydalı olacağını söyleyebiliriz.

Her Çocuğun Bir Yıldızı Var adlı eserde en çok işlenen değer mutlu olmayı bilmek (8)’tir. Mutlu olmayı bilmek değeri, çocuğun psikolojik gelişimini olumlu yönde etkileyen değerlerdendir. Bu sebeple eserin çocuğu günlük hayattaki kaygılardan uzaklaştırabileceğini ve böylelikle rahatlatılabileceğini söyleyebiliriz.

Bazı masalların işledikleri konulara ve örtülü olarak verdikleri iletilere dikkat ettiğimizde her yaştan okura hitap ettiğini söyleyebiliriz. Buna *Guguklu Saatin Kumrusu*’ndaki *Aslankuş*, *Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki*’yi ve *Mavi Rüyalara Gören Çocuk*’taki masalların satır aralarında verilen iletileri örnek olarak verebiliriz:

Aslankuş’ta yaşananları özetleyecek olursak: Hayatında değişiklik isteyen bir aslan, bir tilkinin sözüne uyup ormanın liderliğini bırakır. Tilkiler hariç ormandaki bütün hayvanlar ormandaki sihirli suyu içerler. Sihirli suyu içen bütün hayvanlar bir anda kuş olup uçarlar. Ancak bir süre sonra kuş olmaktan sıkılırlar ve eski yaşamlarına geri dönmek isterler. Geçmişini hatırlayan her hayvan yere düşüp ölür. Tilkiler bu sırada ormanın hâkimiyetini ele geçirirler. Aslan bu oyunu fark edip diğer hayvanlarla ormana döner ve ormanın krallığını ele geçirir. Bu fikirleri ortaya atan tilkiyi de cezalandırır.

Burada örtülü olarak verilen iletiler: İnsanın kendisine ait olan şeylerden (vatan, millet, tarih, yaşam biçimi vb.) vazgeçmemesi ve bunların değerini bilmesi, kendisine ait olmayana da tenezzül etmemesi gerekir.

Akıllı Tavşan Kurnaz Tilki’deki olayı kısaca hatırlayalım: Yaşadığı adada kaplumbağa geleneklerine uymayan Fufus, adadan kovulur ve başka bir adaya gider. Orada tanıştığı bir tavşan, Fufus’tan kendisini kovulduğu adaya götürmesini ister. Kendisinin kral, Fufus’un da vezir olacağını söyler. Oysa tavşan, bulunduğu adada pek çok tilkinin ölümüne sebep olduğu için tilkilerin kendisinden intikam

alacaklarını bilir. Fufufus'u kandırır. Fufufus sayesinde oradan kaçma imkânı bulur. Tavşan adaya gelir gelmez kralı sürgüne gönderir. Kendisi kralın yerine geçer, Fufufus'u da vezir yapar. Bir süre sonra kaplumbağalar krallarını sürgüne göndermenin yanlış bir şey olduğunu anlarlar ve yeni kraldan kurtulmanın yollarını ararlar. Bu sırada eski kral da adaya bir tilkiyle geri döner. Tilki tavşanın krallık oyununu bozar. Tavşandan intikamını alır. Eski kral tahtına geçer ve ülke eskisi gibi mutlu günlerine geri döner.

Burada örtülü olarak verilen ileti: Ülkemize, evimize vb. gelenlerin her zaman iyi niyetli olmayabileceğidir. Milletler kendilerine ait olan değerlerin kıymetini bilmelidir. Aksi takdirde bir ülkenin ya da herhangi bir yerin hâkimiyetini ele geçiren yabancıların oradaki insanlara kötü davranacaklarını anlatmaktadır.

Mavi Rüyalarda Gören Çocuk'taki Elleri Üzerinde Yürüyen Padişah adlı masalda geçen şu ifadeler yönetimde rastlanan bazı uygulamaları eleştiren iletiler vermektedir:

“-Desenize dedim, padişahınız aklını kaçırmış!

-Sus, dedi duyan olursa zindana atılırsın. Ay geçmiyor ki vezir değişmesin! Kim yeni vergi icat ederse o daha uzun süre vezir kalabiliyor. Yeni vezir, bugünden itibaren ülkede doğru odun vergisi ve eğri odun vergisini uygulayacak. Bundan böyle ormandan doğru odun getiren bir, eğri odun getiren ise iki vergi ödeyecek. Halk ise şaşkın ve ne yapacağını bilemez durumda.

-Yıldızlar dedim, bakmanın da vergisi var her halde!

-Sayı saymanın vergisi olduğuna göre, dedi yaşlı adam. Zavallı insanlar ne yapsın! Seninle konuşsalar vergi, yanında otursalar vergi” (ss. 32)

Öykülerde ise hemen hemen her çocuğun hayalî arkadaşları bulunmaktadır. Buna, *Geceleri Mızıka Çalan Kedi*'deki *Hayal Kardeş* ve *İlk Rüya* gibi öykülerdeki çocuk kahramanları örnek olarak verebiliriz. 8- 9 yaşlarındaki çocukların hayalî arkadaşları olduğunu düşündüğümüzde öykü türündeki eserlerin sekiz ve üstü yaşlardaki çocuklara hitap ettiğini söyleyebiliriz.

Her Çocuğun Bir Yıldızı Var adlı eserde ise öykülerdeki çocuk kahramanların hayal gücü oldukça geniştir. *Bulut Oyunu* adlı öyküde Ayla'nın olaylar karşısındaki tepkilerini buna örnek olarak verebiliriz:

“(…) Gökyüzüne bakarken, kocaman bir yağmur damlasının eve doğru uçuşur gibi yaklaştığını farketti. Doğruldu. Uçuşan damla, pencerenin önünde büyüdü büyüdü, kocaman bir çiçeğe dönüşüverdi. Çiçeğin ortasında da bir kızın yüzü göründü. Alnını iyice cama dayadı.

-Sana yıldızından selam getirdim.

Ayla, böyle tatlı bir ses hiç duymamıştı. Yağmurun getirdiği misafire el salladı: (...)” (ss. 21)

Masal ve öykü türündeki eserlerde işlenen konular çocuğun seviyesine uygundur. Bazı masallarda ve öykülerde mizahî öğelere yer verildiği görülmektedir. *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var*'da, *Suna'nın Bebeği* adlı öyküde geçen şu ifadeler mizahî öğelere örnek verilebilir:

“Suna pazarcının bağrışına dayanamadı:

Karpuzları eliyle, göstererek:

-Tombulteyze alsana anne, diye seslendi.

-Sus! Çok ayıp! dedi annesi.” (ss. 14)

Mavi Rüyalar Gören Çocuk'taki *Hiç Yüzünden* adlı masalda geçen şu ifadeler mizahî öğelere örnek verilebilir: Keloğlan daha önce aldığı öğüt nedeniyle yolda giderken: “-Hak rahmet eylesin, geride kalanlara da sabır versin”(ss. 98) demektedir. Keloğlan, bu sözü ölmüş bir köpeğin önünden geçerken de söyler ve bu yüzden dayak yer. Dayak atanlar ona yeni bir öğüt verirler: “-Of ne kokuymuş, püf ne kokuymuş diyeceksin”(ss. 98) derler. Keloğlan bu cümleyi söylerken hamamdan yeni çıkan kadınların önünden geçer. Keloğlan'ın bu sözlerini duyan kadınlar da ona dayak atarlar ve yeni bir öğüt verirler: “-Oh ne güzel, oh ne iyi, mis gibi mis gibi diyeceksin” (ss. 100) derler.

Eserlerde daha çok günlük dilde kullanılan kelime ve deyimlere yer verilmiştir. Kısa ve kolay anlaşılır cümleler kullanılmıştır. Masal ve öykülerin

bazılarında ise anlatım bozukluklarına rastlanmaktadır. Bu anlatım bozukluklarından bazıları şunlardır:

“Her pazara gidişimizde sıra arkadaşım Fatma ile şakalaşırdık” (GMÇK, ss. 38).

Doğrusu: *“Pazara her gidişimizde sıra arkadaşım Fatma ile karşılaşırdık.”*

“Ben kendimi anlattım, o ise doğduğu gün ölen annesini” (GMÇK, ss. 90).

Doğrusu: *“Ben kendimi anlattım, o ise doğduğu gün ölen annesini anlattı.”*

“Ben mi onu keşfettim, o mu beni?” (HÇBYV, ss. 70).

Doğrusu: *“Ben mi onu keşfettim, o mu beni keşfetti?”*

“Hadi gidiyoruz Asu!

Annesi, babası, iki ağabeyi Asuman’a böyle seslenirdi. Hoşuna gitmez kızardı.” (HÇBYV, ss. 70).

Doğrusu: *“ Bu sesleniş Asu’nun hoşuna gitmez, Asu buna kızardı.”*

“Daha oyun henüz başlamamışken, heybemi omzuma astım” (MRGÇ, ss. 108).

Doğrusu: *“Oyun henüz başlamamışken, heybemi omzuma astım.”*

“Tilki hem korkuyor hem de adaya yaklaştıkça heyecanı artıyordu” (GSK, ss. 74).

Doğrusu: *“Tilki hem korkuyor hem de adaya yaklaştıkça tilkinin heyecanı artıyordu.”*

Sonuç olarak Mustafa Ruhi Şirin’in incelenen eserlerinde tespit edilen değerler göz önüne alındığında şunları söyleyebiliriz: Eserlerde; sevgi (anne, baba, doğa vb. sevgisi) (19), adalet duygusu (9), iyilik (10), mutlu olmayı bilmek (25), ölüm duygusu (11), çalışkan olmak (6), fedakârlık (6), öğüt vermek-öğüt almak (6) ve özür dilemek (6) değerleri yeterli sayıda yer almaktadır. Ancak incelenen değerlerden aile birliğine önem vermek (1), akrabalık bağına önem vermek (2), alçakgönüllülük (1), dostluk ve arkadaşlık (3), azimli olmak (5), yaşama bağlılık (2), büyüklere saygı (4), cennet (3), cesur olmak (4), dayanışma (3), dilek-dua (2),

dürüstlük (5), estetik duyarlık sahibi olmak (4), geleneklere bağlılık (2), hayvanları korumak (4), hayırlı evlat yetiştirmek (1), hoşgörölü olmak (1), kanaatkârlık (2), melek (1), merhamet (1), misafirperverlik (3), nezaketli olmak (2), öz eleştiri yapabilmek (1), paylaşmak (5), sabırlı olmak (3), sorumluluğunu bilmek (2), verilen sözü tutmak (2), takdir etmek (4), tutumlu olmak (1), vefalı olmak (2), yardımseverlik (4), yaşama bağlılık (2), yaşananlardan ders almak (1), zamanı iyi kullanmak (3), zorlukların üstesinden gelmeye çalışmak (5) değerleri yeterli sayıda işlenmemiştir.

Eserler Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerinin çoğunu yansıtmaktadır. Bu genel amaç ve temel ilkeler şunlardır:

1. “Dilimizin millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz, sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,
5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,
7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık haline getirmeleri,
8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözüm üretmeleri,
11. Millî, manevî ve ahlakî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır” (MEB, 2006: 4).

Eserler bu amaç ve ilkelerin büyük çoğunluğuna uygundur. Ancak eserler şu amaç ve temel ilkeleri yeterince yansıtmamaktadır. Bunlar: “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları” ile “yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözüm üretmeleri”dir. Özellikle millî değerlerimizden bayrağa saygı, memleket sevgisi, şehitlik duygusu ve kahramanlık gibi değerlerin masallarda ve öykülerde işlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Çocukların dikkatini yurt ve dünya sorunlarına çekecek olay ya da durumlara ise yer verilmemiştir.

ÖNERİLER

1. Araştırmamızda Mustafa Ruhi Şirin’in incelenen eserlerinde daha çok olumlu değerlere yer verildiği görülmüştür. İşlenen değerler çocuğun bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Ancak edebî eserlerle verilecek değerler eğitiminin daha etkili olabilmesi için eserlerde olumsuz değerler de yeteri kadar işlenmelidir. Eserlerde yalan, nefret, çıkar gibi olumsuz değerlerin toplum tarafından hoş karşılanmadığı anlatılabilir. Bu değerlere sahip kişilerin uğradıkları kötü sonuçlardan bahsedilerek okuyucu bunlara karşı uyarılabilir.
2. Eserlerde Türk Millî Eğitimi’nin genel amaçları ve temel ilkelerinden “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarının sağlanması” ile “yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözüm üretmeleri” ilkelerine yeterince yer verilmemiştir. Çocuk masallarında ve öykülerinde “millî ve evrensel değerler” ile “yurt ve dünya sorunlarına” ait konulara yer verilmelidir.

3. Yazarın masallarında ve öykülerinde işlediği konu, tema, dil ve üslup 8-12 yaş aralığındaki çocuklar için uygundur. Eserlerin yer yer mizahî unsurlarla desteklenmesi okuyucunun eserleri sıkılmadan okumasına yardımcı olmaktadır. Anlatılan olaylar, kişiler çocuğun ilgisini çekebilecek niteliktedir. Bu sebeplerle eserler belirtilen yaştaki hedef kitleye tavsiye edilebilir.
4. Okulda verilen değerler eğitiminde yazarın incelenen eserlerinden yararlanılabilir. Öğretmenler bu eserleri sınıf içinde okutabilir. Çocuğun seviyesine uygun olacak biçimde eserlerde işlenen değerler üzerinde durulabilir.
5. İncelenen eserlerde bazı ifadelerde anlatım bozukluklarına rastlanmaktadır. Bu tür hatalar çocuğun ana dilini öğrenmesini ve doğru kullanmasını olumsuz etkiler. Bu sebeple eserler kullanılan ifadelerin doğruluğu açısından gözden geçirilmelidir.
6. Bir eserde çocuğun dikkatini çeken ilk şey onun dış görünüşüdür. Mustafa Ruhi Şirin'in Kök Yayıncılıktan çıkan eserlerine baktığımızda kapak resimlerinin çocuğun ilgisini çekebileceğini görmekteyiz. Ancak eserlerin içerisindeki resimler çocuğun ilgisini çekecek nitelikte değildir. Bu sebeple eserler görsel açıdan yeniden incelenmelidir.
7. Mustafa Ruhi Şirin'in *Mavi Rüyaalar Gören Çocuk*, *Guguklu Saatin Kumrusu* adlı masal ve *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* ve *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* adlı öykü kitapları hem işlenen değerlerin çeşitliliği hem de değer sayısı bakımından oldukça zengindir. Bu sebeple eserler Yüz Temel Eser arasına dâhil edilebilir.
8. Yazarın çocuk, aile, iletişim vb. toplumsal konulara ilişkin yazdığı eserlerden eğitim-öğretim faaliyetlerinde etkin olarak yer alan her birey yararlanabilir.
9. Edebî eserler aracılığıyla değerler eğitiminin yapılabilmesi için çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılmalıdır. Öğretmenler öğrencilere bu konuda iyi birer model olmalıdırlar. Öğrencilere kitap okuma alışkanlığı kazandırmaları için önce kendileri kitap okumalıdırlar. Okul-aile iş

birliğıyle öğrenciler kitap okumaya yönlendirilmelidir. Bu süreçte ailedekiler de belli aralıklarla kitap okuyarak çocuğı kitap okumaya özendirmelidir. Okunan kitaplarla ilgili çocuktan geri bildirim almaya önem verilmelidir.

10. Çocuklara edebî eserler aracılığıyla verilecek değerler eğitiminin etkili olması için çocuğun ‘doğru eserlerle’ buluşturulması gerekir. Bunun için uzmanlar tarafından belirlenmiş değerler eğitimi serilerinden yararlanılmalıdır.
11. Çocuğa edebî eserlerle değerler eğitimi verirken onu bir edebî eserle ya da türle sınırlamak doğru değildir. Çünkü bir edebî eserin ya da türün bütün değerleri kapsaması mümkün değildir. Bu yüzden çocuklar değerler bakımından zengin, farklı türdeki eserlerle tanıştırılmalıdır.
12. Öğretmen, çocuğa değer kazanımı konusunda rehberlik eden en önemli kişilerden biridir. Bu sebeple öğretmen adaylarına ve görevde olan öğretmenlere değerler eğitimiyle ilgili dersler, hizmet içi eğitim kursları verilmelidir. Bu sayede öğretmenler değerler eğitimi konusunda öğrencilere daha iyi rehberlik yapabilirler.
13. Çocuklara ve gençlere yönelik eser veren yazarlar eserlerinde işleyecekleri konuları, kişileri, değerleri seçerken dikkatli davranmalıdır. Anlatılarında çocuğı içki, sigara, yalan gibi kötü alışkanlıklara özendirici ifadelerle yer vermemelidir. Ancak bunlar ve bunlara benzeyen diğer kötü alışkanlıkların ve olumsuz değerlerin zararları işlenebilir.
14. Okullarda değerler eğitimiyle ilgili kazanımlar sosyal bilgiler dersi müfredatında yer almaktadır. Türkçe dersinin de değer aktarımı konusunda oldukça uygun bir ders olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Türkçe dersi öğretim programında değer kazanımına yönelik etkinlikler geliştirilmeli ve uygulamada bu etkinliklere yer verilmelidir.
15. Değerler eğitiminin daha etkili olması için müfredata değerler eğitimi dersi eklenmelidir. Bu derslerde öğrencilerin okudukları eserleri biçim ve içerik açısından incelemeleri sağlanabilir. Eserlerde işlenen değerlerin neler olduğu, öğrencilerin hangi değerleri kazanıp kazanmadığı, bu

değerlerin gerekli olup olmadığı üzerine tartışmalar yapılabilir. Öğrencilere değerlerle ilgili küçük skeçler yazdırılarak bunları canlandırmaları istenebilir.

KAYNAKÇA

- Alkan, A. T. (1991). *Misafir, Misafirlik*, Türk Aile Ansiklopedisi, Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Alver, K. (2005). Çocuk ve Edebiyat. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 307-308.
- Akbayır, S. ve Şahin, Ş. (2005). Yaş Gruplarına Göre Çocuklar İçin Edebiyat. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 190- 204.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değerler eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 16, 9- 27.
- Aktaş, Ş. (1986). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara: Birlik Yayınları, akt. Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktürk, G. F. (2012). *Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Aydemir, A. (2010). *Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri*, Ankara: Roza Yayınevi, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Aydın, Y. (1997). *İlköğretim 4, 5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetleri Açısından Sahip Oldukları Değerlerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, akt. Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Aytaç, P. (2008). Alevî-Bektaşî Felsefesinde Yer Alan Ana Metaforlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, S: 46, 131, akt. Taşdemir, M. (2009). İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Bu Değerlerin Alevî-Bektaşî Değerleri ile İlişkililiği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S: 51, 295- 326.
- Aytaç, G. ve Karakuş Aktan, E. N. (2012). Çocuk Edebiyatı ve Eğitimi Açısından Hayriyye. *GEFAD/ GUJGEF*, S: 32: 537- 555.
- Avcı, N. (2007). *Üniversitede Gençliğin Bireysel ve Toplumsal Değerlere İlgisi ve Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, akt. Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Bahar, H. İ. (2008). *Sosyoloji*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları, akt. Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Baydur, E. ve diğerleri. (2006). *Değerler Eğitimi-Sorumluluk*. (05.04. 2011), <http://www.envar.k12.tr/fiks/değerlereğitimi.1.pdf> , akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Beşgöz, İ. (1988). *Masalın Anlatıcısı*, Kocaeli: Art-San Yayın, akt. Şirin, M. R. (1998). *Masal Atlası*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Beyatlı, Y. K. (1984). *Edebiyata Dâir*, İstanbul: İFC Yayınları, akt. Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bilhan, S. (1991). *Eğitim ve Sevgi*, Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Bilkan, A. F. (2005). Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 7-17.
- Bohlin, K. E. (2005). *Teaching Character Education Through Literature*, USA: Routledge Falmer, akt. Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S: 6, 1398- 1412. 10 Mayıs 2013, http://www.turkishstudiess.net/Makaleler/1008127830_karatayhalit.pdf.
- Büyük Larousse. (1986). *Değer*. C. 6, 2934.
- Büyükkavas Kuran, Ş. (2005). Fadiş, Bediş, Ediş'te İletiler. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 263- 273.
- Carbone, J. & Peter, F. (1991). *Perspectives On Values Education*. Clearing House, akt. Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsanî Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Carr, D. (1995). *Educational Values and Values Education. Some Recent Work*, British Journal of Sociology of Education, akt. Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsanî Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*, İstanbul: Alfa Yayınları, akt. Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *TÜBAR*, S: XIX, 499- 522. [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Belgelerim/Downloads/5000072921-5000097641-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Belgelerim/Downloads/5000072921-5000097641-1-PB%20(1).pdf).
- Çetin, N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Öncü Basımevi.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikâye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/1 Şiir* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, C. (2006). Türkçe/ Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti. *Milli Eğitim Dergisi Edebiyat Eğitimi Özel Sayısı*, S: 169, 207- 225.
- Demirel, K. (2006). *Açıklamalı İnsanî Terimler Sözlüğü*, İstanbul: Epilson Yayınları, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş Çocuk Yazını*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, akt. Şirin, M. R. (b.t.). *Ders Notları. 10 Mayıs 2013*, <http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/CocukEdebiyatiDersNotlari.pdf>.
- Doğan, İ. (2004). *Modern Tolumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, akt. Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Dökmen, Ü. (2000). *Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak, Gelişmek ve Uzlaşmak*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, akt. Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Dursun, Y. (2013). Çocuk Edebiyatına Kısa Bir Bakış. *Kümbet Altında Dergisi*, S: 51, 25- 26.
- Efe, A. (2005). Ninni ve Masalların Dünyasında Çocuk. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 128- 131.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazanılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 1, 79- 96, akt. Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *TÜBAR*, S: XIX, 499- 522. [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Belgelerim/Downloads/5000072921-5000097641-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Belgelerim/Downloads/5000072921-5000097641-1-PB%20(1).pdf).

- Ercan (Evin), İ. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, akt. Taşdemir, M. (2009). İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Bu Değerlerin Alevî-Bektaşî Değerleri ile İlişkiliği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S: 51, 295- 326.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji Nedir?* , (N. Çelebi çev.). Ankara: Anı Yayıncılık, akt. Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Fromm, E. (1993). *Erdem ve Mutluluk, Ahlak Psikolojisi Üzerine Bir İnceleme*, (A. Yörükan çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, akt. Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 16, 9- 27.
- Gaulnier, İ. (1990). *Binbir Gece*, (A. Ş. Onaran çev.). Argos, S: 17, akt. Şirin, M. R. (1998). *Masal Atlası*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Gökşen, E. N. (1985). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, İstanbul: Remzi Kitabevi, akt. Gürel vd. (2007). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Öncü Basımevi.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi, Ahlak Psikolojisi, Ahlakî Değerler ve Ahlaki Gelişim*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları, akt. Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları, akt. Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 24, 407- 416.
- Gürel, Z. , Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Basımevi.

- HECE. (2005). Çocuk Edebiyatı. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104-105, 3- 5.
- Hekimoğlu, İ. (b.t.). *Sevgi ve Hoşgörü Ortamı Hazırlamak*. (02.04.2011), <http://www.ogretmenhatti.com/index.php?s=makale&aid=202>, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, akt. Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies, international Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S: 8, 1321- 1333.
- Karakaya, Z. (2005). Çocuk Felsefesi ve Çocuk Edebiyatı. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 338-351.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, S: 6, 1398-1412.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Engin Yayınevi, akt. Gürel vd. (2007). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Öncü Basımevi.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı* (4. baskı). Ankara: Kök Yayınları.
- Koçak, M. (1999). *İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, akt. Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kolcu, A. İ. (2011). *Öykü Sanatı* (3. baskı). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Konar, E. (2005). Çocuk, Edebiyat ve Eğitim. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 208- 212.

- Kumbasar, E. *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değer Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Kulaksızoğlu, A. & Dilmaç, B. (2000). İnsani Değerler Eğitimi Programı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri dergisi*, akt.
- Dilmaç, B. , Bozgeyikli, H. ve Çıkkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 16, 69- 91.
- Kuşaridi, J. (1995). *Felsefi Açısından Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*, İstanbul, akt.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değerler Yönetimi ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, S: 45, 59- 76, akt.
- Dilmaç, B. , Bozgeyikli, H. ve Çıkkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 16, 69- 91.
- Külebi, C. (b.t.). *Şiir Her Zaman*, Ankara: Başak Yayınları, akt. Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Lyons, SS. (2003). *An exploration of generational Values in life and at work. (unpublished doctoral dissertation)*. Carleton University, Canada, akt.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, S: 39, 81- 90.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2011). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı* (5. baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Meriç, C. (1987). Çocuk Edebiyatı. M. R. Şirin (Ed.), *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları, akt. Yavuz, B. (2005). Türk Halk

- Edebiyatında Çocuk Kavramı Üzerine. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 108- 119, Ankara: Hece Yayıncılık.
- Meriç, C. (1986). *Kültürden İrfana*, İstanbul: İnsan Yayınları, akt. Şirin, M. R. (Ed.). (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı* (7. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Önal, M. (1999). *Uzun Asrın Hikâyesi (Yeni Türk edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım)*, Akçağ Yayınları: Ankara, akt. Uçan, H. (2006). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Ankara: Hece Yayınları.
- Özdemir, H. (1991). *Misafir ve Misafirperverlik*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: POREM Yayınları, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer, *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 1, 217- 239, akt. Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Özkan, R. ve Sivrikaya, Ü. (2012). İlköğretimde Küresel Değerler (100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme). *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 38, 341-360.
- Öztürk, H. E. (1991). *Tercüme Çocuk Eserlerinde Temel Değerler*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Piaget, J. (2007). *Çocukta Dil ve Düşünme*, (S. E. Siyavuşgil çev.). Ankara: Palme Yayıncılık.

- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük* (7. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Reboul, O. (1995). Değerlerimiz evrensel midir?, (H. Izgar çev.). *Eğitim Yönetimi*, S: 3, 363-374, , akt. Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *TÜBAR*, S: XIX, 499- 522.
- Ryon, K. & Bohlin, E. K. (1999). *Building Character in Schools*, California: Jossey-Bass Inc. , akt. Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S: 16, 9- 27.
- Safa, P. (1978). *Sanat Edebiyat Tenkit*, İstanbul: Ötüken Yayıncılık, akt. Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sanchez, T. R. (1998). *Heroes, Values, and Transcending Time: Using Trade Books to Teach Valuess*. www. eric.ed.gov ERIC Document No: ED 426 923, akt. Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *TÜBAR*, S: XIX, 499- 522.
- Seyyar, A. (2003). *Ahlak Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Beta Basım A. Ş.
- Sucu, A. Ö. (2012). *Mesnevilerin Edebiyat Eğitiminde Değer Aktarım Aracı Olarak Kullanılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, akt. Sancak, Y. , Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2013). Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinde Yer Alan Hikâyelerin Misafirperverlik Değerini Öğretmedeki Rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 26, 470- 481.
- Şemsettin Sami. (1317). *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası, akt. Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/ 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şemsettin Sami. (1317). *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası, akt. Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/ 1 Şiir* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şener, S. (1992). *Başarı Yolunda 70 Kural* (5. baskı). İstanbul: İnkılab Basın Yayın, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler*

Eğitimi Açısından İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Şimşek, T. (2006). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, akt. Şirin, M. R. (2006). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, A. (1983). *Gençlerin Değerler Sıralaması Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, akt. Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsanî Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Şirin, M. R. (1998). *Çocuk Yüzlü Yazılar* (2. baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Şirin, M. R. (Ed.). (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (3. baskı). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (2002). Çocuk Edebiyatı mı Medeniyet Sütü mü?. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, S: 20, akt. Uçan, H. (2005). “Çocuk Kadar Saf”, Temiz Olabilmek, Kalabilmek. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 18- 23.

Şirin, M. R. (2006). *Çocuğa Adanmış Konuşmalar* (2. baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2006). *Dersimiz Çocuk*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2006). *Gösteri Çağı Çocukları* (2. baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2009). *Mavi Rüyalara Gören Çocuk* (4. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2011). *Geceleri Mızıka Çalan Kedi* (4. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2011). *Guguklu Saatin Kumrusu* (7. baskı). Ankara Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2012). *Her Çocuğun Bir Yıldızı Var* (7. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (b.t.). *Çocuk Edebiyatı Ders Notları*. 10.05.2013, <http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/CocukEdebiyatıDersNotları.pdf>.

- Taşdelen, V. (2005). Çocuğu Anlayan Edebiyat. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 319- 331.
- Taşdemir, M. (2009). İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Bu Değerlerin Alevî-Bektaşî Değerleri İle İlişkililiği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S: 51, 295- 326.
- Taşdemir, M. (2009). İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Bu Değerlerin Alevî-Bektaşî Değerleri İle İlişkililiği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S: 51, 295- 325, akt. Çintaş Yıldız, D. (2011). İbrahim Zeki Burdurlu'nun Eserlerinde Sevgi Değeri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 29, 203- 230, 19 Mayıs 2013, http://www.academia.edu/1286151/TÜRKİYAT_ARAŞTIRMALARI_DERGİSİ.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, akt. Uçar, SS. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, akt. Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *TÜBAR*, S: XIX, 499- 522.
- TDK. (1998). *Türkçe Sözlük* (9. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Basım Evi, akt. Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara: Ecdad Yayınevi, akt. Taşdemir, M. (2009). İlköğretimde Değerler Eğitimi ve Bu Değerlerin Alevî-Bektaşî Değerleri İle İlişkililiği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S: 51, 295- 326.
- Turgut, T. (1998). Örgütsel Davranışta Değerin Yeri. S. Tevrüz, (Ed.) *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi II*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği, akt. Uçar, S.

- (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Uçan, H. (2003). *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, Ankara: Hece Yayınları.
- Uçan, H. (2005). “Çocuk Kadar Saf” Temiz Olabilmek, Kalabilmek. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 8- 23.
- Uçan, H. (2006). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim* (2. baskı). Ankara: Hece Yayınları.
- Uçan, H. (2008). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara: Hece Yayınları.
- Uçan, H. (2011). Yazınsal Ürünlerde Biçim-İçerik Tartışmaları: Hakikat ve Paradoks Arasında Sanat. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 43- 60.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yakıcı, A. , Yücel, M. ve Yelok V. SS. (2011). *Üniversiteler İçin Türkçe-1 Yazılı Anlatım* (6. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi* (7. baskı). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, E. (2005). Modern Masallar. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S: 104- 105, 153- 161.
- Yörükoğlu, A. (1997). *Aile ve Çocuk* (5. baskı). İstanbul: Özgür Yayınları, akt. Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature And The History of Turkish or Turkic*, S: 6, 1398- 1422, 19 Mayıs 2013, http://www.turkishstudiess.net/Makaleler/1008127830_karatayhalit.pdf.
- Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk ve Ruh Sağlığı.Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*, İstanbul: Özgür Yayınları, akt. Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut*

Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ve Ruh Sağlığı*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Yurdadoğ, B. (1995). Çeşitli Yaş Gruplarında Çocuk Kitaplarının Kağıt, Hurufat ve Renk Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar. Z. Gürel, (Ed.), *Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu* içinde (44- 45). Ankara: Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği.

Values education study-final report. (2003). Prepared By Avustralian Goverment Department of Education Science and Training, akt. Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Veugelers, W. & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: theory and practise*, S: 9, 377- 389, akt. Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education,)* S: 39, 81- 90.

Wechselberg, K. & Puyn, U. (1989). *Anne ve Çocuk: Doğum Öncesi-Doğum-Doğum Sonrası*, (E. Kınalıbay çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.

WYNNE, E. A. & Ryan, K. (1997). Rclaiming Our Schools: Teaching Charecter Academics, and Discipline. (2nd Ed.), *Upper Saddle River*, N. J. :Prentice-Hall, akt. Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature And The History of Turkish or Turkic*, S: 6, 1398- 1422, 19 Mayıs 2013, http://www.turkishstudiess.net/Makaleler/1008127830_karatayhalit.pdf.

EK

**EK TABLO 1: YAZARIN İNCELENEN ESERLERİNDEKİ DEĞERLERİ
GÖSTEREN TABLO**

	MRGÇ	GSK	GMÇK	HÇBYV	TOPLAM
Adalet Duygusu	5	3	1		9
Aile Birliğine Önem Vermek	1				1
Akrabalık Bağına Önem Vermek			1	1	2
Alçakgönüllülük	1				1
Anne Sevgisi	3		2		5
Azimli Olmak	3		1	1	5
Baba Sevgisi			1	1	2
Büyükklere Saygı	1		1	2	4
Cennet			3		3
Cesur Olmak	2	1	1		4
Çalışkan Olmak	3		2	1	6
Çocuk Sevgisi			1		1
Dayanışma	1		1	1	3
Dilek-Dua	1		1		2
Doğa Sevgisi			1	2	3
Dostluk ve Arkadaşlık			2	1	3
Dürüstlük	2	1	1	1	5
Estetik Duyarlık Sahibi Olmak		1	1	2	4
Fedakârlık		1	3	2	6
Geleneklere Bağlılık		1	1		2
Hayvanları Korumak			2	2	4
Hayırlı Evlat Yetiştirmek			1		1
Hoşgörülü Olmak	1				1
İyilik	3	4	2	1	10
Kanaatkârlık	1		1		2
Kardeş Sevgisi	1		2	2	5
Melek			1		1
Memleket Sevgisi		1			1
Merhamet	1				1
Misafirperverlik	1	1		1	3
Mutlu Olmayı Bilmek	8	6	3	8	25
Nezaketli Olmak	1	1			2
Öğüt Vermek-Öğüt Almak	2	1	3		6

Ölüm Duygusu	3		5	3	11
Öz Eleştiri Yapabilmek			1		1
Özür Dilemek	2	2	1	1	6
Paylaşmak	1	1	3		5
Sabırlı Olmak	2		1		3
Sevgi	1			1	2
Sorumluluğunu Bilmek	2				2
Takdir Etmek	1	2		1	4
Tutumlu Olmak	1				1
Vefalı Olmak		1	1		2
Verilen Sözü Tutmak	1			1	2
Yardımseverlik	3		1		4
Yaşama Bağlılık		1		1	4
Yaşananlardan Ders Almak	1				1
Zamanı İyi Kullanmak	1		1		3
Zorlukların Üstesinden Gelmeye Çalışmak	3	1		1	5
Toplam	65	31	54	39	186